

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ MÜNHASİR EKONOMİK BÖLGE
UYUŞMAZLIĞI VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ POTANSİYEL
ENERJİ KAYNAKLARININ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Levent KÜRBÜZ

Tez Danışmanı

Dr.Öğ.Yb. Cüneyt SEVİM

ANKARA-2016

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ :

TEZİN TİPİ : Yüksek Lisans Tezi

TEZİN BAŞLIĞI : Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı ve Doğu Akdeniz'deki Potansiyel Enerji Kaynaklarının Analizi

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı

SPONSOR KURULUŞ : -

DAĞITIM LİSTESİ : Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Tez hazırlama, Onay, Dağıtım ve Muhafaza Esasları Kılavuzu'nda Belirtilen yerlere.

TEZİN ÖZETİ :

Jeopolitik ve Jeostratejik öneme sahip olan Doğu Akdeniz'de, İsrail ve Güney Kıbrıs Adasının güney açıklarında 2009 yılından bu yana devam eden gaz keşifleri bölgenin kayda değer miktarda enerji potansiyeline sahip olduğuna işaret etmektedir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji yatakları bölge ülkeleri ve küresel güçleri yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda enerji yataklarının hangi ülkenin deniz yetki alanı içerisinde olduğu önem kazanmaktadır. Doğu Akdeniz'de enerji yataklarının kullanımı deniz yetki sınırları kapsamında her ülkenin münhasır ekonomik bölge sınırlarının tespit edilmesine bağlıdır. Çalışmanın amacı, Doğu Akdeniz'de yetki sınırlandırması kapsamında ülkelerin uygulamış olduğu münhasır ekonomik bölge politikaları ve uygulamalarını ortaya koymak ve müteakiben uluslararası mahkemelerin deniz yetki sınırlandırması uyuşmazlığı konusunda verdiği kararlar ışığında Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge (MEB) uygulamalarının ve sınırlarının ne şekilde olması gerektiğinin analizini yapmaktır. Bu çalışmada Doğu Akdeniz'deki bölge ülkelerin münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığı yakından incelenmiş ve sonuç olarak bu uyuşmazlığın uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bütün bölge ülkelerin katılımını sağlayan bir antlaşma ile çözülmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin muhtemel münhasır ekonomik bölge sınırı tespit edilerek Türkiye'nin uygulaması

gereken münhasır ekonomik bölge politikaları ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER : Doğu Akdeniz, Münhasır Ekonomik Bölge, Türkiye, Enerji

SAYFA SAYISI : 150

GİZLİLİK DERECE : Tasnif Dışı

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE
UYUŞMAZLIĞI VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ POTANSİYEL
ENERJİ KAYNAKLARININ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Levent KÜRBÜZ

Tez Danışmanı
Dr.Öğ.Yb. Cüneyt SEVİM

ANKARA-2016

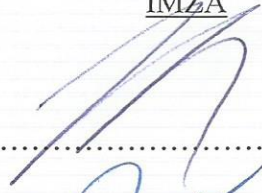
BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

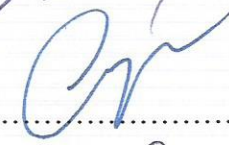
Levent KÜRBÜZ'ün "Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı ve Doğu Akdeniz'deki Potansiyel Enerji Kaynaklarının Analizi" konulu tez çalışması, jürimiz tarafından Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan : Yrd.Doç.Dr. Levent KUŞOĞLU

.....

Danışman: Dr. Cüneyt SEVİM

.....

Üye : Dr. Durmuş Ali YÜKSEK

.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

20/06/2016

Önder Haluk TEKBAŞ
Prof.Dr.Müh.Alb.
Enstitü Müdürü

TEŐEKKÖR

Bu çalışmanın hazırlanması esnasında engin tecrübe ve akademik altyapısı ile bana yol gösteren tez danışmanım Dr.Öğ.Yb. Cüneyt SEVİM başta olmak üzere, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanı Doç.Dr. Ertan EROL'a, Tez İzleme Komiteleri'nde tez çalışmamla ilgili bana yol gösteren değerli öğretim üyelerine ve tüm SAVBEN personeline sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca Yüksek Lisans eğitimin dâhil olmak üzere tüm akademik çalışmalarımda bana destek veren değerli aileme sonsuz teşekkür ederim.

ETİK BEYANI

Akademik ahlak ve etik kuralları çerçevesinde Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na bağılı kalarak hazırladığım özgün bir çalışma olan tezimi sunar, bu kurallar uyarınca verileri elde ettiğimi, yararlanılan kaynakları atıfta bulunduğumu, atıflarımı kaynaklarda gösterdiğimi ve sonuçları belirtilen kurallardan ayrılmadan sunduğumu onurumla beyan eder bu çalışmanın yalnızca bireysel görüşlerimi yansıtmakta olduğunu, Türk Silahlı Kuvvetleri, Kara Harp Okulu ve Savunma Bilimleri Enstitüsü'nün görüş, konum ve strateji ya da fikirlerini yansıtmadığını bildiririm.

Levent KÜRBÜZ

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
ANKARA 2016

DOĞU AKDENİZ MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE
UYUŞMAZLIĞI VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ POTANSİYEL
ENERJİ KAYNAKLARININ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Levent KÜRBÜZ

ÖZET

Jeopolitik ve Jeostratejik öneme sahip olan Doğu Akdeniz Bölgesinde, İsrail ve Kıbrıs Adasının güney açıklarında 2009 yılından beri devam eden gaz keşifleri bölgenin kayda değer miktarda enerji potansiyeline sahip olduğuna işaret etmektedir. Özellikle İsrail yakınlarındaki Tamar ve Leviathan bölgesi ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi açıklarındaki Afrodit sahasında bulunan potansiyel doğal gaz miktarının bölgenin ekonomik, politik ve güvenlik dinamiklerini derinden etkileyeceği düşünülmektedir.

Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji yatakları bölge ülkeleri ve küresel güçleri yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda enerji yataklarının hangi ülkenin deniz yetki alanı içerisinde olduğu önem kazanmaktadır. Doğu Akdeniz'de enerji yataklarının kullanımı deniz yetki sınırları kapsamında her ülkenin münhasır ekonomik bölge sınırlarının tespit edilmesine bağlıdır.

GKRY-Yunanistan ikilisi; Mısır, Lübnan ve İsrail gibi bölge ülkeleri ile ikili antlaşmalar yaparak Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi'ne hapsetmek istemektedirler. Diğer taraftan GKRY, Kıbrıs Adasının tek sahibiymiş gibi hareket ederek KKTC'nin haklarını yok saymakta ve yaptığı münhasır ekonomik bölge

anlaşmaları ile Türkiye ve KKTC'nin deniz yetki alanlarını gasp etmektedir. Türkiye ise deniz yetki alanları sorununun bütün bölge ülkelerinin katılımı ile birlikte uluslararası hukuka uygun olarak hakkaniyetli bir şekilde çözülmesini istemektedir.

Çalışmanın amacı, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sınırlandırması kapsamında ülkelerin uygulamış olduğu münhasır ekonomik bölge politikaları ve uygulamaları ortaya koymak ve müteakibin uluslararası mahkemelerin deniz yetki sınırlandırması uyuşmazlığı konusunda verdiği kararlar ışığında Türkiye'nin MEB uygulamalarının ve sınırlarının ne şekilde olması gerektiğinin analizini yapmaktır. Ayrıca Doğu Akdeniz'de son yıllarda keşfedilen enerji yataklarının ekonomik olarak analiz edilip Türkiye'ye olan etkisini ortaya koymaktır.

Araştırma yöntemi olarak, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması seçilmiştir. Betimsel bir anlatım yöntemi kullanılmış ve veri toplam aracı olarak da doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi kapsamında tez konusu ile ilgili yerli ve yabancı kitap, makale, dergi, rapor ve tezler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Doğu Akdeniz, Münhasır Ekonomik Bölge, Türkiye, Enerji.

Tez Yöneticisi : Dr.Öğ.Yb. Cüneyt SEVİM

Sayfa Sayısı : 150

T.C.
TURKISH MILITARY ACADEMY
DEFENCE SCIENCE INSTITUTE
DEPARTMENT OF SECURITY SCIENCES
ANKARA 2016

**EXCLUSIVE ECONOMIC ZONE DISPUTES AND THE
ANALYSIS OF PROBABLE ENERGY RESOURCES IN EAST
MEDITERRANEAN**

MASTER THESIS

Levent KÜRBÜZ

ABSTRACT

The gas discoveries in Israel and Southern Cyprus offshore that have been continuing since 2009, refers to the existence of the significant amount of energy potential in the East Mediterranean region which have geopolitical and geostrategic importance. Particularly, the amount of gas existing in Tamar, Leviathan offshore of Israel and also in the Aphrodite offshore of Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus is thought to affect deeply the economic, political and security dynamics of the region.

The energy discoveries in the Eastern Mediterranean, concerns regional countries and global powers closely. In this context It is important in which countries maritime jurisdiction area that energy reserves exist. The use of energy reserves within the scope of maritime jurisdiction in the Eastern Mediterranean is related to the determination of every country's exclusive economic zone (EEZ).

Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus and Greece, want Turkey to imprison in the Antalya Bay of the Eastern Mediterranean by making bilateral treaties with regional countries like Egypt, Lebanon and Israel. On the other hand Greek

Cypriot Administration of Southern Cyprus doesn't accept the rights of Turkish Republic of Northern Cyprus by acting as the only owner of the Cyprus Island. Also Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus interferes with Turkey's and Turkish Republic of Northern Cyprus maritime jurisdiction areas by making treaties with regard to exclusive economic zone. Turkey wants the disputes of maritime jurisdiction areas to be solved fairly within the rules of international law by the participation of the all regional countries.

The purpose of this paper is to reveal the countries exclusive economic zone policies and its practices within the scope of maritime jurisdiction in the Eastern Mediterranean and also to analyze the Turkey's exclusive economic zone boundaries under the light of decisions given by international courts with regard to maritime jurisdiction conflict. Furthermore the recent discoveries of energy reserves in the Eastern Mediterranean will be analyzed and its impact over Turkey be revealed.

The case study being the part of qualitative research method is selected as a research method. The descriptive narrative method is used and document review is conducted as data gathering tool. The domestic and foreign books, articles, magazines, reports and thesis are examined as a part of document review.

Key Words : East Mediterranean, Exclusive Economic Zone, Turkey, Energy

Advisor : Assoc.Dr. Cüneyt Sevim

Number of Pages : 150

İÇİNDEKİLER

TEZ TANITIM FORMU

TEŞEKKÜR	i
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE ÖNEMİ

1.1. GİRİŞ.....	1
1.2. PROBLEMİN TANIMI.....	5
1.3. ÇALIŞMANIN AMACI.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN TASARIMI	6
1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
1.6. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	7
1.7. ÇALIŞMANIN LİTERATÜRE KATKISI VE ORJİNALİTESİ	7
1.8. ÇALIŞMANIN DİĞER BÖLÜMLERİ	7

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ VE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMI

2.1. DOĞU AKDENİZ'İN TARİHÇESİ	10
2.2. HÂKİMİYET TEORİLERİ VE DOĞU AKDENİZ	13
2.2.1. Kara Hâkimiyet Teorisi	14
2.2.2. Deniz Hâkimiyet Teorisi	14
2.2.3. Kenar Kuşak Teorisi.....	14

2.3. DOĞU AKDENİZ’İN ÖNEMİ	15
2.3.1. Doğu Akdeniz’in Coğrafi Önemi	15
2.3.2. Doğu Akdeniz’in Stratejik Önemi	16
2.3.3. Doğu Akdeniz’in Güvenlik Açısından Önemi	19
2.4. DOĞU AKDENİZ’DE ENERJİ GÜVENLİĞİ VE ENERJİ SAVAŞLARI.....	22
2.5. DOĞU AKDENİZ’DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SORUNSALI	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA DENİZ YETKİ ALANLARI SINIRLANDIRILMASI

3.1. DENİZ YETKİ ALANLARININ GELİŞİM SÜRECİ	34
3.1.1. 28 Eylül 1945 Tarihli Truman Bildirisi.....	38
3.1.2. 1958 Birleşmiş Milletler Birinci Deniz Hukuku Konferansı.....	39
3.1.3. 1960 Birleşmiş Milletler İkinci Deniz Hukuku Konferansı	40
3.1.4. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı (1973-1982)	40
3.2. DENİZ YETKİ ALANLARININ BÖLÜMLERİ	42
3.2.1. Kara Suları.....	43
3.2.2. Bitişik Bölge	47
3.2.3. Balıkçılık Bölgesi	50
3.2.4. Kıta Sahaneliği	51
3.2.5. Münhasır Ekonomik Bölge.....	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGENİN SAPTANMASINDA KULLANILAN ULUSLARARASI HUKUK KURALLARI

4.1. ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR VE DAVALAR.....	62
4.1.1. Kuzey Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası	65
4.1.2. İngiltere-Fransa Manş Denizi Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Davası	68
4.1.3. Tunus-Libya Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Davası	70

4.1.4. Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırma Davası	73
4.2. ULUSLARARASI HUKUK KURALLARI	75
4.2.1. Hakkaniyet İlkesi.....	76
4.2.2. Coğrafi Faktörler İlkesi	78
4.2.3. Orantılılık İlkesi.....	80
4.2.4. Kapatmama İlkesi	81
4.2.5. Adaların Etkisi.....	82

BEŞİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DE BÖLGE ÜLKELERİN MEB UYGULAMALARI VE TÜRKİYE'NİN MUHTEMEL MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRININ BELİRLENMESİ

5.1. DOĞU AKDENİZ'DE BÖLGE ÜLKELERİN MEB UYGULAMALARI	86
5.1.1. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY).....	87
5.1.2. Yunanistan.....	91
5.1.3. İsrail.....	94
5.1.4. Mısır	96
5.1.5. Lübnan.....	98
5.1.6. Suriye.....	98
5.1.7. Libya.....	99
5.1.8. İngiltere.....	101
5.1.9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)	102
5.1.10. Türkiye	106
5.2. TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DE MUHTEMEL MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRI.....	112
5.2.1 Türkiye'nin Yunanistan ile Arasındaki Muhtemel MEB Sınırı	114
5.2.2 Türkiye'nin Mısır ve GKRY Arasındaki Muhtemel MEB Sınırı.....	115
5.2.3 Türkiye'nin KKTC ile Arasındaki Muhtemel MEB Sınırı.....	117

5.2.4 Türkiye'nin Suriye ile Arasındaki Muhtemel MEB Sınırı	117
---	-----

ALTINCI BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DEKİ POTANSİYEL ENERJİ KAYNAKLARININ EKONOMİK AÇIDAN ANALİZİ

6.1. DOĞU AKDENİZ'DEKİ ENERJİ KAYNAKLARININ DEĞERİ	120
6.1.1 İsrail	123
6.1.2. Kıbrıs	124
6.1.3. Mısır	125
6.2. DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİNİN TRANSFERİ.....	126
6.2.1. İsrail.....	127
6.2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi.....	128

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. BULGULARIN DEĞERLENDİLMESİ VE SONUÇ	132
7.2. ÖNERİLER	137
KAYNAKÇA	140

ŞEKİLLER

Şekil-1 Doğu Akdeniz	15
Şekil-2 Jeolojik Kıta Sahanelığı.....	52
Şekil-3 1982 BMDHS'ye Göre Deniz Sınırları.....	55
Şekil-4 Hollanda ve Danimarka'nın Federal Almanya ile Yan Sınırları	67
Şekil-5 Temsili 1977 Manş Denizi Tahkimi Sınırlandırma Hattı	68
Şekil-6 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanelığı Sınırlandırması	71
Şekil-7 Eritre-Yemen Deniz Alanları Sınırlandırması	74
Şekil-8 GKRY Tarafından İlan Edilen Meb Sınırlarını Gösteren Harita	88
Şekil-9 GKRY Ruhsat Alanlarının Türk Kıta Sahanelığı İle Çakışan Kısmı	89
Şekil-10 Doğu Akdeniz'de Doğal Kaynak Rezerv Sahaları	90
Şekil-11 Sevilla Üniversitesi Tarafında Hazırlanan Harita	92
Şekil-12 Yunanistan'ın Hak İddia Ettiğı Meb Alanı	93
Şekil-13 İsrail-GKRY Sınırlandırma Antlaşma Sınırları	95
Şekil-14 Mısır'ın Türkiye İle Yapacağı Sınırlandırma Antlaşmasında Kazanacağı Deniz Yetki Alanı	97
Şekil-15 Libya-Türkiye ve Libya Yunanistan Arasında Yapılacak Olan Antlaşmanın Karşılaştırılması.....	100
Şekil-16 KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar	104
Şekil-17 Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Haklarını Saklı Tuttuğı Deniz Alanı	108
Şekil-18 Doğu Akdeniz'de TPAO'ya Türkiye Tarafından Verilen Ruhsatlar	110
Şekil-19 Türkiye'nin Yunanistan Meb Sınırı	115
Şekil-20 Doğu Akdeniz'de Doğal Gaz Keşfedilen Yerler	121
Şekil-21 Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Doğal Gaz Miktarları	122
Şekil-22 Tamar ve Leviathan Doğal Gaz Sahaları	124
Şekil-23 Nil Delta Havzası	125
Şekil-24 Doğu Akdeniz Enerji Güzergahları Maliyet Karşılaştırması.....	130

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BMDHK	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
CKSS	Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TAP	Trans Arabistan Petrol Boru Hattı
UAD	Uluslararası Adalet Divanı

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE ÖNEMİ

1.1. GİRİŞ

Doğal gaz fiyatlarının son yirmi yılda yirmi dolar seviyelerinden yüz dolar eşiğine ulaşması, teknolojinin ilerlemesi ve endüstriyel alanda enerjiye gereksinim duyulması, karasal mevkiilerdeki petrol, doğal gaz gibi enerji rezervlerinin tehlike çanları çalmaya başlaması nihayetinde ulusları açık denizlerde enerji arama çalışmalarına sevk etmiştir. Jeopolitik ve Jeostratejik öneme sahip olan Doğu Akdeniz Bölgesinde, İsrail ve Güney Kıbrıs açıklarında 2001 yılından beri devam eden gaz keşifleri bölgenin kayda değer miktarda enerji potansiyeline sahip olduğuna işaret etmektedir. Özellikle İsrail yakınlarındaki Tamar ve Leviathan bölgesi ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) açıklarındaki Afrodite sahasında bulunan potansiyel doğal gaz miktarının bölgenin ekonomik, politik ve güvenlik dinamiklerini derinden etkileyeceği bilinmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin 2010 yılında yayınladığı rapora göre, Kıbrıs ve İsrail arasındaki Leviathan olarak adlandırılan bölgede 2010 yılında yaklaşık 450 milyar m³ doğal gaz yatağı, 2009 yılında ise Leviathan'ın hemen doğusunda bulunan bölgede 238 milyar m³ doğalgaz yatağı bulunmuştur (Tamçelik ve Kurt, 2015: 677). Leviathan, Tamar, Mısır ve Kıbrıs Adası arasındaki Nil havzası, Girit Adasının güneydoğusu ve Kıbrıs Adasının hemen güneyindeki Herodot olarak bilinen bölgelerde, toplam yaklaşık olarak enerji rezervi 1,5 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Bu enerji çeşidi petrol, doğal gaz ve sıvı doğal gaz olup yaklaşık olarak 30 milyar varil petrole rakamsal olarak tekabül etmektedir (USGS, 2010).

Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji bölge ülkeleri ve küresel güçleri yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda keşfedilen enerji yataklarının paylaşımı ve deniz yetki sınır alanları ile ilgili derin görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Bölge ülkeleri kendi çıkarlarına göre hareket etmekte ve bloklar oluşturularak karşı tarafa gücünü kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu ülkeler mutlak kazanç prensibi ile strateji oluşturup enerjiden daha çok pay alabilmek için uluslararası hukukun da dışına çıkarak bölgesel istikrarı tehlikeye atmaktadırlar. Türkiye, İsrail, GKRY, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Yunanistan gibi ülkelerin birbirleri ile olan mevcut sorunları enerji yataklarının paylaşımı sorunsalı ile daha da şiddetlenerek, barış ve istikrarın

bozulması ile birlikte bölgenin terör örgütleri tarafından istismar edilebilir olması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu'da başlayan isyan hareketleri ve Suriye'deki IŞİD terörü, Mısır'da yönetimin askeri yollarla değişmesi, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de istikrar ve güvenlik sorunlarını ön plana çıkararak, küresel güçler için bu bölgelerin kontrol altında tutulması giderek daha da önemli hale gelmiştir. Doğu Akdeniz'in Orta Doğu ile komşu olması, enerji nakil hatlarının bu bölgeden geçmesi ve son yıllarda bulunan enerji kaynaklarının bu bölgede bulunması, küresel güçlerin de yarı kapalı olan bu bölgeye olan iştahını iyice kabartmıştır. Nitekim bu sebeple Amerika bölgede 6'ncı filosunu konuşlandırmış, Rusya Suriye'de Tartus Üssünü kiralamış, Çin ise bu bölgedeki çıkarlarını korumak adına ilk defa Doğu Akdeniz'e donanma göndermiştir (Tamçelik ve Kurt, 2015: 675).

GKRY-Yunanistan ikilisi Mısır, Lübnan ve İsrail gibi bölge ülkeleri ile ikili anlaşmalar yaparak Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya körfezine hapsetmek istemektedirler. Diğer taraftan GKRY, Kıbrıs Adasının tek sahibiymiş gibi hareket ederek KKTC'nin haklarını yok saymakta ve yaptığı münhasır ekonomik bölge anlaşmaları ile Türkiye ve KKTC'nin deniz yetki alanlarını gasp etmektedir.

Türkiye, GKRY ile Mısır arasında imzalanan sınırlandırma anlaşmasının geçersiz olduğunu deklare etmiş ve 2004 yılında 32° 16' 18'' D boylamının batısında kalan bölgede bütün haklarını saklı tuttuğunu ilan etmiştir. Aynı şekilde 2007 yılında Lübnan-GKRY arasında yapılan sınırlandırma anlaşması da, T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından 30 Ocak 2007 tarihinde yapılan açıklama ile reddedilmiştir. Türkiye, Kıbrıs'ta devam eden deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, petrol ve doğalgaz faaliyetleri ile ilgili sorunların ancak Kıbrıs meselesinin çözülmesiyle bir sonuca varılacağını savunmaktadır.

KKTC, GKRY'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu münhasır ekonomik bölge (MEB) anlaşmalarını tanımamakta ve Kıbrıs Adasının GKRY'nin tek temsilcisi olduğu iddiasını kabul etmemekte ayrıca bölgedeki enerji kaynaklarından elde edilecek gelirin % 50'sini hak olarak talep etmektedir. GKRY'nin, 2011 Eylül ayında 12'nci parselde ABD'ye ait Noble Energy şirketi tarafından sondaj çalışması başlatacağını ilan etmesi üzerine KKTC bu bölgede çıkarları olduğunu ve bu olayın uluslararası hukuka aykırı

olduğunu belirterek 21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye ile kıta sahanlığı antlaşması imzalamıştır.

Doğu Akdeniz’de son dönemlerde yaşanan bu gelişmeler, deniz yetki alanları konusunda bir uyuşmazlığın yaşandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu uyuşmazlığın ancak deniz alanlarının sınırlandırılması ile çözülmesi gerekmektedir. Deniz yetki alanları sınırlandırması ise bir takım kavramları içinde barındırmaktadır. Uluslararası hukukta deniz yetki alanları kara suları, balıkçılık bölgesi, bitişik bölge, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge gibi kavramlarla açıklanmıştır. Bu kavramlar, denizlerde ülkelerin belirli bir mesafeye kadar kendi güvenliklerini sağlama, egemenliklerini tamamen kullanabilme ve kimi zamanda bazı faaliyetleri denetleme maksadıyla ortaya çıkmıştır. Teknolojinin gelişmesi ve karasal bölgede bulunan enerjinin azalmaya başlaması ile birlikte devletler enerji arayışlarını denizlere kaydırmışlardır. Bulunan doğal gaz ve petrol yataklarını işletebilmek için ise daha geniş deniz alanlarına ihtiyaç duyup bu alanları ise önce kıta sahanlığı müteakiben de münhasır ekonomik bölge kavramları ile açıklamaya çalışmışlardır.

Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramları ilk defa 28 Eylül 1945 tarihinde Truman Bildirisi’nde Harry Truman tarafından Amerika’nın denizlerde toprak altı ve deniz yatağındaki ekonomik çıkarları açıklamak için kullanılmıştır. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (CKSS) ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile birlikte uluslararası hukuki metinlere girmiştir. Doğu Akdeniz bağlamında bu çalışmada deniz yetki alanları sınırlandırması, münhasır ekonomik bölge kavramı ile açıklanacaktır. Münhasır ekonomik bölge (MEB) bir devletin karasularının bitiş noktasından itibaren 200 mil kadar uzanan deniz alanıdır. Bu alan su tabakası, deniz yatağı ve deniz yatağının toprak altında kalan kısım olup, kıyı devletine bu alanda çeşitli kullanım amaçları için yetkiler tanınır (Pazarcı, 2012: 286). Kıyı devletlerinin bu bölgede, doğal kaynaklar üzerinde arama, işletme, koruma ve düzenleme yetkileri bulunur. BMDHS’nin 56’ncı maddesi gereğince münhasır ekonomik bölge olarak tarif edilen alanda ekonomik maksatlarla araştırma yapılıp, gerektiğinde işletilebilir. Aynı zamanda kıyı devletinin, bu bölgede bilimsel araştırma yapma, suni adalar ve tesisler kurma yetkisi ve ek olarak deniz çevresini koruma yetkisi vardır.

Türkiye 1982 yılında kabul edilen BMDHS’yi, Türkiye karasularının genişliğini 6 milden 12 mile çıkaran madde ve deniz hukukundaki ihtilaflara bakan mahkemelerin yapısından dolayı imzalamamış ve taraf olmamıştır. ABD’de bu sözleşmeyi

imzalamayan bir devlettir. Münhasır ekonomik bölgeye sahip olan devletlerin sözleşmeye taraf olması şart değildir, sadece ilan etmesi hukuki olarak geçerlidir. Türkiye aynı zamanda Karadeniz’de 1986 yılında 200 millik münhasır ekonomik bölge ilan etmiş olup Akdeniz’de ise münhasır ekonomik bölge ilan etmemiştir.

Doğu Akdeniz’de yetki alanı uyuşmazlıkları münhasır ekonomik bölgelerin birbiri ile çakışmasından dolayı yaşanmaktadır. KKTC’nin bir devlet olarak tanınmaması ve bu adanın sahip olmuş olduğu haklar bir uyuşmazlık konusu oluşturmaktadır. Diğer taraftan Yunanistan, Türk tarafına yakın olan, Meis, Girit, Kerpa adalarının münhasır ekonomik bölgeye sahip olduklarını iddia ederek, Türkiye’yi Doğu Akdeniz’de küçük bir alana hapsederek hareket edemez hale getirmek istemektedir. Ayrıca Yunanistan ortay hat prensibini kullanarak Mısır ve Libya ile Girit, Meis, Kaşot, Kerpe, Rodos adalarının oluşturduğu hat üzerinden münhasır ekonomik bölge antlaşması yapmak istemektedir. GKRY ise tek taraflı olarak KKTC ve Türkiye’yi görmezden gelerek uluslararası hukuka aykırı şekilde 200 mil genişliğinde münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir.

İsrail MEB antlaşmasını sadece kıyıları karşılıklı olan GKRY ile yapmış olup, Mısır ve Lübnan ile görüş ayrılıkları olduğu ve GKRY’nin Lübnan ile yapmış olduğu antlaşmanın Lübnan Meclisi’nce onaylanmaması İsrail için bir kuşkuya neden olmuştur (Kalemderoğlu, 2013). Diğer taraftan, İsrail, Yunanistan ve GKRY’nin ilan etmiş olduğu tüm MEB’leri tanımıştır. 2011 ve 2012 yıllarında İsrail sırasıyla GKRY ve Yunanistan ile savunma antlaşmaları imzalamış olup bu ülkeler bir nevi Türkiye’ye karşı silahlı üçlü bir güvenlik çemberi oluşturmak istemişlerdir. İsrail’in bu ittifaklara girmesindeki en büyük nedenlerden birisi keşfedilen gazın teknik olarak mümkün fakat güvenlik ve maliyet açısından sakıncalı olan, GKRY-Yunanistan-İtalya arasında denizin altından geçecek enerji nakil hatlarının gelecekte bir alternatif olarak düşünmesidir.

Bu bağlamda bölgede son dönemlerde keşfedilen enerji yatakları da devletlerin çıkarlarını korumak adına münhasır ekonomik bölge ile beraber yetki alanları tartışmalarını iyice alevlendirmiştir. Türkiye bu uyuşmazlığın uluslararası hukukun genel ilkelerine bağlı olmak kaydıyla, bütün ülkelerin katılımını içeren, hakkaniyetli bir sonuç doğuracak ortak bir antlaşma ile çözülmesini talep etmektedir.

1.2. PROBLEMİN TANIMI

Doğu Akdeniz’de keşfedilen doğal gaz ve petrol yatakları bölge ülkeleri ve küresel güçleri yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda enerji yataklarının hangi ülkenin deniz yetki alanı içerisinde olduğu önem kazanmaktadır. Doğu Akdeniz’de enerji yataklarının kullanımı deniz yetki sınırları kapsamında ülkelerin münhasır ekonomik bölge sınırlarının tespit edilmesine bağlıdır. Münhasır ekonomik bölge bir devletin karasularının bitiş noktasından itibaren 200 mil kadar uzanan deniz alanıdır. Bu alan su tabakası, deniz yatağı ve deniz yatağının toprak altında kalan kısım olup, kıyı devletine bu alanda çeşitli kullanım amaçları için yetkiler tanınır.

Giriş kısmında verilen bilgiler ışığında, problemin tanımı Uluslararası Deniz Hukuku düzenlemeleri ve içtihatları ışığında Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları (MEB) ne şekilde sınırlandırılmalıdır? Bu sınırlandırma yapılırken ülkelerin uyguladığı münhasır ekonomik bölge politikalarının ve bölgedeki enerji kaynaklarının MEB uyumsuzluğuna olan etkisinin analizi şeklinde ifade edilebilir. Doğu Akdeniz’de MEB uyumsuzluğu kapsamında tezde sorulan sorular şu şekildedir:

a. Deniz yetki alanlarının kavramsal olarak uluslararası hukuktaki tanımları nedir? Uluslararası hukukta deniz yetki sınırlandırılması hangi hukuki kriterlere göre yapılmalıdır?

b. Doğu Akdeniz’de Kıbrıs Adası, Meis Adası ve diğer irili ufaklı adaların münhasır ekonomik bölge yetki alanı sınırlandırılmasına olan etkileri nelerdir?

c. Doğu Akdeniz’de potansiyel enerji kaynaklarının münhasır ekonomik bölge kapsamında bulunduğu potansiyel bölgeler nerelerdir ve ekonomik açıdan potansiyel değeri ne kadardır?

d. Bölgedeki ülkelerin deniz yetki alanları sınırlandırılması (Münhasır ekonomik bölge) ile ilgili izlediği politikalar, yaptığı anlaşmalar ve hedefleri nelerdir?

e. Türkiye’nin bölgedeki muhtemel münhasır ekonomik bölge sınırları uluslararası hukuk kuralları ve daha önceki alınan örnek mahkeme kararları ışığında nasıl olmalıdır?

1.3. ÇALIŞMANIN AMACI

Doğu Akdeniz’de yetki sınırlandırması kapsamında ülkelerin uygulamış olduğu münhasır ekonomik bölge politikaları ve uygulamaları ortaya koymak ve müteakibinde

uluslararası mahkemelerin deniz yetki sınırlandırması uyuşmazlığı konusunda verdiği kararlar ışığında Türkiye'nin MEB uygulamalarının ve sınırlarının ne şekilde olması gerektiğinin analizini yapmaktır. Ayrıca Doğu Akdeniz'de son yıllarda keşfedilen enerji yataklarının ekonomik olarak analiz edilip Türkiye'ye olan etkisini ortaya koymaktır.

1.4. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Bu çalışmada, Doğu Akdeniz'de yaşanan münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığı kapsamında, Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge uygulama ve politikalarını ortaya koymak ve müteakibinde de MEB sınırlarını tespit edebilmek maksadıyla, araştırma yöntemi olarak, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması seçilmiştir. Betimsel bir anlatım yöntemi kullanılmış ve veri toplam aracı olarak da doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi kapsamında tez konusu ile ilgili yerli ve yabancı kitap, makale, dergi, rapor ve tezler incelenmiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Son dönemlerde Doğu Akdeniz'de keşfedilen petrol ve doğal gaz yatakları bölgedeki dengeleri değiştirirken, Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adasının stratejik önemini daha da artırmıştır. Yunanistan ve GKRY ikilisi bölge ülkeleri ile yaptığı tek taraflı münhasır ekonomik bölge antlaşmaları ve büyük küresel petrol şirketlerine verdiği petrol ruhsat sahaları nedeniyle Türkiye ve KKTC için tehdit olmaya başlamıştır. Diğer taraftan Yunanistan ve GKRY, Türkiye'nin 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (CKSS) ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni (BMDHS) imzalamamış olmasını bir koz olarak kullanmaya çalışmaktadırlar.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de daha etkin bir MEB politikası uygulaması, Mısır, Libya, Lübnan ve Suriye gibi bölge ülkeleri ile uluslararası hukuka uygun şekilde MEB antlaşmaları yapması gerekmektedir. GKRY ve Yunanistan'ın MEB politikaları bu şekilde etkisiz hale getirilerek masaya daha güçlü bir şekilde oturulacağı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan Türkiye Doğu Akdeniz'de diğer bölge ülkelerini ikna ederek, uluslararası hukuka uygun olarak münhasır ekonomik bölge sınırlarını belirlemeli ve koordinatlarını Birleşmiş Milletler'e (BM) bildirmelidir. Bu anlamda bu çalışma Türkiye'nin ve bölge ülkelerin münhasır ekonomik bölge uygulama ve politikalarını ortaya koyarak, uluslararası hukuk prensipleri ışığında Türkiye'nin MEB sınırlarını ortaya koymaktadır. Ayrıca Türkiye'nin MEB politikalarına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

1.6. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Çalışmanın kapsamı, deniz yetki alanları konusunda ortaya çıkan uluslararası hukuk prensipleri ve uluslararası hukuk mahkemelerinin verdiği örnek kararlar ışığında, Doğu Akdeniz’de yaşanan münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığını içermektedir. Bölgede denizlerde yaşanan bu uyuşmazlık bütün bölge ülkelerini içine dâhil edecek şekilde 2001’den 2016’ya kadar yaşanan süreçteki MEB gelişmelerini ele almakta ve ülke bazında değerlendirme yapılmaktadır. Türkiye durum çalışması olarak ele alınmakta ve Türkiye’nin muhtemel MEB sınırları ortaya konmaktadır.

Türkiye’nin MEB sınırları ile ilgili olarak bugüne kadar Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren’in haricinde herhangi bir harita ortaya koyan uzman olmamıştır. Dolayısıyla sınırlar belirlenirken hem bu haritadan hem de Türkiye’nin bugüne kadar ilan etmiş ruhsat alanlarının koordinatlarından yararlanılmıştır. Herhangi bir devlet kurumunun Türkiye’nin MEB sınırını açık kaynaklarda yayınlamaması bu çalışmada önemli bir tahdit oluşturmuştur. Çalışmanın bütününde açık kaynaklar kullanılmış, herhangi bir devlet kurumundan belge veya bilgi temin edilememiştir.

1.7. ÇALIŞMANIN LİTERATÜRE KATKISI VE ORJİNALİTESİ

Doğu Akdeniz münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığı kapsamında bölge ülkelerin MEB politikaları en güncel şekilde aktarılmış, Türkiye’nin Doğu Akdeniz MEB sınırları açık kaynaklardan ve Türkiye’nin ilan etmiş olduğu ruhsat alanlarından faydalanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan son yıllarda keşfedilen doğal gaz kaynaklarının ekonomik anlamda analizi yapılmıştır.

1.8. ÇALIŞMANIN DİĞER BÖLÜMLERİ

Araştırma yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın kapsamı ve yöntemi, ikinci bölümde ise Doğu Akdeniz’in önemi ve münhasır ekonomik bölge kavramı açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde uluslararası deniz yetki alanları sınırlandırması kapsamında yapılan konferanslar, bildiriler ele alınmış ve deniz yetki alanlarını belirleyen ve uluslararası hukuki metinlerde geçen bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge gibi deniz terimleri kavramsal bazda açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, deniz yetki alanları uyuşmazlığı kapsamında MEB, uluslararası mahkemelerin kullandığı uluslararası hukuk ilkeleri irdelenmiştir. Ayrıca Doğu Akdeniz münhasır ekonomik bölge (MEB) uyuşmazlığı ile benzerlik gösteren

uluslararası deniz yetki uyuşmazlığı davaları incelenerek, mahkemelerin verdiği kararlar ele alınmıştır.

Beşinci bölümde Doğu Akdeniz’de bulunan bölge ülkelerin MEB politikaları ve uygulamaları incelenerek Türkiye’nin olası MEB sınırı belirlenmeye çalışılmıştır. Altıncı bölümde ise son dönemlerde Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji yataklarının ekonomik olarak değeri, bölge ülkelere olan etkisi ve bu enerjinin hangi güzergâhları izleyerek transfer edileceği konusu açıklanmıştır. Son bölümde ise elde edilen bulgular değerlendirilmiş, bir sonuca varılarak teklif ve önerilerde bulunulmuştur.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ VE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMI

Doğu Akdeniz konumu itibari ile çok eski çağlardan itibaren güç mücadelesinin yaşandığı bir coğrafya olmuştur. Son yıllarda Kıbrıs Adasının güneyinde bulunan Leviathan ve Afrodit bölgesinde kayda değer miktarda doğal gaz ve petrol yataklarının keşfedilmesi Doğu Akdeniz’de güç mücadelesinin tekrar ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bölümde, bu kapsamda Doğu Akdeniz’in tarihsel süreci ve hâkimiyet teorileri ile bağlantılı olarak dünya coğrafyasındaki yeri açıklanmış ve coğrafi, stratejik, güvenlik açısından önemi anlatılmıştır. Daha sonra ise, Doğu Akdeniz’de keşfedilen doğal gaz ve petrol yataklarının neden olduğu, bölgesel ve küresel ülkeler arasında yaşanan enerji güvenliği ve enerji savaşlarından bahsedilmiştir. Son olarak ise deniz yetki alanları kapsamında her ülkenin denizlerden ekonomik olarak faydalanacağı deniz sınırlarını belirten münhasır ekonomik bölge kavramına değinilmiştir.

2.1. DOĞU AKDENİZ’İN TARİHÇESİ

Doğu Akdeniz, dünyanın en verimli toprakları olarak bilinen Mısır, Mezopotamya ve Anadolu’yu içinde barındırmaktadır. Tarih boyunca birçok savaşa sahne olmuş bu bölge birçok yazar ve tarihçi tarafından “Verimli Hilal” olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla, büyük insan hareketleri ve süper devletlerin güç mücadeleleri çoğunlukla bu coğrafyada vuku bulmuştur (Kaya, 2007: 5).

Tarihsel süreci incelediğimizde, Doğu Akdeniz önemli ilklerin ve başlangıçların merkezi olmuştur. Bunun ana nedenleri ise iklim değişiklikleri, verimli tarım alanlarının sebep olduğu hâkimiyet mücadeleleri ve daha sonraki dönemlerde keşfedilen petrol ve doğal gaz yataklarıdır. Örneğin, ilk baraj (Jawa Bölgesi, M.Ö. 4000), ilk deniz ticareti (Mısır, M.Ö. 4000), dünyada ilk yazının kullanılmaya başlanması (Sümerler, M.Ö. 3000), ilk kanunların Babil’de yazılması (Hammurabi, M.Ö. 1760), tarihte ilk yazılı barış antlaşması (Kadeş Barış Antlaşması, M.Ö. 1274), ilk paranın kullanılması (M.Ö. 700, Lidya) Doğu Akdeniz coğrafyasında gerçekleşmiştir (Yıldız, 2012: 20).

Romalılar Doğu Akdeniz’i yer kürenin merkezi olarak görmüşler ve bu bölgeyi “Mediteraaneo” olarak adlandırmışlardır (Gervasi, 1975: 7). Aynı zamanda Doğu Akdeniz için bizim deniz anlamına gelen “Mare Nostrum” adını kullanmışlardır (Erksan, 2000: 24). Roma İmparatorluğu deniz üstünlüğü sayesinde Doğu Akdeniz’i

stratejik olarak askeri maksatlı kullanan ilk büyük devlet olmuş ve bu üstünlüğünü M.S. 4'üncü yüzyıla kadar sürdürmüştür (Ünal, 2015: 7).

Emeviler, M.S. 7'nci yüzyılda Doğu Akdeniz'de kurulan ilk Müslüman devlet olmuştur. Emevilerden sonra ise Abbasiler bölgede hükümlerliklerini M.S. 9'uncu yüzyıla kadar sürdürmüş olup daha sonra Doğu Roma İmparatorluğu tekrar etkisini göstermeye başlamıştır (Öztuna, 1969: 51).

Osmanlı Devleti ise 16'ncı yüzyılın sonunda elinde bulundurduğu lojistik kabiliyetlerle ticaret filosunu giderek genişletmiş ve Doğu Akdeniz'deki en büyük ticaret filosuna sahip olmuştur (Yaşar, 2012: 32). Osmanlı Devleti 16'ncı yüzyılda Preveze ve Cerbe gibi dönemin en ihtişamlı deniz savaşlarını kazanarak Avrupalılara büyük bir bozgun yaşatmıştır. Bu savaşların sonucunda ise Osmanlı Devleti Doğu Akdeniz'i bir "Türk Gölü" haline getirerek bölgede 400 yıldan fazla sürecek bir hâkimiyet sağlamıştır. (Durmuş, 2005: 25).

Doğu Akdeniz 18'inci yüzyıldan itibaren Rusya, İngiltere ve Fransa'nın hem işbirliğine hem de çekişmelerine sahne olmuştur. Kuzeyden sıcak denizlere inmek isteyen Rusya ise bu dönemde İngiltere ve Fransa ile anlaşmıştır. 1827 yılında yapılan Navarin Muharebelerinde İngiltere, Fransa, Rusya adeta Osmanlı Donanmasını yakarak yok etmişlerdir (Uçarol, 2008: 161). Bölgesel menfaatlerin değişmesiyle birlikte 1853 yılında Kırım Harbi patlak vermiştir. Bu savaşta Rusya'nın Doğu Akdeniz'de etkin olmasını istemeyen İngiltere ve Fransa Osmanlı İmparatorluğunun yanında yer almışlardır (Uçarol, 2008: 237).

Fransa tarafından 1869 yılında Süveyş kanalının açılması ile birlikte Doğu Akdeniz'in stratejik değeri daha da önemli bir seviyeye gelmiştir. Daha sonraki yıllarda ise İngiltere Cebeli Tarık, Kıbrıs ve Süveyş Kanalı'nı elinde bulundurarak bölgenin kontrolünü ele geçirmiştir. Bu sayede İngiltere ticaret deniz yollarını kontrol ederek doğu ve batıdaki kolonilerini daha serbest bir şekilde yönetme fırsatı yakalamıştır (Ünal, 2015: 8).

Amerika'nın Doğu Akdeniz'de kendisini göstermesi 18'inci yüzyıla rastlamaktadır. Bu dönemde İngiltere, Amerika'yı korsanlara karşı korumadığı için Amerika, Fransa ve Cezayir gibi bölgesel ülkelerle işbirliği yoluna gitmiştir (Gervasi, 1975: 20). Bu sürecin sonunda güçlü bir Amerikan donanması inşa edilerek, İngilizlerin

denizlerdeki üstünlüğü ikinci dünya savaşının sonuna doğru yavaş yavaş Amerika'nın eline geçmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında ise büyük devletler birbirleriyle gizli anlaşmalar yaparak Doğu Akdeniz ticaret yollarını hem kontrol etmek istemişler hem de sömürgelerini kolayca elde bulundurabilme fırsatı yakalamışlardır. Bu anlaşmalardan ilki 26 Nisan 1915'te İtalya, Büyük Britanya, Fransa ve Rusya arasında imzalanan Londra Antlaşmasıdır. Bu antlaşmayla Antalya ve dolayları İtalya'ya bırakılmıştır. Ayrıca İtalya'nın Oniki Ada ve Trablusgarp'taki egemenliği kesin hale gelmiştir. Diğer antlaşma ise İngiltere ve Fransa arasında 3 Ocak 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot antlaşması olmuştur. Bu gizli antlaşmaya göre ise Suriye kıyıları ve Lübnan Fransa'ya bırakılırken Musul hariç Irak'ta İngiltere'ye bırakılmıştır. Böylece İtalya, İngiltere ve Fransa Doğu Akdeniz'deki stratejik noktaları gizli antlaşmalarla paylaşmış ve 30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile de ele geçirmişlerdir (Gencer ve Özel, 2010: 68)

Birinci Dünya savaşı sırasında bölgenin geleceğini etkileyen diğer bir gelişme ise 2 Kasım 1917'de Filistin topraklarında İsrail devletinin kurulmasını öngören “Balfour Deklarasyonu” olmuştur. Deklarasyonu sırasıyla Fransa, İtalya ve ABD 1918 yılında kabul etmişlerdir. Araplar ise bu gelişmeye itiraz ettiler fakat İngiltere bu itirazları yok saydı. 1947 yılına gelindiğinde İngiltere, ABD'nin desteğini sağladıktan sonra konuyu Birleşmiş Milletler'e götürdü ve sonuçta Kudüs'e tarafsız bir statü verilmek kaydıyla, Filistin, Araplar ve Yahudiler arasında bölünerek 1948 yılında resmi olarak İsrail Devleti kurulmuştur (Armaoğlu, 1991: 65). Amerika ve İngiltere İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte bölgede hem yeni bir müttefik kazanmış hem de İsrail'e batının ileri karakol görevi verilerek Doğu Akdeniz ve Ortadoğu bir anlamda kontrol altına alınmış oldu. Ayrıca İsrail'in kurulmasıyla birlikte Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Arap-İsrail savaşlarına sahne olmuş ve bölge çıkar çatışmalarının ve savaşların ana merkezi haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra İngiltere'nin hegemonya rolü ABD'ye geçmiştir. 1956 yılında Süveyş Kanalı'ndan çekilmek zorunda kalan İngiltere, Fransızlarla anlaşarak, İsrail-Mısır savaşını bahane göstererek bu kanala asker çıkartıp bölgeyi kontrol altına almıştır. Fakat ABD, Rusya ile anlaşarak olaya müdahale etmiş, İngilizler ve Fransızları bölgeden atarak Doğu Akdeniz bölgesinde en güçlü hâkimiyet sahibi ülke olmuştur (Yaşar ve Yıldız, 2012: 35). Doğu Akdeniz'de ABD'nin hedefleri ise

Rusya'nın bölgedeki etkisinin kırılması, Ortadoğu'da var olan petrol ve doğalgaz yataklarını kontrol altında bulundurulması ve İsrail Devletinin güvenliğinin sağlanması olarak sıralanabilir (Quandt, 2004: 5).

Günümüzde ise Doğu Akdeniz Rusya ve ABD gibi büyük devletlerin mücadelesine sahne olmaktadır. Rusya Türk Boğazlarını ve Süveyş Kanalı'nı etkisi altına alarak petrol kaynaklarını kontrol altında bulundurmak, petrol fiyatlarını etkilemek istemektedir. Diğer taraftan Rusya, Suriye'de Tartus Üssünü kiralayarak bölgeye çok sayıda deniz ve uçak filosu yerleştirmiştir (Tamçelik ve Kurt, 2015:675). Rusya'nın, Doğu Akdeniz'de temel amacı serbest geçiş yollarını kontrol ederek ticareti kontrol etmek ve Sovyet fikirlerini diğer ülkelere yaymaktır. Aynı zamanda, Rusya Doğu Akdeniz'i kontrol altında tutarak, Asya ve Afrika'yı kontrol etmek istemektedir.

Doğu Akdeniz'deki büyük devletlerin ve bölgesel devletlerin kendi aralarındaki güç mücadeleleri İsrail-Filistin sorunu ve Kıbrıs sorunlarının yanında diğer sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan ilki Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz yataklarının araştırılması, işletilmesi ve nakli ile ilgilidir. İkinci sorun, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasıdır. Üçüncü sorun ise Arap Baharının bölgede yarattığı siyasi sistemlerdeki değişiklikler, iç çatışmalar ve siyasi istikrarsızlıklardır (Ünal, 2015: 11). Bu sorunların çözülmesinde ana aktörlerin başında ABD ve tüm bölgesel ülkeler gelmektedir. ABD bölgesel kontrolü İncirlik, Gaeta ve Girit gibi askeri üsleri kontrol ederek bölgesel gelişmeleri yakından takip etmektedir.

2.2. HÂKİMİYET TEORİLERİ VE DOĞU AKDENİZ

Doğu Akdeniz'in coğrafi anlamda dünyadaki konumu ve bu konumun yarattığı etkiler jeopolitik uzmanları tarafından açıklanmıştır. İngiliz Jeopolitikçi Sir Halford Mackinder kara hâkimiyet teorisi kapsamında, Doğu Akdeniz'i üç kıtanın birleştiği noktada ana merkez üssü görürken, Alfred Mahan ise deniz hâkimiyet teorisi kapsamında Doğu Akdeniz'i Süveyş Kanalı vasıtasıyla dünya ticaret ve ulaşım yollarını kontrol eden bir deniz üssü olarak görmüştür. Nicholas Spykman ise kenar kuşak teorisi kapsamında Doğu Akdeniz'in Avrasya ülkelerini kontrol edebilecek stratejik bir konumda olduğunu açıklamıştır. Doğu Akdeniz'in stratejik ve jeopolitik açıdan önemini açıklayan bu teoriler kara hâkimiyet teorisi, deniz hâkimiyet teorisi ve kenar kuşak teorisi olarak açıklanmıştır.

2.2.1. Kara Hâkimiyet Teorisi

Bu teori 1920 yılında, ünlü İngiliz Jeopolitikçi Sir Halford Mackinder tarafından ortaya atılmıştır. 1930 yılında ise Alman asıllı yazar Karl Haushofer tarafından geliştirilmiştir. Bu görüş, Asya, Afrika ve Avrupa'nın tamamını "Dünya Adası" olarak kabul etmiştir. Doğu Avrupa'dan Doğu Sibirya'ya, kuzeyde Buz Denizi'nden güneyde İran ve Afganistan'a kadar olan coğrafya "Heartland" can damarı olarak kabul edilmiştir. Teorinin savunduğu ana husus "Doğu Avrupa'yı kontrol eden merkez bölgeyi, merkez bölgeye hâkim olan ise Dünya Adasına hâkim olabilir" şeklinde açıklanabilir (Tamçelik, 2011: 12). Doğu Akdeniz, Dünya Adasının içine doğru uzanmış bir körfez konumunda olup, Atlantik Körfezi'nin doğusunda ve üç kıtanın birleşme noktasında bulunmaktadır. Doğu Akdeniz aynı zamanda Heartland'a yani can damarına doğru uzanan deniz ticaretinin, ana merkez üssü konumundadır (Yaşar ve Yıldız, 2012: 42).

2.2.2. Deniz Hâkimiyet Teorisi

Bu teori Amerikan asıllı deniz subayı Alfred Mahan tarafından geliştirilmiştir. Mahan denizlere hâkim olan dünyaya egemen olabilir görüşünü savunmaktadır. Mahan'a göre Süveyş Kanalı vasıtasıyla Akdeniz'e ulaşan ve oradan da Hint ve Pasifik okyanuslarıyla buluşan deniz ticaret ve ulaşım yolları kontrol edilmelidir. Doğu Akdeniz'in, Süveyş Kanalı'nı, Ege Denizi'ni ve dolaylı olarak da İstanbul ve Çanakkale Boğazı'nı elinde bulundurması ve Karadeniz'e açılabilmesi sayesinde dünya ticaretinde vazgeçilmez bir önemi vardır (Soylu, 2000: 23).

2.2.3. Kenar Kuşak Teorisi

Bu teori Nicholas Spykman tarafından ortaya atılmıştır (1893-1943). Kenar kuşak devletleri Irak, İran, Türkiye, Afganistan, Pakistan, Çin, Kore ve Avrupa devletleri olarak kabul edilmektedir. Bu teoriye göre kenar kuşak ülkelerine sahip olan Avrasya'ya sahip olabilir. Doğu Akdeniz Türkiye, Yunanistan ve kısmen de olsa Irak ve İran'ı kontrol altında tutar. Aynı zamanda bölgesel ve küresel güçlerin sahip olmaya çalıştığı Kıbrıs Adası da bu bölgede bulunmaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs'a hâkim olan tüm Doğu Akdeniz'i kontrol edebilir, Orta Doğu'yu ise etkileyebilir (Tamçelik, 2011: 16).

Doğu Akdeniz'in coğrafi olarak önemi teori bazında jeopolitik uzmanları tarafından açıklanmıştır. Bu teoriler ışığında Doğu Akdeniz'in dünya ticaret ve ulaşım

yollarını kontrol eden ve deniz güvenlik güzergâhlarını elinde bulunduran jeopolitik ve jeostratejik bir konumda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3. DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ

Doğu Akdeniz'in, Süveyş Kanalı vasıtasıyla Basra Körfezi'ne bağlanması ve Kıbrıs Adasını elinde bulundurması coğrafi olarak bu bölgenin önemini ön plana çıkartmaktadır. Diğer taraftan Orta Doğu'ya hâkim olabilecek bir coğrafyada bulunması, enerji, ulaşım ve ticaret koridorlarına sahip olması Doğu Akdeniz'in stratejik önemini açığa çıkartmaktadır. Doğu Akdeniz'in NATO'nun doğu sınırına kadar uzanması, Hürmüz Boğazı'nın kapanması durumunda Orta Doğu'ya yapılacak askeri bir operasyonun Doğu Akdeniz'den yapılabilme olasılığı, bu bölgenin güvenlik açısından da önemli olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde Doğu Akdeniz'in coğrafi, stratejik ve güvenlik açısından önemi açıklanmıştır.

2.3.1. Doğu Akdeniz'in Coğrafi Önemi

Yarı kapalı bir deniz olan Doğu Akdeniz, 27⁰ doğu boylamının doğusunda bulunmaktadır. Genel coğrafi konumu itibari ile Doğu Akdeniz dünyanın doğusu ile batısını birbirine irtibatlayan ulaşım ve ticaret yolları üzerinde konuşlanmıştır. Suriye ve Türkiye vasıtasıyla Yakındoğu'ya, Süveyş Kanalı ile de Arap Yarımadası'na ve Basra Körfezi'ne bağlanmaktadır. Süveyş Kanalı vasıtasıyla, Avrupa-Uzakdoğu hattı arasında yapılacak olan ticaret ve ulaşım yolu, Ümit Burnu ile kıyaslandığında 7000 deniz mili daha da kısalmıştır (Harp Akademileri, 2008: 3). Doğu Akdeniz'in konumu Şekil-1'de gösterilmiştir.

Şekil-1 Doğu Akdeniz

Doğu Akdeniz; Türkiye, Suriye, İsrail, Mısır, Libya, Filistin, Lübnan, İtalya, Slovenya, Tunus, Yunanistan, Hırvatistan, Arnavutluk sahilleri ile çevrilidir. Bu bölgenin en dikkat çekici özelliği ise dünya enerji rezervlerinin büyük bir kısmına sahip olan Orta Doğu ile Uzakdoğu ve Avrupa'yı Süveyş Kanalı ile birbirine bağlaması ve bu bölgeye doğrudan hâkim olmasıdır (Bilge Adamlar Raporu, 2013: 4).

Doğu Akdeniz aynı zamanda Uluslararası Hidrografi Kurumu tarafından havza olarak kabul edilmektedir.¹ Havza olarak kabul edilen bu bölge, İtalya'nın Sicilya Adasında konuşlanmış olan Lilibeo Burnu'ndan, Tunus'un kuzeydoğusundaki Bon Burnu'na doğru uzayan hat ile Batı Akdeniz'den ayrılmaktadır. Bu hat Sicilya'nın güney doğu sahillerine doğru uzanarak, kuzeydoğudaki Paloro Burnu'ndan geçmekte ve ardından da güneybatı bölümündeki Paci Burnu'na ulaşmaktadır. Doğu Akdeniz Havzası, Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e, Çanakkale Boğazı ile de Marmara Denizi'ne irtibatlanmaktadır. Aynı zamanda, Ege Denizi, İyon Denizi ve Adriyatik Denizi gibi çok önemli üç denizi içinde barındırmaktadır (Özgen, 2013: 103).

2.3.2. Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi

Doğu Akdeniz, Süveyş Kanalı, Cebelitarık ve Çanakkale Boğazları vasıtasıyla Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu üçgenini himaye etme potansiyeline sahiptir. Doğu Akdeniz'i bölgesel ve küresel devletler için vazgeçilmez kılan en önemli husus enerji, ulaşım ve dağıtım koridoru kavşağında bulunmasıdır. İkinci önemli husus ise ticari ve askeri trafiğin kesişim noktasında olmasıdır. Orta Doğu'ya sahil oluşu ve bölgesel devletlerin güvenliğini sağlaması Doğu Akdeniz'in stratejik önemini daha da artırmaktadır (Yıldız, 2009: 54).

Dünya ticaretinin % 30'u Akdeniz'de gerçekleşmektedir (Kutluk, 2003: 266). Kıbrıs bu ticaretin gerçekleştirilmesi bakımından ekonomik, politik ve güvenlik olarak ciddi anlamda katkı sağlamaktadır. Dünya ticareti 4500 limanla bağlantılı olarak 50000'den fazla gemi ile sağlanmaktadır. Bu gemilerden 4000 adedi Doğu Akdeniz sularında dolaşmaktadır. Bu durum, Doğu Akdeniz dünya okyanusunun sadece % 3'ünü kapsadığı halde dünya ticaretinin 1/6'sının bu bölgede yapıyor olması anlamına

.....

¹ Bkz. International Hydrographic Organisations, Limits of Oceans and Seas, Monte Carlo, 1953, pp. 16-17.

gelmektedir. Bu potansiyelini ise Süveyş Kanalı, Cebelitarık ve Türk Boğazları sayesinde gerçekleştirmektedir (Gürdeniz, 2005:101).

Cebelitarık Boğazı'ndan senede yaklaşık olarak 106 bin gemi geçmektedir ve bu rakam deniz trafiğinin % 10'una denk gelmektedir. İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan yaklaşık olarak bir yılda 130 gemi geçiş yaparken, Süveyş Kanalı'ndan ise günde yaklaşık olarak 49 gemi geçmektedir.² (Suezcanal[Web], 2015). 2008 yılında dünyada ekonomik olarak bir durgunluk yaşanmasına rağmen, bu durum boğazlardan geçen gemi sayısını etkilememiş aksine 2001 yılında geçen gemi sayısı 65 gemi iken 2012 senesinde bu rakam 130'a ulaşmıştır. Bu ticari hareketliliğin en kayda değer ögesini ise enerji kalemi teşkil etmektedir. Bu enerjinin % 70'i Doğu Akdeniz üzerinden transfer edilmektedir. Doğu Akdeniz'in Ortadoğu ve Hazar enerji merkezlerine yakınlığı nedeniyle de, bu coğrafyadan geçen boru hatlarını himaye edebilen stratejik bir pozisyonda bulunmaktadır (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2013: 5).

Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının 2006 yılında açılmasıyla beraber İskenderun Körfezi önem kazanmıştır. Hazar Denizi kıyısında bulunan ülkeler için İskenderun Körfezi ithalat ve ihracat anlamında önemli bir kapı haline gelmiş ve Doğu Akdeniz'in ekonomik olarak stratejik değerine katkı sağlamıştır.

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasıyla birlikte, Orta Asya'da bulunan enerji kaynakları Doğu Akdeniz sayesinde uluslararası pazarlara açılma imkânı bulmuş ve bölgenin değeri giderek artmıştır. Son yıllarda özellikle Kıbrıs etrafında keşfedilen hidrokarbon ve doğalgaz rezervleri bölgesel güç mücadelesini ve büyük devletlerin hedeflerini başka bir boyuta taşımıştır. Bu mücadeleye bölge dışı aktörlerin katılmasıyla, Doğu Akdeniz, Malakka Boğazı ve Kafkaslar gibi sıcak bölge haline dönüşmüştür (Mevlütöğlu, 2014: 14).

Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının yaklaşık olarak kapasitesi yıllık 50 milyon ton olup günlük bu miktar 1 milyon varile eşittir. Dolayısıyla açık denizlere kıyısı bulunmayan Hazar Denizi kıyısında bulunan ülkeler için Bakü-Tiflis-Ceyhan koridoru Doğu Akdeniz'e açılan hayati öneme haiz bir koridor hükmündedir. Aynı zamanda bu hat, Güney Kafkasya ve Orta Asya'yı Türkiye'ye ve ardından da Batı Avrupa

.....
² Bkz. Süveyş Kanalı Trafik İstatistikleri, Erişim 1.Şubat 2015, <http://www.suezcanal.gov.eg/TRstat.aspx?reportId=4>

pazarlarına bağlayan ve doğu-batı koridorunu oluşturan bir mihenk taşı hükmündedir (T.C Dışişleri Bakanlığı[Web], 2015).

Eski Deniz Kuvvetleri Komutanlarından Oramiral Metin Ataç, 2008 yılında yaptığı bir konuşmada Doğu Akdeniz'in petrol nedeniyle ikinci bir Basra Körfezi'ne dönüşebileceğini belirtmiştir. Hemen ardından da, bölgenin çatışmalara ve gerginliklere gebe olabileceği ve Türkiye'nin tetikte bulunması gerektiğini söyleyerek Doğu Akdeniz'in stratejik önemini vurgulamıştır (Tarakçı, 2010: 1).

Doğu Akdeniz'i stratejik açıdan değerli kılan diğer bir husus ise Kıbrıs Adasına sahip olmasıdır. Kıbrıs, hem Doğu Akdeniz'i hem de Orta Doğu'yu kontrol edebilecek bir konuma sahiptir. Aynı zamanda birçok güvenlik uzmanının belirttiği gibi Kıbrıs'ı önemli kılan unsurlardan bir tanesi de adanın deniz ve hava ticaret yolları üzerinde bulunması ve bu bölgeleri kontrol etmesidir. Bu nedenle bölgede enerji merkezleri üzerinde hâkim olmak isteyen devletler Kıbrıs'ı hedefin kapısını açan bir anahtar olarak görmektedirler.

Doğu Akdeniz diğer taraftan, Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) ve Orta Doğu coğrafyasını kontrol etmesi bakımından, ABD için önemli bir merkez konumundadır. ABD'de 2001 yılında ikiz kulelere yapılan terör saldırıları sonrasında terörü engellemek maksadıyla ortaya çıktığı varsayılan bu proje ile ilgili resmi bir kayıt veya yayınlı olmadığı için kapsam alanı tam olarak bilinmemektedir. Fakat basında çıkan haberler ışığında, Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) kapsamında 23 ülkenin bulunduğu değerlendirilmektedir. Bu ülkelerin başında ise Irak, İran, Kuveyt, Suudi Arabistan, Mısır, Tunus, Cezayir, Libya, Pakistan, Afganistan, Suriye gibi ülkeler gelmektedir. ABD'nin bu ülkeler vasıtasıyla stratejik enerji kaynaklarını ve nakil hatlarını himaye altına alarak hem kendi ülkesel çıkarlarını koruduğunu hem de ilgili devletlerin de karşılıklı ilişkiler bağlamında kendi güvenliklerini sağladıkları anlaşılmaktadır (Günel, 2004: 157).

Doğu Akdeniz, stratejik ulaştırma hatlarını bünyesinde bulundurması ve bir enerji koridoru olması yanında bölgenin stratejik önemini artıracak bir takım sorunları da içinde barındırmaktadır. Bu sorunların başında Kıbrıs sorunu, Türkiye'den KKTC'ye taşınacak su, bölgede etkisini gösteren Arap Baharı ve daha sonra Arap Cehennemi olarak adlandırılan iç çatışmalar ve son olarak da son yıllarda keşfedilen hidrokarbon

rezervleri gösterilebilir. Tüm bu gelişmelerin bölgenin geleceğini ve stratejik önemini etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak Doğu Akdeniz Orta Doğu'ya komşu olması, ulaştırma, ticaret ve güvenlik koridorlarını elinde bulundurması bakımından stratejik öneme sahiptir. Kıbrıs Adasını bünyesinde bulundurması, Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı ile Orta Doğu'yu himaye etmesinden dolayı, stratejik anlamda küresel güçlerin yakın gelecekte bu bölgeye daha fazla önem verecekleri değerlendirilmektedir.

2.3.3. Doğu Akdeniz'in Güvenlik Açısından Önemi

Doğu Akdeniz, askeri bakımdan yerkürenin en etkili askeri ittifakı olarak görülen NATO'nun doğu sınırına kadar uzanmaktadır. Avrupa Birliği'nin (AB) 2004 yılında uygulamaya koyduğu genişleme politikası ile GKRY'yi üyeliğe almış ve AB'nin doğu sınırı Doğu Akdeniz olmuştur. Soğuk savaş döneminde, Sovyet tehdidi münasebetiyle güç odak merkezini Doğu Avrupa üzerine yoğunlaştıran NATO, bu tehdidi etkisiz kılmak için askeri gücünün bir kısmını Doğu Akdeniz'e kaydırmıştır. Rusya ise buna mukabil Soğuk Savaş döneminden itibaren Suriye, Libya ve Mısır gibi ülkelerle ilişkilerini geliştirmek suretiyle NATO'ya önlem almaya çalışmıştır. Günümüzde ise NATO ve AB için Doğu Akdeniz'in deniz ve enerji güvenliği çok kritik hale gelmiş, bu iki organizasyon bu bağlamda bölgedeki faaliyet alanlarını ve etkilerini giderek artırmaya başlamıştır (Lesser, 2000: iii).

AB aynı zamanda kendi güvenliğini sağlamak, bölgesinde meydana gelen krizlere süratle cevap verebilmek ve jeopolitik değişimlere müdahale edebilmek maksadıyla Avrupa Güvenlik Stratejisini (ESS) hazırlamıştır. Bu stratejinin belkemiğini organize suçlar, kitle imha silahlarının kontrolü ve en kritik olanı da enerji ve deniz güvenliği konuları oluşturmuştur. Yazar J. Anderson'a göre, NATO'nun 19 Mart 2011'de Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi kararıyla Libya'ya müdahalesi (Tekin, 2011: 5), AB'nin Doğu Akdeniz'de katılımcı bir rol üstlenmesi ve elini taşın altına sokmasının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. NATO ise AB'yi bu konuda bizzat motive etmektedir. Bu durum ise AB ve NATO için Doğu Akdeniz'de enerji ve deniz güvenliğine dayalı bir güç mücadelesine işaret etmektedir (Andersson, 2011: 5).

Petrol ihraç eden ülkelerin kontrolü ABD ve AB ülkeleri için hayati öneme haiz bir konudur. Bu husus Hindistan, Çin ve Rusya için de geçerlidir. Bu bağlamda dünya enerji rezervlerinin 2/3'üne sahip olan Ortadoğu ülkelerini kontrol etmek, onların

üretmiş olduğu doğal gaz ve petrolün denizlerde güvenli bir şekilde transferini sağlamak çok önemlidir. Ayrıca enerjinin, petrol ihraç eden ülkelere diğer ülkelere karşı politik bir silah olarak kullanılmaması küresel güçler için giderek daha da ehemmiyetli bir hale gelmektedir. Küresel güçler, yukarıda vurgulanan hususları ve Orta Doğu enerji güvenliğini ancak Doğu Akdeniz sayesinde sağlayabilir. ABD'nin, İran'a karşı yapacağı askeri bir harekât, Basra Körfezi'ne çıkış yolu bulunan Hürmüz Boğazı'nın kapanması durumunda, ancak Doğu Akdeniz üzerinden gerçekleştirilebilir. Bu durum ABD'nin bölgede operasyonel olarak hazır bulunmasını ve birtakım askeri üslerde konuşlanmasını gerektirmektedir. ABD, Akdeniz'de İtalya ve İspanya'daki askeri üslerden faydalanmakta, ayrıca Türkiye'deki Adana/İncirlik Askeri Üssünü de kullanabilmektedir. Bahreyn ve İtalya'daki deniz üslerinde ise güçlü deniz filoları konuşlandırmıştır (Demir, 2014: 114).

Hürmüz Boğazı'nın kapanması ihtimali aynı zamanda İsrail'in Hayfa Limanını ön plana çıkartacaktır. Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar gibi petrol ihraç eden ülkeler ikinci dünya savaşından kalma Trans Arabistan Petrol Boru Hattını (TAP) onarmak suretiyle bu hedeflerini gerçekleştirmeyi planlamaktadırlar. Bu planın gerçekleşmesi durumunda Doğu Akdeniz hem güvenlik anlamında hem de stratejik olarak enerji merkezi haline dönüşecektir (Tarakçı, 2012: 2).

ABD'nin 2020 yılından itibaren en büyük petrol üreticisi olacağı, 2030 yılında ise petrol ihraç eden bir ülke konumuna dönüşeceği tahmin edilmektedir. 2035 yılında ise enerji konusunda kendisine yeten bir ülke konumuna gelecektir (World Energy Outlook[Web], 2012). Dolayısıyla, ABD, Orta Doğu petrollerine AB ve Çin kadar bağımlı değildir. ABD'nin asıl hedefi enerji kaynaklarını ve nakil hatlarını denetim altına alarak diğer güçleri kontrol etmeyi amaçlamaktadır (Davutoğlu, 2004: 344). Bu hedeflerine ise Doğu Akdeniz'de İsrail'in güvenlik ve bekasını sağlayarak, küreselleşme düzenine uymayan rejimleri yok ederek veya yeniden yapılandırarak ulaşacağı değerlendirilmektedir³ (Ekin, 2013: 106).

Rusya ise Doğu Akdeniz'deki güvenliğini ve çıkarlarını çoğunlukla Suriye sayesinde sağlamaktadır. Rusya, Suriye'deki Tartus limanında 600 asker bulundurmaktadır. Lojistik destek sağlamak amacıyla GKRY ve Cezayir'e ait limanları

.....
³ Bkz. Başeren, Sertaç Hami, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, 2013, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No:608, s 334 (Makale bu kitabın içinde bulunmaktadır.)

kullanılmaktadır. Karadeniz ve Kuzey Baltık'ta bulunan Rus savaş filoları, uluslararası sular olarak bilinen Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nda geçiş üstünlüğüne sahip olup, bu boğazlardan kolaylıkla geçebilmektedir. Aynı zamanda bu savaş ve ticaret gemileri, Cebelitarık Boğazı ve Süveyş Kanalı'na varmadan önce, GKRY'deki limanlardan faydalanabilmektedir (Ertekin, 2012: 148).

Rusya aynı zamanda Doğu Akdeniz havzasında askeri güvenliğini sağlamak ve bölgesel çıkarlarını korumak için GKRY ve Yunanistan ile 1997 yılında S-300 füzelerinin Güney Kıbrıs'a konuşlanmasını sağlayan bir askeri antlaşmaya imza atmıştır. Fakat bu antlaşma Türkiye'nin girişimiyle BM tarafından bypass edilmiş, daha sonra Yunanistan'ın devreye girmesiyle birlikte füzeler Girit Adasına yerleştirilmiştir. Buna karşılık NATO'nun tüm itirazlarına rağmen 1996 yılında yapılan antlaşma ile Kıbrıs'a kısa menzilli Rus menşeli Tor-M1 ve Buk-M1 hava savunma füzeleri ile birlikte 41 adet T-80U tankı satılmıştır (Ertekin, 2012: 134).

Doğu Akdeniz'de 2011 yılında Noble Enerji şirketinin 5-8 trilyon kübik feet doğal gaz rezervinin bulunduğunu açıklamasıyla birlikte, Rusya bölgedeki etkisini daha da artırmaya çalışmıştır. Rusya, GKRY'ye destek vermek amacıyla Kuzey Filosuna ait Amiral Kuznetsov uçak gemisi öncülüğünde 6 gemi ve denizaltıyı Cebelitarık Boğazı'ndan yollamıştır. Rusya bu hareketiyle GKRY'ye açık olarak desteğini göstermiş, Doğu Akdeniz'deki gelişmeleri çok yakından izleyeceğinin işaretini vermiş ve “gunboat diplomasi”⁴ örneği göstermiştir (Ekin, 2012: 110).

Çin ise enerji güvenliğini sağlamak ve enerjisini çeşitlendirmek maksadıyla Doğu Akdeniz'e ve bu bölgedeki gelişmelere uzak kalmak istememektedir. Çin heyeti 2012 yılında GKRY'ye yaptığı bir ziyarette, son yıllarda Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğalgazı karaya taşıyacak boru inşaatına ve doğal gaz sıvılaştırma terminali kurulmasına istekli olduğunu açıklamıştır. Çin'in bu hamlesinin, Doğu Akdeniz küresel satrancında yer kapmayı amaçlayan stratejik bir hamle olduğu düşünülmektedir⁵ (Balkaş, 2011).

.....
⁴ Bkz. www.bilgesam.org, Deniz ve kara kuvvetleri ile silah gücünü diplomatik baskı aracı olarak kullanarak dış politikada etkili olma taktiği

⁵ Özer Balkaş'ın “Doğu Akdeniz Petrol ve Doğalgazında Paylaşım ve Hükümlerlik Gerginliği”, Doğu Akdeniz Petrol Arama Stratejileri ve Kıbrıs Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Kampüsü, Kalkanlı, Güzelyurt, KKTC, 16 Eylül 2011 tarihli konferansından alınmıştır.

Doğu Akdeniz'in güvenliğini sağlanmasında dikkate alınması gereken en önemli bölgelerden birini de stratejik bir noktada bulunan Kıbrıs Adası teşkil etmektedir. Kıbrıs bölgesel ve küresel barışın sağlanmasında ve Orta Doğu'ya istikrar getirilmesi açısından önemli bir coğrafyada bulunmaktadır. ABD'nin 1980'li yıllarda yaşanan Lübnan olayları sırasında, bu ülkedeki vatandaşlarını Kıbrıs üzerinden tahliye etmiştir. Körfez savaşı sırasında ise İngiltere Kıbrıs'taki üslerini kullanarak Irak'a hava saldırılarında bulunmuştur. Diğer yandan 2006 yılında İsrail'in Lübnan'a saldırması üzerine, Fransa 2007 yılında GKRY ile askeri bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşma ile beraber Fransa, GKRY'nin Baf kentinde bulunan "Andreas Papandreu Hava Üssü'nü" kullanma iznini elde etmiştir (Cumhuriyet Gazetesi[Web], 2006). Bu örneklerden Doğu Akdeniz'in Orta Doğu'nun güvenliği ve istikrarı için bir anahtar hükmünde olduğu sonucuna varılabilir.

Doğu Akdeniz'i kuzeyden tamamen çevreleyen kıyı hattına sahip olan Türkiye için Kıbrıs'ın önemi tartışmasızdır. Kıbrıs Türkiye'ye doğrudan veyahut dolaylı olarak hedef alan her türlü tehdit, silahlı çatışma ve yasadışı faaliyetlerin önlenmesinde bir ileri karakol hükmündedir. Türkiye açısından Kıbrıs üç sebepten ötürü hayati öneme haizdir. Birincisi adada yaşayan Türklerin haklarının savunulması açısından önemlidir. İkinci olarak ise Türkiye'nin güney hattının korunmasında, Doğu Akdeniz'de dar bir alana hapsedilmeyi önlemesi bakımından önemlidir. Üçüncü olarak Ortadoğu'ya açılmayı gerçekleştiren sabit bir uçak gemisi konumunda olmasıdır.

Aslında Kıbrıs'ın stratejik ve güvenlik bakımından önemini en iyi anlatan kişi Atatürk olmuştur. Atatürk komuta heyeti ile bir araya geldiği bir toplantıda şöyle bir soru yöneltir. "Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?" şeklinde bir soru sorar ve verilen cevapların ardından, Atatürk elini haritaya doğru uzatarak Kıbrıs'ı gösterir. "Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir." (Alasya, 1988: 19).

2.4. DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ GÜVENLİĞİ VE ENERJİ SAVAŞLARI

Doğu Akdeniz'i enerji anlamında vazgeçilmez kılan husus, AB'yi, Çin'i ve ABD'yi enerji anlamında besleyen, Rusya Orta Doğu ve Kuzey Afrika üçgeninin ortasında konuşlanması ve buradaki enerji kaynaklarına etki edebilmesinden kaynaklanmaktadır. ABD, Çin ve Rusya Basra Körfezi ve Hazar Havzası'ndaki enerji

kaynakları üzerinde hâkimiyet kurabilmek için birbirleriyle mücadele etmektedirler. Rusya enerji piyasasında sadece üretici olarak yetinmeyip aynı zamanda enerji fiyatlarını da saptayabilecek küresel bir aktör haline gelmiştir. Çin ise enerji sektörüne büyük yatırımlar yaparak, AB'nin etkinliğini Orta Doğu ve Afrika'da ciddi anlamda zorlamaya başlamıştır.

Günümüz dünyasında, ABD, AB ülkeleri, Çin ve Hindistan gibi gelişmiş ülkelerin enerjiye olan bağımlılıkları giderek artmaktadır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'e çok yakın olan ve dünya enerji rezervlerinin üçte ikisini elinde bulunduran Orta Doğu'daki petrol ihraç eden ülkelerin kontrol altında bulundurulması, ABD ve AB ülkeleri için hayati öneme haizdir. Çünkü enerji güvenliği kapsamında enerji kaynaklarına güvenli, kesintisiz ve ucuz fiyatlarla ulaşmak bu ülkelerin kendi çıkarları ve realist bağlamda diğer ülkeler üzerinde güç ve nüfuz sahibi olmak adına çok önemlidir (Erkmen, 2003: 29). ABD için bu anlamda Basra Körfezi'ne çıkış sağlayan Hürmüz Boğazı'nın kapanması, enerjinin taşınması ve İran ile Irak'a yapılacak askeri harekâtları zor duruma sokacak ve ABD, Doğu Akdeniz üzerinden bütün işlemlerini gerçekleştirecektir (Bbc[Web], 2011).

Doğu Akdeniz'in Orta Doğu ile komşu olması, enerji nakil hatlarının bu bölgeden geçmesi ve son yıllarda bulunan enerji kaynaklarının bu bölgede bulunması, küresel güçlerin, yarı kapalı olan bu bölgeye olan iştahını iyice kabartmıştır. Nitekim bu sebeple Amerika bölgede 6'ncı filosunu konuşlandırmış, Rusya Suriye'deki Tartus Üssünü kiralamış, Çin ise bu bölgedeki çıkarlarını korumak adına ilk defa Doğu Akdeniz'e donanma göndermiştir (Tamçelik ve Kurt, 2015: 675).

Dünya genelinde, enerji tüketiminin % 10'dan daha fazlası Çin ve Hindistan tarafından yapılmaktadır. Bu iki ülkenin enerji ihtiyacının 2030 yılına kadar ortalama yıllık % 2,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir (International Energy Outlook, 2013). Dünya genelinde, 2035 yılına kadar, doğal gaz tüketiminin yılda % 1,6 artması ve yaklaşık beş trilyon metreküpe kadar çıkması beklenmektedir (Gürel, Müllen ve Tzimitras, 2013: 77).

Aynı zamanda kaya gazının Amerika tarafından keşfi ve müteakibinde kullanılmaya başlanması her ne kadar doğal gaz fiyatlarını düşürse de bu durum enerji güvenliği kapsamında doğalgaza olan ihtiyacı etkilemeyecektir. Enerji güvenliğinden söz edilebilmesi için enerjinin var olması ve var olan enerjiye de makul fiyatlarla

ulaşılabilmesi gerekir. Enerjinin varlığı konusunda en büyük sıkıntıyı AB  lkeleri yaşamaktadır. AB  lkeleri enerji bağlamında petrolde % 90, doğalgazda % 66, katı yakıtta % 42 oranında dışa bağımlıdır. Özellikle AB'nin doğal gaz ithalatının % 40'ı Rusya'dan sağlanmaktadır. İngiltere, Fransa, Hollanda % 20, Almanya % 40-60, İtalya % 30 seviyelerinde Rusya'ya doğal gaz konusunda bağımlı iken, Estonya, Letonya, Bulgaristan, Finlandiya gibi  lkeler Rusya'ya tam bağımlı durumdadırlar (Sandıklı, 2014: 2).

AB  lkelerinin Rusya'ya karşı bağımlılığın azaltılması konusunda alternatif enerji arayışları ve Çin'in giderek artan enerji ihtiyaçı, Amerika'nın ise Orta Doğu'daki petrol ihraç eden ülkeleri ekonomik, politik ve güvenlik anlamında kontrol etme çabası gözleri Doğu Akdeniz'e çevirmiştir. Çünkü Doğu Akdeniz'de son yıllarda keşfedilen hidrokarbon yatakları küresel aktörlerin iştahını kabartmıştır. Ayrıca küresel aktörler, Doğu Akdeniz'i kendi enerji güvenliklerini sağlayacak kritik bir coğrafya olarak görmüşlerdir.

Avrupa Birliği, diğer taraftan 2005 ve 2009 yıllarında Rusya ile Ukrayna arasında patlak veren doğal gaz fiyat anlaşmazlığına hazırlıksız yakalanmıştır. Doğal gaz fiyat anlaşmazlığından kaynaklanan diplomatik ve siyasi içerikli bu krizin Ukrayna'ya karşı politik bir silah olarak kullanılması, AB'yi kendi içerisinde arayışa ve yeni çözüm yöntemleri aramaya sevk etmiştir. Norveç'in haricinde AB'nin tüm enerji tedarik lerinin risk teşkil etmesinden ötürü, AB bir Pan Avrupa Enerji Topluluğu oluşturarak komşu enerji pazarları ile uyumlu hareket edip bu pazarlara entegre olmayı amaçlamıştır. AB bu çerçevede Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya bağlanabilen doğalgaz projelerini hayata geçirmeyi hedeflemektedir. AB bu kapsamda Akdeniz'de Barselona Süreci vasıtasıyla bölgesel barışa katkı sağlayacak somut projelerin hayata geçirilmesini teklif etmiş ve enerji alanlarını bu projeler için ana vasıta olarak g rm ştir. AB, 2003 yılında Roma'da toplanan Akdeniz Enerji Formu için 14 milyon Euro bütçe ayırarak etkili bir enerji programı oluşturmuştur. AB Komisyonu 2010 yılına kadar Avrupa-Akdeniz enerji pazarını gerçekleştirecek, Avrupa-Ortadoğu arasındaki doğal gaz bağlantılarını çeşitlendirme yoluna gitmiştir ( zer, 2013: 70).

Leviathan, Tamar, Mısır ve Kıbrıs Adası arasındaki Nil Havzası, Girit Adasının güneydoğusu ve Kıbrıs Adasının hemen güneyindeki Heredot olarak bilinen bölgelerde, toplam yaklaşık olarak enerji rezervi 1,5 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Bu

enerji çeşidi petrol, doğal gaz ve sıvı doğal gaz olup yaklaşık olarak 30 milyar varil petrole rakamsal olarak tekabül etmektedir (USGS[Web], 2010)⁶. Bu değerlerle ilgili temel sorun ise ispatlanan enerji miktarı ile tahmin edilen arasında muazzam farklar bulunması nedeniyle, enerjinin parasal değeri bir ve üç trilyon arasında değişmektedir. Doğu Akdeniz'deki keşfedilen enerji bölge ülkeleri ve küresel güçleri yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda keşfedilen enerji yataklarının paylaşımı ile ilgili derin görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Realist bağlamda bölge ülkeleri kendi çıkarlarına göre hareket etmekte ve bloklar oluşturularak karşı tarafa gücünü kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu ülkeler mutlak kazanç prensibi ile strateji oluşturup enerjiden daha çok pay alabilmek için uluslararası hukukun da dışına çıkarak bölgesel istikrarı tehlikeye atmaktadır. Türkiye, İsrail, GKRY, KKTC ve Yunanistan gibi ülkelerin birbirleri ile olan mevcut sorunları ile birlikte enerji yataklarının paylaşımı sorunsalı, barış ve istikrarı zedelemektedir.

AB aynı zamanda Akdeniz'in Avrupa'ya enerji anlamında bağlantısını sağlayabilmek maksadıyla 3,2 milyar Euro tutarında bir paranın Pan-Arap ve Trans-Sahara doğal gaz boru hattı projelerinin yapımında harcanması için söz vermiştir. Pan-Arap projesi, Mısır ve Irak doğalgazını AB ülkelerine transfer etmeyi amaçlamaktadır. Doğu Akdeniz ülkelerinden Türkiye, Suriye, Mısır ile Orta Doğu'dan Irak'ı kapsamaktadır. Fakat Suriye ve Kuzey Irak'ta ki iç karışıklıklar ve isyanlar bu projeyi engellemektedir. Nijerya gazını Cezayir üzerinden AB'ye transfer edecek olan Trans-Sahara doğal gaz projesi ise halen planlama aşamasındadır (Fabiani, 2009). Bu proje Cezayir-İspanya ve Cezayir-İtalya'yı birbirine bağlamasına rağmen, AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmayacaktır.

Rusya, dünya petrol rezervlerinin % 5,6'sına, doğal gaz rezervlerinin ise % 24'üne sahip enerji üreticisi konumunda olan etkili bir ülkedir. AB, enerji ihtiyacını % 95 oranında Rusya'dan Gazprom şirketi aracılığı ile sağlamaktadır. Rusya, enerji piyasasındaki gelişmeleri hızlı okuyabilmekte ve kendine göre önlemler alabilmektedir. Örneğin Brezilya'da yeni doğalgaz rezervlerinin bulunması ve ABD'deki kaya gazı devrimi, AB'nin daha fazla sınıvlandırılmış gaz kullanacağına işaret etmektedir. Rusya bu gelişmelere karşı mücadele edebilmek için yeni arayışlara girmektedir. Örneğin, Rusya

.....
⁶ Bkz. USGS, "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, EasternMediterranean", Fact Sheet 2010-3027, Mart 2010.

2009 yılında Nijerya ile enerji alanında ortak bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre, Afrikalı üreticileri Avrupa ile buluşturmak maksadıyla, Doğu Akdeniz ülkeleri üzerinden geçecek transit bir boru hattını inşa etmeyi planlamaktadır (Özer, 2013: 71). Aynı zamanda Rusya Suriye’de deniz ve hava üssü bulundurmakta Doğu Akdeniz’deki gelişmeleri kontrol edebilmektedir.

Çin ise petrol ihtiyacının yarısını ithal etmektedir. Enerji ihtiyacını başlıca Suudi Arabistan ve İran’dan sağlamaktadır. Orta Doğu ülkeleri Çin’in petrol ihtiyacının yarısını, Afrika ülkeleri ise üçte birini karşılamaktadır. Çin bu anlamda İran ile ikili ilişkilerini artırmış, Çinli petrol şirketleri 2003 yılında BM ile Çin arasında yaşanan nükleer kriz sonrasında Japon ve diğer batılı şirketlerin yerlerini doldurmuşlardır. Çin 2004 yılında İran petrol endüstrisinin en büyük ortaklarından biri haline gelmiştir (Jacques, 2012: 435).

Çin, ABD’nin kendisine karşı yürüttüğü çevreleme politikasına karşı İran ve Suudi Arabistan ile yakınlaşmıştır. Aynı zamanda Hürmüz ve Malakka Boğazları’nı kontrol edebilecek ve enerji güvenliğini sağlayacak donanma kuruluşuna geçmiştir. Çin diğer taraftan, Irak’ta da en büyük yatırımcılar arasında yerini almıştır. Çin ulusal petrol şirketi CNPC Irak’ın kendi topraklarında faaliyet göstermesine müsaade ettiği 35 yabancı şirketten biridir (Blanchard, 2009: 9). Çin Doğu Akdeniz’e direk müdahalede bulunamasa da Doğu Akdeniz’e yakın Orta Doğu ülkeleri ile temas halinde ve iyi ilişkiler içerisindedir.

ABD ise 1995 yılında hidrolik parçalama teknolojisi sayesinde kaya gazı çıkarmaya başlamıştır. 2006 yılından beri toplam 35000 sondaj yapılmıştır (Halliburton[Web], 2013). ABD, kaya gazı sayesinde Orta Doğu’ya bağlı olan enerji bağımlılığını azaltmış aynı zamanda Orta Doğu petrol fiyatlarının düşmesinde büyük bir rol oynamıştır. Petrol fiyatlarındaki bu düşüş Orta Doğu ülkeleri ve Akdeniz Havzası için yakın gelecekte bir istikrarsızlık kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Aynı şekilde Rusya ve Suudi Arabistan’ın AB’ye olan enerji arzında sıkıntılar yaşanabilir.

ABD askeri gücü petrole ulaşamadığı zaman mevcudiyetini sürdürmesi imkânsız hale gelir. Bu yüzden petrol kaynaklarına tek bir ülkenin sahip olmaması ABD’nin menfaatinedir. Dolayısıyla ABD ordusu deniz aşırı enerji yataklarını ve ulaşım hatlarını korumakla görevli küresel bir jandarma görevi icra etmektedir. ABD bu noktada Doğu Akdeniz’i Ortadoğu petrollerinin anahtarı olarak görmektedir. Doğu Akdeniz’deki son

yıllarda keşfedilen doğalgaz rezervleri ABD tarafından yakından takip edilmektedir. Bu bağlamda ABD’li “Noble Energy” şirketi, son yıllarda İsrail deniz yetki alanlarında keşfedilen doğal gaz ve petrol kaynaklarını işletmek istemektedir (Özer, 2013: 77).

Sonuç olarak, Doğu Akdeniz’in Rusya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika petrollerine coğrafi olarak yakın olması küresel güçlerin dikkatini bu bölgeye çevirmesine neden olmuştur. Aynı zamanda enerji nakil hatlarının Doğu Akdeniz’e yakın bölgelerden geçmesi küresel güçlerin kendi enerji güvenliklerini sağlamak adına bölgeye askeri kuvvet göndermesini sağlamıştır. Diğer taraftan 2000’li yılların başlarında Kıbrıs Adasının güneyinde keşfedilen doğal gaz ve petrol yatakları bölgesel ülkeler arasında bloklaşma doğurmuştur.

2.5. DOĞU AKDENİZ’DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SORUNLARI

Devletlerin denizlerde hâkimiyet kurması ve egemenliği sağlaması aşama aşama gerçekleşmiştir. Devletler denizleri ilk başlarda güvenliklerini sağlamak amacıyla bir araç olarak görürken daha sonraları canlı kaynaklardan⁷ faydalanmak üzere deniz alanları ile ilgili bir takım egemenlik iddialarında bulunmuşlardır. Uluslararası hukuka göre devletlerin tam egemenliğinde bulunan deniz alanları iç sular ve karasuları olarak ifade edilebilir. Devletler iç sularda yüzde yüz egemenliğe sahipken, karasularında ise uluslararası hukuktan doğan, sahildevletleri için bir takım sınırlamalar söz konusu olabilir. Bu anlamda karasularında “Zararsız Geçiş Hakkı” diğer devletlerin haklarını korumak adına sahildevletleri için bir sınırlama olarak görülebilir.

Diğer taraftan denizlerde bir takım sınırlamaların olduğu deniz alanları ise sınırlı egemenliğe tabi deniz alanları olarak adlandırılabilir. Bu bölgelerden “Bitişik Bölge”, 1930 Lahey Konferansından sonra, 28 Nisan 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı ile birlikte devletler hukukuna girmiştir. Diğer bir sınırlı deniz egemenlik alanlarından “Kıta Sahaneliği” ise 1945 Truman Bildirisi ile tartışılmaya başlanmış ve 1958 Cenevre Konferansı ile devletler hukukuna girmiştir (Bozkurt, 2006: 50). Üçüncü olarak tezimizin aynı zamanda belkemiğini oluşturan “Münhasır Ekonomik Bölge” sınırlı deniz alanları içerisinde yer alır. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) 1960 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı (BMDHK) ile geliştirilmiş ve

.....
⁷ Denizlerde münhasır ekonomik bölgede muhafaza edilebilen aynı zamanda avlanmak amacıyla kullanılabilen deniz canlı türleridir. (Yüksek derecede göçmen türler, deniz memelileri, androm sürüleri, katadrom türleri, sedenter türleri), 1982 BMDHS madde 61, 62, 63, 64, 65 66, 67, 68.

hukuki olarak 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile devletlerarası hukukta yerini almıştır. MEB'nin kavram olarak anlaşılabilmesi için deniz hukukunun başlangıçtan itibaren geçirdiği tüm safhaları analiz etmek gerekir. Bu önermenin altında yatan ana neden ise geçtiğimiz yüzyılda birçok irili ufaklı devletler milletlerarası topluma katılmış olup bu devletlerin büyük çoğunluğu ya az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke konumundadırlar. Dolayısıyla iktisadi olarak az gelişmiş bu ülkeleri askeri ve ekonomik yönden gelişmiş olan ülkelere karşı haklarını korumak milletlerarası hukukun görevidir. Bu anlamda denizlerde çeşitli yetki iddialarında bulunan güçlü devletlere karşı özellikle ekonomik olarak zayıf devletleri korumak maksadıyla MEB kavramı hukuki yönden devletlerarasındaki yerini almıştır.

Münhasır ekonomik bölge (MEB) bir devletin belirli bir genişliğe kadar uzanan karasularının⁸ bitiş noktasından itibaren 200 mil kadar uzanan deniz alanıdır (Kuran, 2014: 243). Bu alan su tabakası, deniz yatağı ve deniz yatağının toprak altında kalan kısmı olup, kıyı devletine bu alanda çeşitli kullanım amaçları için yetkiler tanınır. Kıyı devletlerinin bu bölgede, doğal kaynaklar üzerinde arama, işletme, koruma ve düzenleme yetkileri bulunur. 1982 yılında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) üye devletler tarafından onaylanması ile birlikte hukuksal bir kavram haline gelmiştir (Tamçelik ve Kurt, 2014: 884). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) 56'ncı maddesi gereği MEB olarak tarif edilen alanda ekonomik maksatlarla araştırma yapıp gerektiğinde işletilebilir. Aynı zamanda kıyı devletinin, bu bölgede bilimsel araştırma yapma, suni adalar ve tesisler kurma yetkisi ve ek olarak deniz çevresinin koruma yetkisi vardır.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) kıyı devletlerine bir takım yetkiler verdiği gibi, bir takım da kısıtlamalar getirmiştir. Bu sözleşmenin 58'inci maddesi gereği, bu bölgede kıyısı bulunup bulunmasına bakılmaksızın, bütün devletler petrol boruları döşeme, denizaltına kablo çekme ile beraber işletme ve uçuş haklarına sahiptir. Sözleşmenin 69'uncu maddesi gereğince bu bölgede kıyısı bulunmayan ülkeler bu alanda eğer yeterli miktarda ise canlı kaynaklardan faydalanabilir. Kıyıları bitişik veyahut karşılıklı olan devletler ise bu bölgenin sınırlandırmasını 74'üncü madde

.....
⁸ Karasuları: Uluslararası hukuka uygun olarak belirli bir genişliğe kadar uzanan (12 mil en çok), ve genişliği her devletin kendi mevzuatında tespit edilen, kıyı devletine ait deniz alanıdır (Kuran, 2014: 75).

gereğince anlaşma yolu ile hakkaniyet ilkesine dayanarak yapmalıdırlar (Pazarcı, 2012: 286).

Türkiye 1982 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini (BMDHS), karasularının genişliğini 6 milden 12 mile çıkaran madde ve deniz hukukundaki ihtilaflara bakan mahkemelerin yapısından dolayı imzalamamış ve taraf olmamıştır. ABD’de bu sözleşmeyi imzalamayan bir devlettir. MEB’ye sahip olan devletlerin sözleşmeye taraf olması şart değildir sadece ilan etmesi hukuki olarak geçerlidir. Türkiye aynı zamanda Karadeniz’de 1986 yılında 200 millik MEB ilan etmiş olup Akdeniz’de ise MEB ilan etmemiştir (Özel ve Erdoğan, 2012: 5).

Doğu Akdeniz’de yetki alanı uyuşmazlıkları münhasır ekonomik bölgelerin bir biri ile çakışmasından dolayı yaşanmaktadır. KKTC’nin bir devlet olarak tanınmaması bu adanın sahip olmuş olduğu hakları bir uyuşmazlık konusu oluşturmaktadır. Diğer taraftan Yunanistan, Türk tarafına yakın olan, Meis, Girit, Kerpa Adalarının MEB’ye sahip olduklarını iddia ederek, Türkiye’yi Doğu Akdeniz’de küçük bir alana hapsederek hareket edemez hale getirmek istemektedir. Bu bağlamda bölgede son dönemlerde keşfedilen enerji yatakları da devletlerin çıkarlarını korumak adına MEB ile beraber deniz yetki alanları tartışmalarını iyice alevlendirmiştir. Deniz yetki alanları kapsamında MEB sorunu, Doğu Akdeniz kapsamında genel olarak Türkiye-GKRY-KKTC-Yunanistan-İsrail beşgeninde yaşanmakta olup küresel aktörlerde meselenin odak noktasına etki etmek üzere beklemektedirler. Diğer bölgesel devletlerle beraber bu beş devletin MEB politikaları beşinci bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Yunanistan ortay hat⁹ prensibini kullanarak Mısır ve Libya ile Girit, Meis, Kaşot, Kerpe, Rodos Adalarının oluşturduğu hat üzerinden MEB antlaşması yapmak istemektedir. Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de, Türkiye tarafında bulunan adaların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi olduğunu iddia ederek Türkiye’yi Antalya Körfezi’nde 41000 km²’lik bir deniz yetki alanına hapsetmek istemektedir (Başeren, 2010: 270).

Münhasır ekonomik bölge konusunda en büyük sıkıntıyı Türkiye, GKRY ile yaşamaktadır. GKRY, tek taraflı olarak KKTC ve Türkiye’yi görmezden gelerek uluslararası hukuka aykırı şekilde 200 mil genişliğinde münhasır ekonomik bölge ilan

.....
⁹ Ortay Hat: İki devlet arasında bulunan deniz alanını eşit mesafede ortadan ikiye ayıran deniz yetki alanı sınırlandırma metodudur (Kaya, 2015).

etmiştir. 1988 yılında BMDHS'yi imzalamış olup 12 millik karasuları ilan ettiğini 1993 yılında BM'ye koordinatlarını ilettiğini ve bu koordinatların 1996 yılında BM tarafından onaylandığını duyurmuştur (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2013). Rumlar İsrail ile 2010 yılında, Mısır ile 2003 yılında, Lübnan ile ise 2007 yılında MEB antlaşmaları yaparak bu konuda en proaktif davranan ülke olmuştur. Fakat Türkiye'nin göstermiş olduğu yoğun tepkilerden dolayı Lübnan Meclisi anlaşmayı onaylamamış Mısır ise geri adım atmıştır (Özkan, 2012:375).

İsrail'in, Davos, Mavi Marmara Baskını ve yaşanan diğer hadiseler sonucunda, Türkiye ile ilişkileri 2009 yılı ile gerilmiş ve tepki olarak hemen akabinde 2010 yılında GKRY ile münhasır ekonomik bölge anlaşması imzalamıştır. İsrail şu an itibarıyla % 60 oranında kendi rezervlerinden enerji ihtiyacını karşılamaktadır. Tamar ve Leviathan bölgelerinde keşfettiği doğalgaz ile beraber ise sahip olacağı mevcut doğalgazın % 40'nı ithal etme potansiyeline sahip olacaktır (Bryza, 2013: 36).

KKTC 2002 yılında çıkardığı kanunla karasularını 12 mil olarak uygulamaya başlamıştır (KKTC Karasuları Kanunu[Web]). 2005 yılında Annan Planı çerçevesinde çıkarılan deniz yetki alanlarına ilişkin kanun ile münhasır ekonomik bölgesini (MEB) 200 deniz mili olarak uygulayacağını ilan etmiştir. KKTC, GKRY'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu MEB anlaşmalarını tanımamakta ve Kıbrıs Adasının GKRY'nin tek temsilcisi olduğu iddiasını kabul etmemekte ayrıca bölgedeki enerji kaynaklarından elde edilecek gelirin % 50'sini hak olarak talep etmektedir.

Türkiye'nin ise, KKTC ile yaptığı anlaşma haricinde başka ülkelerle Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB anlaşması bulunmamaktadır. Türkiye deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının ancak uluslararası hukuka uygun olarak, bölgedeki tüm devletlerin katılımıyla yapılacak bir anlaşmayla belirlenmesini savunmaktadır. Türk Dışişleri'nin 2007'de yaptığı açıklamada, GKRY'nin adanın tamamını temsil etmediğini bu yüzden de GKRY ile Mısır arasında imzalanan sınırlandırma anlaşmasının geçersiz olduğunu deklare etmiş ve 2004 yılında 32° 16' 18'' D boylamının batısında kalan bölgede bütün haklarını saklı tuttuğunu ilan etmiştir. Kıbrıs'ta devam eden deniz yetki alanlarının sınırlandırması, petrol ve doğal gaz faaliyetleri ile ilgili sorunların ancak Kıbrıs meselesinin çözülmesiyle bir sonuca varılacağını düşünmektedir (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2013).

Sonuç olarak Doğu Akdeniz'in sahip olmuş olduğu jeostratejik ve jeopolitik konumu ile birlikte son yıllarda keşfedilen doğal gaz ve petrol yatakları büyük devletlerin ilgisinin bu bölgeye daha da fazla odaklanmasına sebep olmuştur. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belli noktalarda çakışması ve MEB uyuşmazlığından ötürü, bölgesel ülkelerin kendi aralarında çıkar çatışmaları yaşaması kaçınılmaz hale gelmiştir. Doğu Akdeniz'de bölgesel barış ve refahın, MEB uyuşmazlığının uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde hakkaniyete dayalı olarak çözülmesi ile sağlanabileceği değerlendirilmektedir.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA DENİZ YETKİ ALANLARI SINIRLANDIRILMASI

İnsanoğlu var olduğu tarihten itibaren karalar üzerindeki keşfini tamamlamış ve müteakibinde denizlere, teknolojinin gelişmesiyle birlikte uzaya yönelmiştir. İnsanoğlu denizlerden iki şekilde faydalanmaktadır. İlk olarak ulaşım ve iletişim maksatlı ikinci olarak ise denizlerdeki doğal kaynakların ve diğer zenginliklerin işletilmesi maksatlı denizlerden yararlanmaktadır. Yerkürenin 3/4 ün denizlerle kaplı olması bu anlamda deniz alanlarının hukuki rejiminin saptanması ve bu bölgelerdeki faaliyetleri düzenleyen bir takım kuralların ortaya çıkmasını gerekli kılmıştır. Uluslararası hukukun bir kolu olarak ortaya çıkan ve bu kuralları düzenleyen normların başında uluslararası deniz hukuku gelmektedir.

Deniz hukuku kısaca deniz alanlarının hukuki rejiminin ve değişik yararlanma usullerinin yanında gemilerin denizlerdeki ulaşımını ve hareketlerini düzenleyen kurallar olarak tanımlanabilir (Tekil, 1993: 5). Deniz hukukunun altyapısını teamüller oluşturmuştur. Fakat teknolojik ve ekonomik ilerlemelere paralel olarak deniz alanları araştırılmaya ve işletilmeye başlanmış, sonuç olarak da ulusal ve uluslararası arenada deniz hukukunun düzenlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu sayede deniz hukuku sürekli gelişim göstermiş ve yirminci yüzyılda deniz hukuku ile ilgili olarak uluslararası alanda birçok konvansiyon ve sözleşme imzalanmıştır. Bu hukuki metinler birçok ülke tarafından iç hukuka adapte edilmiştir (Kuran, 2014: 1).

Deniz hukuku aynı zamanda uluslararası anlamda siyasi ve ekonomik dengeleri etkilediği için bütün ülkelere yakından takip edilmektedir. Türkiye için bu takip daha da önem arz etmektedir. Çünkü ülkemizin üç tarafı denizlerle çevrili olması ve 7000 km'den fazla sahil kıyıya sahip bulunmasından ötürü kıyıdaş devletlerle deniz egemenlik haklarından doğan ihtilaflar ve problemler yaşamaktadır. Özellikle, Yunanistan ile Ege Denizi'nde, Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve GKRY ile boğazlarda ise Rusya Federasyonu ile yaşadığımız ihtilaflar deniz hukukunun ülkemiz açısından çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Deniz hukuku gelişmeden önce deniz yetki alanlarını düzenleyen herhangi bir hukuk kuralı mevcut değildi. Dolayısıyla ülkeler güçleri nispetinde deniz alanlarını

kontrol ediyorlardı. Örneğin Roma İmparatorluğu M.S. 3'üncü yüzyılda denizlerde egemenliğini tesis etmiş ve Akdeniz'i hegemonyası ve kontrolü altına almıştır. Bu nedenle Roma İmparatorluğu o dönemdeki diğer devletler tarafından denizlerdeki güvenlik ve ekonomik çıkarlar açısından tehdit olarak görülmüştür. Bu sayede zayıf devletler deniz rejimini düzenleyebilecek olan bir takım hukuk kurallarının oluşması için arayış içine girmişlerdir (Odman, 1990: 13). Deniz hukukun gelişmesi ve devletlerin denizleri paylaşma mücadelesi deniz yetki alanları ile ilgili çeşitli kavramları ortaya çıkarmıştır. Bu bölümde deniz yetki alanları ile ilgili kavramların gelişimi, özellikleri ve özellikle tezin konusunu teşkil eden münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramı incelenecektir.

3.1. DENİZ YETKİ ALANLARININ GELİŞİM SÜRECİ

Deniz yetki alanlarının gelişiminde balıkçılık ulaşım ve denizlerin güvenliği gibi alt bileşenler etkili olmuştur. Balıkçılık ve ulaşım maksatlı denizlerin kullanımı ancak güçlü ve büyük bir deniz filosu ile mümkün olabilirdi. Teknolojinin ilerlemesi, modern deniz ulaşım araçlarının ortaya çıkması denizlerden değişik amaçlarla faydalanmayı sağlamış ve aynı zamanda bazı kavramların tartışılarak 19'uncu yüzyıldan itibaren de uluslararası hukuka girmesine neden olmuştur. Bu kavramlardan bazıları karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) olarak sayılabilir.

Denizler, coğrafi ve fiziki olarak bir bütünlük göstermesi amacıyla 19'uncu yüzyıldan itibaren hukuki olarak deniz alanlarına ayrılmıştır. Ortaçağlarda denizlerin sınırlandırılmasında “açık denizler” ve “karasuları” olarak iki alan mevcutken, bu alanlar gözle görülememekte ve sınırları da tam olarak belirgin değildi. Günümüzde ise karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) gibi kavramlarla deniz alanlarında bölümlenme yoluna gidilmiştir (Bozkurt, 2006: 51).

Denizlerde ülkeler tarafından bir takım kuralların konulması, ticaretin beşiği ve yerkürenin merkezi olarak görülen Akdeniz'de ilk defa uygulanmaya başlanmıştır. Bu kuralların başında Rodos yasası, M.S. 10'uncu yüzyılda görülen Amalfi Kuralları ve 14'üncü yüzyıla ait İspanyol kaynaklı “Consolato del Mar” gelmektedir. Deniz korsanlarının deniz kıyısında bulunan şehirlere saldırması sonucunda gemilerin belirli bir mesafeye kadar yaklaşmaması fikri savunulmuş ve bu kurallar ileri sürülmüştür, müteakiben de karasuları kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Özman, 2006: 30).

Karasuları kavramının ülkelerin bir parçası olması Batı Avrupa’da Ortaçağın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır (Gönlübol, 1959: 5). Karasuları rejiminin uygulanması ise 13’üncü yüzyıla kadar gitmektedir. Dolayısıyla karasuların zıttı olan açık deniz kavramı da bu dönemde görülmektedir. Karasularından sonra devletlerin denizler üzerinde çeşitli yetkiler elde etmesi bitişik bölge kavramını gündeme getirmiştir. Karasularından itibaren belirli bir mesafeye kadar kıyı devletine bir takım denetim yetkileri tanıyan bitişik bölge kavramı da ilk olarak 18’inci yüzyılda İngiltere’nin “Howering Acts” uygulaması ile gerçekleşmiştir. Fakat bu kavramın hukuki olarak yapılageliş kuralı olması 20’nci yüzyılda olmuştur (Pazarcı, 2012: 255).

Deniz hukukunun gelişme gösterdiği 19’uncu yüzyıla kadar geçen süre içerisinde denizlerin yönetimi ilgili bir takım fikirler ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki Devletler hukukunun kurucusu olarak görülen Hugo Gratius tarafından savunulmuştur. Hugo Gratius, tüm denizlerin her ülke denizcilerine ve gemilerine serbest olduğu anlamına gelen “Mare Liberium” tezini savunmuştur. İkinci görüş ise John Selden tarafından savunulmuştur. John Selden, kıyı devletleri kendi kontrolünde bulunan deniz alanlarında denetleme ve ücretlendirme hakkına sahiptir diyerek Kapalı Deniz “Mare Clausum” kavramını ortaya atmıştır (Turgay, 1984: 44).

Deniz hukuku uluslararası hukukun en temel ve en eski dallarından biridir. Devletlerin deniz alanlarında sahip oldukları hak ve yükümlülükleri deniz hukuku tarafından sağlanır. Bu hak ve yükümlülüklerin kullanılması ise ancak deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile mümkün olmaktadır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile denizlerdeki hak ve yükümlülükler arasında sıkı bir ilişki vardır. Denizlerden çeşitli amaçlarda faydalanıldığı ilk dönemlerde denizlerde egemenlik, “denizlerin serbestliği” ilkesi çerçevesinde açıklanmıştır. İlerleyen dönemlerde ise devletlerin denizlere egemen olma çabası ve denizlerde mülkiyet iddiaları, denizlerdeki egemenlik mesafelerini artırma gayretleri içerisine sokmuştur. Dolayısıyla bu egemenlik iddiaları deniz alanlarının kesişmesine ve bu alanlar üzerindeki çıkarların karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Her bir ülkenin denizlerde hak ve yükümlülüklerinin saptanması için de o ülkeye ait deniz alanlarının sınırlarının saptanması kaçınılmaz hale gelmiştir (Açıkgönül, 2012: 5).

Sömürge devletlerinin bağımsızlıklarını kazanması irili ufaklı birçok devletin doğmasını sağlamıştır. Bu devletler egemenlik anlamında deniz alanlarında hak iddia etmeye başlamışlar ve kendi kıyılarına yakın bölgelerde egemenlik sağlama

teşebbüsünde bulunmuşlardır. Dolayısıyla devletlerarasında ihtilaflar ve uyuşmazlıklar giderek artmış bu durum da deniz alanlarının sınırlandırılmasını düzenleyen bir hukuk sisteminin gerekli olduğunu ortaya koymuştur Bu ihtiyacı karşılamak maksadıyla, deniz hukuku rejimini düzenleyen, hâk ve yükümlülük iddialarını çözen, deniz hukukunun bir kolu olan deniz yetki alanlarının sınırlandırması ortaya çıkmıştır (Doğru, 2003: 10).

Deniz yetki alanları sınırlandırma hukuk dalı denizlerdeki yetki alanı sınırlarının ne şekilde saptanacağını ortaya koyan ilke ve kuralları içerir. Dundua'ya göre deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku şu şekilde tarif edilmiştir. Birden fazla devletin denizler üzerindeki hak ve yetkilerinin çakışması ve ihtilaflı bir hal alması durumunda, deniz yetki alanlarını saptayacak sınırlandırma çizgisinin yerini hukuk kuralları içerisinde belirleyen kurallar bütünüdür (Dundua, 2007: 3).

Deniz hukukunun gelişimine katkı sağlayan konferanslar 1856 Paris Konferansı, 1899 ve 1907 La-Haye konferansları olmuştur. Bu konferansların temel özelliği ikili antlaşmalar yerine çoklu antlaşmalar yoluyla kurallar koyup deniz alanlarındaki problemleri çözmeye çalışmasıdır. Fakat bu konferanslar neticesinde bir neticeye ulaşılamamıştır. Diğer taraftan denizlerin paylaşımı ile ilgili bir karar alınamamış olup devletler üstü bir karar mekanizmasının gerekli olduğu anlaşılmıştır (Guy, 2000: 1).

Milletler Cemiyeti'nin 1920 yılında kurulmasıyla birlikte devletlerin üstünde bir mekanizma ve irade ilk defa oluşturulmuştur. Milletler Cemiyeti denetiminde 3 Nisan 1930 yılında La-Haye'de Türkiye'nin de katılımıyla 47 ülke tarafından Deniz Hukuku Konferansı icra edilmiştir. Bu konferansta değişik konular tartışılmış olup karasuları kavramı ve denizlerin paylaşılması ile alakalı bir takım fikirler ileri sürülmüştür (Guy, 2000: 10).

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında ilk defa ilke ve kuralların düzenlenmesini (kodifiye) sağlayan uluslararası teşebbüs 1930 Lahey Kodifikasyon Konferansı olup, başarılı bir neticeye ulaşılamamıştır. Konferans, karasuları ve bitişik bölge kavramları üzerinde yoğunlaşmış fakat herhangi bir hukuki metin imza altına alınmadan dağılmıştır (Toluner, 1996: 57). Konferansın ana konusunu o dönemde tek deniz alanı olan karasuları teşkil etmiştir. Karşılıklı kıyıları bulunan karasularının sınırlandırılmasında, orta hat yönteminin olumlu sonuçlar doğuracağı sonucuna varılmış, fakat metin üzerinde anlaşma sağlanamadığından ötürü sınırlandırılma kuralı kabul edilmemiştir (Jagota, 1985: 49). Konferansın diğer önemli bir özelliği ise karasuları kavramının

oluşturulmasında atılan ilk adımdır. Konferansa katılan devletler, 2 mil, 4 mil, 6 mil ve 12 mil sınırlarını teklif etmiş, SSCB'nin karasuları sınırı olmaması gibi fikirler ileri sürmüşlerdir. Neticede teamül olarak devletler tarafından uygulanan 3 mil karasuları genişliği tavsiye edilmiştir (Gönlübol, 1993: 34).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bünyesindeki Uluslararası Hukuk Komisyonuna, uluslararası hukuku düzenleme ve geliştirme görevi verilmiştir.¹⁰ 1947 yılında oluşturulan bu komisyonda kıta sahanlığı, bitişik bölge ve karasuları ile alakalı olarak raporlar hazırlanmış, bu kapsamda karasularının genişliğinin 3-12 mil arasında değişebileceği kararı verilmiştir. Fakat bu karar bazı devletlerin çıkarlarına zarar vermesinden ötürü kabul edilmemiş aynı zamanda 1958 yılında yapılacak olan Deniz Hukuku Konferansı için bir baz oluşturmuştur (Oxman, 2001: 123).

Uluslararası Hukuk Komisyonu, 1949 ve 1956 yılları arasında deniz hukuku ile ilgili mevcut kuralları geliştirme, düzenleme ve kodifiye etme amacıyla görevlendirilmiş ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili olarak rapor hazırlamıştır. Hazırlanan raporda, karşılıklı kıyılar arasındaki karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırması ile alakalı olarak kıyılardan çizilecek “eşit uzaklık hattı” metodunun kullanılması tavsiye edilmiştir. Fakat bu rapor komisyon üyelerinin çoğunluğu tarafından uygun bulunmamıştır. Eşit uzaklık metodunun her durumda adaletli sonuçlar vermeyeceği konusunda karşı çıkılmış fakat bir yöntem olarak taslak metinde yer almasında her hangi bir sakınca görülmemiştir (Açıkgönül, 2012: 9).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, rapor metni son halini aldıktan sonra, 1957 tarihli bir kararla deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili olarak konferans çağrısında bulunulmuş ve bu konferans neticesinde Cenevre Sözleşmeleri olarak bilinen dört adet uluslararası sözleşme deniz hukukunda yerini almıştır. Bu konferans neticesinde karasuları ile ilgili olarak sınırlandırma rejimi “eşit uzaklık/özel koşullar” kuralı olarak kabul edilmiştir (Jagota, 1985: 55).

Deniz yetki alanlarının gelişim sürecine katkı sağlayan diğer önemli gelişmeler ise Truman Bildirisi, 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuk Sözleşmesi ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'dir.

.....
¹⁰ Bkz. 26 Haziran 1945'te San Francisco'da imzalanan Birleşmiş Milletler Şartının 13'üncü maddesi.

3.1.1. 28 Eylül 1945 Tarihli Truman Bildirisi

ABD Başkanı Truman tarafından 28 Eylül 1945 tarihinde yayınlanan bildiri ile uluslararası hukuk yeni bir kavram olan “kıta sahanlığı” ile tanışmıştır. Kıta sahanlığı bu bildiriye göre kıyı devletlerine çeşitli egemenlik hakları sunmaktaydı. Karasuları dışındaki deniz yatağı ve toprak altında kıyı devletine çeşitli egemenlik hakları sunan kıta sahanlığı kavramı bu bildiri ile hızla uygulanmaya başlanmış ve 1950’li yıllarda da uluslararası deniz hukuku literatürüne yerleşmeye başlamıştır (Pazarcı, 2012: 255).

ABD, 1945 yılından sonra, açık deniz olarak kabul edilen bölgelerde ve kendi kıyısına bir hayli uzak olan mesafelerde zengin ekonomik kaynakların farkına varınca bu bölgelerde iddiada bulunmaya başlamıştır. 1945 yılından önce deniz yetki paylaşımı, karasuları ve açık denizler olarak anılmaktaydı ve bitişik bölge kavramı da tartışılmaya başlanmıştı. ABD ise kendi karasularını o dönemde 3 mil olarak belirlemişti. 1945 yılında Truman yayınlamış olduğu bildirilerin ilkinde kıta sahanlığında, toprağın altında ve deniz yatağı üzerinde bulunan doğal kaynaklar ve ekonomik zenginlikler ile ilgili olarak yetki, hak ve kontrol iddiasında bulunuyordu. Bu bildiri ile denizlerde 200 metre derinlik öngörülmüş ve kıta sahanlığının dış hatları ifade edilmemiştir. ABD bu bildiri sayesinde diğer devletlerin kendi kıyısına yaklaşmasını önlemiş, aynı zamanda denizaltındaki maden yataklarının işletilmesini garanti altına almış diğer devletleri de etkisiz hale getirmiştir. İkinci bildiri ise balıkçılık bölgeleri ile ilgiliydi. ABD, karasularının bittiği (3 mil) ve bitişik bölgenin başladığı deniz alanında balıkçılık koruma bölgeleri tesis ettiğini ilan ediyordu. Böylelikle bu deniz alanları ABD, tarafından kontrol edilecekti (Bozkurt, 2006: 58).

İki bildiride de koruma altındaki bölgelerin üzerindeki suların açık deniz olma özelliğini koruyacağını ve seyrüsefer serbestliğinin devam edeceği konusu vurgulanmıştır. İkinci bildiride geçen hususlar uygulanmamıştır. Deniz hukukuna önemli katkılar sağlayan bu bildirilerin en önemli özelliği, bu bildiriden esinlenen diğer devletlerinde, denizlerde yetki alanı iddiasında bulunmaya başlamış olmasıdır (Attard, 1987: 2).

Truman Bildirisi ile birlikte, deniz yetki alanlarının belirlenmesi ile ilgili tartışmalara kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) gibi kavramlarda eklenmiştir. Denizlerin paylaşılması hususu bu kavramlarla birlikte daha da karmaşık bir hal almıştır. ABD’den etkilenen diğer Latin Amerika ve Bazı Afrika ülkeleri denizlerde kendi çıkarlarını korumak adına kendi bildirilerini ilan etmişlerdir. Bu

Ülkelerin ortak özelliği denizlerde araştırma ve işletme gücünden yoksun olmalarıydı (Günaydın, 2000: 3).

ABD, Truman Doktrini ile açık denizin altında kalan, ABD kıyılarına ait kıta sahanlığının altı ve deniz yatağı üzerindeki doğal kaynakların kendisine ait olduğunu ilan etmiştir. Aynı zamanda kıta sahanlığının başka bir devletin kıyıları ile çakışıyor olması veya kıyıların başka bir ülke ile bitişik olduğu durumlarda, sınırların ve yetki alanlarının hakça ilkelere uygun olarak belirleneceğini duyurmuştur. Kıta sahanlığı üzerindeki suların, açık deniz statüsü ve seyrüsefer serbestliğinin etkilenmeyeceği bildiride belirtilmiştir (Kuran, 2014: 474).

3.1.2. 1958 Birleşmiş Milletler Birinci Deniz Hukuku Konferansı

Cenevre’de, 24 şubat-28 Nisan 1958 tarihleri arasında 86 ülkeden 700 delegenin iştiraki ile Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenmiştir. Konferansın bitiminde dört ze ilişkin antlaşma ile bir ihtiyari protokol kabul edilmiştir (Kariotis, 2007: 57).

Hazırlık alışmaları çok uzun süren bu konferansta komisyonun hazırlamış olduğu raporlar hukuki belge olarak kabul edilmiş ve konferans bu metinler baz alınarak srmştir. Metin ve raporların içeriğini ise deniz hukuku alanında yapılan çalışmalar ile ikili ülkeler arasında uygulanan teamüller ve örf-adet haline gelmiş kurallar oluşturmuştur. Bu konferansta dört komite oluşturulmuş aşağıdaki sözleşme ve ihtiyari protokolleri imzalamışlardır.

1. Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi

2. Açık Deniz Sözleşmesi

3. Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

4.Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı Kaynakların Korunmasına İlişkin Sözleşme

5. Uyuşmazlıkların Zorunlu zmne İlişkin İhtiyari Protokol (Oxman, 2001: 123). Türkiye bu sözleşme ve protokollerin hiç birine taraf olmamış ve imzalamamıştır (Pazarcı, 2012: 255).

Konferansta karasuları genişliği ile ilgili olarak bir birliktelik sağlanamasa da, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve med-cezire tabii deniz alanları ile ilgili anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlamda geleneksel hukukun, uluslararası hukuka uyarlanması ve ülke uygulamaları açısından konferans başarılı olarak kabul edilebilir (Guy, 2000: 9).

Cenevre Konferansında özellikle karasuları genişliği ve balıkçılık konusundaki sorunlar çözüme kavuşmamıştır. Ayrıca uluslararası boğazlar ile ilgili makul bir düzenleme ve çözüm geliştirilememiştir. Bu yüzden ikinci bir deniz hukuku konferansının 16 Mart 1960 tarihinde toplanması kararlaştırılmıştır (Lutem, 1959: 493).

3.1.3. 1960 Birleşmiş Milletler İkinci Deniz Hukuku Konferansı

Bazı devletler balıkçılık ve karasularının sınırlarını genişletmek istemiştir. Bu maksatla 1960 yılında Cenevre’de konu ile ilgili uyuşmazlıkları gidermek için BM tarafından ikinci deniz hukuku konferansı düzenlenmiştir. Konferansa 60 ülke iştirak etmiş olup, altı millik balıkçılık bölgesi ve altı millik karasuyu genişliği mesafe olarak teklif edilmiştir. Ancak bu teklif bir oy farkla geçerlilik kazanmamıştır (Guy, 2000: 10).

Az gelişmiş devletlerin ve denizlere kıyısı olmayan ülkelerin 1958 yılında icra edilen deniz hukuku konferansının taslağının oluşumunda söz sahibi olamamaları ve denizlerin derinliklerindeki ekonomik kaynaklardan istifade edememe düşüncesi, bu devletleri yeni arayışlara sevk etmiştir. Çevre giderek kirlenmeye başlamış, okyanus tabanı, Antarktika ve uzay gibi alanlar tüm insanlığın yararlanabileceği ortak alanlar olarak görülmeye başlanmış ve bu bölgeler üzerinde insanlığın endişeleri o dönemde giderek artmaya başlamıştır. İşte tüm bu endişeler ikinci deniz hukuku konferansının toplanmasını sağlamış ve tüm deniz hukuku kurallarının gözden geçirilmesine yardımcı olmuştur. Bu konferans neticesinde olumlu bir sonuç çıkmayınca 1970 yılında BM Genel Kurulun 2570 numaralı kararıyla 3’üncü Deniz Hukuku Konferansının icra edilmesi kararlaştırılmıştır (Özman, 2006: 35).

3.1.4. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı (1973-1982)

Konferans 1973 yılında toplanmış ve üç ayrı komite şeklinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Konferansa 157 devletten 3000’e yakın delege katılmış olup, 100’ü aşkın değişik konularda müzakereler yapılmış ve toplam dokuz yıl sürmüştür. Neticede 320 madde ve 9 Ek’ten oluşan sözleşme metni ortaya çıkmıştır (Güneş, 2007: 7). Konferansta sayısal üstünlük az gelişmiş ülkelerin lehine olmuş ve kararlar oydaşma¹¹ yöntemiyle alınmıştır (Güneş, 2007: 8).

.....
¹¹ Oydaşma (Consensus): Karar verilmesi gereken herhangi bir konuda, oylama yapılmadan sonuçlanan uzlaşma yöntemi. Bkz. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/266/2398.pdf>, Sayfa:8.

Bu konferans 1982 yılında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) kabulü ile sonuçlanmıştır. Bu konferansta mevcut kurumlar gözden geçirilmiş ve daha önceden üzerlerinde hukuksal boşluk bulunan yeni kavramlar müzakere edilmiş olup, reform sayılabilecek seviyede deniz hukukuna katkı sağlanmıştır (Alan, 2001: 62).

Karasuları genişliği üzerindeki itilaflar, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasındaki uyuşmazlıklar ve hukuki boşluklar, denizlerde meydana gelen kirlilikler, denizlerin insanlığın ortak mirası olduğu görüşü, denizlerdeki çevreyle ilgili sorunlar, konferansın düzenlenmesinde etkili olmuşlardır (Özman, 2006: 38).

İlk konferans 3 Aralık 1973 tarihinde New York'ta başlamıştır. Konferans üç komite halinde 1973 yılında Venezüella'nın başkenti Karakas'ta hazırlıklarını sürdürmüş ve görevlerini icra etmiştir. Birinci komite, insanlığın mirası olarak kabul edilen ve milli egemenlik sınırının dışında bulunan açık denizler ile ilgili maddeleri hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. İkinci komite deniz yetki alanları ile ilgili hukuki boşlukları ve yeni kavramları tartışmak üzere toplanmışlardır. Bunlar arasında en dikkat çeken kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge (MEB) ve adalar rejimidir. Üçüncü komite ise denizlerde kirlilik ve denizlerde bilimsel araştırma konularında çalışma yapmışlardır (Demirsoy, 1974: 23). Delegeler toplam 11 dönem mesai harcayarak, 10 Aralık 1982 tarihinde BMDHS'yi imzalamışlardır. Sözleşme metni 130 olumlu, 17 çekimser ve 4 karşı oy ile kabul edilmiştir (Pazarcı, 2012: 256).

BMDHS (1982), deniz hukuku alanında yapılan en kapsamlı sözleşmedir. Sözleşme üzerinde o döneme kadar hiç bir hukuki düzenleme yapılmayan kavramları gündeme getirmiş ve bu kavramlarla ilgili düzenlemeler yaparak tarihi bir konferans haline dönüşmüştür. Karasuları genişliğinin en çok 12 mil olabileceği karara bağlanmış, bitişik bölge ise 24 mil olarak belirlenmiştir. Boğazlardan transit geçiş koşulları tartışılmış ve zararsız geçişin uygulanacağı durumlar saptanmıştır (Gündüz, 1994: 299-3049).

Münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramı ilk defa BMDHS ile deniz hukuku literatürüne girmiş ve tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre esas hatlardan 200 mile kadar olan deniz tabanının altındaki ve üstündeki canlı cansız kaynakları işletme hakkı MEB yetkisi olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda kıta sahanlığının tanımı değiştirilmiştir. BMDHS'nin getirdiği bu yeni düzenlemeler, konferans başkanı Singapur Büyükelçisi

Tommy T. B. Koh'nin bu sözleşmeyi “Okyanusların Anayasası” olarak nitelemesini sağlamıştır (Açıkgönül, 2012: 11).

Türkiye bu sözleşmeye karşı oy vermiş olup daha sonra da bu sözleşmeyi imzalama yoluna gitmemiştir. Türkiye ile beraber karşı oy kullanan diğer ülkeler ise ABD, İsrail, Venezuela'dır. Doğu Akdeniz'de bulunan devletlerden Suriye, İsrail, Libya ve KKTC bu sözleşmeye taraf değildirler. Bu sözleşmenin yürürlüğe girmesi en az 60 ülkenin onaylanmasından bir yıl sonra 16 Kasım 1994 tarihinde gerçekleşmiştir (Pazarcı, 2012: 256).

Türkiye, karasularının genişliği ve deniz hukuku uygulamalarında zorunlu yargı yetkisine ilişkin düzenlemelerden dolayı bu sözleşmeyi imzalamamıştır (Güneş, 2007: 11). Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan deniz yetki alanları uyuşmazlıkları ve Rusya ile yaşanan boğazlar sorununda adil bir karar çıkmayacağı farz edildiği için Türkiye'nin bu antlaşmayı imzalamadığı değerlendirilmektedir.

Türkiye 1982 tarihli BMDHS'yi imzalamadığı için bu sözleşmenin herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Fakat ulusal menfaatlerimiz açısından sözleşmenin detaylı bir şekilde incelenmesi ve teamül haline dönüşebilecek kuralların saptanması ve bu kurallara karşı tedbir alınmasının ve araştırmalarda bulunulmasının önemi Türkiye açısından zaruridir. Aynı zamanda deniz hukukunda meydana gelen güncel gelişmeleri takip etmek bir boğaz devleti olan ve üç tarafı denizlerle çevrili, stratejik konumda bulunan Türkiye için büyük önem taşımaktadır (Kuran, 2014: 12).

3.2. DENİZ YETKİ ALANLARININ BÖLÜMLERİ

1982 BMDHS'ye göre deniz yetki alanları bir takım kavramlar vasıtasıyla egemenlik seviyelerine ve yetkilerine göre bölümlere ayrılmıştır. Kara ülkesinden uzaklaştıkça devletlere ait olan egemenlik yetkileri de azalmıştır. Bölümlendirme ve sınıflandırmalar devletin ülkesinin bir parçasını oluşturan deniz alanları, devletin belirli egemen haklara sahip olduğu uluslararası deniz alanları, açık denizler ve uluslararası deniz yatağı olarak üç bölüme ayrılmış ve aşağıda olduğu gibi sınıflandırılmıştır.

1. Devletin ülkesinin bir parçasını oluşturan deniz alanları: İç sular, karasuları, takımda suları, boğazlar.

2. Devletin belirli egemen haklara sahip olduğu uluslararası deniz alanları: Bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge (MEB). Bu bölgeler

uluslararası deniz alanını oluşturmakla beraber kıyı devletine çeşitli egemenlik hakları sağlamaktadır.

3. Açık Deniz ve Uluslararası Deniz Yatağı: Bu bölgeler uluslararası hukuka göre iç sular, karasuları ve münhasır ekonomik bölge dışında kalan deniz alanlarını kapsamaktadır. Bu bölgede devletlerin herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır (Pazarcı, 259-289). Çalışmanın bundan sonraki bölümünde bu sınıflandırmadan yola çıkarak, kara suları, bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramları incelenmiştir.

3.2.1. Kara Suları

Karasuları, belirli bir genişliğe kadar uzanan, kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen ve uluslararası hukuka göre kıyı devletine bir takım yetkiler tanıyan deniz alanlarıdır (Kuran, 2014: 74). Gönlübol'a göre ise karasularının tanımı "kıyı ile veya duruma göre iç sularla açık deniz arasında kalan ve genişliği her devletin iç mevzuatına göre tespit edilen deniz parçasıdır" biçiminde tanımlanmıştır (Gönlübol, 1959:1). Karasuları ve iç suları bir devletin deniz ülkesini meydana getirir ve ülkenin tam yetki ve egemenliği altında bulunur (Kaya, 2015: 38). 1982 BMDHS'de ise karasuları ikinci maddede tanımlanmıştır. Bu tanıma göre karasuları üzerindeki hava sahasını ve deniz yatağını ve deniz yatağının toprak altı kısımlarını kapsamaktadır. Pazarcı'ya göre ise karasuları, açıklara doğru belirli bir genişliğe kadar uzanan kıyı devletine ait deniz kuşağıdır (Pazarcı, 2012: 262).

Karasularının genişlik ölçütünün belirlenmesinde, devletlerin egemenlik alanlarının geçerli olacağı deniz alanlarının belirlenmesi elzem hale gelmiştir. Bu ölçüt geçmişte ilk başta top menzili olarak kabul edilmiştir. 18'inci yüzyılda 3 mil olarak uygulanan karasuları genişliği, top menzilin artması ve karasularındaki ekonomik zenginliklerden faydalanma arzusu ile beraber 6 ve 12 mile kadar çıkmıştır. Bu konudaki nihai karar BMDHS ile 1982 yılında, 3'üncü madde ile 12 mil olarak belirlenmiştir.

Karasuları aynı zamanda kıyı devletinin ülkesel yetkisinin en dış sınırını oluşturmaktadır. Kıyı devletinin bu bölgede ve bu bölgenin üzerindeki hava sahasında münhasır egemenliği vardır. Bu durumla ilgili tek istisnai hal ise diğer devletlere ait zararsız geçiş hakkıdır (1982 BMDHS[Web], 2001). Her devletin kendi sınır hattını

belirleme hakkı vardır fakat bu sınır her halükarda esas hatlardan 12 mili geçemez¹² (Açıkgönül, 2012: 57).

Kara sularının sınırlandırılmasında ve belirlenmesinde üç sınır kullanılır. Bunlar iç sınır, yan sınır ve dış sınırdır. Karasularını belirleyen bu sınırlar bir taraftan yetkilerin kullanılmasını sağlarken diğer yandan da balıkçılık faaliyetleri ile deniz ulaşımının aksaksız bir şekilde devamını sağlamaktadır (Özman, 2006: 301). Yabancı gemilerin hareket halindeyken karasularında mı yoksa açık denizde mi olduğunu saptamak için karasularının sınırlarını saptamak zorunlu hale gelmektedir. Ayrıca, tüzel ve gerçek kişilere uygulanacak hukuk kurallarının saptanması açısından bu tespit zorunlu hale gelmektedir (Kaya, 2015: 40).

Karasularının iç sınırı normal esas hatlar ve düz esas çizgi yöntemi ile belirlenir. Normal esas hatlar yönteminde sahil boyunca devam eden en düşük cezir hattı esas alınırken, düz esas çizgi yönteminde ise sahilin girintili çıkıntılı olduğu yerlerin birleştirilmesinden elde edilen hat esas alınır (Özman, 2006: 301) Düz esas çizgi yöntemi daha çok körfezler, limanlar girintili çıkıntılı kayalar ve nehir ağızlarında kullanılır. (Kuran, 2009: 61).

Karasularının dış sınırı ise açık denize açılma durumuna göre iki şekilde belirlenir. Bunlardan ilki açık denize açılan kıyılara göre karasularıdır. Açık denizlere açılan karasularının dış sınırı belirlenirken paralel çizme veya daire yayı çizme yöntemleri kullanılır. Paralel çizme metodunda kıyı çizgisine eşit mesafede olan bir paralel hat çizilir. Bu yöntemin sakıncası, girintili çıkıntılı yerlerde esas çizgi yöntemi belirlenmişse, karasularının genişliği bazı bölgelerde küçülebilir. Daire yayları yöntemi ise girintili çıkıntılı kıyılarda uygulanır. Karasuları iç sınırında tespit edilen noktalardan, karasuları genişliğine eşit birimde pergel yayı çizilir ve bu yayla bir teğet çizgi çekilerek dış sınır tespit edilebilir (Kaya, 2015: 42). Karasuları dış sınırı karşılıklı devletlerin kıyılarına göre de belirlenmektedir. Bu sınır tespit edilirken BMDHS 15'inci madde göz önünde bulundurulmalıdır. Bu maddeye göre dış sınır taraflar arasında anlaşma sağlanırsa bu anlaşmaya göre, sağlanamazsa özel durumlar haricinde eşit mesafe esasına göre yapılır (Pazarcı, 2012: 304).

.....
¹² Bkz. 1982 BMDHS'nin üçüncü maddesi. Söz konusu sözleşme hükmü uluslararası örf ve adet haline gelmiş ve uluslararası hukuk kuralı olarak kabul görmüştür.

Kıyıları bitişik olan devletlerin karasularının yan sınırın belirlenmesi anlaşma ve eşit uzaklık ilkesi ile saptanır. Yan sınırın saptanmasında beş yöntem kullanılır. İlkinde kara ülkesi sınırları dış sınıra kadar uzatılır. İkinci yöntemde kara sınırının denize ulaştığı noktaya dikey bir çizgi çekilir. Üçüncü yöntem eşit uzaklık, dördüncü yöntem ise enlem ve boylamların kullanılmasıdır. Son olarak ise kara sınırının denize yaklaştığı yerden dikey bir çizgi çizilir (Özman, 2009: 81).

Bir devletin, karasuları üzerinde mevcut olan hak ve yetkilerini kullanması aynı zamanda bu hak ve yetkilerin üçüncü devletler lehine sınırlandırılması işlemine karasuların hukuki rejimi denmektedir. Kıyı devleti için getirilen bu sınırlamalar, üçüncü devlet gemileri için seyrüsefer halinde uygulanan zararsız geçiş hakkı ile kıyı devletinin yargı hakkıdır (Toluner, 1996: 110).

Zararsız geçiş hakkında, kıyı devleti üçüncü devlet gemilerinin geçişine izin vermekle yükümlü iken, üçüncü devlet gemileri de uluslararası hukuk kurallarına ve kıyı devletinin getirdiği kurallara uymakla mükelleftir. BMDHS madde 19/2’de geçişi zararlı kılacak faaliyetler maddeler halinde sıralanmıştır. Geçiş esnasında silah kullanılması veya manevra yapılması, kıyı devletinin güvenliğini zaafa uğratacak şekilde bilgi toplanması, güverteden uçağın havalandırılması veya güverteye uçağın inmesi, geçiş esnasında ağır kirlenmeye sebebiyet vermek, balık avlamak ve karasularında araştırma yapmak, kıyı devletinin haberleşme faaliyetlerine zarar verici faaliyetlerde bulunmak karasularındaki geçişi zararlı kılmaktadır. Kıyı devletinin ülkesel bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı karasuları içerisinde kuvvete başvurulması ve uluslararası hukuk ilkelerine aykırı olarak faaliyetlerde bulunulması kıyı devleti için bir takım tedbirler alınmasını gerektirecek maddelerin başında gelir (BMDHS[Web], 2001).

Tüm devletlerin ticaret gemilerine denize kıyısı olup olmamasına bakılmaksızın zararsız geçiş hakkı tanınmıştır. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında, başta ABD ve Rusya olmak üzere birçok devlet savaş gemileri için zararsız geçiş hakkının bulunması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Kaya, 2012: 47). BMDHS 20’nci maddeye göre ise denizaltıların karasularından geçişi yasaklanmıştır. Denizaltılar bu deniz alanından geçerken su yüzeyine çıkmak ve bayraklarını göstermek zorundadır. Sahildar devlet için en önemli hususlardan biri savaş gemileri bakımından mevzuatı uygulama yetkisidir. Savaş gemileri, bir devletin münhasır egemenliğini temsil ettiğinde dolayı kıyı devleti savaş gemileri üzerinde yargı ve icra yetkisini kullanamaz. Buna mukabil başka bir

devlete ait savaş gemisi kıyı devletinin mevzuatını ihlal eden bir faaliyette bulunursa, kıyı devleti ihlal edici hareketi sonlandırmak için savaş gemisini uyarır ve ardından da karasularını terk etmesini isteyebilir (Kuran, 2009: 90).

BMDHS 21'inci madde kapsamında kıyı devletinin zararsız geçiş ile alakalı olarak sahip olduğu bazı yetkiler deniz trafiğinin ve güvenliğinin sağlanması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve denizdeki canlı kaynakların korunması, balıkçılıkla ilgili kanuna aykırı faaliyetlerin önlenmesi, deniz altı kablo ve petrol boru hatlarının korunması olarak sıralanabilir (BMDHS[Web], 2001). BMDHS 24'üncü madde ise kıyı devletine çeşitli yükümlülükler yükler. Bu maddeye göre ise kıyı devleti devletlerin zararsız geçişine engel olmaz ve gemilerin uyrukluğuna (herhangi bir devlete tabii olma) göre ayırım yapma yoluna gidemez, kural olarak da bu hakkını kullanan gemilerden ücret talep edemez (BMDHS[Web], 2001).

Kıyı devleti için karasularında getirilen sınırlandırmaların ikincisi ise yargı yetkisi üzerindeki kısıtlamalardır. Kıyı devletinin yargı yetkisini kullanması geminin savaş veya ticaret gemisi olmasına göre değişir. Ticaret gemileri için ise davanın ceza davası veya hukuk davası olması yargı yetkisini etkiler. BMDHS 27/2'nci maddeye göre gemide işlenen suçlara ilişkin olarak kıyı devleti yargı yetkisine sahiptir. Bu gemilerde uyuşturucu kaçakçılığı mevcut ise, işlenen suçun neticeleri sahildevleti etkiliyorsa, sahildevletin kamu düzeni olumsuz etkileniyorsa, gemi kaptanı veya ilgili geminin uyrukluğuna ait diplomatik temsilcileri yardım talebinde bulunmuşsa kıyı devletinin yargı yetkisi devreye girer. Fakat BMDHS 32'nci maddeye göre savaş gemileri ve ticari amaç dışında kullanılan devlet gemileri üzerinde kıyı devletinin yargı yetkisi bulunmamaktadır. (Kaya, 2015: 51).

Türkiye, 1958 Deniz Hukuku konferansı öncesinde ve sonrasında dünya genelinde kabul gören 3 millik karasuları genişliğini uygulamıştır. Bu sebeple Lozan Antlaşması'na göre 3 mil dâhilindeki adalar Türkiye'ye bırakılmıştır.

Karasuları ile ilgili ilk kanun 15 Mayıs 1964 tarihinde 476 sayılı Karasuları Kanunu olarak çıkarılmıştır (TBMM Karasuları Kanunu, 1964)¹³. Bu kanun uyarınca karasuları 6 deniz mili olarak kabul edilmiştir. Aynı kanunun, Türkiye ile karşılıklı

.....
¹³https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf. Bkz. 1964 tarihli 476 sayılı karasuları kanunu.

kıyısı bulunan ülkelerden birisi karasuları genişliğini 6 mil üzerine çıkarırsa, Türkiye'nin de aynı uygulamada bulunacağına dair bir madde ihtiva etmektedir. Bu kanun maddesi kapsamında, Türk Karasuları Karadeniz ve Akdeniz'de 12 mil, Ege Denizi'nde ise 6 mil olarak uygulanmaktadır (Pazarcı, 2003:333).

Günümüzde 130 devlet 12 millik karasuları genişliğini bir politika olarak uygulamaktadır. Türk karasularının genişliği ise 20 Mayıs 1982 tarihinde 2674 sayılı Karasuları Kanunu uyarınca ilke olarak 6 mil şeklinde kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 1982). Fakat aynı kanunun 1'inci maddesi son fıkrasına göre, Bakanlar Kurulu hakkaniyet ilkesine uygun olmak koşuluyla ve o denizin özelliklerini dikkate alarak 6 deniz milinin üzerinde karasuları genişliğini tespit edebilir. Aynı şekilde Bakanlar Kurulu 29 Mayıs 1982 tarihli ve 8/4742 sayılı kararıyla 1982 tarihli yasanın kabul edilmesinde önce karasularının genişliği ile alakalı olarak, Karadeniz ve Akdeniz'de mevcut durumun devam etmesini başka bir ifade ile 12 mil olarak kalmasını kabul etmiştir. Sonuç olarak 1982 yılına kadar uygulanan 476 sayılı kanun 20 Mayıs 1982'de 2674 sayılı kanun ile yenilenmiş ve 476 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Kanunun kaldırılmasının ana gerekçesi ise karasuları genişliğini belirleme inisiyatifini tamamen karşı tarafa bırakan bir anlam ihtiva etmesinden kaynaklanmaktadır (Pazarcı, 2012: 264).

3.2.2. Bitişik Bölge

Bitişik bölge, karasuları dış sınırından sonra gelen, sahildevlete belirli bir genişliğe kadar belirli konularda yetkiler tanıyan açık deniz alanı olarak ifade edilebilir (Meray, 1965: 419). Bu kavram ilk defa İngilizler tarafından 1736 yılında kullanılmaya başlanmıştır. İngiltere, kendi karasularına bitişik olan deniz alanında, ülkesine kaçak eşya sokmak isteyen şüpheli gemilerin faaliyetlerini kontrol edebilmek amacıyla 1736-1876 yılları arasında gümrük ve maliye konularında denetlemeye başlamıştır. Denetleme yetkisini ise o dönemde çıkardığı "Hovering Acts"¹⁴ kanunundan almıştır (Gönlübol, 1959: 180). Amerika ise 2 Mart 1799 tarihinde çıkardığı kanunla, İngilizlerden esinlenerek, bitişik deniz alanında kaçakçılıkla mücadele etmek maksadıyla, yabancı gemileri denetleyeceğini ilan etmiştir. Bu kanuna göre ABD

.....
¹⁴ "Hovering Acts": İngiltere'nin kıyısından 24 mil uzaklıkta bulunan deniz alanında, gemilerin yaptığı kaçakçılık faaliyetlerini önlemek için çıkardığı kanundur. Bu kanun 1736 yılında yürürlüğe girmiş ve 1876 yılında başka bir kanunla içeriği değiştirilmiştir.

limanına yanaşacak bir gemi kıyıdan itibaren 12 millik mesafede ABD kanunlarına tabi olmuştur (Kuran, 2014: 214).

Bitişik bölge kavramına deniz hukukunda ihtiyaç duyulmasının nedeni, devletlerin karasularında kullanabileceği egemenlik yetkilerini açık denizlerde kullanabileceği haklardan ayırt etmek maksadından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile bitişik bölge kavramının doğuşu kıyı devletinin çıkarlarını uluslararası hukuk çerçevesinde, bitişik bölge deniz yetki alanında korurken açık denizlerde ise serbestiyetini devam ettirmek maksadı ile ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu kavram kıyı devleti ile diğer ülkeler arasındaki deniz yetki alanları ile alakalı uyuşmazlıkların çözümünde anahtar rol oynamıştır (Extavour, 1981: 31).

Bitişik bölge kavramının ortaya çıkışı, devletlerin o dönemde 3 millik karasuları uygulaması ile olmuştur (Toluner, 1996: 172). Fakat devletler, gümrük ve maliye konularında diğer gemileri denetlemek istediğinden 3 millik deniz alanı bu yetki için yeterli değildir. Bu sebepten dolayı devletler bitişik bölge alanı ilan etme yoluna gitmişlerdir. Aynı zamanda karasularının dış sınırının dar olması sahil devletinin güvenliğinin tehlikeye sokabileceği düşüncesi diğer bir etken olmuştur.

Bu kavramın uluslararası hukuka girmesi 1930 La-Haye Konferansı ile olmuştur. Bitişik bölge kavramı hukuki bir terim olarak 1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesinin, 24'üncü maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre kıyı devletine gümrük maliye göç ve sağlık konularında, kendi karasularındaki yapılacak ihlalleri önlemek, gerektiğinde cezalandırmak için bitişik bölgede kontrol icra edebilir. Diğer taraftan tanımın ikinci maddesi bitişik bölgenin mesafesi, karasularının genişliğinin ölçüldüğü hattın itibaren 12 milden fazla olamaz hükmünü getirmiştir. Bu maddeye göre bitişik bölge açık denizlerin bir alanı olarak değerlendirilmiş, bu bölgenin sınırları ifade edilerek, kıyı devletinin yetkileri de düzenlenmiştir.

1982 BMDHS'de bitişik bölge kavramının tanımı 33'üncü madde ile yapılmıştır. Bu tanıma göre bitişik bölgenin genişliği karasuların ölçüldüğü esas hattın itibaren en çok 24 mil olması gerektiği şeklindedir. Fakat belirli bir bitişik bölgenin genişliği 24 milden, karasuları genişliği çıkartıldıktan sonra geriye kalan deniz şeridi olduğu unutulmamalıdır (Pazarcı, 2012: 280). 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nden farklı olarak, bitişik bölgenin kıyı devletleri arasında paylaşım mevzuu bu tanımda kendine yer bulmamıştır (1982 BMDHS[Web], 2001).

Bitişik bölge, karasularının ölçüldüğü esas hatlardan itibaren başlamaktadır. 1982 BMDHS’de 24 mil olarak belirlenen bitişik bölgenin genişliğinin eylemsel bazda 12 millik bir bölümü kullanılmaktadır. Bu durumun sebebi ise sahildar devletin, bitişik bölgenin ilk 12 millik bölümünde karasuyu rejimi kapsamında daha üst kademelerde egemenlik yetkilerini kullanmasından kaynaklanmaktadır (Harmancık, 2003: 27).

Kıyı devletinin bitişik bölgeye sahip olmasının ön şartı, bitişik bölgede yetki kullanacağına dair hukuki bir karar alma zorunluluğudur. Ardından da bu kararı ilan etmesi şarttır. 1982 BMDHS’ye göre sahildar devlet sadece bazı menfaatlerini korumak maksadıyla bitişik bölge oluşturabilir. Aynı sözleşmenin 33’üncü maddesine göre de sahildar devlet sadece gümrük, maliye, sağlık ve göç konularında denetleme ve cezalandırma yetkisine sahiptir. Burada “güvenlik” kavramının içeriği net olmadığından ve güvenlik kavramının kıyı devleti tarafından yasak bölgeler oluşturmak bahanesiyle kullanılabileceği ihtimaline karşı bu düzenlemenin ve tanımın içerisine dâhil edilmemiştir. Aynı şekilde kıyı devleti güvenliğini karasuları sınırları içerisinde sağlayabileceğinden ötürü güvenlik amaçlı bitişik bölge oluşturmaya gerek kalmamıştır (Kuran, 2014: 216).

Balıkçılık ve balıkçılığın korunması maksadıyla bitişik bölge ilanı veya oluşturulması Milletlerarası Hukuk Komisyonu tarafından kabul görmemiştir. Bunun yanında son yıllarda bitişik bölge kavramının kapsamının genişletilmesi bazı devletler tarafından talep edilmektedir. Nitekim BMDHS’nin 303’üncü maddesi sahildar devlete arkeolojik ve tarihsel zenginliklerle ilgili olarak bitişik bölge ilan etme yetkisi vermiştir (Pazarcı, 2012: 280).

Kıyı devleti egemenlik anlamında tüm yetkilerini kullanma hakkına sahipken bitişik bölgede sadece çıkarlarını korumak adına bazı yetkileri kullanabilir. Bu kapsamda bitişik bölge karasularından iki noktada farklılık gösterir. Birincisi kara suları ülkenin bir parçası iken, bitişik bölge açık denizlere ait bir deniz alanıdır. İkinci fark ise sahildar devlet yasama, yürütme ve yargıya ilişkin tüm yetkileri karasularında kullanma hakkına sahipken, bitişik bölgede sadece gümrük, maliye, sağlık ve göç konusundaki yetkileri kullanabilir.

Türkiye’nin bitişik bölge konusundaki uygulamaları şu şekildedir. Türkiye ilk defa 7 Haziran 1926 tarihli ve 906 sayılı “Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun” kanun ile 4 millik gümrük bitişik bölgesini uygulamaya

koymuştur. Fakat daha sonra 1949 tarihinde 5383 sayılı ‘‘Gümrük Kanunu’’ ile beraber gümrük sınırı siyasi sınır ile eş tutulmuştur. Dolayısıyla günümüzde Türkiye’de gümrük bitişik bölgesi bulunmamaktadır (Kuran, 2014: 220).

15 Mayıs 1964 tarihli ve 476 sayılı Karasuları Kanunu 8’inci maddesi (Resmi Gazete[Web], 1964), Türk Karasularının esas hatlardan itibaren 12 millik bölümünde balıkçılık ve canlı kaynaklardan faydalanmak maksadıyla, karasuları rejimi uygulanmasını öngörmüştür. Yani Türkiye açışından 6 millik karasuları dışındaki ikinci 6 millik deniz alanını bitişik bölge olarak benimsemiştir. Fakat 29 Mayıs 1982 tarihli ve 2674 sayılı yeni Karasuları Kanunu (Resmi Gazete[Web], 1982) 476 sayılı kanunu ortadan kaldırmış ve yeni kanun bitişik bölge ile ilgili bir tanım veya düzenleme getirmemiştir. Dolayısıyla hukuki olarak Türkiye günümüzde bitişik bölge rejimi uygulamamakta ve herhangi bir deniz alanında da bitişik bölgesi bulunmamaktadır.

3.2.3. Balıkçılık Bölgesi

Balıkçılık bölgesinin çıkışı kıyı devletinin balık kaynakları ile alakalı olarak kullanmak istediği egemen haklar ve yetkiler ile bağlantılıdır (Bozkurt, 2006: 55). Geniş anlamda kıyı devletinin, ülkesel egemenliğinin geçerliği olduğu ve bir takım yetkileri balık avlanmak maksadıyla kullandığı deniz bölgesidir (Pazarcı, 2012: 281).

Balıkçılık bölgesi kavramı uluslararası hukuka 28 Eylül 1945 Truman Bildirisi ile girmiştir. Bu bildiride ABD, balıkçılık haklarını korumak maksadıyla karasularına bitişik olan bölgede kendi yetkilerini kullanacağını deklare etmiştir. Fakat bu bölgenin genişliği ile ilgili belli bir genişlik belirtilmemiştir. Fakat bazı Latin Amerika   lkeleri bu bildiriden etkilenerek 200 millik balıkçılık bölgeleri ilan etmişlerdir (  etin, 2014: 4).

1958 Cenevre Deniz Hukuk Konferansında, balıkçılık kaynaklarını işletebilmek maksadıyla kıyı devletine çeşitli hak ve yetkiler sağlayan ‘‘kıyı devletinin özel menfaati’’ kavramı ortaya atılmıştır. Özellikle İzlanda bu özel menfaatlerin kabul edilmesi için çeşitli önerilerde bulunmuştur. Dolayısıyla bu kavramın kabul edilmesi, balıkçılık bölgesinde kıyı devletinin bir takım yetkiler kullanmasını sağlayan uluslararası hukukta atılan ilk adım olarak sayılabilir (Extavour, 1981: 121).

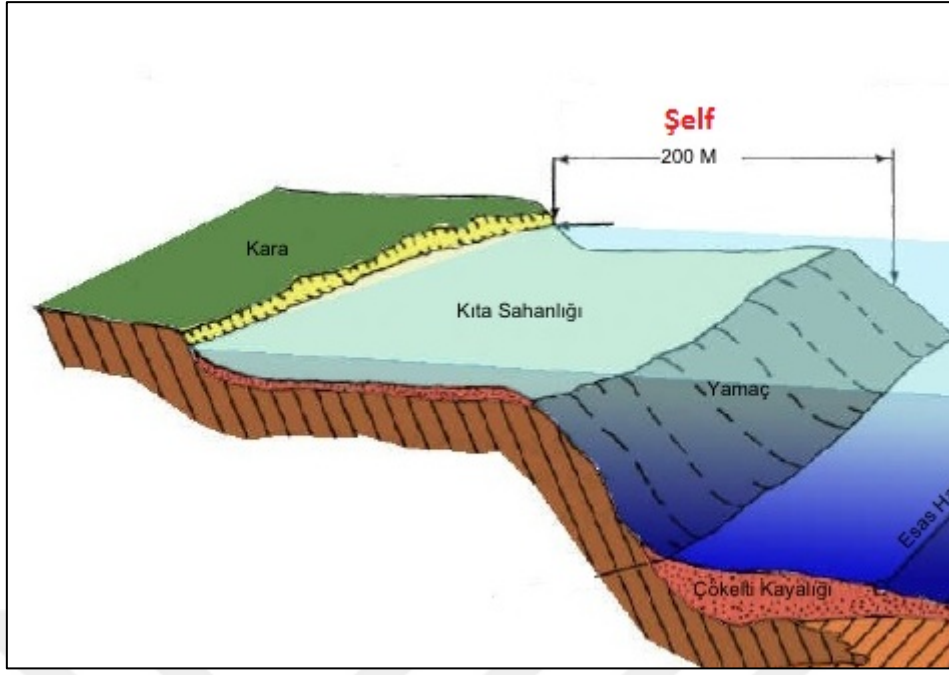
Cenevre Deniz Hukuku Konferansında konu ile ilgili belirli bir mutabakat sağlanamayıp ortak bir karar çıkmayınca devletler tek taraflı balıkçılık bölgesi ilan etmeye başlamışlardır. Bu devletlerden en dikkat çekici olan İzlanda’dır. İzlanda kendi çıkarlarını korumak adına balıkçılık bölgesini 14 Temmuz 1974 tarihinde düz esas

hatlardan itibaren 50 mile çıkarmış ve bu duruma İngiltere itiraz etmiştir. İlan edilen bu balıkçılık bölgesi İzlanda'nın kıta sahanlığını bile geçmiştir. Müteakiben, İngiltere Milletlerarası Adalet Divanı'na başvurmuştur. Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D), 25 Temmuz 1974 tarihinde verdiği “Balıkçılık Davası” kararında balıkçılık bölgesini belirginleştirmiştir. Bu karara göre balıkçılık bölgesi, karasuları dış sınırından başlayıp 12 mil kadar uzanmaktadır ve kıyı devleti bu deniz alanında balıkçılıkla ilgili münhasır hak ve yetkilerini kullanabilmektedir. Divanın verdiği bu kararla 12 millik balıkçılık bölgesi yapılageliş kuralı haline gelmiştir. Bu kararla aynı zamanda devletlerin münhasır balıkçılık bölgesine sahip olabileceği teyit edilmiş olup, 50 millik balıkçılık bölgesi genişliğinin hukuka aykırı olduğunu ortaya konulmuştur (Bozkurt, 2006: 57).

3.2.4. Kıta Sahanlığı

Coğrafi açıdan, kara ülkesinin denizin altında devam eden doğal uzantı kıta sahanlığı olarak tanımlanmıştır (Gündüz, 1990: 1). Jeolojik anlamda kara ülkesi ile okyanus arasındaki toprak parçalarını sıralayacak olursak sırasıyla yukarıdan aşağıya, kıta sahanlığı, onun altında kıta yamacı ve hemen sonra da kıta yüksekliği gelir Bunların hepsine birden de kıta kenarı denilmektedir. Kıyıdan itibaren 75 km mesafe ve 200 metre derinlik kıta sahanlığını, aniden 3500 metreye kadar derinleşen bölüm kıta yamacını, kıta yamacını okyanus tabanı ile birleştiren bölüm ise kıta yükseltisini oluşturur (Günaydın, 2000: 13). Kıta sahanlığı Şekil-2’de gösterilmiştir.

Hukuki anlamda kıta sahanlığı sahildevletinin, karasularından sonra başlayan bitişik su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altındaki bölümde cansız kaynakları araştırma ve işletme yetkisine sahip olduğu münhasır egemen deniz yetki alanıdır. Kıyı devletinin bu bölgede haklarının doğması için resmi bir duyuruda bulunmasına ve fiili egemenlik kullanmasına gerek yoktur. Kıyı devleti bu bölge üzerinde fiilen (ipso facto) ve başlangıçtan bu yana (ab initio) hak ve yetkilere sahiptir (Kaya, 2015: 52). Coğrafi açıdan ise kıta sahanlığı şu şekilde tanımlanabilir: Kıta sahanlığı kıyıdan itibaren yaklaşık olarak 133 metreden sonra belli bir derinliğe ulaşır. Bu derinlikten sonra ise keskin bir yamaç haline gelir ve kıyı ile yamaç arasında bir kara parçası oluşur. Bu kara parçasının su altında devamı olarak kabul edilen kara kütlesine kıta sahanlığı denir (Kuran, 2014: 223).

Şekil-2 Jeolojik Kıta Sahanlığı

http://www.cografyasozlugu.com/sozluk_dizin.php?goster=986&&alfabe=%DE

Kıta Sahanlığı kavramından ilk bahseden kişi 1887 yılında İngiliz bilim adamı Robert Mill olmuştur (Kütükcü ve Bozkurt, 2000: 134). Hukuki olarak kıta sahanlığının ortaya çıkması 1942 yılında Trinidad adına hareket eden İngiltere ile Venezüella arasında imzalanan Paria Körfezi'nin Denizaltı Antlaşması ile olmuştur. Bu antlaşmaya göre Trinidad ve Venezüella'ya ait karasularının ötesindeki deniz yatağının bir kısmı İngiltere tarafından, diğer kısmı ise yalnızca Venezüella tarafından kullanılacaktı. Böylelikle bu deniz yetki alanları bu iki devletin egemenlik ve kontrolüne tabi olacaktı. Bu antlaşma ile tarihte ilk kez kıta sahanlığı kavramı adı konmamış şekilde kabul ediliyor ve sahildevletinin bu bölgelerde saklı ve egemen haklarının olduğu hukuki olarak kabul görüyordu (Doğru, 2003: 12).

Kıta Sahanlığının somut bir şekilde hukuki olarak ortaya çıkması ise 1945 tarihli Truman Bildirisi ile gerçekleşmiştir. Bu bildiride, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında ölçü olarak derinlik baz alınmıştır ve dış sınır olarak 200 metre derinlik tayin edilmiştir.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı sözleşmesinde kıta sahanlığı tanımı şu şekilde tanımlanmıştır: “Kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde üsteki suların derinliğinde zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerler” (1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi) Bu tanıma

göre 200 metre derinlik kriteri ve doğal kaynakların işletilmesi imkânının bulunduğu derinlik kriteri dikkat çekmektedir. İkinci kriter teknolojik gelişmelerle değişebilecek bir derinliktir. Dolayısıyla bu sözleşmeyle, derinliği hiçbir yerde 200 metreye ulaşamayacak devletler ile 200 metreden çok daha fazla derinliğe sahip olan devletler arasında bir denge gözetilmeye çalışılmıştır. Fakat teknolojinin gelişmesi bu dengeyi güçlü devletler lehine bozmuş ve bu tanım yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla 1982 BMDHS 76'ncı madde ile yeni bir kıta sahanlığı tanımı yapılmıştır.

Bu tanım “Kıta sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar” şeklinde ifade edilmiştir (1982 BMDHS[Web], 2001). Tanıma göre kıta sahanlığı genişliği tayin edilirken derinlik kriteri yok sayılmış yerine genişlik kriteri konulmuştur. 200 millik genişlik, derinlik gözetilmeksizin hukuki olarak kıta sahanlığı olarak kabul edilmiştir. Yine aynı sözleşmenin 76'ncı madde ve 5'inci fıkrası uyarınca kıta kenarının 200 metreyi geçtiği hallerde kıta sahanlık yetkisini aşmayacaktır. Aynı şekilde 350 mile veya 2500 metre derinliği birbirine bağlayan bir hattan itibaren 100 mile kadar kullanabileceği karara bağlanmıştır.

Kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde bir takım haklara sahiptir. Bunlardan ilki doğal olarak sahip olduğu egemen haklardır. İkincisi bu haklar münhasır olarak kıyı devletine aittir. Üçüncü olarak ise yalnızca doğal kaynaklardan yararlanabilme ile alakalı haklar olup iki tür kaynağı içinde barındırmaktadır. Bunlardan ilki madenler ve cansız kaynaklar diğeri ise deniz yatağı ve toprak altındaki canlılardır. Üçüncü devletler bu deniz alanında kıyı devletinin isteklerini gözetmek suretiyle kablo ve boru yerleştirme hakkına sahiptir (Pazarcı, 2012: 284).

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kıyıdaş yani komşu devletle dış ön sınır ve yan sınırın tayin edilmesi gerekmektedir. BMDHS bu konuyu 83'üncü madde ile düzenlenmiş olup sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler sınırlandırmayı anlaşma yolu ile yapmalıdır. Kıta sahanlığının sınırlandırılması kıyıdaş devletlerle, anlaşma yoluyla ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde hakça bir sonuç getirmek maksadıyla yapılmalıdır. Burada dikkat çeken husus “hakça ilkeler” kavramıdır. Hakça

ilkeler somut ve bilimsel verilere dayalı olup, uluslararası bir mahkemede yapılan yargılamada tarafların rızasını gerektirmemektedir. Bu yönüyle hakkaniyet ve nısfet¹⁵ olarak adlandırılan “ex aequo et buno” hakça ilkeler çözüm yolundan ayrılmaktadır. Bu çözüm yolunda hukuk dışı verilere göre karar verilir ve tarafların ortak rızası gerekmektedir. Hakça ilkelerle karar verilirken genellikle yer bilimsel öğeler, coğrafi öğeler, başka sınırların varlığı, tarihsel hakların varlığı, ortak petrol yatağının varlığı karar verilirken dikkate alınır (Kaya, 2015: 56). Dolayısıyla sınırlandırılma yapılırken, başka bir devletin bölge üzerindeki haklarının korunması ve diğer taraftan ilgili devletin deniz altı bağlantısı olan kıta sahanlığının hakça ilkeler doğrultusunda sınırlandırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Türkiye ile Yunanistan arasında 1973 yılından bu yana devam eden kıta sahanlığı sorununa hala makul bir çözüm yolu bulunamamıştır. Yunanistan kıta sahanlığı sınırlandırılmasında eşit ilke metodunu savunmakta ve Türkiye’ye en yakın adaların bu ilkeye göre yapılmasını talep etmektedir. Eşit uzaklık ilkesini de 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6’ncı maddesine dayandırmakta fakat bu durum Türkiye sözleşmeye taraf olmadığı için hukuken geçerli bir formül olarak gözükmemektedir. Diğer taraftan Uluslararası Adalet Divanı 1969 yılında verdiği kararla bu kuralı zorunlu bir hukuk kuralı olarak görmemiş sadece sınırlandırmada kullanabilecek bir metot olarak değerlendirmiştir. Yunanistan aynı zamanda Türkiye tarafında bulunan Yunanistan’a ait adaların kıta sahanlığına sahip olduğunu iddia etmektedir. Bu durum ise Türkiye’yi Ege denizinde dar bir alana hapsedmektedir. Bu durum ise doğal uzantı ve hakkaniyet ilkelerine ters düştüğü için Türkiye tarafından benimsenmemektedir. Türkiye ise problemin doğal uzantı ilkesi, hakça ilkeler ve karşılıklı anlaşma yolunun benimsenmesini talep etmektedir. Diğer taraftan Ege Denizi yarı kapalı bir deniz olduğundan ötürü kendine has coğrafi, jeofizik ve stratejik özel istisnaları bünyesinde barındırmaktadır. Türkiye bu istisnai durumların göz önünde bulundurulmasını istemektedir (Kuran, 2014: 232-240).

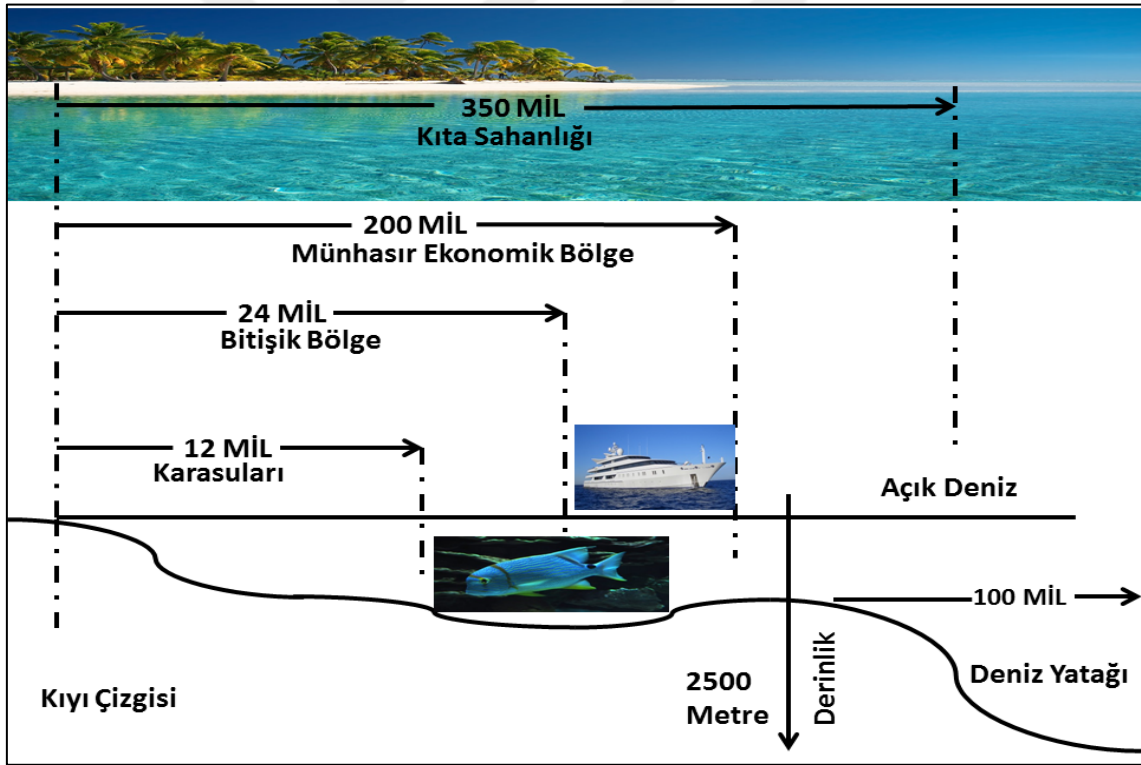
Türkiye çevresindeki tüm denizlerde kıta sahanlığı ilan etmemiştir. Türkiye’nin günümüzde halen geçerliliğini koruyan kıta sahanlığı antlaşmaları, Karadeniz’de 21 Temmuz 1998’de Bulgaristan ve Romanya ile 23 Haziran 1978’de ise SSCB ile

.....
¹⁵ Hak ve nısfet (ex aequo et bono) : Mahkemelerin hukuk dışı unsurları da göz önünde bulundurarak karar vermesini sağlayan hakça ilkelerdir. Kimi uyumsuzluklarda hukuk kurallarının katı bir şekilde uygulanması adaletli sonuç doğurmayacağından, hukuk dışı unsurlar dikkate alınarak adaletin gerçekleşmesi sağlanabilir. (Kaya, 2012: 44).

yapılmıştır. SSCB'nin yıkılması ile birlikte kıta sahanlığı antlaşması 1991 yılında Rusya, Romanya ve Ukrayna ile tekrar yapılarak yenilenmiştir¹⁶ (Resmi Gazete[Web], 1981).

3.2.5. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge (MEB), 1982 BMDHS'nin 55'inci maddesi uyarınca şöyle tanımlanmıştır. “Münhasır ekonomik bölge karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik bir bölge olup, sözleşmede düzenlenmiş özel rejime (m. 55-75) tabi olan ve bu rejim gereği kıyı devletinin hakları ve yetkileri ile diğer devletlerin hakları ve serbestlikleri bu sözleşmenin ilgili maddeleri ile düzenlenmiş olan bir bölgedir.” Bu sözleşmeye göre kıyı devleti 200 millik bir münhasır ekonomik bölgede su yüzeyi, toprak altı ve üstünde canlı ve cansız doğal kaynakları araştırma, muhafaza, işletme ve idare gibi hak ve yetkilere sahiptir. Şekil-3'de münhasır ekonomik bölgenin denizdeki konumu gösterilmiştir.

Şekil-3 1982 BMDHS'ye Göre Deniz Sınırları

http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/16824_45_07.pdf

¹⁶<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17226.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17226.pdf> Bkz. Resmi Gazete, 20 Ocak 1981,

1945 yılında Truman tarafından, diğer gemilerin geçişine mani olmayacak şekilde karasuları dışında balıkçılık bölgesi kurulacağına ilanı, münhasır ekonomik bölgenin temelini oluşturmuştur (Attard, 1987: 2). Diğer taraftan, 1947 tarihinde Şili başkanı 200 millik bir deniz yetki alanında kendi menfaatlerini korumak amacıyla doğal kaynaklar üzerinde iddiada bulunmuş ve 200 millik alan Şili yasama meclisince kanun haline getirilmiş ve ilk defa münhasır ekonomik bölge kavramı hukuki bir nitelik kazanmıştır. (Bozkurt, 2006: 41). Daha sonra Latin Amerika ülkeleri tarafından 1952 yılında Santiago Deklarasyonu yayınlanmıştır. Bu deklarasyonla münhasır ekonomik bölge ilanı konusunda mutabakata varılmış ve bu bölgede zararsız geçiş uygulaması kabul edilmiştir (Lupinacci, 1984: 75).

1958 Deniz hukuku konferansında, münhasır ekonomik bölge içerisinde gemilerin geçiş koşullarına bazı sınırlamalar getirilmek istenmiştir. 1960 tarihinde ise ABD ve Kanada karasuları ve balıkçılık bölgesini 6+6 mil olarak uygulama teklifini sunmuşlar fakat oylamada 2/3 oranı yakalanmadığı için teklif kabul edilmemiştir. Ardından Latin Amerika ülkeleri 1970 tarihli Montevideo ve 1970 tarihli Lima bildirileriyle devletlerin karasularında başlamak üzere 200 mil genişliğinde münhasır ekonomik bölge ilan edebileceklerini deklare etmişlerdir (Bozkurt, 2006: 56-61).

1971 yılında Kolombo’da yapılan toplantıda, münhasır ekonomik bölge kavramı Afrika ülkelerinin önderliğinde, Kenya delegesi tarafından ifade edilmiş ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ve 1982 Birleşmiş Milletler (B.M.) kararıyla kabul edilmiştir (Toluner, 1996: 272). Uluslararası Adalet Divanı, 1982 Tunus-Libya ve 1985 Libya-Malta davalarında MEB uygulamasının uluslararası örf ve adet hukukunun bir parçası olduğunu kabul etmiştir (Kwzatkowska, 1989: 28). Bunun üzerine ABD 1983, Rusya 1984 yılında balıkçılık bölgelerini münhasır ekonomik bölge (MEB) olarak değiştirmişlerdir (Kuran, 2014: 244).

Sahildar devlet münhasır ekonomik bölgede (MEB) ekonomik, yargı ve yasama yetkilerini içeren egemen haklara sahiptir. Üçüncü devletlerin de MEB’de bazı hakları bulunmaktadır¹⁷(BMDHS[Web], 2001). Bu haklar şu şekildedir:

.....
¹⁷ Bkz. 1982 BMDHS madde 58, 69 ve 70

3.2.5.1. Ekonomik Haklar

Kıyı devleti 1982 BMDHS 56'ncı maddeye göre MEB'de bir takım yetki ve yükümlülöklere sahiptir. Ekonomik amaçlı hakları şu şekilde sıralanabilir:

a. Kıyı devleti MEB'de su, akıntı ve rüzgârlardan enerji üretip, bu bölgede ekonomik maksatlı araştırma ve işletme faaliyetlerinde bulunabilir.

b. Suni adalar kurabilir ve bu adaları kendi yararı doğrultusunda işletebilir.

c. MEB'de bilimsel amaçlı araştırmalarda bulunabilir.

d. Doğal kaynaklar üzerindeki egemen hakları ise iki kaynağa yöneliktir. Bunlar canlı doğal kaynaklar ve madenler ile diğler cansız doğal kaynaklar olarak ifade edilebilir (BMDHS[Web], 2001). Sahildar devletin madenler ve diğler cansız doğal kaynaklar üzerinde sahip olduğu haklar, kıta sahanlığındaki haklara ilaveten, su tabakasındaki mevcut ekonomik hakları da ihtiva etmektedir (Pazarcı, 2012: 386). Aynı zamanda MEB'deki ekonomik faaliyetler ilgili sözleşme gereğđi üçüncü devletlerin hakları da dikkate alınmalı ve bu haklara zarar verilmemelidir.

3.2.5.2. İdari yetkiler

BMDHS 56'ncı ve 60'ıncı maddelere göre sahildar devlet MEB'de her türlü ada, araç, gereç kurabilir. Bu yapıların kurulmasında ve kullanılmasında tek yetkili devlet kıyı devleti olup, ayrıca kıyı devleti 500 metreyi geçmeyecek şekilde bu yapılar etrafında güvenlik bölgeleri oluşturabilir. Diğler taraftan bu yapılar üzerinde sahildar devlet gümrük, sağık, maliye ve güvenlik konularında egemen haklara sahiptir. Kıyı devletinin diğler idari yetkileri şu şekildedir.

a. BMDHS 246'ncı maddeye göre sahildar devlet MEB'de deniz bilimsel araştırmalarını düzenleyebilir ve üçüncü devletlere veya örgütlere müsaade edebilir.

b. Madde 61'e göre bu bölgede avlanacak canlı kaynakların av hacmini tespit edecek ve diğler devletlerle işbirliği yaparak, kaynakların tükenmesini önleyecektir. Yine aynı şekilde sahildar devlet canlı kaynakların korunması için gerekli tedbirleri alacaktır.

c. Madde 62'ye göre ise sahildar devlet canlı kaynakların en uygun ve faydalı şekilde kullanılmasına liderlik yapacaktır. Diğler devletler kıyı devletinin yapmış olduğu kanun ve düzenlemelere, sözleşme hükümleri ile çatışmadığı sürece aynı maddenin 4'üncü fıkrasına göre mecburdur.

3.2.5.3. Yargı Yetkisi

BMDHS 73'üncü maddeye göre sahildevlet, MEB'de canlı kaynakların işletilmesi, korunması, araştırılması sırasında egemen yetkilerini kullanırken yasa, kontrol, yargılama ve tutuklama gibi gerekli bütün önlemleri alma hakkına sahiptir. Aksi, ilgili devletlerce karara bağlanmadıkça, hapis cezası bir yargı yetkisi olarak kullanılmaz. Sahildevletin bu yetkileri kullanması, kanunların uygulanması, deniz çevresinin korunması ve MEB'deki ihtilafların çözümüne ilişkindir. MEB'deki yargı yetkisi ile ilgili ihtilaflar ise aynı sözleşmenin 59'uncu maddesi uyarınca hakkaniyete göre ve tarafların menfaatlerini göz önünde bulundurulacak şekilde çözümlenecektir.

3.2.5.4. Diğer Devletlerin Hakları

Kıyı devleti, MEB'de kendi münhasır haklarını kullanırken, üçüncü devletlerin, deniz ulaşımına ilişkin ve canlı doğal kaynaklardan yararlanma haklarına saygı göstermek durumundadır. Üçüncü devletlere tanınan haklar BMDHS 58'inci maddeye göre düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, üçüncü devletler, sahildevletin kanun ve düzenlemelerini saygılı ve uyumlu oldukları sürece, MEB'de serbestçe seyrüsefer, uçuş, kablo ve boru döşeme faaliyetlerinde bulunabilirler.

MEB kıyı devletlerine çeşitli ekonomik haklar tanırken, denize kıyısı olmayan devletlere ve coğrafi bakımdan elverişsiz olan devletlere, BMDHS madde 69 ve 70 uyarınca, sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması amacıyla, hakkaniyetli olmak üzere, yalnızca canlı doğal kaynaklardan faydalanma hakkı tanınmıştır (Kaya, 2015: 61).

3.2.5.5. Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması

1982 BMDHS 74'üncü madde ve Uluslararası Adalet Divanı (UAD) 38'inci madde uyarınca, bitişik veya karşılıklı kıyıları bulunan ülkeler arasında münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasının, hakkaniyete uygun bir şekilde anlaşma yoluyla yapılması öngörülmüştür. Uygun bir süre içerisinde anlaşma sağlanamazsa, devletler sözleşmenin 15'inci kısmında bulunan "Uyuşmazlıkların Çözümü" adlı başlıkta geçen usullere başvurmakla yükümlüdürler. Eğer ilgili ülkeler arasında MEB sınırlandırılması ile ilgili yürürlükte bir antlaşma var ise, sorunlar o antlaşma hükümlerine göre karara bağlanacaktır. Sözleşmenin 74'üncü maddesi, MEB sınırlandırılması ile ilgili olarak, 83'üncü madde ise kıta sahanlığı sınırlandırılması ile ilgili tüm hükümleri aynen kabul etmektedir (BMDHS[Web], 2001).

Anlaşma neticesinde bir sonuca varılamazsa ilgili sözleşmenin beş numaralı Eki'nin 2'nci bölümünde düzenlenmiş olan uzlaştırma usulüne başvurmak zorunludur. Bundan sonraki süreçte Uzlaştırma Komisyonu gerekçeli bir rapor hazırlar ve bu rapor doğrultusunda taraflar anlaşmak için görüşürler. Görüşmelerden bir sonuç çıkmazsa, tarafların karşılıklı rızaları ile yargı yoluna başvurmaları zorunludur. MEB sınırlandırmasının yargı yolu ile çözümü ancak tarafların karşılıklı rızası ile mümkündür. Tek taraflı yargı yoluna gidilmesi ise mümkün değildir (Kuran, 2014: 260).

MEB'in sınırlandırılmasında, iki ayrı yöntem bulunmaktadır. Sınırlandırma ya "ilan" yoluyla veya "antlaşma" yoluyla belirlenmelidir. Diğer taraftan 1982 BMDHS 75'inci madde uyarınca, kıyı devleti MEB'yi detaylı şekilde belirten coğrafi koordinatları ve haritayı yayımlayarak bir nüshasını BM Genel Sekreteri'ne ulaştırmak zorundadır.

Bir kıyı devletinin MEB'e sahip olabilmesinin ön şartı bu bölgeyi MEB olarak ilan etmesine bağlıdır. Aynı zamanda 1982 BMDHS'yi kabul etmiş olması gerekmez. Dolayısıyla Türkiye'nin bu sözleşmeye taraf olmamasına rağmen, MEB ilan etme yetkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, 5 Aralık 1986 tarihli ve 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Karadeniz'de 200 millik münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir¹⁸ (Resmi Gazete, 1986). Karadeniz'de diğer devletlerle bir sorun yaşanmaması bu ilanı kolaylaştırmıştır. Türkiye ile Bulgaristan arasında yan sınır ile ilgili henüz bir antlaşma yapılmamıştır. Ege ve Akdeniz'de ise Yunanistan ve GKRY ile yaşanan karasuları, kıta sahanlığı ve Kıbrıs Meselesi dolayısıyla Türkiye MEB ilan etmemiştir.

.....
¹⁸ Bkz. Resmi Gazete, 17.12.1986 Tarih, 19314 Sayılı.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGENİN SAPTANMASINDA KULLANILAN ULUSLARARASI HUKUK KURALLARI

Devletlerin deniz yetki alanlarında belirsizlik olması, denizlerdeki çıkarları ve hakları negatif bir şekilde etkileyeceği ve aynı zamanda deniz sınırlarından kaynaklı ihtilafların yol açabileceği savaş ve çatışma ihtimalleri nedeniyle, deniz yetki alanlarının sınırlarının saptanmasında bir takım uluslararası hukuk kurallarının ortaya konulması günümüz koşullarında gereklilik haline gelmiştir.

Devletlerin münhasır ekonomik bölge (MEB) sınırlarının saptanmasında ihtilaf yaşamasının değişik sebepleri bulunmaktadır. Bu uyuşmazlıkların temelinde adalar, kıyıların geometrik şekilleri ve deniz alanlarının çok dar ve küçük olması yatmaktadır. Kıyıları karşılıklı olan iki devlet arasında, deniz alanı 400 milden fazla ise konu ile ilgili herhangi bir sorun yaşanmayacağı teorik olarak varsayılmaktadır (International Court Of Justice, Reports: 1969). Bu sorunların ve uyuşmazlıkları çözmek ve bir karara bağlamak amacıyla da Birleşmiş Milletler (BM) nezaretinde birçok devletin iştirakiyle 1958 ve 1982 senelerinde deniz hukuku konferansları düzenlenmiştir. Bu konferanslar neticesinde değişik çözüm yolları benimsenmiştir. Çözüm yolları ile ilgili ortaya konan kıstaslar üç madde halinde benimsenmiştir.

1.Eğer devletlerin MEB'si kesişiyorsa, bu devletlerin katılımıyla hepsini içine alacak bir antlaşmayla sorun çözüme kavuşturulmalıdır.

2.Taraflar kendi rıza ve istekleri doğrultusunda uluslararası bir mahkemenin vereceği karar ışığında sorunu çözümleyebilirler.

3.Uyuşmazlık Birleşmiş Milletler'in (BM) yargı organı Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) götürülerek çözülebilir. Bu husus BM'nin 92'nci maddesine dayanmaktadır (Dundua, 2007: 5).

Uluslararası Adalet Divanı, ABD ve Kanada arasındaki Maine Körfezi davasında, uyuşmazlığın öncelikle antlaşma yolu ile çözülmesini şart koşturmuştur. Eğer antlaşmada sıkıntı yaşanır ise bu seferde uluslararası bir mahkemeye götürülerek problemin çözülmesi gerektiğine hükmetmiştir (International Court Of Justice, Reports: 1984). Doğu Akdeniz kapsamında ise devletler MEB uyuşmazlığını daha çok ikili antlaşmalar vasıtasıyla çözmeye çalışmaktadır. Bu antlaşmaların etkisi çoklu antlaşmalara göre çok

az olup, herhangi bir hukuk kuralı olarak benimsenmesi ihtimali de çok düşüktür. Doğu Akdeniz özelinde MEB sınırları ikiden fazla ülkeyi ilgilendirdiği için uyuşmazlıklar ikili antlaşmalarla çözülmemiş olup, çoklu antlaşmaların yapılması neredeyse bir zorunluluk haline gelmiştir (Gündüz: 1998: 16). Doğu Akdeniz’de MEB’si kesişen devletler uyuşmazlığı kendi aralarında yapabileceği bir antlaşma ile veya tarafların başvurması koşulu ile Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararı ile üçüncü bir ülkenin çıkarları da gözetilerek hakkaniyet ve diğer ilkeler ışığında çözülebileceği değerlendirilmektedir.

Uyuşmazlık UAD’ye götürülürse, Divan problemi, statüsünde bulunan 38’inci maddede belirtilen ilkeler doğrultusunda uluslararası hukuk kurallarına göre karar verecektir (Lowe ve Churchill, 1999: 181). Uluslararası Adalet Divanı (UAD), 38’inci maddede belirtilen ilkeler şöyledir.

1.Uyuşmazlık çıktığında devletlerin uymayı taahhüt ettiği, özel ve genel kurallar koyan uluslararası antlaşmalar.

2.Genel bir uygulamanın kanıtı olan ve uluslararası hukuk da uygulama alanı bulan örf ve adet kuralları.

3.Genel hukuk ilkeleri.

4.Statünün 59’uncu maddesinde belirtilen, hukuk kurallarının saptanmasına yardımcı olan adli kararlar ve yazarların öğretileri (doktrin) ışığında karar vermektedir (Kaya, 2012: 61). Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Doğu Akdeniz MEB uyuşmazlığının çözümüne katkı sağlayacak uluslararası antlaşmalar kapsamında görülen davalar ve uluslararası hukuk ilkeleri incelenecektir.

4.1. ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR VE DAVALAR

Uluslararası hukukun uyuşmazlık çözümünde başvurduğu ilk kaynak uluslararası antlaşmalardır. Deniz yetki alanlarını sınırlandırma konusunda yapılan antlaşmalar ise 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi (CKSS) ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’dir (BMDHS). Hem uluslararası mahkemeler hem de UAD kendine gelen davalarda karar verebilmek için alakadar devletlerin taraf olduğu uluslararası antlaşmalara bakmaktadır. UAD’nin yetki alanları ile ilgili verdiği en son karar Kamerun ve Nijerya arasındaki uyuşmazlıkta alınan 10 Ekim 2002 tarihli karardır. Bu karar her iki devletin taraf olduğu 1982 BMDHS’nin 74 ve 83’üncü maddeleri doğrultusunda verilmiştir (Kaya, 2012: 61).

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (CKSS) kıyıları karşılıklı ya da bitişik olan devletlerin kıta sahanlığı uyuşmazlığında anlaşma yoluna gitmeleri gerektiğini, eğer ilgili devletler anlaşamıyorsa coğrafi şartlar göz önünde bulundurularak eşit uzaklık çizgisine göre karar verilmesi gerektiğini söylemektedir.

1982 BMDHS ise deniz yetki alanlarının saptanmasında daha belirgin hükümler içermektedir. 1982 BMDHS'ye katılan bütün devletler kendi kıyı durumlarına ve menfaatlerine göre uyuşmazlık konusunda karar çıkartmaya çalışmıştır. Bu sebeple bu sözleşmede kapatmama, eşit uzaklık veya orantılılık gibi ilkeler direkt olarak bahsedilmemiş ve genel ifadeler kullanılmaya çalışılmıştır. Sözleşmenin 83'üncü maddesi ile 59 ve 74'üncü maddeleri kıyıları yan yana ve karşılıklı olan devletlerin MEB sınırlandırılmasının koşullarını genel olarak açıklamıştır (Evans, 2010: 678).

Deniz yetki alanları ile ilgili uyuşmazlıklarda literatürde genellikle kıta sahanlığı ile ilgili sınırlandırma ilkelerinden bahsedilir. Bunun nedeni MEB kavramının daha sonra çıkmış olması ve aynı zamanda esas hattan itibaren kıta sahanlığı ile MEB'nin 200 millik bölgede benzerlik göstermesidir. MEB'yi kıta sahanlığından ayıran husus, MEB'nin en fazla 200 mil olabileceğidir. Kıta sahanlığı ise 200 milden fazla olabilir. Aynı zamanda UAD Libya-Malta davasında kıta sahanlığı olmadan MEB'nin varlığından söz edilemeyeceğini belirtmiştir (International Court Of Justice, Reports: 1984). UAD kıta sahanlığı ve MEB yetki alanlarını belirlemede aynı ilkeleri kullanmaktadır ve bu sebeple iki kavram birbiri ile ilişkili hale gelmektedir. Bu kapsamda UAD'nin MEB ile ilgili aldığı kararlarda kıta sahanlığı ilkelerini göz önünde bulundurmamak elzem hale gelmektedir (Dundua, 2007: 38).

BMDHS'nin 74'üncü ve 83'üncü maddeleri kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletlerin MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırması başlığını taşır ve metin olarak birebir aynı olup MEB ile kıta sahanlığı sınırlandırmasında belirgin bir ayrıma gitmemektedir. Bu maddeler uyarınca:

1. Kıta sahanlığı sınırlandırılması, hakça bir çözüme ulaşabilmek maksadıyla, UAD'nin 38'inci maddesi uyarınca, antlaşma ile yapılacaktır.

2. Belirlenen süre içerisinde anlaşma sağlanamazsa, devletler BMDHS 15'inci kısımda (Uyuşmazlıkların Çözümü) öngörülen hususlara göre hareket edecektir.

3.Kalıcı bir anlaşma sağlanana kadar ilgili devletler, geçici düzenlemelere başvurabilecek, geçiş süresini tehlikeye düşürmeyecek, iyi niyetli davranacak ve geçici düzenlemeler nihai sınırlandırmayı imkânsız hale getirmeyecektir.

4.Eğer ilgili devletler arasında kıta sahanlığı ile ilgili olarak bir anlaşma yapılmışsa, ilgili sorunlar bu anlaşma çerçevesinde çözülecektir (BMDHS[Web], 2001).

BMDHS'nin 59'uncu maddesi ise sahildar devlet ile diğer devletler arasındaki MEB menfaat uyuşmazlıklarına atıf yapmaktadır. Böyle bir durumda uyuşmazlıkların, hakkaniyet çerçevesinde, diğer bütün faktör ve ilkeler göz önünde bulundurularak ve uluslararası toplumun ve ilgili devletlerin bir bütün halinde çıkarları gözetilerek, çözümlenmesi istenmektedir (BMDHS[Web], 2001).

Doğu Akdeniz bağlamında MEB yetki alanları uyuşmazlığının çözülmesi için, yürürlükte olan ve teamül haline dönüşmüş uluslararası anlaşmaları ve bu davalarda UAD'nin kullandığı ilkeleri irdelemek kaçınılmazdır. Diğer taraftan, bu anlaşmalara taraf olmak meselenin çözülmesini kolaylaştıracaktır. Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan, Türkiye, İsrail, Suriye ve Libya 1982 BMDHS'ye taraf değildir. Türkiye, BMDHS'nin karasuları ile ilgili 15'inci madde, MEB sınırlandırılması ile ilgili 74'üncü madde, kıta sahanlığı ile ilgili 83'üncü madde, yarı kapalı denizlere ilişkin 122 ve 123'üncü maddeler ve BMDHS'nin tatbikinde iyi niyetin kötüye kullanılmasını anlatan 300'üncü madde ile ilgili hükümleri kendi menfaatine aykırı bulduğundan ötürü bu sözleşmeye taraf olmamıştır. Türkiye Doğu Akdeniz'de MEB ile ilgili maddeye karşı olduğundan ötürü diğer devletler tarafından yapılacak herhangi bir antlaşmanın Türkiye açısından bir bağlayıcılığı yoktur (Kaya, 2007: 64).

Taraflar, deniz yetki alanları uyuşmazlığını, UAD divanına başvurmak suretiyle, yargıyı devreye sokarak çözümleme yoluna gidebilirler. Bu durumda, UAD'nin vereceği karara uymak zorunludur. UAD'nin deniz yetki alanı sınırlandırılmasında uygulayacağı temel kural, 1982 BMDHS'nin 74 ve 83'üncü maddelerinin içeriğini kapsamaktadır. Bu kapsamda, deniz sınırları tek taraflı olarak saptanamaz. Sınırlandırma esnasında devletlerarasında iyi niyet hâkim olmalıdır ve görüşmeler sonucunda bir anlaşma yapılmalıdır. Eğer anlaşma sağlanamıyorsa sınırlandırma üçüncü bir merci tarafından icra edilmelidir. Sınırlandırma yapılırken coğrafi faktörler, ilgili koşullar ve hakkaniyete uygun kriterler dikkate alınmalı ve bu etmenler hakkaniyete uygun sonuçlar doğurmalıdır. Aynı zamanda kullanılan yöntemler uygulanabilir olmalıdır (Gökalp, 2008: 48).

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında, karşılıklı kıyıları olan devletler için, öncelikle eşit uzaklık ilkesi uygulanmaktadır. Fakat kıyıların coğrafi yapısı, adaların etkisi, gibi faktörler sınırlandırmanın hakkaniyet ilkesine göre yapılmasını gerekli kılar. Hakkaniyet ilkelerinin ne olduğu ise tanım olarak mevcut olmayıp divana gelen olayların, koşullarına göre saptanacak ilkeler olarak tarif edilebilir. Diğer taraftan koşullara göre uygulanan yöntemde ilkelerin uygulanma biçimini etkilemekte ve bu yöntemler davadan davaya değişiklik göstermektedir. Bundan sonraki bölümde bu bağlamda UAD'ye gelen davalar incelenecektir.

4.1.1. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası

Kuzey Denizi davaları, Kuzey Denizi¹⁹ denizaltı bölgelerini sınırlandırmayı amaçlayan, Federal Almanya-Hollanda ve Federal Almanya-Danimarka arasındaki uyuşmazlığı çözmeye çalışan ve UAD tarafından ele alınan davalardır. Bu davada taraflar kıta sahanlığı sınırlandırılmasında, uygulanması gereken uluslararası hukuk kuralları ve yöntemlerinin tespit edilmesini talep etmişlerdir (Kaya, 2015: 65). 2 Şubat 1967 tarihinde her üç devlet tarafından ortak bir protokol imzalanarak, uyuşmazlık divana götürülmüş ve devletler UAD'nin vereceği karara uyacaklarını bildirmişlerdir.

Hollanda ve Danimarka'nın bu davadaki talepleri şu şekilde izah edilebilir:

1. Sınırlandırma, Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS) 6'ncı maddesinde geçen uluslararası hukuk kuralları ve prensiplerine göre icra edilmelidir.
2. Taraflar arasında herhangi bir anlaşmaya varılmamışsa, sınır tarafların kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatta en yakın olan eşit uzaklıktaki orta hattır.
3. Özel şartlar başka bir sınır hattını gerektirmiyorsa, sınırlandırma işlemi, eşit uzaklık ilkesine göre yapılmalıdır.
4. Eğer Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS) 6'ncı maddesi uygulanamıyorsa, kıta sahanlığı uzantısının en yakın olduğu devlet kıyısı tespit edilmeli ve buna göre aidiyet saptanmalıdır (International Court Of Justice, Reports: 1969: 12).

Federal Almanya ise bu dava ile ilgili şu iddialarda bulunmuştur:

.....
¹⁹ Kapalı deniz olmayan fakat görünüş itibari ile kapalı deniz görünümü veren bir deniz olup, kuzeyden güneye Norveç, Danimarka, Federal Almanya, Hollanda, Belçika ve Fransa ile batı tarafından ise Orkney ve Shetland Adalarıyla ve Büyük Britanya kıyıları tarafından çevrilmiştir.

1. Sınırlandırma, taraflara ait olan deniz alanlarının adil ve hakkaniyetli bir şekilde yapılmasını gerektirmektedir.

2. Sınırlandırmada kullanılma olasılığı olan eşit uzaklık yöntemi teamül olarak kabul edilmemektedir.

3. Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS) 6'ncı maddesi henüz teamül haline dönüşmemiştir.

4. Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS) 6'ncı maddesi somut olaylara uygulanabilse dahi, özel şartlar eşit uzaklık metodunun uygulanmasını geçersiz kılar. Bu davada Almanya'nın Hollanda ve Danimarka arasında kalması ve girintili-çıkıntılı bir kıyıya sahip olması eşit uzaklık yönteminin kullanılmasını engellemektedir. Eşit uzaklık prensibi, hakem ve mahkeme kararı olarak uygulandığında, adil bir sonuç vermiyorsa uygulanması da adil olamaz. Aynı zamanda, F. Almanya'nın kıyısı iç bükey diğer iki ülkenin dış bükey olduğu için eşit uzaklık metodunun uygulanması F. Almanya için adil bir sonuç doğurmayacaktır. Bu yüzden F. Almanya, kıyı uzunluğu ile kıta sahanlığı arasındaki bir orana göre sınırlandırılmanın yapılması gerektiğini savunmuştur (Thirlway, 1994: 20). Sonuç olarak, sınırlandırma yapılırken, coğrafi faktörler dikkate alınmalı ve hakkaniyete göre sınırlandırılma yapılmalıdır (International Court Of Justice, Reports: 1969: 11-17).

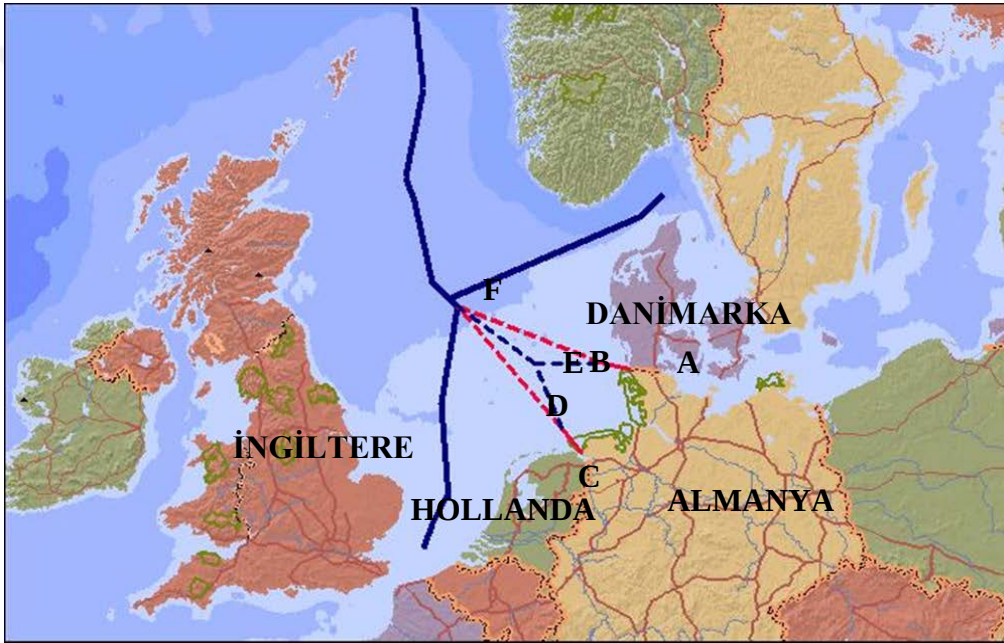
Uygulanabilir hukuk ve ilgili şartları incelediğimizde, UAD bu davada, yakınlıktan ziyade coğrafi ve jeolojik verileri dikkate almıştır. UAD verdiği kararda, eşit uzaklık metodunun, bağlayıcı bir teamül olmadığına hükmetmiştir. Aynı zamanda UAD, F. Almanya'nın hakkaniyete göre sınırlandırılması isteğini de makul bulmamıştır. Çünkü sınırlandırmanın amacı, hakkaniyete uygun bir paylaşım olmayıp, zaten var olan bir hakkın sınırlandırılması gerektiğidir. UAD karar verirken şu hususlara dikkat etmiştir.

1. Taraflara ait kıyıların, özel bir şekil veya karakter içerip içermediği.

2. Kıta sahanlığının, fiziki yapısı, jeolojik yapısı ve bu alandaki var olan doğal kaynaklar.

3. Kıyı devletlerin kıyı uzunluğu ve kıta sahanlığının, hakkaniyete dayalı olarak, sınırlandırılmasında uygulanabilecek, makul gerekçeler (Koç, 2006: 33).

Uygulanan yöntem ve kararı incelediğimizde, kıta sahanlığı ile ilgili temel bir kural koyulmuştur. Bu kurala göre, kara parçasının doğal uzantısı olan su altındaki alanlarda, doğal kaynakların araştırılması ve bu kaynaklardan faydalanılması ab initio (başlangıçtan itibaren) ve ipso facto (tabiatı nedeni ile) olarak anakara devletine aittir. Kıta sahanlığının kendisi direkt olarak jeolojik yapıyla ilgilidir Bu durumda kıyı devletine doğal uzanımdan kaynaklanan haklar sunulmaktadır (Brown, 1994: 166). Divan aynı zamanda eşit uzaklık ilkesinin hakkaniyetli ve adil bir sonuç doğurmayacağı için uygulanmasını zorunlu kılmamıştır. UAD'nin verdiği karar ışığında Şekil-4'te gösterildiği gibi, A-B: Almanya ile Danimarka arasında, C-D: Almanya ile Hollanda arasında, E-F: Hollanda ile Danimarka arasında yan sınır olarak belirlenmiştir.

Şekil-4 Hollanda ve Danimarka'nın Federal Almanya ile Yan Sınırları

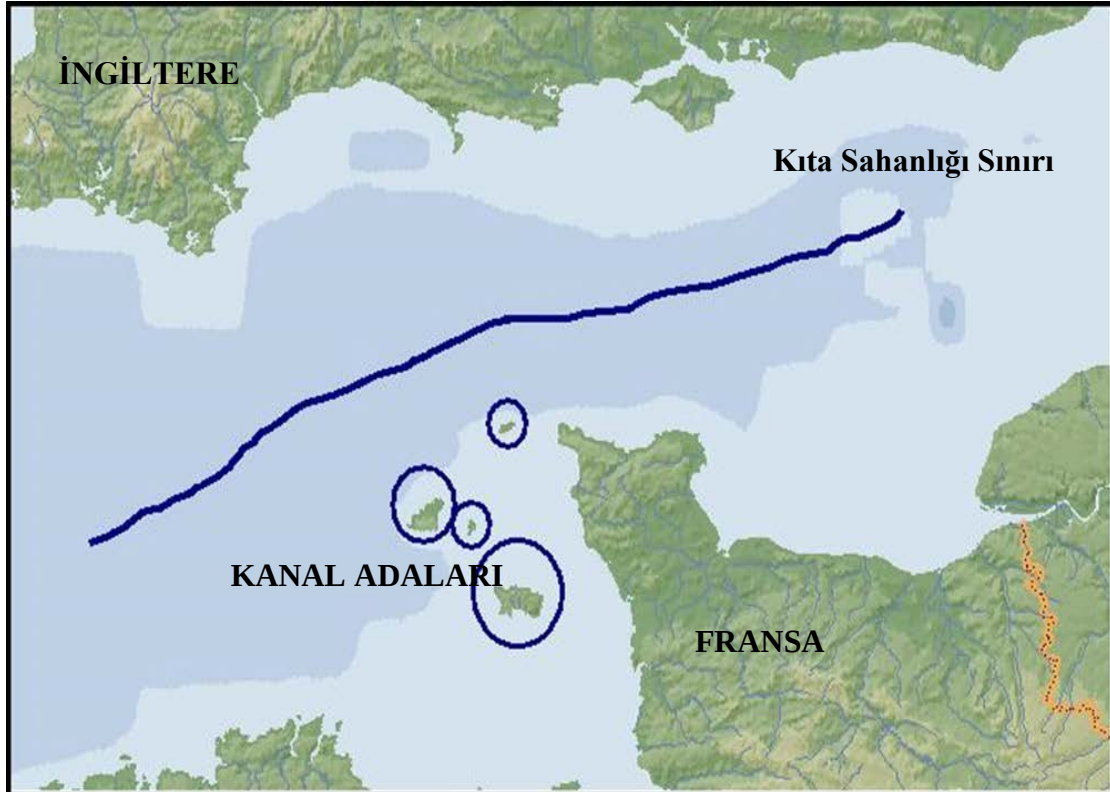
(Kaya, 2015: 67)

Sonuç olarak divan, kararını doğal uzantı ve coğrafi faktörler çerçevesinde almıştır. Hollanda ve Danimarka'nın 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS) hükümlerinin tüm devletleri bağlayacağı iddiasını reddetmiştir. Divan 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS) 6'ncı maddesi teamül haline gelmediği için bu sözleşmeye taraf olmayan devletler için uygulanamayacağını kararında belirtmiştir. Doğal uzantı kuralının, başka ülkelerin haklarını çiğnememek şartıyla, özel şartlar göz önünde bulundurularak, hakkaniyete dayalı ilkelerin uygulanması vasıtasıyla, anlaşmaya bağlı olarak uygulanabileceği belirtilmiştir (International Court

Of Justice, Reports: 1969: 54). Bu davada sınırlandırma esasen, bir alanın bölüşülmesi değildir. Davada kıyı devletinin başlangıçtan beri var olan hakkının sınırlandırılması olduğu belirtilmiş ve kıta sahanlığının tespitinde, kullanılabilecek temel ilkeler, yöntemler ve faktörler ortaya konmuştur.

4.1.2. İngiltere-Fransa Manş Denizi Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Davası

İngiltere ve Fransa kıta sahanlığı sınırlandırma görüşmelerine resmi olarak 1970 senesinde başlamıştır. 1975 yılında uyuşmazlığı ad hoc (amaca özel) bir mahkemeye taşımışlardır. Tarafların mahkemeden talepleri, uluslararası hukuk kurallarına göre, Birleşik Krallık, Kanal Adaları ve Fransa'ya ait kıta sahanlıklarının sınırlandırılmasıdır (Klemm, 1981: 58). Aslında Fransa ve İngiltere sınırlandırmanın eşit uzaklık ve orta hat yöntemine göre yapılması konusunda anlaşmışlardır. Fakat Fransa konu ile ilgili olarak şerh koymuştur. Bu şerhe göre Fransa, Edystone Kayalık'ları, Kanal Adaları ve Scilly Adalarının sınırlandırmayı coğrafi olarak etkilediğini ve karar verilirken bu hususlara dikkat edilmesi gerektiğini talep etmiştir (Koç, 2006: 38). Konu ile ilgili harita Şekil-5'te gösterilmiştir.

Şekil-5 Temsili 1977 Manş Denizi Tahkimi Sınırlandırma Hattı

(Uğur, 2006: 14).

Fransa'nın bu davada savunduğu iddialar şu şekilde özetlenebilir:

1. Bu davaya her iki ülkenin taraf olduğu 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS) uygulanması uygun değildir.

2. Davada teamül kuralları, hakkaniyet ilkeleri ve doğal uzantı kuramı dikkate alınmalıdır.

3. Kanal Adalarında sınırlandırma, orta hat esasına göre, anakaranın başladığı esastan itibaren yapılmalıdır. Bu bölgede İngiliz Adalarının çevresinde, 6 millik bir alan tespit edilerek bu alan İngiltere'ye bırakılmalıdır. Fransa ile adalar arasındaki kısımda orta hat esas alınmalıdır.

4. Atlantik kısmındaki sınırlandırmada, iki ülke kıyıları karşılıklı olmadığı için, bu bölgede 1000 metre izobatına²⁰ (Eş Derinlik) kadar, orta hat esasına bağlı bir sınırlandırma işleminin yapılması gerekmektedir. Bu işlem yapılırken, Fransa'nın Quessant Adaları ve İngiltere'nin Scilly Adaları göz ardı edilmelidir (Kaya, 2015: 74).

İngiltere'nin bu davada savunduğu iddialar şu şekilde özetlenebilir:

1. Dava konusu uyuşmazlık her iki devletin taraf olduğu 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (CKSS) uygulanarak çözümlenmelidir.

2. Kanal Adaları ile Fransa arasında eşit uzaklık ilkesine göre sınırlandırma yapılmalıdır. Atlantik Bölgesi'nde ise Scilly Adası dikkate alınmalıdır.

3. Eşit uzaklık ilkesinin uygulanması ile birlikte her iki tarafın kıta sahanlığı ve doğal uzantı hakları hakkaniyete uygun bir şekilde korunmuş olacaktır.

4. Sınırlandırmada, "Fosse Central Hurd Deep Fault Zone" bölgesi coğrafi unsur olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Hakem mahkemesi karasuları ile ilgili karar vermelidir. Kanal Adalarının, nüfusu, büyüklüğü dikkate alınarak bu bölgeye tam kıta sahanlığı verilmelidir (International Boundary Cases, 1992: 18).

Tarafların iddiaları değerlendirildiğinde, her iki tarafın da adalar konusunda uzlaşmadığı görülmektedir. Diğer yandan taraflar uyuşmazlığın çözümünde eşit uzaklık ilkesi, orta hat prensibi ve doğal uzantı kavramını kabul etmektedirler.

Uygulanabilir hukuk ve ilgili şartları incelediğimizde, bu davada tarafların tayin ettikleri mahkeme sadece kıta sahanlığı sınırlandırmasına bakabilmektedir. Mahkeme Fransa'nın iddiasını yok sayarak 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS)

.....
²⁰ Deniz ve göllerde derinliklerin birleştiren eğrilerdir.

bu davada referans olarak kullanılabileceğine hükmetmiştir. Aynı zamanda Fransa'nın iddiasının mantıklı olduğuna ve Kanal Adalarının özel bir nitelik taşıdığına hükmetmiştir. Bu yüzden de teamül kurallarının bu bölgede uygulanması gerektiğine karar vermiştir. Atlantik Bölgesi'nde ise 6'ncı maddenin uygulanabileceğini belirtmiştir. Sınırlandırmada ulaşılan sonucun adil olmasının kullanılan metottan daha önemli olduğu vurgulanmıştır (Kaya, 2015: 76).

Uygulanan yöntem ve karar incelendiğinde, mahkeme bölgedeki Kanal Adalarının mevcudiyetinin, coğrafi dengeyi bozduğu yönünde karar vermiştir. Mahkeme, Kanal Adalarına eşit uzaklık metodunun kullanılmasının adil bir sonuç doğurmayacağı ve adaların bu uyuşmazlıkta ihmal edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Diğer taraftan, Scilly Adasının İngiltere kıyılarına olan uzaklığı, Ushant Adasının Fransa kıyılarına uzaklığından 2,5 kat fazla olduğundan ötürü her iki adaya eşit hak tanınması adil bulunmamış ve sonuç olarak Scilly Adalarına yarım etki verilmiştir (İntenational Boundary Cases, 1992: 115).

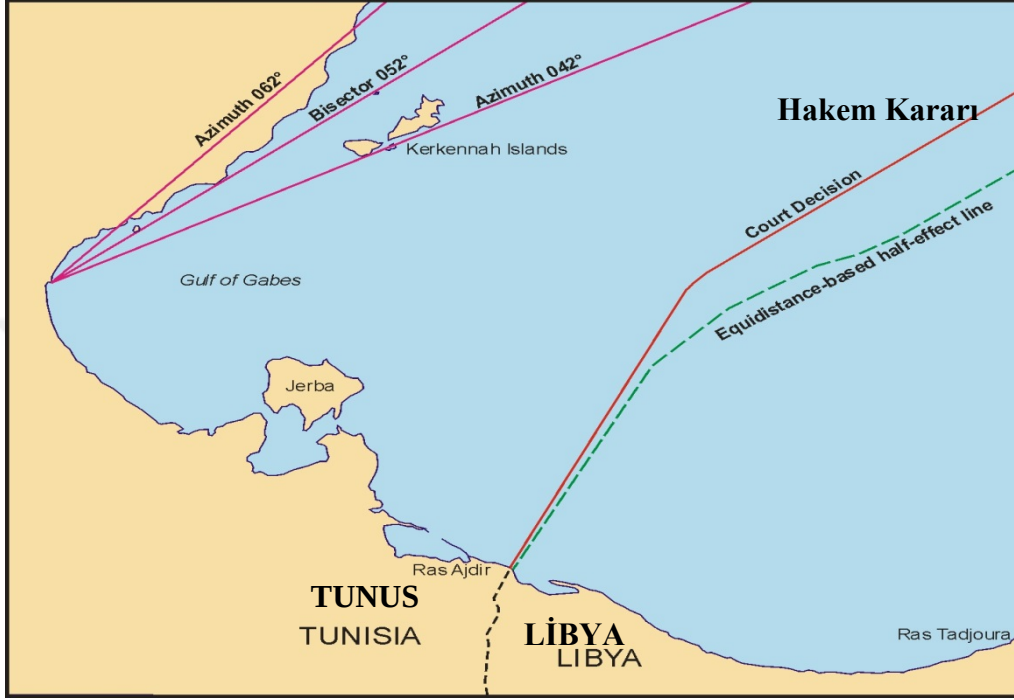
Bu davada, CKSS'nin 6'ncı maddede belirtilen eşit uzaklık ve özel şartların bir bütün halinde beraber uygulanması adil bir sonuca ulaşmak için uygun bir yöntem olacağı ifade edilmiştir. Mahkeme nihayetinde Fransa kıyılarındaki, Manş Denizi yönüne bakan İngiliz Adalarına 12 millik bir bölge tahsis etmiş olup, kıta sahanlığı iki devletin ana kara kıyıları başlangıç noktası alınarak eşit uzaklıktaki orta hat yöntemine göre belirlenmiştir (Harris, 1991:437).

4.1.3. Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Davası

Libya, 1955 yılında petrol arama kanunu çıkartmış ve ardından 1968-1976 yılları arasında denizde keşif yaparak 15 adet petrol kuyu sondajı elde etmiştir. Tunus ise 1968 yılında denizlerde arama ruhsatı vermeye başlamıştır. Tunus ve Libya arasında sınırlandırma 1974 yılına kadar eşit uzaklık ilkesine göre uygulanmış fakat 1974 yılında Libya'nın batı bölgesinde ruhsat vermesi uyuşmazlığı beraberinde getirmiştir. 1977 yılında ise UAD'ye gidilmesi için ortak bir karara varılmıştır (International Court Of Justice Reports: 1982: 21).

Tunus ve Libya sınırlandırma antlaşmasının kendi aralarında yapılacağını beyan ederek 1978 ve 1979 yıllarında UAD'ye başvurarak bazı konularda taleplerde bulunmuşlardır. Bu konular, sınırlandırmada kullanılabilecek uluslararası hukuk kurallarının tespiti, hakkaniyet ilkeleri, özel şartlar ve bu hususların pratikteki uygulanma biçimlerinin tespit edilmesi şeklindedir (Kaya, 2015: 79).

Libya ve Tunus ikili ortak kararla doğal uzantı kavramının dikkate alınmasını isterken, eşit uzaklık ilkesinin uyuşmazlığın çözümünde kullanılmamasını talep etmişlerdir. Bu iki devlet doğal uzantı kavramının uygulanma şeklinde ortak bir noktada buluşmadığından görüş ayrılıkları devam etmiştir. Tunus ve Libya arasındaki deniz yetki alanı sınırlandırması UAD tarafından Şekil-6'da olduğu gibi yapılmıştır.

Şekil-6 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Sınırlandırması

<https://www.acls-aatc.ca/fr/node/304>

Bu bağlamda Libya'nın sınırlandırma ile ilgili iddiaları şu şekilde ifade edilebilir:

1. Sınırlandırma çizgisi, Kuzey Afrika kıyılarının bir uzantısı olan Roj Ajdir'in kuzey bölümünden geçmelidir.

2. Sınırlandırma alanı, Libya'nın karasularının dış hattı ile İtalya'nın Lampedusa Adasının birleştiği hattır (International Court Of Justice Reports: 1982: 29-34).

Tunus' un iddiaları ise şu şekilde ifade edilebilir:

1. Sınırlandırma Tunus'un doğu bölgesine doğru olmalıdır. Çünkü Tunus'un uzantıları bu bölgeye doğru uzamaktadır.

2. Kıta sahanlığının kuzeydoğusu Tunus'a aittir.

3. Tunus karasuları açıklarında bulunan avlanma bölgeleri çok uzun zamandır Tunus tarafından kontrol edilmektedir. Dolayısıyla avlanma bölgeleri Tunus için

tarihsel bir hak niteliği taşımaktadır. Tunus bu alanın sınırlandırılmaya konu edinilmemesini ve ayrıca sınırlandırmasının esas hat olarak bu bölgeden başlamasını talep etmektedir (International Court Of Justice Reports: 1982: 32-33).

Uygulanabilir hukuk ve ilgili şartlar bakımından, UAD doğal uzantı kavramının 76'ncı maddeye atıfta bulunarak uygulanamayacağını ifade etmiştir. Bu davada asıl uygulanması gereken konunun hakkaniyet kuralları olması gerektiğine hükmetmiştir. Sınırlandırma yapılırken, üçüncü devletlerin hak sahibi oldukları bölgelerinde göz önünde bulundurulması belirtilmiştir (International Court Of Justice Reports: 1982: 42).

Tunus ve Libya'nın doğal uzantılarına ait, jeolojik yapıları farklı olduğundan ve aynı özellikleri taşımadığından ötürü, doğal uzantı kavramı karar verilirken dikkate alınmamıştır. UAD iki tarafın dilekçelerinde belirttiği gibi, özel ilgili şartlar kapsamında öncelikli olarak coğrafi verileri incelemiştir. Coğrafi verilerden maksat öncelikli olarak Tunus kıyılarının uzanım şeklidir. Tunus kıyıları, Ras Ajdir'den başlayıp kuzey-doğuda Ras Kaboudio bölgesine kadar uzanmaktadır. İkinci coğrafi veri ise Tunus'a ait olan Kerkennah ve Cerbe Adalarıdır. Üçüncü veri ise ilgili devletlerin kıyılarının birbirlerine olan oranıdır (Kaya, 2015: 83).

Uygulanan yöntem ve karar açısından, sınırlandırma iki bölgeye ayrılarak yapılmıştır. İlk bölge iki ülke arasında sınır olan Ras Ajdir karasularından, 34 10 30 K enlemine kadar olan bölgedir. İkinci alan ise bu bölgenin dışında kalan alandır. UAD birinci bölge için, Tunus ve Libya arasındaki yan sınırı belirleyecek dikey bir çizgi çizilerek, kıta sahanlığı sınırının saptanmasına hükmetmiştir. İkinci bölgede ise değerlendirme, Kerkennah Adaları ve Gabes Körfezi'nde kıyının kuzeye doğru dik bir şekilde yön değiştirmesi dikkate alınarak yapılmıştır. Bu kapsamda Kerkennah Adalarına yarım etki verilerek hakkaniyet ilkeleri işletilmiştir. İkinci bölgedeki sınırlandırma birinci bölgedeki sınırlandırmaya göre Libya'ya doğru meyillidir (International Court Of Justice Reports: 1982: 89).

UAD, sınırlandırma işlemini yaparken aynı zamanda orantı yöntemini kullanmıştır. Libya'nın kıyılarının Tunus'a oranı 40'a 60 çıkmış ve nihai sınırlandırma hakkaniyete uygun bir şekilde orantılı olarak yapılmıştır. UAD sadece sınırlandırma kurallarını tespit etmekle kalmamış aynı zamanda, sınırlandırma hatlarının yerini de tespit etmiş ve iki ülke bu noktaları 1989'da ikili anlaşma ile yürürlüğe sokmuşlardır. UAD'nin verdiği kararda adaların etkisi ve kıyıların şekilsel özelliği hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasında somut bir hal almıştır. Bunun yanında tarihsel hakların

etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca kıta sahanlığındaki mevcut petrol kuyularının varlığı ekonomik etki olarak sınırlandırmada pay sahibi olmuştur. Fakat bu etkinin sonuca nasıl yansıtacağı ifade edilmemiştir. UAD bir orta yol bulma anlayışı ile hareket etmiş ve 4'e karşı 10 oyla karar almıştır (International Court Of Justice Reports: 1982: 78).

4.1.4. Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırma Davası

Yemen ve Eritre 1996 yılında kendi aralarında yaptıkları antlaşma ile iki ülke arasında bulunan adaların statüsünü tespit etmeye ve barışçı yolları kullanarak uyuşmazlığı gidermek için adım atmışlardır. Taraflar arasında hakemlik antlaşması imzalanarak sorun iki aşamalı olarak hakem heyeti tarafından çözülmeye çalışılmıştır. İlk aşamada her iki tarafın iddiaları dinlenerek uyuşmazlık saptanmış, ikinci aşamada ise deniz alanlarına ilişkin sınırlar tespit edilmiştir (Kaya, 2015: 126).

Yemen ve Eritre kıyıları karşılıklı olan Kızıldeniz'in kuzeyinde bulunan iki devlettir. Yemen Kızıldeniz'in doğusunda ve Arap Yarımadası'nda, Eritre ise Kızıldeniz'in batısında ve Afrika Kıtası'nda bulunmaktadır. İki ülkenin kıyıları karşılıklı olup kuzeyden güneye doğru birbirine yaklaşmaktadır. Bu yüzden iki ülke arasındaki mesafe MEB ve kıta sahanlığı açısından çeşitli noktalarda değişkenlik göstermektedir (Koç, 2006: 120). Yemen, 1977 yılında yaptığı düzenleme ile 12 mil karasuları, 24 mil bitişik bölge ve 200 mil MEB rejimini uygularken, Eritre ise 1956 yılından bu yana 12 millik karasuları rejimini uygulamaktadır (Birleşmiş Milletler[Web]).

Sınırlandırma kapsamında Yemen'in iddiaları şu şekilde özetlenebilir:

1. Sınırlandırma alanı kuzey güney ve orta kesim olmak üzere 3 ana parçaya ayrılarak ve eşit uzaklık ilkesi uygulanarak, iki ülke arasında tek deniz sınırı belirlenmelidir. Eşit uzaklık ilkesi uygulandığında, tarafların kıyıları arasındaki uzunluk oranı da doğru tespit edilecektir.

2. Eritre'ye ait olan Dahlak Adaları ile Yemen'e ait Jabal Al Tayr ve Zübeyr Adaları sınırlandırma yapılırken göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Yemen'e ait Hamiş Adalarına, tam etki tanınmalıdır (Uluslararası Hakem Mahkemesi[Web]).

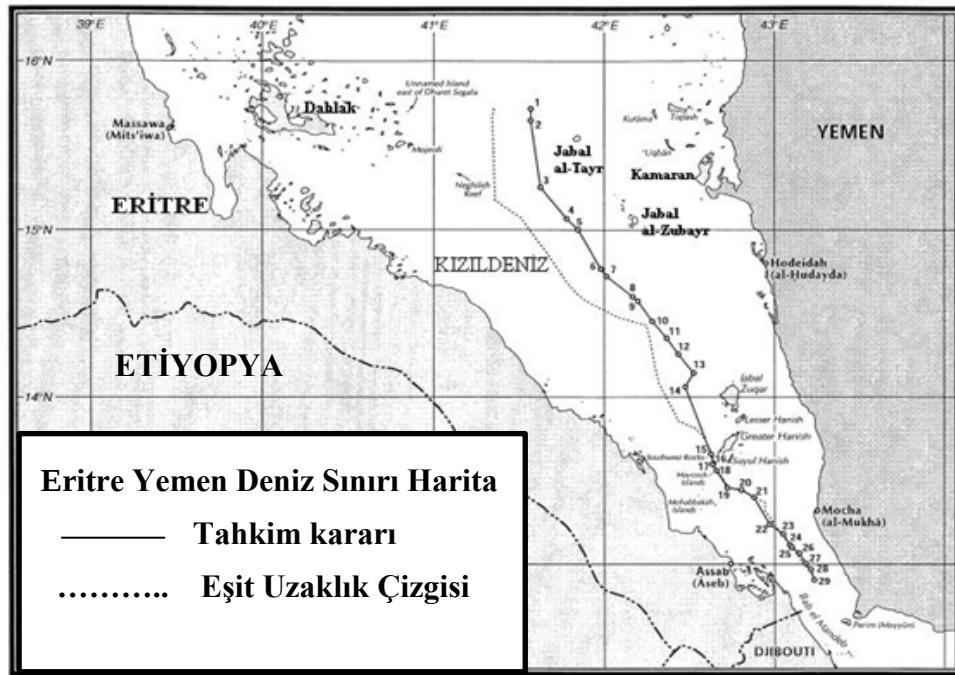
Sınırlandırma kapsamında Eritre'nin iddiaları şu şekilde özetlenebilir:

1. MEB ve kıta sahanlığı belirlenirken, Yemen'e ait olan Zubayr ve Jabal Al-Tayr Adaları göz önünde bulundurulmamalıdır.

2. Merkezde bulunan ve Eritre'ye ait olan adalar ise dikkate alınmalıdır.

3. Kızıldeniz'in ortasında ve açık denizde yer alan Yemen Adalarına etki tanınmamalı, diğer taraftan ise Eritre Adalarına etki tanınmalıdır. Bu bağlamda sınırlandırmada Dahlak Adaları ve Assab bölgesi dikkate alınmamalıdır (Uluslararası Hakem Mahkemesi[Web]).

Uygulanabilir hukuk ve ilgili şartlar incelendiğinde, Eritre, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) taraf değildir. Fakat her iki taraf anlaşma yaparak, uyuşmazlığın çözümünde Hakem Mahkemesi'nin 1982 BMDHS'yi uygulamasını talep etmişlerdir. Hakem mahkemesi ise uyuşmazlığın çözümünde teamül hukukunu ve 1982 BMDHS'yi beraber kullanacağını taraflara iletmıştır. Bu kapsamda, adaların durumu, hakkaniyet kuralları ve oransallık gibi prensipler sınırlandırmada dikkate alınmıştır (Koç, 2006: 121). Hakem mahkemesinin Eritre-Yemen sınırlandırma kararı Şekil-7'de gösterilmiştir.

Şekil-7 Eritre-Yemen Deniz Alanları Sınırlandırması
(Işık, 2009: 122).

Mahkeme, kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletler için ortay hat ya da eşit uzaklık çizgi metodunun sınırlandırmada uygun olabileceğini, diğer taraftan ise kıta

sahanlığı ve MEB sınırlandırmasını konu alan 83 ve 74'üncü maddelerin bu dava içinde uygun bir şekilde kullanılabileceğini taraflara bildirmiştir (Uluslararası Hakem Mahkemesi[Web]). Mahkeme karar verirken sınırları karşılıklı olan devletlerin ortay hat ile belirlenen bir çizgi ile sınırlandırılmasının her iki devletin coğrafyası için uygun bir çözüm olacağını taraflara bildirmiştir. Fakat problemin çözümünde Kızıldeniz'in ortasındaki adalar mahkemece sorun olarak görülmüş, taraflar ise mahkemeden bu durumun göz ardı edilmesini ve uyuşmazlığı eşit uzaklık prensibine göre çözmesi talebinde bulunmuşlardır (Kaya,2015: 131).

Uygulanan yöntem ve karar incelendiğinde, mahkeme uyuşmazlığın çözümünde öncelikle eşit uzaklık çizgisi belirlemiştir. Bu çizgi aynı zamanda kara suları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin de (MEB) yerini belirleyen bir çizgi olmuştur. Bu çizgi 29 ayrı noktadan geçmektedir. Daha sonraki aşamada ise eşit uzaklık ve özel şartlar prensibi beraberce kullanılmıştır. Hakem mahkemesi aynı zamanda UAD'nin güvenlik konusundaki görüşlerini benimsemiş ve çizilecek olan eşitlik çizgisinin de güvenliği tesis edeceği kararına varmıştır (Uluslararası Hakem Mahkemesi[Web]).

Mahkeme karasuları açısından adalara öncelik vermiştir. Fakat kıta sahanlığı ve MEB açısından Kızıldeniz'in ortasında bulunan adalar etki alanı dışında bırakılmıştır. Çünkü bu adalar barınmaya uygun olmayıp aynı zamanda ana karadan da çok uzakta bulunmaktadır. Eritre ve Yemen kıyılarına yakın olan adalara ise tam etki verilmiştir. Bu adaların özelliği ise nüfus barındırması ve anakaraların parçasını oluşturmalarıdır. Mahkeme karar verirken balıkçılık meselesini, ekonomik ve sosyal ekonomik faktörleri, dikkate almamıştır ve üçüncü devletlerin (Suudi Arabistan, Cibuti) menfaatlerine zarar vermediğini kararında belirtmiştir (Kaya,2015: 133).

4.2. ULUSLARARASI HUKUK KURALLARI

Devletlerin münhasır ekonomik bölge gibi egemen yetkiler kullandıkları deniz alanları belirli bölgelerde çakışmaktadır. Bu sorun genellikle kıyıların şekli ve uzunluğu, adaların yarattığı etki, tarihi hakların varlığı gibi karşılıklı taleplerin neden olduğu uyuşmazlıktan kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda uluslararası hukuk, iki veya daha fazla devlet arasında yapılacak deniz yetki sınırlandırılmasında hakça çözüm doğuracak hakkaniyet kurallarının uygulanmasını öngörmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, uluslararası hukuk mahkemeleri tarafından deniz yetki alanları uyuşmazlığı çözümünde kullanılan uluslararası hukuk kuralları açıklanmıştır.

4.2.1. Hakkaniyet İlkesi

Adalet düşüncesinin uygulamaya yansıtılması ve somut olaylarda bu kavramın kullanılması ve nihayetinde her somut olayın özellikleri ve kendine has durumları dikkate alınarak adaletin uygulanması fikri, hakkaniyet olarak kabul edilebilir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında, pozitif hukuk kurallarının her bir olaya tatbikini gerektirir. Bu bakımdan hakkaniyet, mutlak adaletin gerçekleşmesi için hukuk kuralları ve her somut olayın kendine has koşulları çerçevesinde uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasıdır (Açıkgönül, 2012: 43).

Hakkaniyet ilkesi iki şekilde uygulanır. Bunlardan birincisi pozitif hukuk kuralı kapsamında olan hakça ilkeler (infra legem), diğeri ise hukuk dışında çözüm arayan hak ve nısfettir (contra legem). Diğeri bir tabirle uluslararası hukuk doktrininde uluslararası adalet hakça ilkeler olarak adlandırılırken, hukuk dışı adalet ise hak ve nısfet (ex aequo et bono) olarak kabul edilmiştir. Hukuk kurallarının katı bir şekilde uygulanması hakça ilkelerin kullanılmasını gerektirirken kimi zamanda bu katı kurallar adaletli sonuç vermediği için hak ve nısfete başvurulmasını gerektirmiştir (Toluner, 1996: 218).

Hakça ilkeler ile hak ve nısfet kavramları, uluslararası yargı kararlarında deniz sınırlandırılması kapsamında, farklı çözüm prensipleri olarak kabul edilmiştir. Mahkeme Manş Denizi davasında verdiği kararda, divanın hak ve nısfet çözüm metodunu uygulamayacağını taraflara bildirmiştir (sovereigngeographic[Web])²¹. Aynı şekilde Kuzey Denizi davasında Almanya'nın ileri sürdüğü adil ve hakça paylaşım talebi, UAD tarafından reddedilmiştir. Divan kararın gerekçesini UAD statüsünün 38/2'nci maddesinde geçen "Şartlar gerçekleşmedikçe hak ve nısfet yoluyla karar verilemez" maddesine dayandırmıştır (sovereigngeographic[Web])²². Libya ile Tunus arasındaki deniz sınırlandırması davasında, mahkeme hakça ilkelerin, hak ve nısfetten farklı olduğunu bildirmiştir. Diğeri taraftan hak ve nısfetin ancak UAD statüsünün 38/2 maddesinde geçtiği üzere tarafların ortak kabulü ile uygulanabileceğini taraflara deklare

.....
²¹ Bkz. 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası para.50.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1977-uk-france-english.pdf para.50.

²² Bkz.1969 tarihli Kuzey Deniz kıta sahanlığı davası para.88.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1969-germany-den-neth-english.pdf para.88.

etmiştir (sovereigngeographic[Web])²³. Divan bugüne kadar önüne gelen davalarda hak ve nispet çözüm yoluna başvurmamıştır.

Hakkaniyet kavramı 1945 yılında Truman Doktrini ile kıta sahanlığı alanlarının komşu devletlerle hakça ilkeler doğrultusunda sınırlandırılacağı varsayımından çıkmış daha sonra Birleşik Krallık ile Norveç arasındaki balıkçılık davası ve ardından Kuzey Denizi davalarında kullanılmıştır (Kwiatkowska, 1999: 1). Gelişen süreçte hakça ilkeler, hukuki olarak bağlayıcı bir nitelik kazanmış, Kuzey Denizi davalarının çözümünde merkezi ana ilke olarak kabul edilmiş, Jan Mayen davasında ise örf ve adet hukukuna göre yapılacak sınırlandırmanın temelinde hakça ilkelerin olması gerektiği divan tarafından savunulmuştur. Tahkim Mahkemesi Kuzey Denizi davasında, anlaşmanın bulunmadığı yerlerde kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakça ilkeler ile yapılmasını uluslararası hukukun genel bir kuralı olarak benimsemiştir (sovereigngeographic[Web]). Aynı şekilde 1982 BMDHS’de kıta sahanlığı ve MEB ile ilgili sınırlandırma hükümlerini 74 ve 83’üncü maddelere dayandırarak, sınırlandırmanın hakça bir çözüm yolu bulunarak anlaşma ile yapılmasını şart koşmuştur (BMDHS[Web], 2001).

Hakça ilkelerin sınırlandırmadaki esas rolü bu süreçte çatı görevi üstlenmesidir. Nitekim Kamerun ile Nijerya arasında görülen davada hakkaniyet ilkesi uyuşmazlığın çözümünde bir yöntem olarak benimsenmemesi, sınırlandırmaya yön vermesi ve ulaşılmaması gereken asıl hedef olması gerektiği mahkeme tarafından ifade edilmiştir (sovereigngeographic[Web])²⁴. Dolayısıyla, hakkaniyet ilkesi sınırlandırmada kullanılan somut bir yöntem olmayıp, sonuca ulaşmak için kullanılan ve hukuk ilkelerini içinde barındıran, davayla ilgisi bulunan tüm unsurları dengeleyen ve tüm ilgili koşulları dikkate alan bir prensip veya ilkedir.

Hakça ilkelere göre yapılan sınırlandırmada, pozitif hukukun tüm şartları, ilgili özel koşullar, coğrafi yapı dikkate alınır. Sınırlandırmada kullanılacak hakkaniyet ilkeleri her bir somut olaya göre değişiklik gösterir. Bu ilkelerden bazıları şu şekildedir:

1. Çakışan deniz alanları taraflardan herhangi birisinin tek başına yapacağı tasarrufla belirlenemez.

.....
²³ Bkz. 1982 tarihli Tunus-Libya kıta sahanlığı davası para,http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1982-tunisia-libya-english.pdf

²⁴ Bkz. 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası para.294
http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/2002-cam-nigeria-english.pdf

2. Kara denize hâkimdir.
3. Kara denizler üzerindeki hâkimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır.
4. Denizler üzerindeki hak ve yetkilerin elde edilmesinde kara kütlesinin rolünün bulunmaması.
5. İlgili kıyı uzunluklarının dikkate alınması.
6. Denizalanı toprak parçasının eklentisidir.
7. Coğrafyanın üstünlüğü.
8. Orantılık ilkesi.
9. Kapatmama/Kesmeme ilkesi.
10. Devletlerin egemen eşitliği ilkesi (Açıkgönül, 2012: 67-97). UAD divanı verdiği kararların adil sonuçlar doğurması için BMDHS’de geçen ilgili koşulları göz önünde bulundurmaktadır. Fakat bu sözleşmede ilgili koşulların neler olduğuna dair yazılı bir tanım ve liste bulunmamaktadır. Bu koşullar her davanın somut olayına göre değişmektedir.

4.2.2. Coğrafi Faktörler İlkesi

Bir devletin denize kıyısının bulunması, o devletin deniz alanlarında hak iddia etmesinin ön şartıdır (Aesan, 2012: 4). Bu sebepten ötürü, sınırlandırma davalarında, kıyı coğrafyası diğer etkenlere göre öncelik ve üstünlük taşır. Coğrafi olmayan faktörler ise bu kapsamda etkili olsalar bile ancak ikinci derecede rol oynarlar (Acer, 2002: 68-71). Sınırlandırma davalarına yön veren ana hususların başında coğrafi faktörler gelir.

Kuzey Denizi davasını incelediğinde, verilen kararda, coğrafyanın sınırlandırma işlemindeki ağırlığına vurgu yapılmış ve sınırlandırmanın coğrafi alanın niteliğine uygun bir şekilde eşit uzaklık veya başka bir metodun, ya da eşit uzaklıkla beraber ikinci bir metodun ortak kullanılmasına hükmedilmiştir (sovereigngeographic[Web])²⁵. Maine Körfezi davasında ise sınırlandırmanın, hakça sonuçlar doğuracak uygulanabilir yöntemlerin kullanılması ve bölgenin coğrafi yapısı ile ilgili koşulların göz önünde bulundurulması gerektiğine hükmedilmiştir (sovereigngeographic[Web])²⁶. Libya ve

²⁵ Bkz.1969 tarihli Kuzey Deniz kıta sahanlığı davası para.85.

²⁶ Bkz.1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası para.112.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1984-canada-us-english.pdf

Malta arasında görülen sınırlandırma davasında ise, kıta sahanlığı ile ilişkili olabilecek en önemli faktörün coğrafya olduğu divan tarafından ifade edilmiştir (sovereigngeographic[Web])²⁷. Yine aynı şekilde Trinidad ile Tobago sınırlandırma anlaşmasında kararı etkileyen en önemli hususun coğrafi faktörler olduğu mahkemece vurgulanmıştır (sovereigngeographic[Web])²⁸.

MEB uyuşmazlık davalarında coğrafi faktörler incelendiğinde, karşımıza üç husus çıkmaktadır. Bunlardan ilki kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletlerin hak iddiasında bulunabileceği bir deniz yetki alanının bulunmasıdır. İkinci husus kıyıların uzunluk ve şekil bakımından mevcut durumudur. Üçüncü husus ise, üçüncü devletlere ait kıyıların sınırlandırmaya etki etme durumudur (Özbek, 2004: 34-36).

“Kara denize hâkimdir” ve “Kara bu hâkimiyetini kıyı yüzü aracılığı ile kullanır” ilkeleri coğrafyanın üstünlüğü ilkesi ile ilişkili olup birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Dolayısıyla coğrafyanın üstünlüğü prensibi genellikle sınırlandırma davalarında diğer iki ilkeyle beraber açıklanmıştır Diğer taraftan coğrafyanın üstünlüğü prensibi bazı davalarda farklı bir şekilde ifade edilmiştir. Örneğin, Kuzey Denizi davasında, “Coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz” , Libya-Malta davasında, “Tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur.” şeklinde coğrafyaya vurgu yapılmıştır (Acer, 2002: 66).

UAD karar verirken coğrafi faktörleri dikkate almaktadır. Coğrafi faktörler aynı zamanda uygulanacak yöntemin şekline de tesir etmektedir. Kuzey Denizi davasında UAD, coğrafi faktörler dikkate alınmadan, eşit uzaklık yönteminin ya da diğer bir metodun uygulanmasının adil olmayacağına hükmetmiştir. Aynı zamanda bu davada taraftar olan üç devletten ikisinin kıyıları aynı olması diğerinin ise farklı olması nedeniyle eşit uzaklık metodunun kullanılamayacağına karar vermiştir (sovereigngeographic[Web]).

Doğu Akdeniz bağlamında, tarafların kıyı uzunluklarının farklı olması, kıyı şekillerinin bazı noktalarda değişik hal alması ve her şeyden önce Kıbrıs Adasının merkezi bir konumda bulunması, coğrafi faktörleri ön plana çıkartmaktadır. Doğu

.....
²⁷ Bkz.1985 tarihli Libya-Malta kıta sahanlığı davası para. 47.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1985-libya-malta-english.pdf

²⁸ Bkz 2006 tarihli Trinidad-Tobago sınırlandırma davası para.316.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/2006-barb-t-and-t.pdf

Akdeniz MEB uyuşmazlığının çözümünde coğrafi faktörlerin de önemli bir rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

4.2.3. Orantılılık İlkesi

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husus orantılılık ilkesidir. Bu ilke normalde kıyısı bitişik olan ülkeler için bulunmuştur (Tanaka, 2001: 443). Kıyıları birbirine uzunluk anlamında yakın olan bitişik devletlerin, düzensiz kıyı yapılarının, sınırlandırma işleminde doğurduğu adaletsiz etkileri gidermek maksadıyla ortaya çıkmıştır. Orantılılık ilkesinin uygulanabilmesi, ilk başlarda, üç şartın bir arada bulunması ile mümkündür. Bunlardan ilki kıyıların bitişik olmasıdır. İkinci şart, tarafların kıyı uzunluklarının birbirine mesafe yönünden yakın olması gerekir. Üçüncü şart ise coğrafi anlamda bir çarpıklığın mevcut olmasıdır. Fakat ilerleyen yıllarda bu prensibin kullanım alanı yargı içtihatları ile değişmiş ve zamanla bu üç şartın zorunlu olarak bir arada bulunması şartı aranmamıştır (Açıkgönül, 2012: 81). Nitekim Tunus-Libya sınırlandırma davasında, çarpık kıyı (iç bükey, dış bükey) olmamasına rağmen orantılılık prensibi uyuşmazlığın çözümünde kullanılmıştır. Diğer taraftan kıyıları karşılıklı olan Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası ve Maine Körfezi davasında bu prensip etkili olmuştur (Tanaka, 457).

1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davasına göre, yapılacak olan sınırlandırma, bölgenin coğrafi yapısı ile uyumlu olmasını aynı zamanda, kıyı uzunlukları ile deniz yetki alanı arasında makul bir oranın olmasını gerektirmektedir (sovereigngeographic[Web]).²⁹ Diğer bir ifade ile devletlerin kıyı uzunlukları oranı ile sınırlandırma sonunda tahsis edilen kıta sahanlığı veya MEB deniz yetki alanı oranı birbiri ile aynı olmalıdır (Acer,2005: 90).

UAD, ilk başlarda orantılılık prensibini, eşit uzaklık metodunun neden olduğu adaletsiz durumları gidermek için kullanmış, daha sonra ise bu prensibin uygulama işlevini verilen yargı kararları neticesinde hem coğrafi hem de fonksiyonel olarak değiştirmiştir. Dolayısıyla orantılılık prensibi, yargı kararlarında, hakkaniyetin test edilmesi ve eşit uzaklık çizgisinin neden olduğu adaletsiz durumu düzeltmek maksadıyla kullanılmaktadır (Doğru, 2015: 3). Sınırlandırmada hakkaniyetli bir

.....
²⁹ Bkz.1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası para.185

sonucun sağlanması, son aşamada yapılan orantılılık testi ile mümkündür. Bu testin maksadı, ilgili koşullar ışığında yapılan oran, sınırlandırma hattı çizildikten sonra hâlâ orantısız ve adil olmayan bir sonuç veriyorsa, bu hat avantajsız durumda bulunan devlet lehine düzeltilmelidir. Nitekim 1985 tarihli Libya-Malta sınırlandırma davasında, hakça sınırlandırmanın sadece kıyı uzunluğu ve deniz yetki alanı arasındaki orandan ibaret olmadığı mahkeme tarafından ifade edilmiştir (sovereigngeographic[Web])³⁰.

Doğu Akdeniz’de gerçekleştirilecek MEB sınırlandırma davasında orantılılık ilkesinin hakkaniyetsiz durumları gidermek maksadıyla ilgili mahkemece kullanılacağı ve uyuşmazlığın çözümünde önemli bir unsur olacağı değerlendirilmektedir. Nitekim Türkiye ile GKRY arasında yapılacak bir MEB sınırlandırma davasında, Türkiye’nin GKRY’den fazla kıyıya sahip olması, hakkaniyetli bir çözüm adına, orantılılık ilkesini gündeme getirecektir (Başeren, 2010: 167).

4.2.4. Kapatmama İlkesi

Sınırlandırmada kullanılan diğer bir ilke ise kapatmama (non-encroachment) ilkesidir. Bu ilke her bir devletin kıyısından başlayan deniz yetki alanının başka devletler tarafından kullanılmasını önlemek maksadıyla ortaya çıkmıştır. Bu ilke doğal uzantı kavramıyla yakından ilişkili olup, kıta sahanlığı, her bir ülkenin kendi doğal uzantısının kıyıya olan mesafesine bakılmaksızın o ülkeye verilmelidir. (sovereigngeographic[Web])³¹. Kapatmama ilkesinden anlaşılması gereken husus, her bir devletin kıyısına yakın olan ve doğal uzantısı üzerinde bulunan deniz yetki alanının o ülkeye tahsis edilmesidir. Diğer taraftan da kıyının doğal uzantısının kesilmemesi gerektiğidir³².

Deniz yetki alanları sınırlandırmasında uluslararası mahkemelerin, kapatmama ilkesi kapsamında verdiği yargı kararlarını incelediğimizde karşımıza şu hususlar çıkar. Örneğin, 1969 tarihli Kuzey Denizi davasında divan, her devletin kıta sahanlığının kendi ülkesinin uzantısı olduğunu ve diğer devletlerin kıta sahanlığının bu uzantıyı kesemeyeceğine veya kapatamayacağına karar vermiştir.³³ 1984 tarihli Maine Körfezi

.....
³⁰ Bkz.1985 tarihli Libya-Malta kıta sahanlığı davası para. 59.

³¹ Bkz. 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası para.232.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/2006-barb-t-and-t.pdf

³² Bkz.1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası para.110.

³³ Bkz.1969 tarihli Kuzey Deniz kıta sahanlığı davası para.85.

davasında ise, her bir devlete mümkün olduğunca kıyıya yakın deniz alanı verilmeli ve bu deniz alanı ile uzantısı diğer devletler tarafından kapatılmamalı ve kesilmemelidir şeklinde divan tarafından ifade edilmiştir³⁴ (sovereigngeographic[Web]).

Kapatmama ilkesi kapalı ve yarı kapalı denizlerde uyuşmazlıkların çözümünde önemli bir faktördür. Çünkü bu tür uyuşmazlıklarda her devlet kendisine yakın deniz alanının tümüne tam anlamıyla bazen sahip olamamaktadır. Örneğin Ege Denizi'nde karasularının 6 mil üzerine çıkartılması, açık deniz alanlarını küçültecek, Türk Deniz Kuvvetlerinin manevra kabiliyetini olumsuz yönde etkileyip Ege Denizi'nden Akdeniz'e geçişi zorlaştıracaktır. Diğer taraftan Ege Denizi'ne yakın en doğudaki Ege Adaları, MEB sınırlandırmasını olumsuz yönde etkileyecek ve Ege Bölgesine ait kıyı uzantısı veya projeksiyon büyük oranda bu adalar tarafından kapatılacak veya kesilecektir. Aynı şekilde Doğu Akdeniz'in ters tarafında bulunan, Meis ve Rodos gibi Yunan Adalarına karasuları haricinde tam etki verilmesi, MEB deniz yetki alanı sınırlandırmasında Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de dar bir alana hapsedecek ve Antalya ile Mersin limanlarının önünün kapanmasına neden olacaktır (Açıkgönül, 2012: 90).

4.2.5. Adaların Etkisi

Adalar, sınırlandırma işleminde iki türlü fonksiyona sahiptir. Bunlardan birincisi adaların ilgili koşul kapsamında değerlendirilmesi ikincisi ise esas nokta olarak dikkate alınmasıdır. Adalar esas nokta olarak farz edildiğinde, ana kara gibi kabul edilip, sınırlandırma davalarında tam etkiye sahip olurlar. İlgili koşul olarak farz edildiğinde ise, ana kara olarak kabul edilmeyip, yarım etki veya hiçbir etkiye sahip olmadıkları kabul edilir. Bu durum her davanın kendi özel koşullarına göre değişir. Diğer yandan uluslararası yargı içtihatlarında benimsenen kararlara göre, kıyı hattına yakın olan ve bağımsız olmayan adalar kıyı hattının bir parçası olarak kabul edilirken, kıyı hattından uzak bulunan ve kıyı hattı ile bütünlük arz etmeyen adalar ise ilgili koşul kapsamında değerlendirirler (Kaya, 2012: 116). Örneğin, 1982 tarihli Libya-Malta kıta sahanlığı davasında, Jerba Adası kıyı hattı ile bütünleştiği için, ana kara gibi kabul edilmiş, Kerkennah Adası kıyıya bir hayli uzak olduğu için ilgili koşul kapsamında değerlendirilmiş ve hesaplamalarda dikkate alınmamıştır.³⁵

.....
³⁴ Bkz. 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası para.157.

³⁵ Bkz. 1982 tarihli Tunus-Libya kıta sahanlığı davası para. 128, 129, 131.

Adalar, genellikle davalarda ilgili koşul kapsamında değerlendirilmiş, fakat bugüne kadar bu adalara verilecek olanın etkinin hangi kriter ve standartlara göre olacağı tespit edilip düzenlenmemiştir (Elferink, 1994: 42). Fakat UAD ve hakem mahkemelerinin verdiği kararlarda, adanın konumu, ekonomik değeri, siyasal statüsü, ilgili devletlerle olan bitişiklik ve karşılıklılık durumu gibi hususlar adanın etki değerinin belirlenmesinde önemli rol oynarlar. Diğer taraftan, 1982 BMDHS’de 74 ve 83’üncü maddelerinde adalardan hiç bahsedilmemiş olup, 121’inci maddede ise adaların boyutlarına bakılmaksızın, anakara ülkeleriyle, eşit şekilde deniz alanına sahip olabileceği vurgusu yapılmıştır (BMDHS[Web], 2001).

1969 tarihli Kuzey Denizi davasında adacıkların ve kayalıkların, bozucu ve orantısız etki yaptığını ve bu adaların sınırlandırma işleminde ihmal edilmesi gerektiğine hükmedilmiştir.³⁶ 1985 tarihli Libya ve Malta arasındaki sınırlandırma davasında ise, Malta üzerinde nüfus barındırmayan Filfia Adasının esas nokta olarak kabul edilmesini talep etmiş fakat mahkeme bu durumun hakkaniyet prensiplerine uygun olmayacağını değerlendirerek reddetmiştir.³⁷

Tanaka’ya göre adalar coğrafi konumlarına göre, kıyıya yakın adalar, ortay hattın berisindeki adalar, ortay hat bölgesindeki adalar, ters taraftaki adalar ve ada devleti olmak üzere beş gruba ayrılır (Tanaka, 2001: 204). Adaların bu konumu incelendiğinde ise, iki anakaraya eşit mesafede olan adalar, için genellikle hakkaniyet açısından sınırlı etki verilmektedir. Çünkü ortada bulunan adaya tam etki verildiğinde diğer taraf büyük miktarda deniz alanı kaybedebilir. Eğer her iki devletin orta hatta adası varsa bu adalara tam etki verilebilir ya da etkileri tamamen ihmal edilebilir. Karşı devletin kıyısına yakın adaları bulunan devlet için, bu adalara sınırlandırma sürecinde çok daha kısıtlı etki verilmesi adaletin gereğidir. Aksi taksirde bu adalara tam etki verildiğinde, karşı devletin deniz yetki alanı önemli ölçüde kayba uğrayacaktır (Acer, 2008: 9-13).

Karşı devletin kıyısına yakın olan adalar ters taraftaki adalar olarak adlandırılmaktadır. Bu adaların konumları, kullanılacak olan metotların şeklini ve uygulama yöntemlerinin tespit edilmesine yardımcı olur. Ters taraftaki adalara genellikle mahkemeler tarafından, yarım daire şeklinde 12 millik deniz yetki alanları verilmiştir. Örneğin 1971 tarihli, İran-Suudi Arabistan deniz yetki sınırlandırma

.....
³⁶ Bkz.1969 tarihli Kuzey Deniz Kıta Sahanlığı davası para.57.

³⁷ Bkz.1985 tarihli Libya-Malta kıta sahanlığı davası para. 64.

antlaşmasına göre, Suudi Arabistan yakınındaki, İran'a ait Farchi Adasına 12 millik yarım daire şeklinde bir etki alanı verilmiştir. Aynı şekilde 1971 yılında yapılan İtalya-Tunus deniz yetki sınırlandırma antlaşmasına göre, Tunus'a yakın olan İtalyan Adalarına 12 millik etki alanı tanınmıştır (Doğru, 2015: 533).

Doğu Akdeniz bağlamında adaların durumunu değerlendirdiğimizde, Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos Adaları gibi Ege Denizi'ni Akdeniz'den ayıran adalar ile Yunanistan'a ait Meis, Karaada ve Fener Adası olarak bilinen ters taraftaki adalar karşımıza çıkar. Ayrıca bir ada devleti olan Kıbrıs Adası MEB sınırlandırma uyuşmazlığının merkezinde bulunmaktadır. Yunanistan, 7 Şubat 1974'de ters taraftaki adaların anakara ile aynı MEB ve kıta sahanlığına sahip olduğunu, 1982 BMDHS'nin 121'inci maddesine dayandırarak ileri sürmüş ve bu hususu bir nota ile Türkiye'ye bildirmiştir (Pazarcı, 1986: 82-83). Yunanistan bu tutumuyla daha önce verilmiş olan uluslararası yargı kararlarını dikkate almayarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmiş, Türkiye'nin bölgedeki haklarını çiğnemeye çalışmıştır. Doğu Akdeniz MEB sınırlandırma uyuşmazlığı ile paralellik gösteren 1977 tarihli İngiltere-Fransa arasındaki Manş Denizi kıta sahanlığı davasında, UAD ters taraftaki İngiliz Kanal Adalarına, Fransız deniz alanlarını büyük oranda kapatacağından dolayı 12 millik sınırlı etki vermiştir.³⁸ UAD'nin vermiş olduğu bu karar Yunanistan tarafından adeta yok sayılarak hakkaniyet kuralları çiğnenmiştir. Fakat Türkiye Yunanistan'ın bu tutumunu uluslararası hukuk kurallarına aykırı bularak, bölgedeki çıkarlarını korumaya devam etmektedir.

.....
³⁸ Bkz. 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası para.184.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ’DE BÖLGE ÜLKELERİN MEB UYGULAMALARI VE TÜRKİYE’NİN MUHTEMEL MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRININ BELİRLENMESİ

Doğu Akdeniz’de son yıllarda keşfedilen doğal gaz ve petrol yatakları, bölgenin gelecek 50 yılda önemli bir enerji merkezine dönüşeceğini göstermektedir. Bölgedeki bu doğal gaz ve petrol yataklarının bölge ülkeleri ve Avrupa devletlerinin enerji talebini büyük oranda karşılayacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla bölge ülkeleri Doğu Akdeniz’de enerjiden en büyük payı alabilmek için deniz yetki alanlarını genişletmek istemekte ve bu kapsamda kendi aralarında münhasır ekonomik bölge antlaşmaları yapmaktadırlar. Yapılan münhasır ekonomik bölge antlaşmaları ve keşfedilen enerji rezervleri Doğu Akdeniz’de mevcut olan siyasi çatışmaları ve güvensizlikleri daha da artırmaktadır.

Doğu Akdeniz’de güvensizlik ortamı yaratan ve deniz yetki alanları kapsamında uyuşmazlıklara neden olan GKRY ve Yunanistan, bölgesel güvenliği tehdit etmekte ve uluslararası hukuka aykırı olarak yaptığı münhasır ekonomik bölge antlaşmaları ile Türkiye ve KKTC’nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgelerini ihlal etmektedirler. GKRY yasal olmayan bir şekilde kendisine ait olduğunu iddia ettiği sözde münhasır ekonomik bölgesinde uluslararası büyük enerji şirketlerine petrol arama ruhsatı vermekte ve verilen bu ruhsat sahalarının ise Kıbrıs Adasından daha büyük olduğu bilinmektedir. Yunanistan ise Meis, Girit, Kerpe hattını temel alarak Mısır ile münhasır ekonomik bölge antlaşması yaparak Türkiye’yi Doğu Akdeniz’de etkisiz hale getirmek istemektedir. Yunanistan ve GKRY ikilisinin bu tutumları Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları kapsamında münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığının ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde Doğu Akdeniz’de bulunan bölge ülkelerin münhasır ekonomik bölge uygulamaları incelenmiş ve müteakiben Türkiye’nin muhtemel münhasır ekonomik bölge sınırı analiz edilmiştir.

5.1. DOĞU AKDENİZ’DE BÖLGE ÜLKELERİN MEB UYGULAMALARI

Kıbrıs Adasının güney ve güney doğusunda, kayda değer miktarda petrol ve doğal gaz rezervlerinin bulunduğu haberleri 2001 yılından itibaren Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) basınında geniş bir şekilde yer almaya başlamıştır. Bu yayınlar MEB uyuşmazlığının habercisi olmakla birlikte, aynı zamanda bölgede

yaşanan çıkar çatışmaları, uluslararası hukukun getirdiği zorluklar, bölgede tırmanan siyasi gerilimler, karmaşık fiziki coğrafya ve nihayetinde keşfedilen enerji yatakları, Doğu Akdeniz'deki yetki sınırlandırmasını, uzun soluklu bir uyuşmazlık haline dönüştürmüştür. Bu uyuşmazlığın nedenlerin başında ise, Kıbrıs'taki siyasi gerginliğin denizlere kadar yayılması gelmektedir (Başeren, 2010: 1).

Doğu Akdeniz'de yetki alanı uyuşmazlıkları münhasır ekonomik bölgelerin bir biri ile çakışmasından dolayı yaşanmaktadır. KKTC'nin bir devlet olarak tanınmaması bu adanın sahip olmuş olduğu hakları bir uyuşmazlık konusu haline getirmektedir. Diğer taraftan Yunanistan, Türk tarafına yakın olan Meis, Girit, Kerpa Adalarının MEB'ye sahip olduklarını iddia ederek, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de küçük bir alana hapsederek hareket edemez hale getirmek istemektedir. Bu bağlamda bölgede son dönemlerde keşfedilen enerji yatakları da devletlerin çıkarlarını korumak adına münhasır ekonomik bölge ile beraber yetki alanları tartışmalarını iyice alevlendirmiştir.

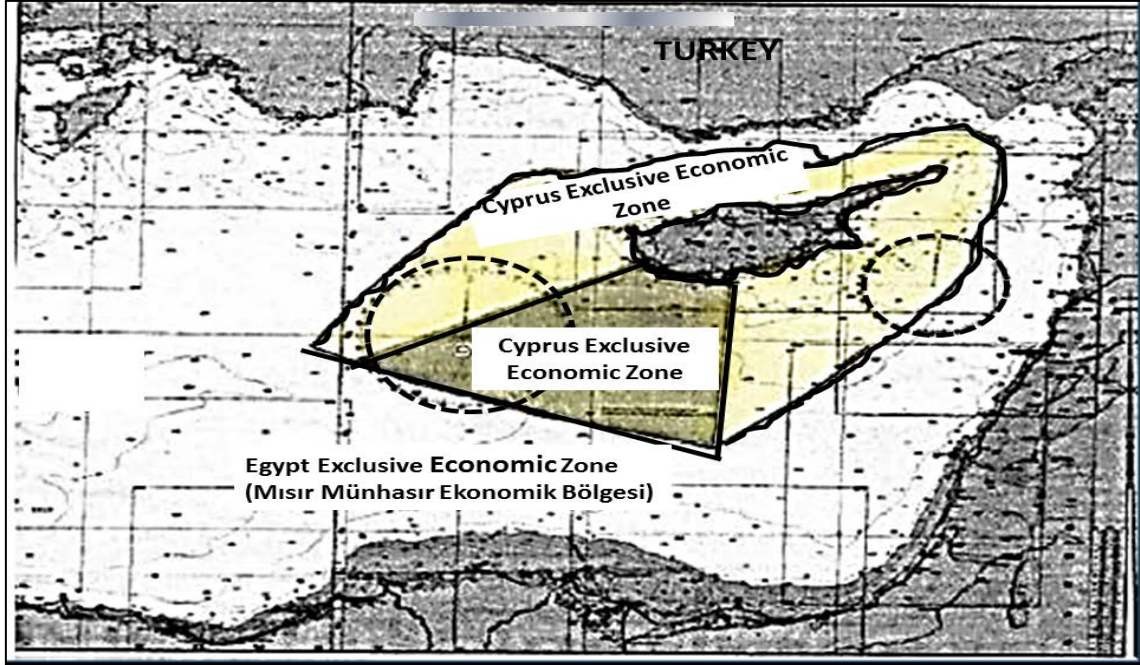
Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sınırlandırması kapsamında yapılacak bir MEB sınırlandırması öncelikle Türkiye ile MEB sınırları kesişen bölge devletlerin kendi aralarında anlaşma yapmalarını ve işbirliği içinde hareket etmelerini gerektirmektedir. Bu devletlerin başında ise GKRY, KKTC, İsrail, Suriye, Mısır, Lübnan ve Filistin gelmektedir. Fakat MEB uyuşmazlığının çözümünde bugüne kadar devletlerin tamamının katılımı yoluyla bir anlaşma yapılamamış olup, devletler genelde ikili anlaşmalar yoluyla bölgedeki çıkarlarını koruma yoluna gitmişlerdir. İkili yapılan bu anlaşmalar ise genelde diğer bölge devletleri tarafından tanınmayarak uyuşmazlık daha da karmaşık hale gelmiştir (Başeren, 2003: 12).

Doğu Akdeniz olarak kabul edilen bölge Yunanistan, Türkiye, Suriye, İsrail, Filistin, Mısır, KKTC ve GKRY kıyılarını içine alır. Aynı zamanda, İngiltere'ye ait olan ve GKRY sınırları içerisinde bulunan Akrotiri ile Dikelya Üsleri MEB uyuşmazlığını yakından ilgilendirmektedir (Başeren, 2010: 1). Bu bölümde bölge devletlerin, MEB uygulamaları ve politikaları incelenmiştir.

5.1.1. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)

Münhasır ekonomik bölge konusunda en büyük sıkıntıyı Türkiye, GKRY ile yaşamaktadır. GKRY, Türkiye'yi görmezden gelerek 200 mil genişliğinde münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir. 1988 yılında BMDHS'ni imzalamış olup 12 millik karasuları ilan ettiğini 1993 yılında BM'ye koordinatlarını ilettiğini ve bu koordinatların

1996 yılında BM tarafından onaylandığını duyurmuştur (Bilge Adamlar Kurulu Rapor, 2013: 24). 2004 yılında ise Doğu Akdeniz’de MEB sınırlarını ilan ederek Şekil-8’deki haritayı MEB sınırı olarak BM’ye sunmuştur. Şekil-8’deki Kıbrıs Adasını çevreleyen alan Kıbrıs Adasına ait olan münhasır ekonomik bölgeyi göstermektedir.

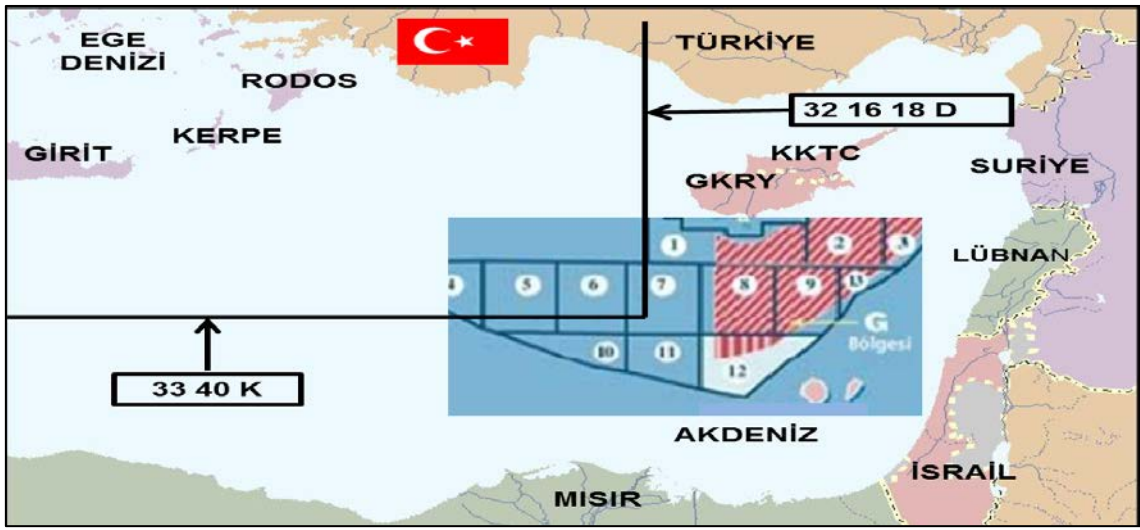

Şekil-8 GKRY Tarafından İlan Edilen MEB Sınırlarını Gösteren Harita

(Yaycı, 2012: 18)

Rumlar, İsrail ile 2010 yılında, Mısır ile 2003 yılında, Lübnan ile ise 2007 yılında münhasır ekonomik bölge (MEB) antlaşmaları yaparak bu konuda en proaktif davranan ülke olmuştur. Fakat Türkiye’nin göstermiş olduğu yoğun tepkiler yüzünden Lübnan Meclisi anlaşmayı onaylamamış Mısır ise geri adım atmıştır. GKRY, Doğu Akdeniz yetki alanı sınırlandırmasında, ortay hat metodunun uygulanmasını isteyerek, kıyı bakımından sahip olduğu dezavantajı alan tahsisi bakımından avantaja dönüştürmek niyetindedir. Nitekim Mısır ile GKRY arasında yapılan anlaşmada, kıyı uzunlukları bire dört oranında Mısır’a avantaj sağlamasına ve denizalanı sınırında Mısır lehine düzeltme imkânı bulunmasına rağmen, ortay hat metodu kullanılarak yapılan ikili anlaşmada GKRY üstünlük sağlamış ve Mısır’ın bu anlaşmayı imzalaması kendi çıkarlarını zedelemiştir (Lagoni ve Vignes, 2006: 164). Türkiye ise yapılacak anlaşmanın uluslararası hukuka uygun olmayacağı, ancak Mısır-Türkiye MEB sınırları belirlendikten sonra, KKTC’yi de içine alacak şekilde Kıbrıs Adasının MEB’nin belirlenebileceğini GKRY ve Mısır’a iletmiştir (Özkan, 2012: 375).

GKRY, Mısır ve Lübnan ile yaptığı münhasır ekonomik bölge antlaşmalarına dayanarak 2007 yılında, Kıbrıs'ın güney ve güney doğusunda on üç tane petrol arama ruhsat alanı ilan etmiştir (Kaya, 2007: 119). Türkiye ise bu alanlardan (1, 4, 5, 6, 7) numaralı sahaların Türkiye'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi ile çakıştığını, bu sahaları kabul etmeyip uluslararası hukuk yoluyla haklarını arayacağını duyurmuştur. Çünkü bu 13 sahanın toplam yüzölçümü 70000 km² iken GKRY'nin tecavüz ettiği 5 adet sahanın yüzölçümü 7000 km²'dir (Başeren, 2015: 35). Şekil-9'da GKRY'nin ilan ettiği ruhsat alanlarının Türk Kıta Sahanlığı ile çakışan kısmı gösterilmiştir.

Şekil-9 GKRY Ruhsat Alanlarının Türk Kıta Sahanlığı ile Çakışan Kısım

<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi>

Diğer taraftan ilan edilen bu parsellerin, sekizinde ise KKTC'nin hakkı bulunmaktadır. GKRY, bahsedilen bu 13 parseli işletmek amacıyla ihaleye açmış, ihaleye Norveçli DNO Oil, İngiliz IOR ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden (BAE) LOG firmaları katılmışlardır. Bu firmalar, 6 ve 11 numaralı parsellere teklif vermiş olup, daha sonra bu tekliflerini geri çekmişlerdir (Başeren, 2010: 13). Afrodit isimli 12 numaralı parselde ise, % 70 hisseye sahip olan Amerikan Noble Energy şirketi ile % 30 hisseye sahip olan İsrailli Delek şirketleri, 2011 yılında 200 milyar metreküp doğal gaz yatağı bulduklarını açıklamışlardır (Kaya, 2012: 154). Şekil-10'da Doğu Akdeniz'deki doğal kaynak rezerv sahaları gösterilmiştir.

GKRY, bölgedeki enerji potansiyelini teyit ettikten sonra, 11 Şubat 2012 tarihinde 12'nci parsel dışında kalan bölgeler içinde ikinci bir ihale açmıştır. Türk Dışişleri

Bakanlığı tarafından 15 Şubat 2012 tarihinde yapılan açıklama ile Rumların açtığı ruhsat sahalarının, Türkiye'nin MEB alanları ile çakıştığını (1, 4, 5, 6 ve 7'nin bir kısmı) ve yabancı şirketlere bu alanda petrol ve doğal gaz arama faaliyetine izin vermeyeceğini ilgili taraflara bildirmiştir. Aynı zamanda ilgili açıklamada, KKTC'nin MEB bölgesinin GKRY'nin ilan ettiği ruhsat sahaları ile çakıştığını, Türkiye'nin bu durumda, garantör ülke olarak KKTC'nin deniz yetki alanlarındaki menfaatlerini koruyacağını duyurmuştur (Dışişleri Bakanlığı[Web])³⁹.

Şekil-10 Doğu Akdeniz’de Doğal Kaynak Rezerv Sahaları

(Karaçin, 2012: 10).

Diğer taraftan ise GKRY, ikinci tur ihale kapsamında KKTC'nin MEB alanlarını da kapsayacak şekilde (2, 3, 9, 11 numaralı parseller), 2 ve 3'üncü parselleri İtalyan Eni ve Güney Kore şirketlerine, 9'uncu ve 11 numaralı parselleri Fransız Total şirketlerine araştırma yapmak maksadıyla vermiştir (Yaycı, 2012: 33).

GKRY'nin anlaşmalar yoluyla kendisine göre belirlediği MEB'lerde petrol ve doğalgaz aramasının nedenlerini şu şekilde açıklanabilir. Uluslararası arenada Kıbrıs Adasının tek sahibi olduğunu diğer milletlere kabul ettirmek, tanınmış petrol şirketlerine ruhsat sağlayarak GKRY'yi enerji merkezine dönüştürmek, AB ülkelerini kendi yanına alarak Türkiye'yi zor durumda bırakmak ve kendi deniz yetki alanlarını belirlemek, enerji kaynaklarını kendi ekonomisi için kullanmak. GKRY, BMDHS'nin münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığını düzenleyen maddelere riayet etmemiştir.

³⁹ Bkz. T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın 18 Mayıs 2012 tarihli ve 140. No.lu açıklaması

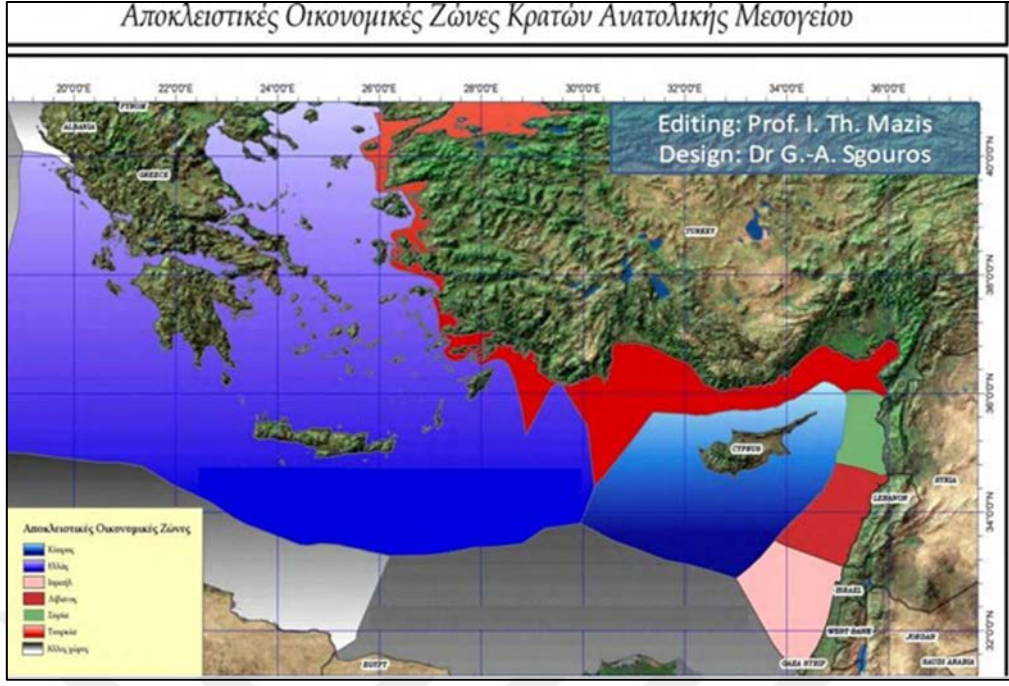
Bu maddelere göre kıyısı yan yana veya bitişik olan devletlerarasında deniz yetki sınırlandırılması, hakkaniyet prensibi ve bölge ülkelerin katılımını gerektiren antlaşma yolu ile gerçekleşmesi gerekmektedir.

5.1.2. Yunanistan

Yunanistan, 1936 yılında çıkardığı kanun ile karasularını 3 milden 6 mile çıkarmıştır. 1982 BMDHS'yi kabul ederek karasularını 12 mile çıkarma hakkını saklı tutmuştur. 200 metre derinliğe ve mesafeye kadar da münhasır haklara sahip olduğunu ilan etmiştir (Birleşmiş Milletler[Web]). Yunanistan ortay hat prensibini kullanarak Mısır ve Libya ile Girit, Meis, Kaşot, Kerpe, Rodos adalarının oluşturduğu hat üzerinden münhasır ekonomik bölge antlaşması yapmak istemektedir. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de genel politikası, Türkiye tarafında bulunan adaların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi olduğunu iddia ederek Türkiye'yi Antalya Körfezi'nde 41000 km² bir deniz yetki alanına hapsedmek istemektedir (Başeren, 2010: 270). Bu durum Türkiye'nin 104000 km²'lik bir alanı kaybetmesine neden olacaktır. Nihayetinde Türkiye, bölgedeki muhtemel enerji yataklarına sahip olamayacaktır. Yunanistan bu politikalarını gerçekleştirebilmek maksadıyla yurt dışında panellerde konuşacak akademisyenleri ve konuşmacıları yönlendirerek Yunan tezlerini işleyen harita yayınlamaktadır. Sevilla Üniversitesinin hazırladığı haritaya göre Türkiye 41000 km² deniz yetki alanına sahip gözükmemektedir (Probe international[Web]). Bu harita Şekil-11' de gösterilmiştir.

Yunanistan ile Türkiye arasında, deniz yetki alanları ile ilgili sadece bir anlaşma mevcuttur. Bu anlaşma 4 Ocak 1932 tarihinde İtalya ile Türkiye arasında imzalanmış olup Meis Adası ile Anadolu arasında sınır çizilmiş, daha sonra Meis dâhil olmak üzere bu bölgedeki irili ufaklı adalar Paris Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır (Pazarcı, 2010).

Yunanistan, Doğu Akdeniz yetki alanları sınırlandırması konusunda, ortay hat esasına dayanan bir politika gütmektedir. Bu tutumunu iç hukukuna yansıtarak, hidrokarbon araması ile ilgili çıkardığı kanun 22 Ağustos 2011 tarihinde resmi gazetede yayımlanmıştır. Bu kanunun 156'ncı maddesi ve 4'üncü fıkrası gereğince "Eğer Yunan sahillerinin karşısında veya bitişğinde olan devletlerle sınırlandırma anlaşması yapılmamışsa, bu anlaşma ortay hat yani her iki tarafın kıyısından eşit uzaklık çizilerek yapılacaktır" hükmü uygulanacaktır (Hellenicparliament[Web]).

Şekil-11 Sevilla Üniversitesi Tarafında Hazırlanan Harita

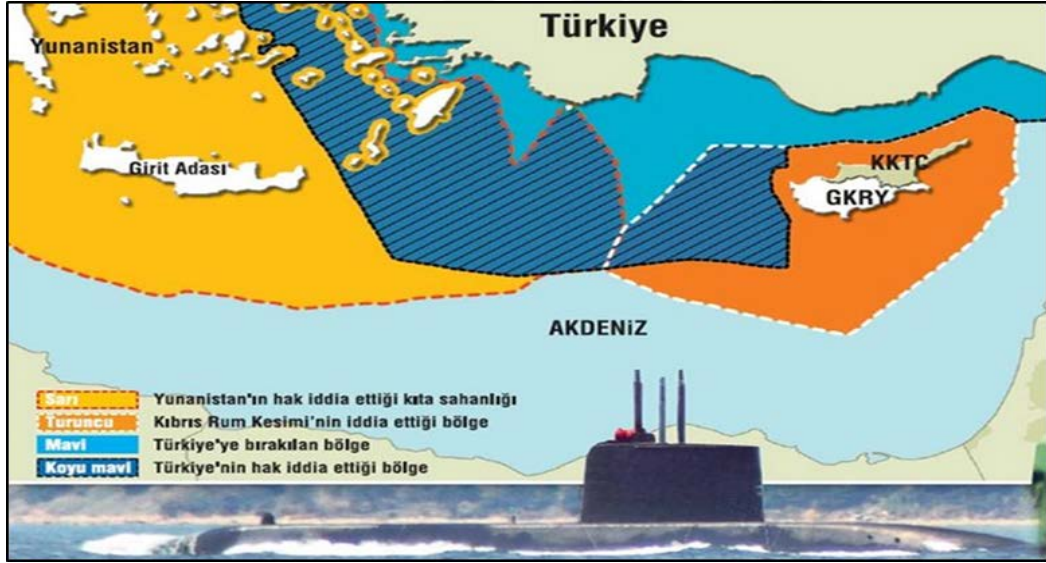
http://probeinternational.org/library/wpcontent/uploads/2011/10/19052011_Foscolo

Bu kanunun çıkarılmasını müteakip, Yunanistan 3 Aralık 2011 tarihinde, Girit güneyi ve Yunanistan batısında sismik veri toplama ihalesi açmış ve bu husus AB resmi gazetesinde yayınlanmıştır. Yunanistan'ın bu tutumu, Yunan yayın organlarında bu bölgede aynı zamanda petrol arama çıkarma faaliyetinde bulunacağı ve MEB ilan edeceği şeklinde yorumlanmıştır (Official Journal of the European Union[Web]). Bu ihalede dikkat çeken husus, Yunanistan'ın Libya ve Mısır'la yapacağı olası bir anlaşmada ortaya hat esasını dikte ettirecek olmasıdır.

Yunanistan aynı taktiği Arnavutluk ile yapmış olduğu sınırlandırma antlaşmasında kullanmış fakat ortaya hat esasına göre yapılan antlaşmada Arnavutluk 225 km²'lik alan kaybedeceği için anlaşma Arnavutluk Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir (Constitutional Court of Albania[Web]). Bu ihaleyle Yunanistan'ın, Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattını esas alacak şekilde Libya, Mısır ve GKRY ile ortaya hat esasına göre bir sınırlandırma antlaşması yapmak istediği değerlendirilmektedir. Türkiye aynı zamanda Libya ve Mısır'a karşı diplomasi yöntemleri kullanarak Yunanistan'ın ilgili iki ülke ile antlaşma yapmasını başarısız kılmıştır. Diğer taraftan Türkiye, Yunanistan'ın ihale girişimine karşı, 27 Nisan 2012 tarihinde, TPAO'ya Suriye sınırından başlamak üzere 28° 00 D boylamına kadar olan bölgede petrol arama ruhsatı vermiştir. Böylece

Türk deniz yetki alanları Doğu Akdeniz’de 28° 00 D boylamına kadar dolaylı olarak (zımnen) çizilmiştir.

Yunanistan, 2008 yılında Meis’in güneyinde TPOA nezdinde yapılan bir araştırmayı engellemiştir. Bu araştırmada Türkiye adına, Norveç asıllı Malene Ostervold gemisi Meis’in güney doğusunda, jeofizik araştırmalar yapmak maksadıyla görevlendirilmiştir. Fakat Yunanistan bu duruma karşı çıkarak bölgenin Yunan Kıta sahanlığı içerisinde olduğunu bildirerek Ankara ve Oslo nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Norveç ise üçüncü devletler arasındaki uyuşmazlıklarda herhangi bir tutum takınamayacağını Yunanistan’a bildirmiş ve kendisine ait olan alanların Norveçli makamlara bildirilmesini talep etmiştir. Yunanistan Meis’in batısında yapılacak her faaliyet için kendisinden izin alınması gerektiğini karşı cevap olarak bildirmiştir. Diğer taraftan Yunanistan kendi tezleri doğrultusunda, Girit’in doğu ucundan başlayıp, batısına kadar olan bölgede sismik araştırmalar yapılacak olan bölgenin haritalarını, 03 Aralık 2011 tarihli Avrupa Birliği resmi gazetesinde yayımlatmıştır (Başeren, 2015: 277). Yunanistan’ın hak iddia ettiği deniz yetki alanı Şekil-12’de gösterilmiştir.

Şekil-12 Yunanistan’ın hak iddia ettiği MEB alanı

(Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 23).

Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’deki MEB sınırlandırma savlarına şu şekilde cevap verilebilir. Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis gibi adalar Yunan ana karası ile Anadolu kıyıları arasında ortaya hat oluştururlar. Bu yüzden bu adalar Anadolu kıyılarına yakın olduğu için ters taraftaki adalar olarak adlandırılabilir. İngiltere-Fransa arasındaki Kanal kıta sahanlığı davasında mahkemenin verdiği karar uyarınca, aynı şekilde bu adalar kıta

sahanlığına sahip olamazlar. Yine aynı şekilde coğrafyanın üstünlüğü prensibinden yola çıkarak, sınırlandırma adalarla değil, iki anakara coğrafya ile yapılmalıdır. Diğer taraftan kapatmama ve oransallık prensipleri dikkate alındığında bu adaların MEB'sinin olması uluslararası hukuk kurallarına aykırı gözükmemektedir.

Aynı zamanda, nüfus, ekonomi, konum ve coğrafi denge gibi özellikler dikkate alındığında, bu adalara kıta sahanlığı verilse de, anakara ülkesi gibi bir etkisi olamaz. Diğer taraftan, sınırlandırmalarda, coğrafi unsurlardan sonra, mahkemelerce coğrafi olmayan unsurlar hesaba katılır. Bunların başında ise doğal kaynaklar gelir. Kanada-Fransa arasındaki Jan Mayen davasında olduğu gibi, doğal kaynakları hakkaniyete uygun olmayan bir şekilde dağıtan bir sınırlandırma çizgisi adil olmayacaktır. Tunus-Libya davasında olduğu gibi, daha önceden belirlenen petrol arama ruhsat alanları ve diğer devletlerin deniz yetki alanlarını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Yaycı, 2012: 22).

5.1.3. İsrail

İsrail, 5 Şubat 1990 tarihinde çıkardığı kanun hükmünce, 12 deniz millik karasuları rejimi uygulamaktadır. İlgili kanun uyarınca, kıta sahanlığını ise karasuları sınırından başlamak üzere doğal kaynaklarını işletebileceği derinliğe ait olan deniz yatağı ve toprak altı bölge olarak kabul etmiştir (Birleşmiş Milletler[Web])⁴⁰. İsrail'in Davos'ta yaşanan "one minute" krizi ve Mavi Marmara baskını sonucunda, Türkiye ile ilişkileri 2009 yılında gerilmiş ve tepki olarak hemen akabinde 2010 yılında GKRY ile MEB anlaşması imzalamıştır. İsrail şu an itibarıyla % 60 oranında kendi rezervlerinden enerji ihtiyacını karşılamaktadır. Tamar ve Leviathan bölgelerinde keşfettiği doğalgaz ile beraber ise sahip olacağı mevcut doğalgazın % 40'nı ithal etme potansiyeline sahip olacaktır (Bryza, 2012: 36). Diğer taraftan İsrail 12 Temmuz 2011 tarihinde ilan etmiş olduğu MEB sınırlarının koordinatlarını, diğer devletlerle herhangi bir antlaşma yapmadan (GKRY hariç), BM'ye bildirmiştir (Yaycı, 2012: 27).

İsrail MEB antlaşmasını sadece kıyıları karşılıklı olan GKRY ile yapmış olup, Mısır ve Lübnan ile görüş ayrılıkları olduğu ve GKRY'nin Lübnan ile yapmış olduğu anlaşmanın Lübnan Meclisince onaylanmaması İsrail için bir kuşkuya neden olmuştur (Kalemderoğlu, 2012)⁴¹. İsrail'in 2010 yılında GKRY ile yapmış olduğu sınırlandırma

.....
⁴⁰ Bkz. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISR/1990_Amendment

⁴¹ Bkz. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/israil/2012/02/23/6501/guney-kibris-israil-stratejik-ittifaki>.

antlaşması Şekil-13'te gösterilmiştir. Diğer taraftan, İsrail Yunanistan ve GKRY'nin ilan etmiş olduğu tüm MEB'leri tanımıştır. 2011 ve 2012 yıllarında İsrail sırasıyla GKRY ve Yunanistan ile savunma antlaşmaları imzalamış olup bu ülkeler bir nevi Türkiye'ye karşı silahlı üçlü bir güvenlik çemberi oluşturmak istemişlerdir. İsrail'in bu ittifaklara girmesindeki en büyük nedenlerden birisi keşfedilen gazın teknik olarak mümkün fakat güvenlik ve maliyet açısından sakıncalı olan ve GKRY-Yunanistan-İtalya arasında denizin altından geçecek enerji nakil hatlarının gelecekte bir alternatif olarak düşünmesidir (Taşdemir, 2012)⁴².

Şekil-13 İsrail-GKRY Sınırlandırma Antlaşma Sınırları

İsrail-GKRY-Yunanistan, elektrik alanında da işbirliğine giderek, “Euroasia Interconnector” projesi kapsamında Avrupa ve Asya’yı denizaltı elektrik kablolarıyla bağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, İsrail-Kıbrıs-Girit-Yunanistan anakara hatlarıyla enerji köprüsü oluşturmak istemektedir. Diğer taraftan yayınlanan haritalarda projenin bize ait deniz yetki alanlarından geçtiği, bu durumun ileride gerginlik yaratacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda projenin 1 milyar 500 milyon avroya mal olacağı, 36 ay süreceği ve 4 yıl içinde masraflarının çıkacağı açık kaynaklardan tespit edilmiştir (Independence Balkan News Agency[Web])⁴³.

İsrail diğer taraftan Lübnan ile deniz yetki alanları kapsamında yan hudut uyuşmazlığı yaşamaktadır. Lübnan 17 Ocak 2007’de GKRY ile MEB sınırlandırma antlaşması imzalamış, hem Türkiye’nin baskıları, hem de, İsrail-Lübnan arasındaki yan

⁴² Bkz. http://www.ankarastateji.org/site/assets/files/1115/k_br_s.pdf

⁴³ Bkz. <http://www.balkaneu.com/greece-cyprus-israel-electricity-interconnection-entersphase/>

hudut uyuşmazlığı sebebiyle bu antlaşma Lübnan iç hukukunda yürürlüğe girmemiştir (Martin, 2011: 2). Daha sonra İsrail- GKRY arasında 17 Aralık 2010 tarihinde MEB sınırlandırma antlaşması imzalanmış fakat Lübnan 17 km'lik bir kuzey kayması sonucu 860 km²'lik bir alan kaybettiği için bu antlaşmaya itiraz etmiş ve itirazını BM'ye bildirmiştir. Bu sorun İsrail ve Lübnan açısından hem bir MEB sınırlandırma sorunu hem de hidrokarbonun araştırılması ve işletilebilmesi için üstesinden gelinmesi gereken bir uyuşmazlık olarak kabul edilmektedir. ABD ve GKRY ise İsrail'in enerji kapsamında önünü açmak için 2012 yılından bu yana Lübnan ve İsrail ile arabuluculuk görüşmesi yapmaktadırlar. Arabuluculuk başarılı olup Lübnan, GKRY ve İsrail'in bildirdiği MEB sınırlarını tanırsa, eksik halka tamamlanmış olacak ve Türkiye'nin bölgede eli daha da zayıflamış olacaktır (Erol, 2013: 209).

5.1.4. Mısır

Mısır, Türkiye'den sonra en uzun ikinci kıyı şeridine sahip olan ve 12 millik karasuları rejimini uygulayan bir ülkedir. BMDHS'yi imzalayan Mısır, aynı zamanda 200 millik sahada münhasır ekonomik bölge haklarını kullanacağını duyurmuştur (Birleşmiş Milletler[Web])⁴⁴. Mısır için Nil Havzası hayati öneme haiz olup, bu bölgede 2003 yılında 42 milyar m³ doğal gaz rezervi keşfedilmiş ve Mısır Hükümeti tarafından bu bölgeye 30 adet doğal gaz arama ruhsatı verilmiştir (Tamçelik ve Kurt, 2014: 288). Mısır Nil Deltasında bulunan doğal gaz rezervleri sayesinde doğal gaz ihraç eden bir ülke konumuna dönüşmüştür (Tzimitras, Mullen ve Gürel, 2013: 1)⁴⁵.

Mısır Doğu Akdeniz'de enerjinin paylaşımı ve deniz yetki uyuşmazlığında, GKRY ile yapmış olduğu antlaşmalardan dolayı kilit oyuncu haline gelmiştir. Mısır, GKRY'yi Kıbrıs Adasının tek legal temsilcisi olarak görmüş, GKRY'nin BMDHS'ye taraf olmasını ise sınırlandırma uyuşmazlıklarında bir avantaj olabileceğini düşünmüştür. Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen, 17 Şubat 2003 tarihinde, Mısır-GKRY arasında, eşit uzaklık ilkesine göre MEB sınırı tayin edilmiştir. Fakat yapılan bu antlaşmanın Mısır aleyhine olduğu ortaya çıkmıştır. GKRY, yaptığı açıklama ile önceden sahip olduğu deniz alanlarından dört kat daha fazla deniz egemenlik alanına sahip olduğunu duyurmuştur (Kaya, 2015: 159). Mısır'ın bu antlaşmayı imzalaması ise GKRY'nin 16 Nisan 2003 tarihinde Avrupa Birliği Katılım Antlaşmasını imzalayacak

.....
⁴⁴Bkz. http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decree.pdf

⁴⁵ Bkz. [http://file.prio.no/publication_files/Cyprus/ Report %202013-1%20Hydrocarbons.pdf](http://file.prio.no/publication_files/Cyprus/Report%202013-1%20Hydrocarbons.pdf)

(Başeren, 2010: 21).

97

feshedilemeyeceğini savunmuş, Mısır ise kararında ısrarcı bir tutum sergilemiştir (Kaya, 2015: 160).

5.1.5. Lübnan

Lübnan, 1983 tarihinde çıkardığı yasa ile denizlerde 12 millik karasuları rejimi uygulamakta olup, Doğu Akdeniz’de GKRY haricinde herhangi bir devletle sınırlandırma antlaşması bulunmamaktadır. Ayrıca, 14 Temmuz 2011 tarihinde deniz yetki alanları koordinatlarını BM’ye bildirmiştir (Birleşmiş Milletler[Web])⁴⁶.

Lübnan geçmişte iç savaş yaşadığı ve İsrail tarafından işgale uğradığı için ve maliyetlerin yüksek olması nedeniyle Doğu Akdeniz’de enerji rezervlerini keşfetmek için tam gereken ilgiyi gösterememiştir. 2007 yılında GKRY ile MEB anlaşması imzalamış olup, Türkiye’nin itirazlarından dolayı Lübnan Meclisi tarafından onaylanmamıştır. Fakat 2010 yılında GKRY ile belirlemiş olduğu deniz yetki alanları koordinatlarını 2011 yılında BM’ye bildirerek bir anlamda da GKRY ile anlaşma yapmış gibi olmuştur. Aynı zamanda Lübnan ile İsrail arasında 9 km²’lik bir MEB alanında çakışma yaşanmakta ve aynı zamanda Lübnan İsrail’e ait Leviathan sahasında hak iddia etmektedir (Bilge Adamlar Kurulu, 2013: 18).

Lübnan’ın GKRY ile deniz yetki alanları konusunda anlaşmasının altında yatan ana sebep, Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarından elde edilecek paydan mahrum kalmamaktır. Diğer taraftan Lübnan, İsrail’den daha önce hareket ederek, GKRY’nin İsrail ile yapacağı deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşmasından etkilenmek istememektedir. Aynı zamanda Lübnan, GKRY’nin kendi deniz yetki alanında petrol arama faaliyetinde bulunabileceği endişesi taşıdığı için antlaşma yapma sürecini hızlandırmış ve bu sürecin kendi çıkarına olduğunu düşünmüştür (Özkan, 2012: 376).

5.1.6. Suriye

Suriye, 1963 yılında kıta sahanlığı kanunu çıkartarak, karasuları dışından başlayan ve 200 metreye kadar işletilebilir olan bu bölgeyi kendisine ait olan kıta sahanlığı olarak tanımlamıştır. Karasularını ise 16 Ağustos 1981 tarihinde 35 mile çıkartmış, fakat uluslararası tepkiler yüzünden 2003 yılında karasuları genişliğini 12 deniz mili olarak değiştirmiştir. İlgili kanunla, bitişik bölge 24 mil, MEB 200 deniz mili olarak kabul

.....
⁴⁶Bkz. https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf

edilmiştir (Birleşmiş Milletler[Web])⁴⁷. Bu kanunda görülen en büyük eksiği esas hatlar vasıtasıyla dış sınırı tespit etmesine rağmen, komşu devletlere olan yan sınıra dair herhangi bir tespitin yapılmamış olmasıdır (Kaya, 2007: 50).

Suriye, 2003 yılında MEB ilanından hemen sonra, ABD’li Veritas şirketi ile 10 yıllık bir protokol imzalamış ve bu şirkete 4700 km²’lik bir deniz yetki alanında sismik araştırma müsaadesi vermiştir. 2010 yılına gelindiğinde ise açık kaynaklarda GKRY ile Suriye arasında MEB sınırlandırma antlaşması yapılacağı yayılmaya başlamıştır. Fakat iki ülke arasında bugüne kadar herhangi bir antlaşma gerçekleşmemiştir. Suriye 2007 ve 2010 yıllarında petrol arama ve çıkarma maksadıyla ihale açtığını Suriye Hükümeti İnternet sitesinden duyurmuştur. Haritanın incelenmesi ile birlikte, Türk Bakanlar Kurulunun 27 Nisan 2012 tarihinde ilan ettiği sahalarla, Suriye’nin ihaleye açtığı sahaların çakıştığı tespit edilmiştir. Ayrıca Suriye 2007 ve 2010 yıllarında bu sahalar arama ruhsatı yetkisi vermiş fakat uluslararası şirketler bu ruhsatlara ilgi göstermemişlerdir. Büyük şirketlerin bu ruhsatlarla ilgilenmemesinin altında yatan en büyük neden ise bölgede Esad rejimi ve karşıtları arasında yaşanan iç savaş ve istikrarsızlıktır (Tamçelik ve Kurt, 2014: 889).

5.1.7. Libya

Libya, 18 Şubat 1959 tarihinde çıkarttığı kanun uyarınca, 12 deniz milli karasuları rejimi uygulamaktadır (Birleşmiş Milletler[Web])⁴⁸. 1 Nisan 2005 tarihinde ise 62 deniz mili balıkçılık bölgesi ilan etmiş karasularından itibaren başlayan koordinatları BM’ye bildirmiştir. 27 Mayıs 2009 tarihinde ise dış sınırı 200 deniz mili ilan ederek BM’ye bildirmiştir. Diğer taraftan karşılıklı kıyılar 400 deniz milinden az olduğunda, anlaşmalar vasıtasıyla uluslararası hukuka uygun olarak MEB uygulayacağını yine aynı şekilde BM’ye bildirmiştir (Birleşmiş Milletler[Web])⁴⁹.

.....
⁴⁷ Bkz. https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf.

⁴⁸ Bkz. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBY_1959_Act.pdf

⁴⁹ Bkz. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBY_2009_Act.pdf

Şekil-15 Libya-Türkiye ve Libya Yunanistan Arasında Yapılacak Olan Antlaşmanın Karşılaştırılması.

(Yaycı, 2012: 48).

Libya Ulusal Petrol Şirketi (NOC), 2006 yılında, Girit Adasının güneyinde Gavdos Adasını içine alacak şekilde, Libya'nın ekonomik çıkarlarını belirten haritayı kendi internet sitesinde yayımlamıştır. Yunanistan ise Libya'nın bu tutumunu siyasi düzeyde açıklığa kavuşturmasını istemiştir. Müteakiben, 4 Ekim 2007 tarihinde Yunanistan ve Libya arasında MEB sınırlandırma konusunda görüşmeler gerçekleşmiş ve 2007 yılı sona ermeden konunun uzmanlarının toplanmasına karar verilmiş, fakat açık kaynaklarda bu toplantının icrasına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Diğer taraftan Yunanistan, Mısır ile yapmak istediği sınırlandırma anlaşmasını aynı şekilde Libya ile yapmak istemektedir. Yapılacak olan antlaşmada ise Girit, Kaşot, Kerpe, Meis hattı esas alınmak istenmektedir (Tudav[Web])⁵⁰.

Libya ile Türkiye'nin kıyıları coğrafi olarak, Türkiye tarafında Deveburnu-Kaş hattından, Libya tarafında Derne- Libya-Mısır kara sınırı hattı boyunca birbirine bakan karşılıklı kıyılardır. Bu durum Türkiye-Libya arasında ortay hat esasına göre yapılacak bir deniz yetki sınırlandırma antlaşmasını mümkün kılmaktadır. Yapılacak olan bir antlaşma şüphesiz her iki devletinde ortak çıkarına olacaktır. Çünkü Libya Yunanistan'la aynı antlaşmayı yaptığı takdirde 16.700 km²'lik bir deniz alanı kaybı

⁵⁰ Bkz. Doğu Akdeniz' de Gerilim, Sertaç Hami Başeren, <http://www.tudav.org/>

olacaktır. Diğer taraftan Libya'nın Türkiye ile yapacağı bir antlaşma, aynı zamanda, ana karalar esas alınmak üzere Libya'nın bir antlaşma yapmasını mümkün kılacaktır. Bu durumda ise Libya Girit'in güneyinde % 62'lik bir kazançla 39.000 km²'lik deniz alanının sahibi olacaktır. Bu durum Şekil-15'te gösterilmiştir (Yaycı, 2012: 47).

5.1.8. İngiltere

İngiltere Kıbrıs'a 1878 yılında yerleşmiş, müteakiben 1960 yılında Kıbrıs Kurucu Antlaşması'nın A ekine dayanarak Akrotiri ve Dikelya isimli iki askeri üsse sahip olmuş ve bu üslerin kendi egemen toprağı olduğunu taraflara kabul ettirmiştir. Bu üslerden biri Limasol diğeri ise Larnaka'da bulunmaktadır. Aynı zamanda bu iki üssün karasularına sahip olduğu ilgili ülkelerce kabul edilmiş ve bu durum İngiltere'yi Doğu Akdeniz'de önemli bölgesel bir aktör olarak kabul edilmesini sağlamıştır (Tamçelik,1518-1521).

Kurucu Antlaşmada İngiltere'nin Akrotiri ve Dikelya üslerinden itibaren çizilen dört çizgi arasında kalan deniz sahasının, bu üslere ait karasuları olduğu kabul edilmiş olup, ilgili anlaşmada karasularının haricinde başka bir deniz yetki alanından bahsedilmemiştir. Ayrıca Kıbrıslılar, bu üslere ait karasularından serbest geçiş hakkına sahip olmakla birlikte, balıkçılık faaliyetlerinde de bulunabileceği kurucu antlaşmada belirtilmiştir. Diğer taraftan İngiltere bu üslerle ilgili herhangi bir kıta sahanlığı ve MEB antlaşması yapmamıştır (Charney ve Alexander, 1991: 1559).

Amerikan İstihbarat ve Araştırma Dairesinin 1972 yılında yayınladığı raporda ise (Limits in the Seas), İngiltere'nin 3 mil, Kıbrıs'ın ise 12 mil karasuları genişliğine sahip olduğu, uluslararası sınırların açıklıkla bu kurucu anlaşmada belirtildiği ve bu sınırların potansiyel kıta sahanlığı etkisi doğurabileceği ifade edilmiştir⁵¹ (U.S Department of State[Web]).

İngiltere, son yıllarda Doğu Akdeniz'deki gelişmelere ilgisiz kalmamakta ve GKRY ile İsrail'in bölgedeki petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerini yakından takip etmektedir. Bu kapsamda, İngiliz Donanması'na ait "HMS Enterprise" adlı gemi 7-10 Şubat 2005 tarihleri arasında Limasol açıklarında ve kendi üslerine yakın bir deniz sahasında petrol araştırması yapmış, Lordlar Kamarası da üslere ait karasularında petrol arama yetkisinin İngiltere'de olduğunu bildirmiştir. Diğer taraftan Yunan basınında

.....
⁵¹ Bkz. <http://www.state.gov/documents/organization/61520.pdf>

İngiltere'nin sahip olduğu üsler vasıtasıyla Yunanistan ve GKRY'nin MEB sınırlandırma antlaşmalarında yönlendirici olacağı haberleri yer almıştır (Başeren, 2010: 27).

5.1.9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)

KKTC 2002 yılında çıkardığı kanunla karasularını 12 mil olarak uygulamaya başlamıştır (KKTC Mahkemeleri[Web])⁵². 2005 yılında çıkan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Kanunu'nun 7'nci maddesi uyarınca, esas hatlardan itibaren 24 deniz mili balıkçılık bölgesi ilan etme yetkisine sahip olup, bu bölgenin sınırlarını kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletlerle birlikte yapacağı anlaşma yoluyla, hakkaniyet ilkesi çerçevesi içinde saptayabilecektir. Aynı esaslarla esas hattan itibaren 200 deniz milini geçmeyecek şekilde, Bakanlar Kurulunun önerisi ve meclisin alacağı kararla MEB ilan edebilecektir. Bunun yanında karasuları esas hattından başlamak üzere 200 deniz miline kadar uzanan sualtı ve toprak üstü bölgeyi 28 Kasım 2015 tarihli 206 sayılı KKTC Resmi Gazetesinde kıta sahanlığı olarak kabul etmiştir (KKTC Mahkemeleri[Web]).

KKTC, GKRY'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu MEB anlaşmalarını tanımamakta ve Kıbrıs Adasının GKRY'nin tek temsilcisi olduğu iddiasını kabul etmemekte ayrıca bölgedeki enerji kaynaklarından elde edilecek gelirin %50'sini hak olarak talep etmektedir. Dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, 2003 yılında GKRY-Mısır arasında imzalanacak MEB antlaşmasından önce, bu antlaşmaya KKTC'nin de dâhil edilmesi gerektiğini ve bölgede çıkacak olası petrol ve doğal gazdan % 50 pay alması gerektiğini ilgili yetkililere ifade ederek, KKTC'nin tutumunun açık bir şekilde göstermiştir (Başeren, 2010: 36). Aynı şekilde Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı'nın GKRY'yi ziyaret etmesi üzerine, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada, Kıbrıs Adasında henüz deniz yetki sınırlandırılması kapsamında MEB ve kıta sahanlığı ilan edilmediği, bu ilanının ancak uluslararası hukuka uygun olarak, KKTC ve Türkiye'nin katılımı ile ve ilgili ülkelerin anlaşması yoluyla olabileceği ifade edilmiştir.

GKRY ve Mısır 17 Şubat 2003 tarihinde MEB sınırlandırma antlaşmasını imzaladıktan sonra, Mısır Dışişleri Bakanı, KKTC Dışişleri makamına davet edilerek,

.....
⁵² Bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>

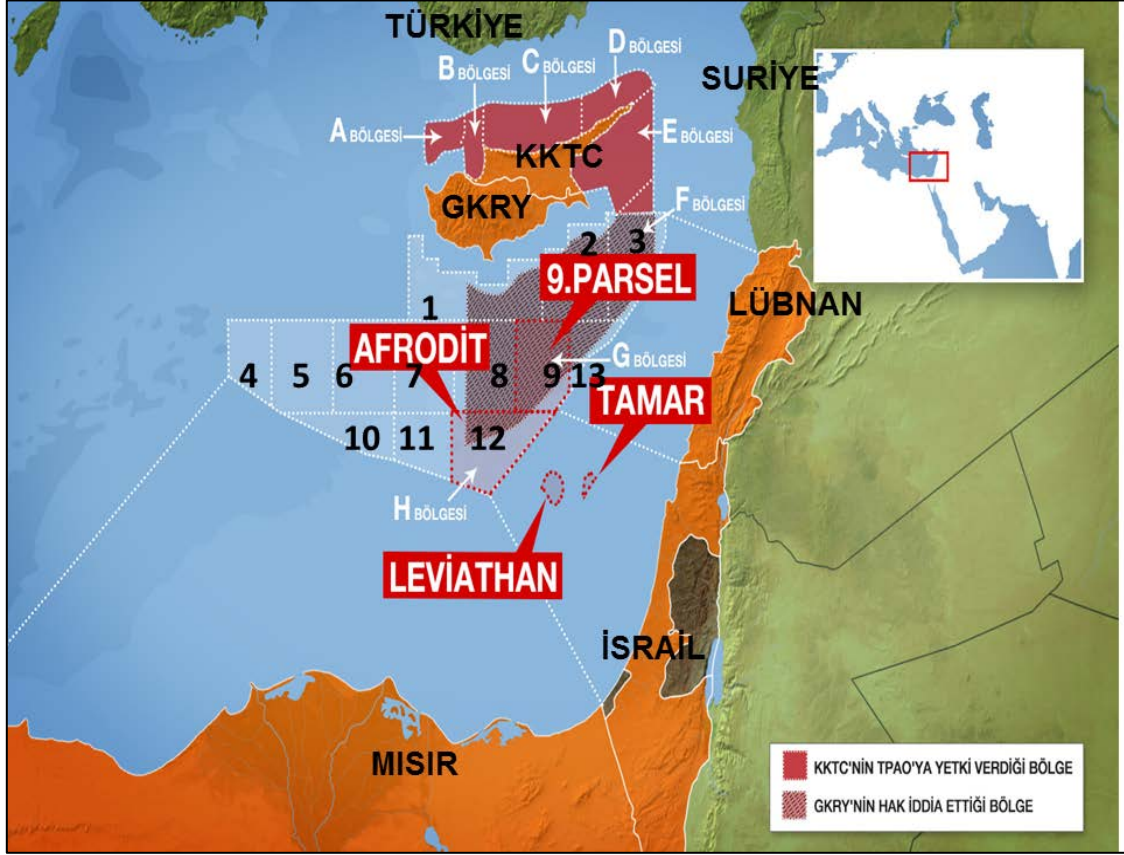
yapılan antlaşmanın tanınmadığı kendisine resmen bildirilmiştir. Aynı şekilde 17 Ocak 2007 tarihinde yapılan GKRY-Lübnan arasında yapılan MEB sınırlandırma antlaşması da, KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat tarafından BM'ye bir mektup yazılarak reddedilmiştir. Bu mektupta GKRY'nin Kıbrıs Adasının tek sahibi olmadığı, GKRY'nin tüm adayı temsil etmediği, kara ve denizlerde bulunan doğal kaynaklar üzerinde KKTC'nin de % 50 hak sahibi olduğu ifade edilmiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat tarafından yapılan bu itirazlar aynı zamanda dönemin Mısır ve Lübnan Hükümetlerine de bildirilmiştir (Başeren, 2010: 37).

2007 yılında Kıbrıs Adasının güneyinde, GKRY'nin 13 sahada ilan etmiş olduğu petrol arama sahasının beş bölgesi Türkiye kıta sahanlığı ile çakışmaktadır. Diğer yandan da KKTC, 3'üncü ve 13'üncü parselde tam 2, 9, 10 ve 12'nci parsellerde kısmen çakışma olduğu için bu parsellerde hak iddia etmektedir (Taşdemir, 2012: 13).

GKRY'nin, 2011 Eylül ayında 12'nci parselde ABD'ye ait Noble Energy şirketi tarafından sondaj çalışması başlatacağını ilan etmesi üzerine KKTC bu bölgede çıkarları olduğunu ve bu olayın uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirterek 21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye ile kıta sahanlığı antlaşması imzalamıştır. Aynı şekilde KKTC bakanlar kurulu kararı ile TPAO'ya 7 numaralı parselde araştırma ve sondaj ruhsatı verilmiş olup, Piri Reis gemisi sismik araştırma, petrol ve doğal gaz keşfetme faaliyetlerine başlamıştır. Ruhsat verilen alanlarla, GKRY'nin ihaleye çıkardığı alanlarda bir çakışma olduğu aşikârdır ve bu durum Şekil-16'daki haritada gösterilmiştir. Dokuz Eylül Üniversitesi'ne ait olan Koca Piri Reis gemisi, 26 Eylül 2011 ile 02 Kasım 2011 tarihleri arasında "G" bölgesi olarak adlandırılan 4000 km²'lik bölgede sismik araştırmalar yapmak maksadıyla veri toplamıştır. Daha sonra KKTC, Türkiye ile arama, kuyu açma ve işletme yetkisi tanıyan "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşımı Sözleşmesi" imzalamıştır. Bu sözleşmeye göre KKTC olası bir petrol keşfinde % 50 paya sahip olacaktır (Kaya, 2015: 172).

Türkiye, Doğu Akdeniz'de GKRY'nin yapmış olduğu sondaj faaliyetini durdurmak için KKTC ile kıta sahanlığı antlaşması imzalaması ve müteakiben ruhsat vermesi istenen sonucu vermemiştir. Nitekim GKRY Doğu Akdeniz'de sondaj

faaliyetine devam etmiş ve 12'nci blokta önemli miktarda (5-8 tfc) doğal gaz bulunduğunu açıklamıştır (Noble Energy, 2012)⁵³.

Şekil-16 KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar.
(Aljazeera[Web]).

Bu enerji keşfinin hemen öncesinde ise KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu bölgedeki sondaj uyuşmazlığı ile ilgili BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'a dört madde halinde öneride bulunmuştur. Bu öneriler şu şekildedir:

1. Kıbrıs sorunu çözülmeden bölgede herhangi bir arama yapılmamalı,
2. İlk madde kabul edilmezse, iki toplum arasında arama faaliyetleri ile ilgili ortak bir komite kurulmalı,
3. Enerji arama faaliyetleri sonucunda eğer petrol ve doğal gaz bulunursa, bu enerji kaynaklarından elde edilecek gelirin Kıbrıs meselesinin çözümünde kullanılmalı,

⁵³ Bkz. <http://investors.nobleenergyinc.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=635912>.

4. Yapılacak olan düzenleme ile iki tarafın tezleri taahhüt altına alınmalıdır (Kıbrıs Postası[Web])⁵⁴.

KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu tarafından BM'ye sunulan öneriler, GKRY lideri Dimitris Hristofyas tarafından kabul edilmemiştir. Hristofyas, KKTC'nin Türkiye ile yapmış olduğu kıta sahanlığı antlaşmasının hukuken geçersiz olduğunu, iki taraf arasında Kıbrıs sorunu ile ilgili bir çözüm üzerinde anlaşma sağlanmasa bile, sondaj sonucu çıkacak enerji gelirinden Kıbrıslı Türklerin de pay alacağını ifade etmiştir (Haber KKTC[Web]). İlerleyen günlerde ise aynı lider, Kıbrıslı Türklerin, enerjiden pay alabilmesinin sadece Kıbrıs Adasında iki toplumun (Rumlar ve Türkler) birleşmesi ve Türk ordusunun adayı terk etmesiyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir (Başeren,2015: 38).

Tüm bu gelişmeler yaşanırken, Türk Petrol Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından, 31.Aralık 2012 tarihinde 130 milyon dolara, Norveçli Polarcus firmasından üç boyutlu sismik araştırma gemisi satın alınmış ve daha sonra bu gemi Doğu Akdeniz'de faaliyet göstermek üzere adı Barbaros Hayrettin Paşa olarak değiştirilmiştir. Barbaros gemisi, 23.Şubat 2013 tarihinde suya inmiş ve Antalya açıklarında faaliyette bulunduktan sonra, Kıbrıs'ın güneyinde TPAO'ya ruhsat verilen deniz alanında arama faaliyetinde bulunmuştur (Kaya, 2015: 173).

GKRY, 11 Şubat 2012 tarihinde sözde MEB'sinde hidrokarbon ruhsat ihalesi olacağını AB Resmi Gazetesi ile duyurmuştur. Bu alanlardan (1, 4, 5, 6, 7 numaralı) parsellerin bir kısmı Türkiye'nin kıta sahanlığı, (1, 2, 3, 8, 9, 13 numaralı) parsellerin bir kısmı ise KKTC'nin ruhsat sahalarıyla çalışmaktadır. Bununla birlikte (5, 6, 7, 10, 11 numaralı) parseller Kıbrıs Adası deniz yetki alanı içinde kalmakta olup, KKTC'nin de bu parsellerde pay hakkına sahiptir (Official Journal of the European Union[Web])⁵⁵. Türkiye, GKRY'nin bu tek taraflı tutumunu uluslararası düzeyde protesto etmiş, KKTC ise garantör ülke olan Türkiye ile beraber hareket edeceğini ve kesintisiz olarak ruhsat alanlarında petrol arama faaliyetlerinin sürdürüleceğini duyurmuştur

Yaşanan sıcak gelişmeler karşısında, KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu 23-30 Eylül 2012 tarihleri arasında New York'a giderek, BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'a

⁵⁴ Bkz. <http://www.kibrispostasi.com/print.php?news=62667>, 24 Eylül 2011 tarihli.

⁵⁵ Bkz. http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.038.01.0024.01.ENG&toc=OJ:C:2012:038:TOC.

bu sefer 3 maddelik bir öneri paketi sunmuştur. Bu öneri paketi hidrokarbon yataklarının paylaşım usulünü ve çıkarılacak doğal gazın Avrupa'ya nasıl taşınacağı ile ilgili olup, bu öneriyi Rum Lideri Dimitris Hristofyas diğer öneriler gibi reddetmiştir (Başeren, 2013: 298). Bununla birlikte Dimitris Hristofyas, on beş uluslararası petrol şirketinin teklif verdiği ruhsat alanlarının teklif süresini 10 Mayıs 2012'de durdurmuştur. İhale sonucunda 2, 3, 9, numaralı parseller İtalyan ENI ve Güney Koreli KOGAS firmalarına, 10 ve 11 numaralı parseller Fransız TOTAL şirketine verilmiştir (Erol, 2013:201-205).

2014 yılında tarihinde ilk kez KKTC, İsrail'e bir Dışişleri Bakanını gönderdi. KKTC Dışişleri Bakanı Özdil Nami, İsrail enerji ve ticaret toplantısının açılış konuşmasını yaptı. Bakan buradaki konuşmasında, çıkan ve çıkacak olan tüm doğal kaynakların tüm Kıbrıs halkına ait olduğunu ve enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden AB ülkelerine taşınmasının en uygulanabilir alternatif olacağını açıkladı (Alptekin, 2015: 20).

5.1.10. Türkiye

Türkiye, Doğu Akdeniz'de 569 deniz mili uzunluğunda en uzun kıyıya sahip ülkedir. Doğu Akdeniz'de 12 millik karasuları rejimini uygulamaktadır fakat bugüne kadar MEB ilanında bulunmamıştır (Özkan, 2012: 377). Türkiye, 5 Aralık 1986 tarihli “Türk MEB’si Hakkında Karar” adlı kararname uyarınca, karasularının başladığı esas hattan itibaren, 200 deniz miline kadar uzanan sahayı, Karadeniz’de MEB olarak ilan etmiş aynı zamanda diğer devletlerin bu sahadaki denizaltı kablo ve boru hattı döşeme, gemilerin seyrüseferi gibi MEB faaliyetlerini tanımıştır (Resmi Gazete[Web])⁵⁶. Türkiye 1978 yılında Sovyetler Birliği ile kıta sahanlığı antlaşmasını imzalamış, daha sonra Sovyetler Birliği’nin dağılması üzerine aynı antlaşma, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan ile yapılmıştır. Türkiye’nin, MEB sınırlarında herhangi bir değişiklik olmamış ve Türkiye 1997 yılında en son Bulgaristan ile MEB antlaşması yaparak Karadeniz’deki sınırlarını saptamıştır (Tamçelik ve Kurt, 2014: 896).

Türkiye, İtalya ile 4 Ocak 1932 tarihinde, Meis ve Anadolu Sahilleri arasında sınırı belirleyen bir anlaşma yapmış ve daha sonra bu antlaşma onaylanarak Milletler Cemiyeti (MC) tarafından tescil edilmiştir. Müteakiben, Menteşe ve Meis Adaları 1947

.....
⁵⁶ Bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19314.pdf>.

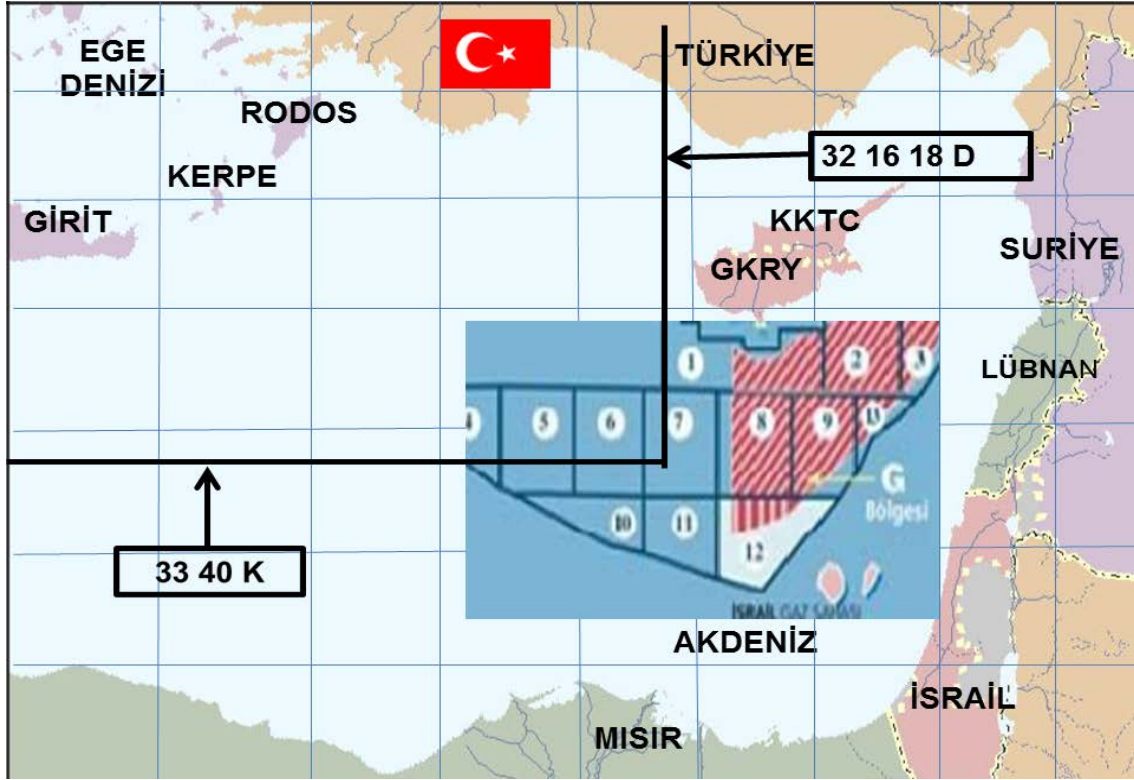
tarıhli Paris Barış Antlaşması uyarınca, İtalya'dan Yunanistan'a devredilmiştir. Bu antlaşma ile doğuda Uluburun ile batıda atal Adası arasında bulunan hat ile bu adaların 3 mil güneyi arasında kalan bölge Türkiye-Yunanistan sınırı olarak tayin edilmiştir. Yunanistan bu antlaşmaya Paris Barış Konferansında itirazlarda bulunmuş fakat kendi iddia ettiği 28 Aralık 1932 tarihli bir sözleşmeden bahsetse de, bu sözleşme Milletler Cemiyeti'nce tescil edilmediği için, Rusya'nın da desteğiyle reddedilmiştir (Ceyhun ve Oral, 2011: 14).

Türkiye'nin, KKTC ile yaptığı antlaşma haricinde başka ülkelerle Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB antlaşması bulunmamaktadır. Türkiye deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının ancak uluslararası hukuka uygun olarak, bölgedeki tüm devletlerin katılımıyla yapılacak bir antlaşmayla belirlenmesini savunmaktadır. Türk Dışışlerinin 2007'de yaptığı açıklamada, GKRY'nin adanın tamamını temsil etmediğini bu yüzden de GKRY ile Mısır arasında imzalanan sınırlandırma antlaşmasının geçersiz olduğunu deklare etmiş ve 2004 yılında $32^0 16' 18''$ D boylamının batısında kalan bölgede bütün haklarını saklı tuttuğunu ilan etmiş ve bu bölge şekil-17'deki haritada gösterilmiştir. Aynı şekilde 2007 yılında Lübnan-GKRY arasında yapılan sınırlandırma antlaşması da, T.C. Dışışleri Bakanlığı tarafından 30 Ocak 2007 tarihinde yapılan açıklama ile reddedilmiştir. Türkiye, Kıbrıs'ta devam eden deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, petrol ve doğalgaz faaliyetleri ile ilgili sorunların ancak Kıbrıs meselesinin czlmesiyle bir sonuca varılacağını düşünmektedir (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2013: 27).

Türkiye, GKRY'nin Kıbrıs Adasının güneyinde petrol arama ile ilgili bir yasanın kabul edildiği haberleri zerine, 30 Ocak 2007 tarihinde T.C. Dışışleri Bakanlığı bir açıklama yaparak, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını koruyacağını duyurmuştur. Aynı zamanda bu açıklama ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz deki kıta sahanlığı sınırı, batıda $28^0 00' 00''$ boylamı, doğuda $32^0 16' 18''$ boylamı ile güneyde $34^0 00' 00''$ enlemi arasında kalan deniz alanı olarak kabul edilmiştir (Başeren, 2010: 263).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de faaliyetleri, ilk defa 02 Temmuz 1974 tarihinde Enerji Bakanlığınca, Rodos Adasının güneyindeki AR/TP/IX/D arama bölgelerine, petrol araması maksadıyla TPAO'ya ruhsat verilerek başlamıştır. Ruhsat verilen bu bölgenin Türk kıta sahanlığı içinde fakat karasularının dışında olduğu ifade edilmiştir

(Resmi Gazete[Web])⁵⁷. Yunanistan Türkiye'nin bu tutumuna itiraz etmiş, ilgili bölgenin Rodos Adasına tam etki verildiğinde Yunanistan MEB sınırları içinde olacağını iddia etmiştir. Fakat Türkiye bu tutumundan vazgeçmeyerek bölgedeki uygulamalarına devam etmiştir.

Şekil-17 Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Haklarını Saklı Tuttuğu Deniz Alanı

(Yaycı, 2012: 32).

Norveç adına sismik araştırma yapan “Northern Access” adlı gemi 15 Mart 2002 tarihinde, izin almadan araştırma yaptığı ve Türk karasularını ihlal ettiğinden ötürü Türk savaş gemisi tarafından müdahale edilip bölgeyi terk etmesi gerektiği bildirilmiştir. Şirket yetkilileri Türk kıta sahanlığını ihlal ettikleri gerekçesiyle ve izinsiz arama yaptıkları için özür dilemişlerdir. Bu bölge aynı zamanda Türkiye tarafından, Türkiye-Mısır ortay hattının bulunduğu kıta sahanlığı olarak kabul edilmektedir (Başeren, 2013: 267). Diğer taraftan Yunanistan tarafından, 28 Mart 2003 tarihinde Meis Adasının güneyinde araştırma yapmak için Türkiye'den izin istenmiş ve izin istenirken

⁵⁷ Bkz.18.07.1974 tarih ve 14949 numaralı R. G.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14949.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14949.pdf>

“Türkiye’nin deniz yetki alanları” tabiri kullanılmıştır. Bu tutum bir anlamda ilgili bölgenin Yunanistan tarafından Türk kıta sahanlığı olarak kabul edilmesini sağlamıştır (Kaya, 2015: 178).

Türkiye, Doğu Akdeniz’de 3 Ekim 2007 tarih ve 5520, 5521 ve 5522 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Türk karasuları dışında, dört bölgede arama ruhsatı vermiş ve bu arama ruhsat bölgeleri zımnen Türkiye’nin MEB sınırlarının yerini belirtmiştir. Bu bölge 32° 16’ 18’’ D boylamından başlayıp, güneyde Türkiye-Mısır ortay hat çizgisini içine almaktadır (Taşdemir, 2012: 347).

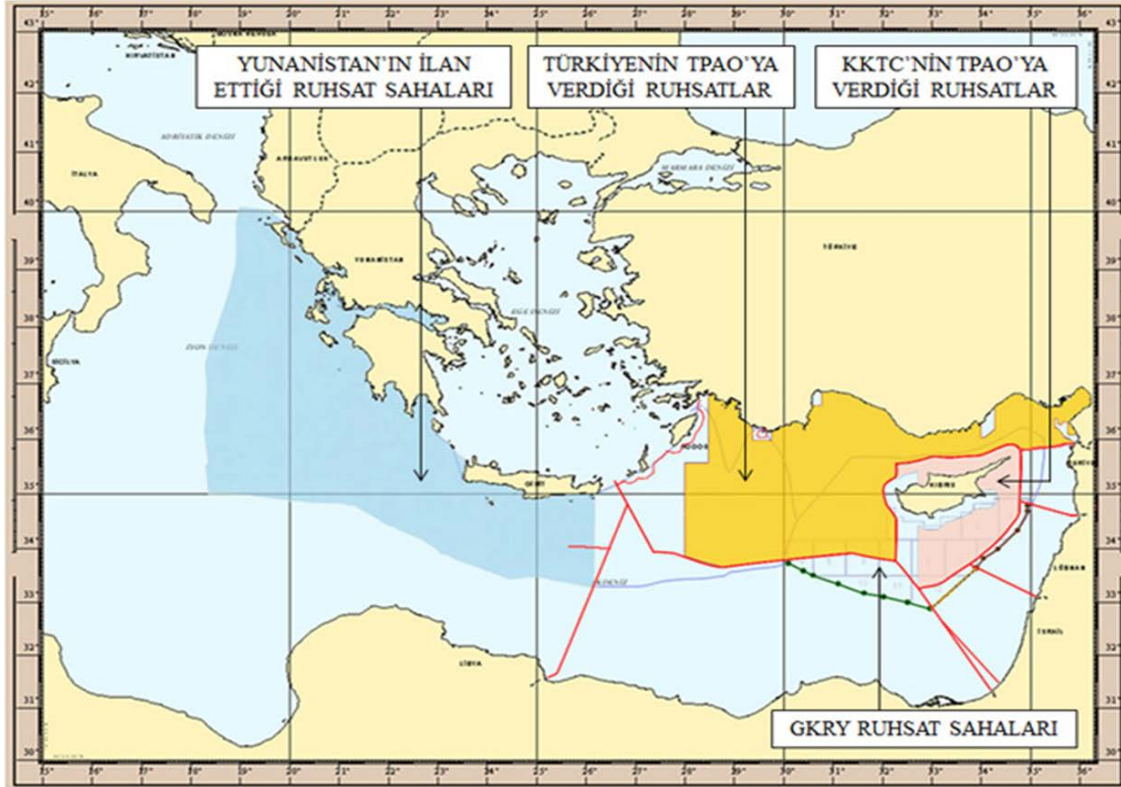
T.C. Bakanlar Kurulu tarafından 30 Temmuz 2008 tarihinde TPAO’ya verilen sismik araştırma yetkisi neticesinde, TPAO adına araştırma yapan Norveç uyruklu “M/V Malene Ostervold” adlı gemi Yunanistan tarafından 14-18 Kasım 2008 tarihleri arasında engellenmiştir. Bunun üzerine, Türk Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada araştırma yapılan bölgenin Türk deniz yetki alanları içerisinde olduğunu belirtmiş ve bu durumu daha önceden de seyir duyurusu ile ilan etmiştir. Bu durum KKTC bölümünde de bahsedilmiştir (Resmi Gazete[Web])⁵⁸.

Türkiye, 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile New York’ta eşit uzaklık prensibine göre kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşması imzalamış, bu antlaşmayla KKTC’nin haklarını savunma amacı güderken diğer taraftan da GKRY’yi etkisiz hale getirmeye çalışmıştır. GKRY bu durumu protesto etmiş müteakiben de Türkiye, 16 Mart 2012 tarihinde, 2968 ve 2974 sayılı kararnameler ile TPAO’ya ruhsat vermiştir. 2968 sayılı kararname ile AR/TPO 5026, 5027, 5028 numaralı ruhsatnameler verilirken, 2974 sayılı kararname ile de AR/TPA 5033, 5034, 5035 numaralı ruhsatnameler verilmiştir (Resmi Gazete, [Web])⁵⁹. Bu ruhsatlar Şekil-18’deki haritada gösterilmiştir TPAO’ya petrol arama faaliyeti için verilen bu ruhsat alanları, 32° 16’ 18’’ D ve 28° D boylamları ile güneyde Türkiye-Mısır ortay hattı arasında kalan deniz sahası olup bu saha zımnen Türk kıta sahanlığının da sınırlarını göstermektedir (Başeren, 2013: 271).

Türkiye tarafından verilen ruhsat sahaları, Yunanistan ve GKRY tarafından kendi kıta sahanlığı ve MEB’lerini ihlal ettiği gerekçesiyle protesto edilmiş ve görüşlerini BM nezdinde kayda geçirtmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı da karşı bir nota ile benzer girişimde bulunmuştur.

.....
⁵⁸ Bkz.16 Temmuz 2009 tarihli, No: 2009-07-16, <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx#>

⁵⁹ Bkz. Resmi Gazete, 27 Nisan 2012, S. 28276, <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx#>

Şekil-18 Doğu Akdeniz’de TPAO’ya Türkiye Tarafından Verilen Ruhsatlar

(Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2012)

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Yunanistan ve GKRY’ye karşı izlediği münhasır ekonomik bölge politikasının esasları dönemin Antalya milletvekili Gürkut Acar tarafından 8 Nisan 2014 tarihinde 7/40977 sayılı soru önergesi olarak TBMM’ye sunulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından 5 Mayıs 2014 tarihinde bu soru önergesi cevaplandırılmıştır (TBMM[Web]). Bu kapsamda Türkiye’nin atmış olduğu adımlar şu şekildedir:

1. Türkiye GKRY’nin 2003 yılında Mısır’la imzaladığı MEB antlaşmasına itiraz ederek bu durumu 4 Mart 2004 tarihli nota ile BM nezdinde kayda geçirilmesini sağlamıştır.

2. Türkiye Doğu Akdeniz’deki hak ve çıkarlarını korumak maksadıyla Doğu Akdeniz’deki kıta sahanlığının dış sınırını 12 Mart 2013 tarihli nota ile BM nezdinde kayda geçirilmesini sağlamıştır.

3. Türkiye 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile imzalamış olduğu kıta sahanlığı hakkındaki antlaşmayı 10 Nisan 2014 tarihli nota ile kayda geçirilmesini sağlamıştır.

4.Yukarıda bahse konu olan üç nota BM'nin Okyanuslar ve Deniz Hukuku bölümünün internet sayfasında yayınlanmıştır.

5.Konu ile ilgili olarak diplomatik girişimlerin yanında 2009 ve 2012 yıllarında TPOA'ya Türkiye'nin karasularının ötesindeki alanlarda petrol arama çıkarma ruhsatı verilmiştir. Türkiye'nin bahse konu petrol arama ve çıkarma faaliyetleri 2013-2014 Akdeniz Sismik Araştırma Programı çerçevesinde yürütölmeye devam etmektedir.

6.Uluslararası hukuk çerçevesinde kıta sahanlığında bulunan doğal kaynakların araştırılması ve çıkarılması için MEB ilan edilmesi gerekli değildir. Ölkeler başlangıçtan beri ve kendiliğinden haklara sahip oldukları kıta sahanlıklarında faaliyetlerini yürütebilmektedir. Türkiye'de aynı şekilde bu metodu uygulamaktadır.

7. Akdeniz gibi yarı kapalı denizlerde tek taraflı MEB ilanı uluslararası hukuka aykırı olup MEB sınırlarının ilgili ölkelerin kendi aralarında yapacağı bir antlaşma ile belirlenmesi uluslararası hukukun gereğidir.

8. Türkiye Doğu Akdeniz'deki MEB sorununa ulusal çıkarlarımızdan ödün vermeden uluslararası hukuku uygun olarak kalıcı ve adil çözümler bulmaya çalışmaktadır.

Son dönemlerde özellikle 2012 yılından sonra Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge faaliyetleri ile ilgili derin bir sessizlik yaşanmıştır. Diğer taraftan 2014 yılında GKRY kendi münhasır ekonomik bölgesinde bulunduğu iddiasıyla 6, 8 ve 10 numaralı parsellerde hidrokarbon aranması için ihale açmıştır. Bu faaliyetin sonucunda 11 Şubat 2014 tarihinde başlayan Kıbrıs müzakerelerine ada etrafında tek taraflı doğal gaz aranması nedeniyle yedi ay süre ile ara verilmiştir. Türk bandıralı sismolojik araştırma gemisi Barbaros Hayrettin Paşa 20 Ekim 2014 tarihinde Kıbrıs Adasının kuzeyinde doğal gaz arama faaliyetinde bulunmuştur. Yunanistan, GKRY ve İsrail 29 Ocak 2015 tarihinde Lefkoşa Bildirisini imzalayarak, Doğu Akdeniz'de güvenlik ve enerji işbirliği kapsamında "İsrail ve Güney Kıbrıs'ın hidrokarbon yataklarını birleştirerek Yunanistan üzerinden Avrupa'ya taşıyacak bir boru hattı oluşturulması ve üç ölkede arasında elektrik bağlantısı sağlanmasının" önemine vurgu yapmıştır (Aljazeera[Web]).

İsrail, 2015 yılından itibaren kendi münhasır ekonomik bölgesinde doğal gaz arama faaliyetlerini hızlandırmıştır. İsrail İbrani radyosu 2016 yılı itibari ile Doğu

Akdeniz Tamar-2 bölgesinde, İsraili Isramco ve Modiin şirketleri tarafından yüksek rezervli doğal gaz alanı bulunduğunu duyurmuştur (Haberler[Web]).

Sonuç olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarından faydalanabilmesi ve deniz alanlarında kayıp yaşamaması için bir takım adımları atması gerekmektedir. Türkiye, GKRY'nin münhasır ekonomik bölge politikasını etkisiz hale getirecek politikalar belirlemelidir. Bu bağlamda Türkiye acilen Doğu Akdeniz'de bölge ülkeleri ile MEB antlaşmaları yaparak MEB sınırlarını belirlemeli, diğer taraftan bölge ülkelerinden Suriye, İsrail ve Mısır ile ilişkileri yeniden gözden geçirmelidir. Çünkü GKRY ve Yunanistan'ın bu ülkeler ile ortak hareket etmesi durumunda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güvenliği her yönden zarar görecektir. Bu anlamda Türkiye, caydırıcılığını artırmak adına bölgedeki donanma gücünü daha aktif ve güçlü hale getirerek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki varlığını korumalıdır. Türkiye deniz alanlarında enerji aramalarını daha etkin hale getirmeli, bu bağlamda sadece TPAO'ya (Türk Petrol Anonim Ortaklığı) değil aynı zamanda diğer küresel büyük petrol firmalarına da arama ve sondaj izni vermelidir.

5.2. TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DE MUHTEMEL MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRI

Uluslararası hukukta, deniz yetki sınırlandırma uyuşmazlıkları, 1958, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile örf ve adet kuralları esas alınarak çözülmektedir. Türkiye, 1958 ve 1982 BMDHS'sine taraf değildir. Dolayısıyla Türkiye örneğinde, deniz yetki alanları sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümünde örf ve adet kurallarının tatbiki kaçınılmaz gözükmemektedir. Diğer taraftan bu üç hukuk kaynağı metin bazında birbirlerinden farklı olsa da, üçü de özünde hakkaniyete uygun çözüm önerileri sunmaktadır.

Konunun hakkaniyete uygun çözülmesi Doğu Akdeniz bağlamında, tüm devletlerin uzlaşması ve ortak imzalayacağı bir antlaşmanın yapılmasını gerektirmektedir. Nitekim bu durum Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD), ABD ile Kanada arasında verdiği Maine Körfezi davasında, hakkaniyete dayalı bir sınırlandırma, hiçbir devletin tek taraflı olarak sınırlandırma yapamayacağı ancak müzakereler sonucunda antlaşma ile yapılabileceği kararı ile verilmiştir (International Court Of Justice, Reports: 1984). Diğer taraftan hakkaniyetli bir çözüm coğrafyaya işaret etmekte olup coğrafyanın en öne çıkan unsuru da kıyı uzunluklarıdır. Bölgede kıyı uzunlukları çok fazla olan bir devletin, kıyı uzunluğu daha az olan devlete göre daha büyük MEB

veya kıta sahanlığı verilmesi kaçınılmaz gözükmektedir (Acer, 2013: 307). Türkiye Doğu Akdeniz’de Kadirga Burnu’ndan Suriye sınırına kadar 1665 km’lik bir kıyı şeridinde sahiptir.

Doğu Akdeniz’de hakkaniyetli bir çözüme ulaşılabilmesi için coğrafi unsur olarak adalarla ilgili kıta sahanlığı ve MEB uyuşmazlığının çözülmesi gerekmektedir. Uluslararası hukuk adaların kıta sahanlığı ve MEB’si olabileceği fakat bu durum için bazı şartların oluşması gerektiğini söylemektedir. Örneğin 1982 BMDHS 121’inci madde ekonomisi bulunmayan ıssız adalara tam yetki verilmemesini söylerken, uluslararası mahkemeler de verdikleri kararlarda üzerinde yaşayan nüfus, adanın coğrafi büyüklüğü anakaradan uzaklığı gibi unsurların dikkate alınarak kısıtlı etki verilmesini söylemiştir (Başeren, 2013: 286).

Doğu Akdeniz’in yarı kapalı bir deniz olması nedeniyle diğer devletlerin yapacağı sınırlandırma antlaşmaları Türkiye’yi yakından ilgilendirmektedir. Özellikle Kıbrıs’ın güneyinde GKRY tarafından yapılacak MEB sınırlandırma antlaşmalarının KKTC ve Türkiye için bir koz olarak kullanılabileceği bilinmektedir. Her deniz yetki sınırlandırması uyuşmazlığının kendine özgü niteliğinden dolayı, her bir uyuşmazlık tarafların çıkarları gözetilmek şartıyla bire bir kendi içinde ele alınmalıdır. Coğrafi açıdan baktığımızda, Doğu Akdeniz’de Türkiye açısından üç sınırlandırma alanı bulunmaktadır.

1. Türkiye-Yunanistan-KKTC-Mısır: Bu alan dâhilinde üç sınırlandırma yapılmalıdır. Bunlardan ilki, Türkiye ile Kıbrıs Adası arasında, ikincisi Türkiye Mısır arasında üçüncüsü Türkiye İle Yunanistan arasında. Aynı zamanda Libya’nın Türkiye ile karşılıklı sınırları olduğu için Libya’da bu grupta değerlendirilebilir (Yaycı, 2012: 33).

2. KKTC-Türkiye: 21 Eylül 2011 tarihinde imzalanan sınırlandırma antlaşması ile çizilmiştir.

3. Kıbrıs Adası-Türkiye ve Suriye.

Uluslararası hukukta, MEB sınırlandırmasında genellikle ortay hat metodu ile sınırlar iki eşit alana ayrıldıktan sonra, hakkaniyet prensipleri kullanılmak suretiyle ve hakkaniyetli bir sonuç doğurmak maksadıyla gerekirse sınırlandırma yöntemi de değiştirilmek suretiyle sınırlar tespit edilmektedir (Aksar, 2013: 31). Doğu Akdeniz kapsamında ortay hat tespit edilirken ters taraftaki adalar (Meis, Kaşot, Kerpe) dikkate

alınmadan ana karalar arasında çizilerek MEB sınırları belirlenmelidir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki olası MEB sınırları incelenmiştir.

5.2.1 Türkiye'nin Yunanistan ile Arasındaki Muhtemel MEB Sınırı

Yunanistan, Türkiye ile yapacağı sınırlandırma antlaşmasını, Girit, Kaşot, Kerpe ve Meis Adalarını birleştiren hattın kuzeyinin esas alınarak yapılmasını talep etmektedir. Yunanistan'ın asıl gayesi sınırlandırmanın Türkiye tarafında bulunan Yunan Adaları ile Türkiye arasında yapılıp, Türkiye'yi, Antalya Körfezi açıklarında dar bir alana mahkûm etmektir. Yunanistan diğer taraftan adaların ana kara parçasının sahip olduğu gibi kıta sahanlığı ve MEB'ye sahip olabileceğini ve sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesine göre yapılmasını savunmaktadır. Diğer taraftan kendisinin bir takımada devleti olduğunu ve kendisine ait adaların Yunanistan anakarası bütünlüğünden kopamayacağını iddia etmektedir (Sur, 2010: 351).

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınır her şeyden önce anakara coğrafyaları esas alınarak yapılmalıdır. İlgili adalar ortay hattın Türkiye tarafında bulunduğu için karasuları dışında kıta sahanlığı ve MEB'si bulunamaz. İtalya ile Türkiye arasında 4 Ocak 1932 tarihinde imzalanan itilafname ile sadece Meis Adasının karasularına sahip olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan Girit Adasına hem büyük bir ada hem de üzerinde belli bir oranda nüfus barındırdığı ve iki anakaranın yandaş oldukları bir alanda konumlandığı için kısmi bir etki verilmesi söz konusu olabilir. Diğer adaların ihmal edilmesi ise hakkaniyetli olacaktır (Başeren, 2013: 290). Çünkü UAD'nin en son Ukrayna-Romanya arasındaki 3 Şubat 2009 tarihli verdiği kararda, Ukrayna'nın Romanya tarafında bulunan Serpent Adalarını sınırlandırma işleminde dikkate almamış sadece karasularına sahip olabileceği kararını vermiştir. Bu karar ışığında Yunanistan'a ait adaların MEB'ye sahip olabilmesi mümkün değildir (Aksar, 2013: 234). Yunanistan'ın takımada devleti olduğu iddiası da tamamen hukuk dışıdır. Çünkü BMDHS 46'ncı madde uyarınca takımada olmanın ilk şartı bir veya daha fazla takımadadan oluşan bir devlet olması gerekliliğidir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırmada dikkate alınması gereken diğer bir husus ise kıyı uzunluklarıdır. Bu bağlamda iki ülkenin sınır uzunlukları eşit gözüktüğü için sınırlandırmaya bu husus etki etmeyecektir. Dolayısıyla sınır olarak ortay hat çizilip ters taraftaki adaların karasuları dikkate alınarak MEB'nin belirlenmesi gerekir (Sezer, 2007: 10). Bu anlamda Başeren'in (Başeren, 2010: 44) belirlemiş olduğu

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Yunanistan MEB sınırı Şekil-19'daki haritada gösterilmiştir.

Uluslararası hukuka göre, Doğu Akdeniz'de Türk kıta sahanlığı, güneyde $32^{\circ} 16' 18''$ D boylamından başlayarak batıda Deveboynu Burnu ($27^{\circ} 16' 18''$) boylamını takip ederek Anadolu-Mısır ortay hattına boyunca uzanır. Bu noktadan itibaren ise ($33^{\circ} 57' 30''$ K ve $27^{\circ} 22' 00''$) koordinatlarından itibaren kuzey batı yönünde kuzeye dönen sınır Ege Akdeniz ayrımı üzerinden, Türk-Yunan kıta sahanlığına ulaşır. Dolayısıyla Ege Denizi'nde Türk-Yunan kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Türkiye ile Mısır arasındaki ortay hattın en batıda kalan kısmı kuzeye yönelecek ve o bölgede bulunan Girit ile Kaşot Adalarının arasından geçerek Yunan sınırını oluşturacaktır (Başeren, 2010).

Şekil-19 Türkiye'nin Yunanistan MEB Sınırı

https://www.osbuk.org/haber/images/soley_akçaba.pptx.

5.2.2 Türkiye'nin Mısır ve GKRY Arasındaki Muhtemel MEB Sınırı

Türkiye, Mısır ile bugüne kadar herhangi bir deniz yetki sınırlandırma antlaşması yapmamıştır. Mısır ise 17 Şubat 2003 tarihinde, GKRY ile eşit uzaklık yöntemine göre

KKTC'nin haklarını gözetmeden MEB antlaşması yapmıştır. GKRY ise kıyı uzunluklarını ve orantı prensibini göz ardı ederek, Lübnan, Suriye, İsrail ve Mısır ile MEB antlaşmaları yapmıştır. Mısır'ın kıyı uzunluğu GKRY'nin iki katı olmasına rağmen yapılan antlaşma ile GKRY 21.500 km²'den daha fazla deniz alanı elde etmiştir. Mısır karşılıklı kıyıları bulanan KKTC ve Türkiye ile hakça paylaşım ilkesi çerçevesinde bir sınırlandırma antlaşması yaparsa daha fazla deniz alanı elde edecektir.

Türkiye ile Mısır'ın karşılıklı kıyı uzunlukları 1/1 oranında olup, kıyı şekilleri ise birbirine çok benzemektedir. Dolayısıyla iki ülke arasında özel koşullar bulunmayıp ortaya hatta göre yapılacak bir sınırlandırmanın hakkaniyetli olacağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin 32° 16' 18'' D boylamının batısında kalan alanda, iki ülkenin karşılıklı kıyıları esas alınıp, eşit uzaklık ilkesine göre saptanacak aradaki hat 34° 00' 00'' enleminden geçerek Mısır-Türkiye MEB sınırını oluşturacaktır (Doğru, 2015: 546). Mısır-Türkiye arasındaki sınır batıda Türkiye-Yunanistan kıta sahanlığı sınırı güneyinden başlayıp doğuda Kıbrıs Adasının güneybatısında Türkiye-Kıbrıs kıta sahanlığına kadar uzanacaktır.

GKRY-Türkiye arasında yapılacak sınırlandırmada oransallık prensibi ışığında kıyı uzunlukları ele alınmalıdır. Türkiye, sınırlandırmanın yapılacağı Muğla Deveboynu Burnu'ndan doğuda Antalya Gazipaşa'ya kadar 656 mil sahil uzunluğuna sahipken GKRY batı bölümünde 32 mil sahil uzunluğuna sahiptir. Dolayısıyla iki taraf arasında belirlenecek eşit uzaklık çizgisinin belli oranda Türkiye lehine güneye kayması gerekir. Ayrıca GKRY ile Türkiye arasında çizilecek ortaya hat deniz alanlarının erişimini kesmemeli ve bu hat doğuya doğru çekilmelidir. Diğer bir ifade ile Antalya ve Mersin limanlarının önünün kesilmemesi gerekir. Nitekim Gine-Bissau kararında mahkeme Süveyş Kanalı ile ilgili bu yönde karar vermiştir. Bu durum UAD'nin Fransa-Kanada arasındaki Saint Pierre ve Miquelon Adaları kıta sahanlığı uyuşmazlığında benzer şekilde UAD tarafından karara bağlanmıştır. Aynı şekilde UAD Malta-Libya kıta sahanlığı uyuşmazlığında da Malta aleyhine ortaya hat sınırını 18 mil kuzeye kaydırmıştır (Başeren, 2010: 42).

Tüm bu hususlar dikkate alındığında iki taraf arasında çizilecek ortaya hattın MEB sınırı oluşturması için bu hattın 32° 16' 18'' D boylamından başlaması gerekir. Aynı zamanda Kıbrıs'ın batı sahillerinin kıyı uzunluğu çok kısa olduğu için bu bölüme etki tanınmaması hakkaniyetli olacaktır. Ayrıca Türkiye-GKRY arasındaki MEB sınırı

güneyde Mısır-Türkiye hattının bulunduğu $32^0 16' 18''$ D boylamını izleyecek ve bazı yerlerde de GKRY dış karasularını takip edecektir.

5.2.3 Türkiye'nin KKTC ile Arasındaki Muhtemel MEB Sınırı

Türkiye ile KKTC arasında 2011 yılında kıta sahanlığı antlaşması imzalanarak, doğal gaz ve petrol gibi doğal kaynakların çıkartılmasında işbirliğine gidilmesi kararlaştırılmıştır. Kıta sahanlığı antlaşması yapıldığı için mevcut bir sınır iki devlet arasında çizilmiş ve sınırlandırmanın koordinatları TBMM tarafından kabul edilmiştir (TBMM[Web])⁶⁰. Toplam 27 noktada koordinat belirlenmiştir. Burada önemli olan nokta anlaşma sırasında KKTC'nin Türkiye'ye bakan kıyı uzunluğunun 192,5 km olmasıdır. GKRY için bu uzunluk 42 km'dir. Türkiye'nin kıyı uzunluğu ise Antalya Gazipaşa açıklarından itibaren, Kıbrıs'ın doğudaki Akıncı Burnu'na bakan bölümü 354 km olup sınırlandırmadaki oran yaklaşık 1,5 dir (Aksar, 2013: 234).

Sınırlandırma yapılırken nüfus, kapatmama ilkesi, kıyıların uzunlukları, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler dikkate alınarak hakkaniyetli bir sınırlandırma yapılması amaçlanmıştır. Tüm koşullar dikkate alındığında adil bir sınırlandırma için KKTC aleyhine sınır kaydırılmıştır.

5.2.4 Türkiye'nin Suriye ile Arasındaki Muhtemel MEB Sınırı

Suriye sınırları kuzey güney istikametinde uzandığından dolayı Türkiye ile yapılacak sınırlandırmanın kuzey-güney istikametine çizilen bir dik doğru ile olması kaçınılmazdır (Acer, 2013: 101). Kıyı uzunluklarını karşılaştırdığımızda Türkiye'nin, Suriye'ye bakan kıyı uzunluk oranı 12/1 şeklindedir. Bu oran sınırın Suriye aleyhine güneye doğru kaydırılmasının gerekli kılınmaktadır.

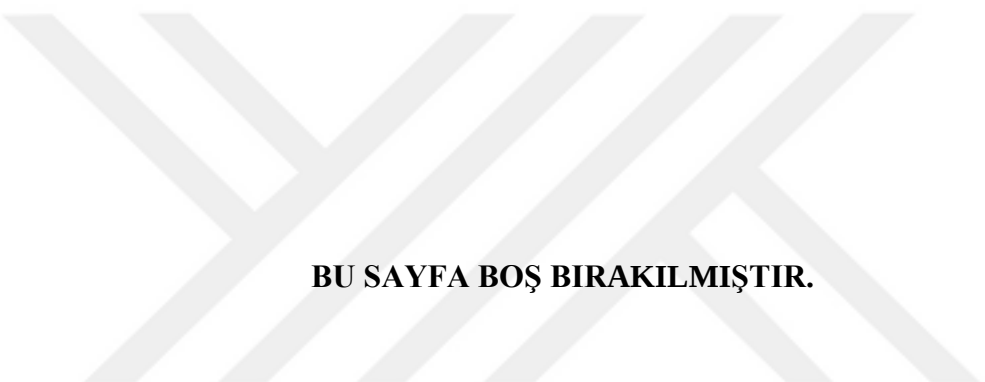
Sınırlandırma Suriye-Türkiye kara sınırının denizle birleştiği noktadan, KKTC ile Suriye arasında yapılacak MEB sınırına kadar uzayacaktır. Bu durumda Suriye ile MEB sınırını tespit edebilmek için Suriye ile KKTC arasında bir sınırlandırma anlaşması yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölge sınırı, Türkiye-Suriye kara sınırının denizle buluştuğu Duran Deresi'nden başlayıp, Türkiye-KKTC münhasır ekonomik bölge antlaşması ile tespit edilen güzergâhı takip ederek $35^0 33' 09''$ K, $32^0 16' 18$ D koordinatlarına ulaşır. Daha sonra Kıbrıs Adasının batısından

.....
⁶⁰ Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf>.

32° 16' 18 D istikametinde güneye inerek Türkiye-Mısır ortay hattı ile birleşir. Türkiye-Mısır ortay hattı ise batı istikametinde Deveboynu Burnu'ndan geçen boylama kadar uzanır. Bu bölgede  oban, Kerpe ve Rodos Adalarının bulunduğu hat Ege Denizi'ni Akdeniz'den ayırarak Türkiye'nin batı MEB sınırını oluşturur.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

ALTINCI BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DEKİ POTANSİYEL ENERJİ KAYNAKLARININ EKONOMİK AÇIDAN ANALİZİ

Doğal gaz tüketimi dünya genelinde giderek büyük bir artış göstermektedir. Japonya'da 2011 yılında nükleer enerji santrallerinin, deprem ve tsunami felaketinden zarar görmesi neticesinde, nükleer enerji santrallerinin kullanımı tartışmaya açılmıştır. Japonya gibi, enerjisinin büyük bir çoğunluğunu nükleer enerji santrallerinden tedarik eden Almanya'da aynı şekilde bu santrallerin kapanması yönünde kamuoyu baskısı oluşmaya başlamıştır. Diğer taraftan Çin'in ekonomik olarak ABD ile yarış eder hale gelmesi doğal gaza duyulan gereksinimi iyice artırmış ve Çin enerji tüketiminde Amerika'nın önüne geçmiştir (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2013: 38). Ayrıca dünya enerji tüketiminin % 10'dan fazlası Çin ve Hindistan tarafından yapılmakta olup bu tüketimin 2030 yılına kadar her yıl ortalama % 2,9 oranında artması beklenmektedir (U.S. International Energy Information Administration, 2013: 159).

Son yıllarda enerji ihtiyacını karşılamak üzere kaya gazının bir alternatif olarak ortaya çıkması gaz fiyatlarını etkilemiş fakat doğal gaza olan talebi azaltmamıştır. Bu bağlamda doğal gaz tüketiminin dünya çapında 2035 yılına kadar her yıl ortalama % 1,6 oranında artış göstermesi umulmaktadır (Mullen, Gurel ve Tzimitras, 2013: 2). Bu gelişmeler ışığında Doğu Akdeniz'de 2000'li yılların başından itibaren özellikle Kıbrıs Adasının güney ve güney doğusunda keşfedilen zengin petrol ve doğal gaz yataklarının ekonomik boyutta incelenmesi kaçınılmaz gözükmemektedir. Çalışmanın bu bölümünde Doğu Akdeniz'de keşfedilen potansiyel enerji kaynaklarının muhtemel ekonomik değeri ile alternatif enerji güzergâhlarının maliyetleri incelenmiştir.

6.1. DOĞU AKDENİZ'DEKİ ENERJİ KAYNAKLARININ DEĞERİ

Denizlerde yapılan enerji araştırmaları kapsamında Doğu Akdeniz'de ilk arama 1960 yılında İsrail tarafından yapılmıştır. İsrail, bu aramaların sonucunu, "İsrail NOA" ve "MARİ-B" deniz sahasında keşfettiği ve daha sonrada çıkarmaya başladığı hidrokarbon yatakları ile almaya başlamıştır (Mullen, Gurel ve Tzimitras, 2013: 2). İsrail'in ardından Mısır aramalara başlamış ve 1967 yılında İtalyan "ENI" enerji şirketi, Mısır açıklarında Belayim ve Abu Madi deniz sahalarında doğal gaz bulmuştur (Sünnetçioğlu, 2011: 159-160).

Küresel güçler ise Doğu Akdeniz’de doğal gaz ve petrol aramalarına, 2004 yılından itibaren Amerikan petrol şirketi SHELL’in Mısır’ın Nil Deltası kuzey doğusunda bulunan NEMED (North East Mediterranean) deniz sahasında hidrokarbon yatağı tespit etmesiyle başlamıştır. Bu bölgede 42 milyar m³ doğal gaz bulunduğu duyurulmuştur (Telegraphindia[Web], 2011). Mısır, enerji ihtiyacının % 80’ini Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon yataklarından sağlamaktadır (Sünnetçioğlu, 2011: 160).

Daha sonra 2009 yılında İsrail açıklarında, Amerikan ve İsrail petrol şirketlerince Tamar-1 ve Dalit-1 deniz sahalarında yapılan sondaj çalışması sırasında 255 milyar m³ doğal gaz keşfedilmiştir. Keşfedilen bu hidrokarbon miktarının İsrail’in 20 yıldan daha fazla enerji ihtiyacını karşılayacağı açıklanmıştır (Mullen, Gurel ve Tzimitras, 2013: 2). Noble Energy petrol firması 2010 yılında ise Levant Havzası olarak bilinen İsrail açıklarındaki “Leviathan” deniz sahasında 476 milyar m³ ve Kıbrıs açıklarındaki “Afrodit” bölgesinde 140-220 milyar m³ doğal gaz keşfettiğini açıklamıştır (Tagliapietra ve Mattei, 2013: 8). Doğu Akdeniz’de 2000’li yıllardan itibaren doğal gaz keşfedilen yerler Şekil-20’de, doğal gaz miktarları ise Şekil-21’de gösterilmiştir.

Şekil-20 Doğu Akdeniz’de Doğal Gaz Keşfedilen Yerler

http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/3-2-2014011746dogu_akdeniz.pdf

ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezinin 2010 yılında yayınladığı rapora göre, Kıbrıs ve İsrail arasındaki Leviathan olarak adlandırılan bölgede 2010 yılında yaklaşık 450 milyar metreküp doğalgaz yatağı, 2009 yılında ise Leviathan'ın hemen doğusunda bulunan bölgede 238 milyar metreküp doğalgaz yatağı bulunmuştur (Enerji Enstitüsü[Web]). Yine aynı rapora göre Leviathan bölgesinde 1689 milyar varil petrol bulunduğu açıklanmıştır (USGS, 2010). Bu tablonun İsrail'i yakın zamanda petrol ithal eden bir ülkeden petrol ihraç eden bir ülke haline getireceği değerlendirilmektedir (Tamçelik ve Kurt, 2015: 677).

MISIR	
Nil Delta Havzası	6310 milyar m ³
İSRAİL	
Leviathan	476 milyar m ³
Tamar	250 milyar m ³
Dophin	2 milyar m ³
Dalit	14 milyar m ³
Tanin	33 milyar m ³
Mari-B	30 milyar m ³
Noa	1 milyar m ³
KIBRIS	
Afrodit	140-220 milyar m ³
FİLİSTİN	
Gazze Kıyısı 1-2	28 milyar m ³
LÜBNAN	
Phase1	672 milyar m ³
Toplam	8014 milyar m ³

Şekil-21 Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Doğal Gaz Miktarları
(Tagliapietra ve Mattei, 2013: 8)

Leviathan, Tamar, Mısır ve Kıbrıs Adası arasındaki Nil Havzası, Girit Adasının güneydoğusu ve Kıbrıs Adasının hemen güneyindeki Heredot olarak bilinen bölgelerde, toplam yaklaşık olarak enerji rezervi 1,5 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Bu enerji çeşidi petrol, doğal gaz ve sıvı doğal gaz olup yaklaşık olarak 30 milyar varil petrole rakamsal olarak tekabül etmektedir (USGS, 2010). Bu değerlerle ilgili temel sorun ise ispatlanan enerji miktarı ile tahmin edilen arasında muazzam farklar

bulunması nedeniyle, enerjinin parasal değeri bir ve üç trilyon dolar arasında değişmektedir (Sandıklı, 2014: 3).

Kıbrıs Adası çevresindeki doğal gaz miktarı ile Doğu Akdeniz havzasında bulunan enerji yataklarının ekonomik değeri bugüne kadar sağlıklı bir şekilde hesaplanamamıştır. Yapılan araştırmalara göre, Doğu Akdeniz’de 15 trilyon m³ hidrokarbon bulunduğu ve bu miktarında 3 trilyon dolara eşit olduğu saptanmıştır. Bu rakamların ise İran’ın ispatlanmış enerji rezervlerinin yarısı kadar olduğu açıklanmıştır (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2013: 14).

Çalışmanın bu bölümünde Doğu Akdeniz’de Levant, Afrodit ve Nil Havzası’na ait deniz sahalarında çıkartılan ve keşfedilen doğal gaz ve petrolün muhtemel ekonomik değeri ile bu enerjinin dünya piyasalarına hangi yollarla transfer edilebileceği incelenmiştir.

6.1.1 İsrail

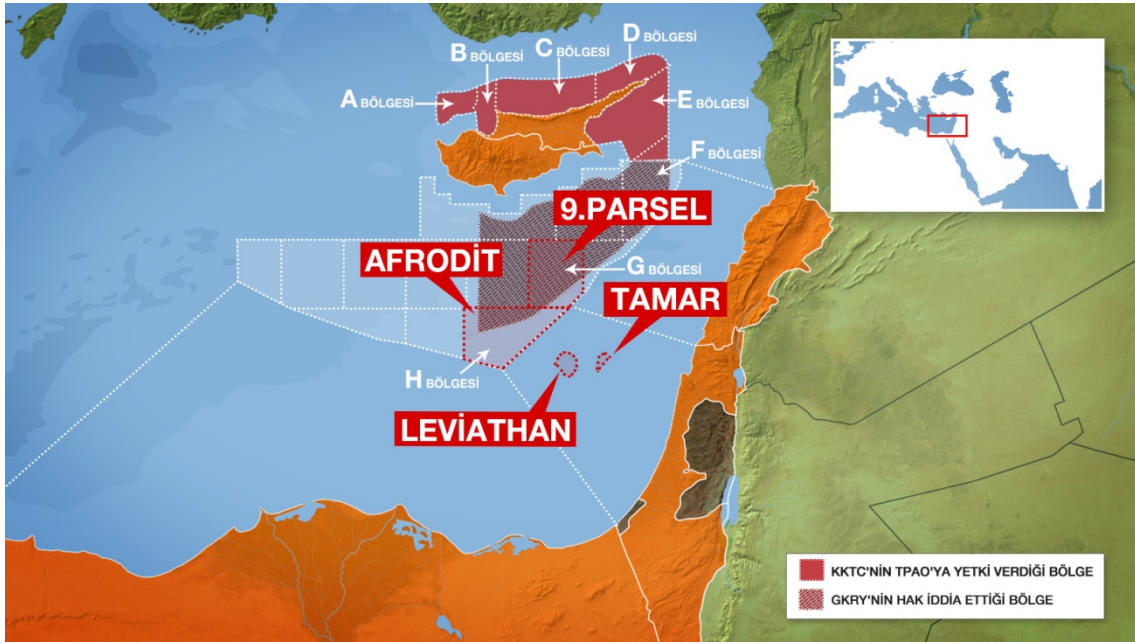
İsrail, 2000 yılında Mari-B deniz sahasında doğal gazın keşfedilmesiyle birlikte, enerji talebini kendi kendine karşılar hale gelmiştir. Daha sonra 2009 yılında Noble Energy ve Delek enerji firmaları İsrail açıklarında Tamar ve Leviathan deniz sahalarında doğal gaz yatakları keşfetmiş ve bu sayede İsrail enerji ihraç edebilecek bir ülke konumuna dönüşmüştür. Tamar, İsrail kıyısından 90 km kuzeyde bulunmaktadır. Tamar bölgesinde 250 milyar m³ doğal gaz mevcut olup, 2013 yılı itibariyle işlenmeye başlanmıştır. Tamar deniz sahasında % 36 Noble Energy, % 15,6 Delek, % 28,7 Isramco ve % 4 Dor Alon Energy firmalarının işletme hisseleri bulunmaktadır. Tamar bölgesinden her yıl 10 milyar m³ doğal gaz çıkartılması beklenmektedir (Darbouche, El-Katiri ve Fattouh, 2012: 4).

İsrail’in 2000 yılında doğal gaz tüketimi sıfır iken, 2010 yılında bu miktar 5,3 milyar m³’e ulaşmış ve bu ihtiyacını % 40 oranında Mısır’dan tedarik etmiştir. Mısır, İsrail’e olan doğal gaz satışını 2011 yılında durdurmuş ve sonrasında İsrail enerji ihtiyacını sıvılaştırılmış gas (LNG) vasıtasıyla karşılamaya başlamıştır. Tamar deniz sahasında doğal gazın üretime başlanmasıyla birlikte, İsrail’in LNG’ye olan bağımlılığı sona ermiştir

İsrail kıyılarından 135 km kuzeyde Leviathan olarak bilinen bölgede 2010 yılında 476 milyar m³ doğal gazın keşfedilmesiyle birlikte İsrail’in 2017 yılından itibaren petrol ihraç etmesi beklenmektedir (Haaretz[Web]). Leviathan deniz sahasında % 40 Noble

Energy, % 45 Delek ve % 15 Ratio Oil enerji şirketlerinin hissesi bulunmaktadır. 2014 yılında Avusturalyalı enerji şirketi Woodside, % 25 hisse kazanarak bu gruba dâhil olmuş ve Laviathan bölgesinden Asya'ya gaz ihraç edilmesi maksadıyla yüzen bir LNG tesisi kurmayı taahhüt etmiştir.

Genel toplamda İsrail'in kanıtlanmış 950 milyar m³ doğal gaz rezervi bulunmaktadır. Kanıtlanmış rezervler dikkate alındığında, İsrail hükümeti bu miktarın % 43,2'sini yani 410 milyar m³ doğal gazı ihraç edebilecektir (Micco, 2014: 7-8). Leviathan ve Tamar Bölgesi Şekil-22'de gösterilmiştir.

Şekil-22 Tamar ve Leviathan Doğal Gaz Sahaları.

<http://dergi.aljazeera.com.tr/2015/03/01/dogu-akdeniz-gazi-riskler-firsata-cevrilebilir-mi/>

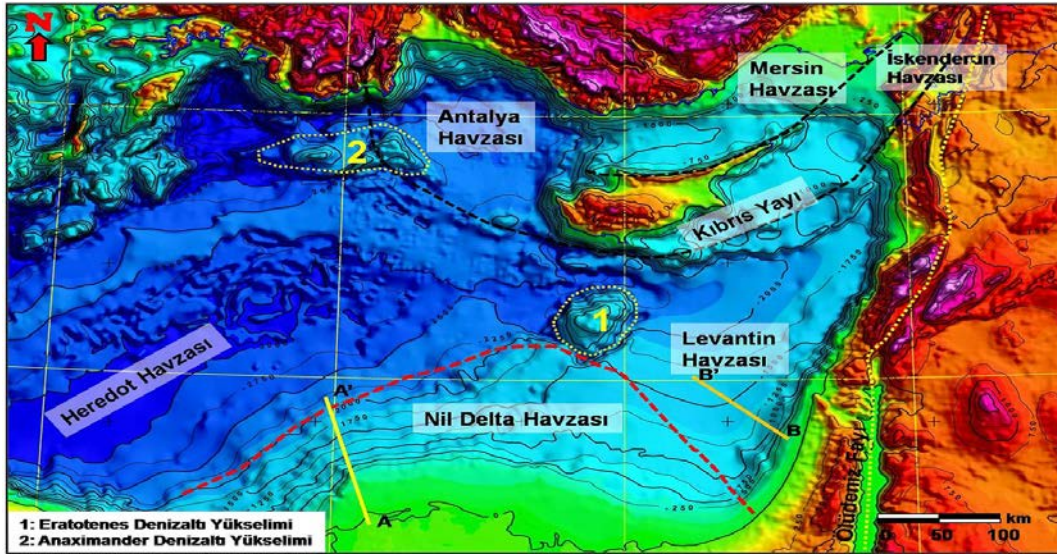
6.1.2. Kıbrıs

Noble Energy petrol firması 2011 yılında Kıbrıs açıklarında Afrodit Bölgesinde (Blok-12) 140-220 milyar m³ doğal gaz keşfetmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Enerji Bakanlığınca, Kıbrıs Adası açıklarında yaklaşık olarak 1700 milyar m³ doğal gaz bulunabileceği açıklanmıştır (Tagliapietra ve Mattei, 2013: 14). Kıbrıs Rum Yönetimi 2017 yılında doğal gaz üretimine geçilebileceğini ve 2019 yılı itibari ile de doğal gaz ihraç edebileceğini beklemektedir (Boncourt, 2013: 11). Afrodit deniz sahasında % 70 Noble Energy firması, % 30'da İsrail asıllı Delek Energy firması işletme hissesine sahiptir (Darbouche, El-Katiri ve Fattouh, 2012: 4).

2011 yılında Afrodite Bölgesinde doğal gaz yataklarının bulunması, bu bölgede bulunan parsellere olan ilgiyi artırmıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 2012 yılında bu parselleri ruhsatlandırmak için ihaleye çıkmış TOTAL, ENI, GAZPROMBANK gibi dev enerji şirketlerin dâhil olduğu 15 enerji şirketinden teklif almayı başarmıştır (Bilge Adamlar Kurulu Raporu[Web]). Burada dikkati çeken husus, Türkiye'nin MEB sınırları içerisinde bulunan (1, 4, 5, 6, 7) numaralı parsellere teklif veren firma olmamıştır. Diğer taraftan diğer ruhsat verilen şirketlerin güçlü ve büyük ordulara sahip olunmasına özen gösterilmiştir. Bu sayede GKRY, Türkiye'ye karşı hem ihtiyatlı davranıp hem de bir problem çıkması durumunda caydırıcı ordulara sahip dev şirketleri araya sokarak Doğu Akdeniz'de kendisine paratonerlik yapacak bir yapının oluşmasını sağlamaya çalışmıştır (Mullen, Gurel ve Tzimitras, 2013: 5).

6.1.3. Mısır

Mısır'ın 2011 yılı itibari kanıtlanmış doğal gaz rezervi 2200 milyar m³'tür. Mısır, Afrika Kıtasında Nijerya ve Cezayir'den sonra üçüncü en büyük doğal gaz rezervlerine sahip ülke konumundadır. Rezervlerinin büyük bölümü Akdeniz Bölgesi ve Batı Çölleri'nde (Western Desert) bulunmaktadır. Şüveyş Körfezi ve Nil Havzası'nda ise önemli miktarda kanıtlanmış doğal gaz olduğu bilinmektedir (Tagliapietra ve Mattei, 2013: 9). Amerikan Jeolojik Araştırma Kurumu'nun yayınladığı verilere göre, Nil Havzası'nda 6310 milyar m³ potansiyel doğal gaz bulunduğu açıklanmıştır (USGS, 2010). Nil Delta Havzası Şekil-23'te gösterilmiştir.

Şekil-23 Nil Delta Havzası

(Dural, 2015)

Mısır'ın kuzeyinde NEMED (North East Mediterranean) deniz sahasında Amerikan petrol firması Shell tarafından 2004 yılında 42 milyar m³ değerinde zengin hidrokarbon yatakları keşfedilmesi ile birlikte, Mısır Doğu Akdeniz'de ve özellikle Nil Havzası'nda büyük şirketlere sondaj faaliyeti için 15 farklı noktada ruhsat vermiştir (Oil voice[Web]). NEMED deniz sahasında keşfedilen hidrokarbon yatakları, Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan diğer ülkeleri denizlerde ciddi petrol araması yapılması konusunda cesaretlendirmiştir. Petrol araştırmaları neticesinde, 2010 yılında Amerikan Jeoloji Araştırma Merkezi, Levant Havzası, Kıbrıs'ın güney doğusu ve NEMED deniz sahasının kuzey doğusunda toplam 1,7 milyar varil petrol ve 3455 milyar m³ doğal gaz yatağı bulunduğunu açıklamıştır. Açıklanan bu rakamlar Akdeniz ve Kuzey Afrika'da en fazla ispatlanmış enerji rezervine sahip olan Cezayir'in 3/4'ü kadardır (Mullen, Gurel ve Tzimitras, 2013: 1-2).

Mısır, 2004 yılından beri 20 farklı ülkeye doğal gaz ihraç etmektedir. Bu ihracatın 9,71 milyar m³'ü LNG, 5,46 milyar m³'ü ise boru hattı ile sağlanmaktadır. Mısır dünya LNG ihracatçıları sıralamasında 2010 yılı itibari ile onuncu sırada yer almakta olup, en fazla ABD, İspanya ve Güney Kore'ye LNG ihracatında bulunmaktadır. Aynı zamanda hâlihazırda sahip olmuş olduğu üç LNG tesisi ile Doğu Akdeniz'de birinci, Akdeniz'de ise Cezayir'den sonra ikinci sırada gelen LNG ihracatçısı ülke konumundadır. Mısır'ın boru hattı doğal gaz ihracatı, Arap Doğal Gaz Boru Hattı (Arap Gas Pipeline) vasıtasıyla yapılmakta olup, Doğu Akdeniz'de 2010 yılı itibari ile ihracat yaptığı ülkeler arasında İsrail (2,1 milyar m³), Suriye (0,69 milyar m³) ve Lübnan (0,69 milyar m³) gelmektedir (Ediger ve Devlen, 2015: 83).

6.2. DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİNİN TRANSFERİ

Doğu Akdeniz'de hidrokarbon yataklarının keşfedilmesi, doğal gaz ve petrolün Asya ve Avrupa pazarlarına hangi güzergâhı izleyerek ve hangi ekonomik yöntemle taşınması gerektiğini sormamıza neden olmaktadır. Bu bağlamda İsrail ve Kıbrıs Adası açıklarında keşfedilen doğal gaz yatakları ön plana çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığının çözülmesine müteakip, bu bölgede bulunan enerjinin transferi başka bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde Doğu Akdeniz keşfedilen enerjinin nakli çeşitli seçenekler açısından ekonomik olarak incelenmiştir.

6.2.1. İsrail

İsrail’de çıkan doğal gazın nakli ve ihracı için sunulan seçenekler enerji güvenlik uzmanı Simon Henderson tarafından şu şekilde açıklanmıştır. İsrail çıkardığı doğal gazı, Akdeniz veya Kızıldeniz kıyısında bir sıvılaştırma tesisi kurarak, GKRY ile Kıbrıs Adasında ortak bir tesis inşa ederek, Mısır’ın sıvılaştırma tesislerinden faydalanarak, Kıbrıs üzerinde boru hattı tesis edip Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına ulaştırabilir. Aynı zamanda ilgili doğal gazın elektrik enerjisine dönüştürülerek kablo hattı ile Kıbrıs ve Yunanistan üzerinden dünya pazarlarına ihraç edilmesi, diğer taraftan Ürdün ve Filistin’e boru hattı ile doğal gaz verilmesi seçenekler arasındadır. Fakat İsrail’in çevre ve güvenlik mülahazaları, ilgili devletlerle ilişkileri, ticari ve teknik belirsizlikler bu seçeneklerin hayata geçmesini zorlaştırmaktadır. Bu seçenekler arasında, siyasi mülahazalar bir kenara bırakıldığında en güvenli, kısa ve ekonomik yol Doğu Akdeniz’i Kıbrıs ve Türkiye üzerinden Avrupa’ya irtibatlayacak bir boru hattı güzergâhıdır (Henderson, 2012). Nitekim 2008 yılından itibaren 5000 km’ye kadar inşa edilecek boru hattı, LNG tesisinin kurulmasından daha ekonomik gözükmemektedir. (Erol, 2013: 212).

İsrail’in diğer bir seçenek olarak kendi toprakları üzerinde LNG tesisi kurmak istemesi mümkündür. Fakat 40-50 dönümlük bir arazi üzerinde bölgedeki limanları da içine alacak şekilde bir tesis kurulması en az 10 milyar ABD doları gerektirmektedir. Böyle bir durumda bu yatırımı yapacak olan enerji firması Orta Doğu’da büyük bir risk üstlenmiş olacaktır. Nitekim Avustralyalı Woodside firması İsrail Devleti’nin verdiği güvenceyle bu riski üstlenmiş ve 3 Aralık 2012 tarihinde İsrail topraklarında, Kıbrıs’ta veya deniz üzerinde bir LNG tesisi kurulabileceğini duyurmuştur (Erol, 2013: 212).

İsrail başka bir seçenek olarak İsrail-Mısır arasında boru hattı kurabilir veya Mısır’daki LNG tesislerini kiralayıp Şüveyş Kanalı üzerinden Orta Doğu pazarına açılabilir (Tamçelik ve Kurt, 2015: 684). İsrail’in bu seçeneği hayata geçirmesi çok zor gözükmemektedir. Çünkü İsrail’in yılda 75 milyon ton sıvılaştırılmış doğal gaz ihraç eden Katar’la ve diğer 18 ülkeyle rekabet etmesi kolay gözükmemektedir (International Gas Union, 2011). Doğu Akdeniz’de çıkartılan gazın sıvılaştırma maliyeti, LNG tesis maliyeti, ulaştırma maliyeti ve güvenlik maliyeti dikkate alındığında İsrail’in diğer ülkelerle rekabet edecek kapasitesinin olmadığı anlaşılır. Diğer taraftan İsrail, Mısır’daki iki LNG tesisinin kullanması için görüşmeler yapmaktadır. Eğer bir mutabakat sağlanırsa, Tamar’dan çıkacak doğal gaz kurulacak boru hattı tesisi ile taşınacak ve doğal gaz iç talebini karşılayamayan Mısır’a satılacaktır. Bu şekilde Mısır

doğal gaz konusunda İsrail'e bağımlı hale gelecek, diğer taraftan İsrail, LNG tesisleri vasıtasıyla dış pazara açılma şansını yakalayacaktır. Fakat Mısır'da yönetime gelenlerin İsrail tarafından kuşkuyla bakılmaları bu seçeneğin gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır (Tamçelik ve Kurt, 2015: 684).

İsrail diğer taraftan 2014 yılında Ürdün ile bir anlaşma imzalayarak İsrail-Ürdün arasında bir boru hattı kurulmasına karar vermiştir. Bu anlaşmaya göre İsrail 15 yıl boyunca 15 milyar değerinde doğal gazı Ürdün'e satacaktır (Gas and Oil[Web], 2014).

İsrail'in doğal gaz nakli konusunda diğer bir alternatifi ise İsrail-GKRY-Yunanistan hattında oluşturulacak bir boru hattı ile doğal gazın İtalya kanalıyla AB pazarına ihraç edilmesidir. Bu minvalde bu proje 2010 yılında İsrail tarafından Yunanistan ve GKRY'ye teklif edilmiştir. Bu projenin aynı zamanda AB tarafından Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltacağı için mali olarak destekleneceği değerlendirilmektedir. Fakat boru hattının maliyetinin mesafenin uzun olmasından dolayı ve Azerbaycan enerji şirketi SOCAR'nın, Yunan enerji şirketi DESFA'nın piyasadaki hisselerini satın alması ve bu projenin Azeri doğal gazına karşı rakip hale gelmesi, projenin gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır (Tamçelik ve Kurt, 2015: 685).

İsrail için en güvenilir ve ekonomik seçenek ise Türkiye üzerinden doğal gazın Avrupa pazarına taşınmasıdır. Noble enerji firması bu anlamda bir proje hazırlamış ve Kıbrıs üzerinden Ceyhan'a ulaşacak boru hattının ekonomik olarak diğer seçeneklere göre daha ucuz olduğunu açıklamıştır. Bu bağlamda 2014 yılında Noble ve Delek firmaları Türk enerji şirketleri ve yetkilileri ile görüşmüş 2017 yılı itibari ile de İsrail gazının Türkiye üzerinden Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı'na (TANAP) bağlanarak Avrupa pazarlarına ihraç edilmesi planlanmıştır. Bu projeye Kıbrıs Adası açıklarında çıkan doğal gaz da dâhil edilmiştir. Bu proje gerçekleşirse Türkiye, İsrail'den gaz satın alarak Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltacak, İsrail ise Avrupa pazarlarına açılarak bölgede stratejik üstünlüğünü artıracaktır. Fakat bu projenin gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel Kıbrıs meselesinin çözülememiş olması ve belirsizliklerin devam etmesidir (Aljazeera[Web], 2014).

6.2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

GKRY'nin İsrail'e göre doğal gaz nakli konusunda seçenekleri daha azdır. Nitekim Noble enerji firması GKRY'ye bu konuda üç seçenek sunmuştur. Birinci seçenek, GKRY'nin kendi topraklarında LNG tesisi kurarak, tankerlerle sıvılaştırmış

doğal gazı Avrupa ve Asya pazarlarına satmasıdır. Maliyet hesabı yapıldığında LNG ile ulaşımın boru hattı ile ulaşımdan 7 kat daha pahalı olduğu görülür. Diğer taraftan GKRY’de Almanya’nın finansal desteğiyle yapılacak bir LNG tesisin 10 milyar ABD dolarına mal olacağı ve geri dönüşümün ancak 15 yılı bulacağı bilinmektedir (Kaya, 2015: 155).

İkinci seçenek ise İsrail-GKRY-Yunanistan arasında kurulması planlanan boru hattı tesisidir. Bu boru hattı toplam 1150 km uzunluğunda olup 12’nci Blok-Girit-Mora güzergâhını takip edecektir. Bu hattın çalışabilmesi için yıllık 8 milyar m³ gaza ihtiyaç olup 12’nci Blok’ta çıkan gazın 20 yıl boyunca bu hattı besleyeceği öngörülmektedir. Diğer taraftan bu hattın faal olabilmesi aynı zamanda İsrail’in Leviathan deniz sahasından çıkan doğal gazın da bu hattın nakil edilmesini gerektirmektedir. Ancak bu şekilde maliyetlerini karşılayabilecektir. Bu hattın yapılmasını güçleştiren en önemli husus maliyetinin çok yüksek olmasıdır. Nitekim mesafenin çok uzun olması ve deniz derinliğinin kimi yerlerde 2000 metreyi bulması maliyeti artırmaktadır. Nitekim GKRY ile Yunanistan arasında döşenecek bir boru hattının yatırım maliyetinin 17 milyar doları bulacağı tahmin edilmektedir. GKRY’nin bu maliyeti tek başına karşılaması mümkün gözükmemektedir. İsrail ise maliyetin yüksek olması ve ilerleyen dönemlerde tartışmalı bölgelerde çıkartılan doğal gazın Türkiye tarafından engellenmesi ihtimali yüzünden bu projeden vazgeçebilir (Mullen, Gurel ve Tzimitras, 2013:83).

Üçüncü seçenek ise, doğal gazın Kıbrıs-Ceyhan üzerinden Türkiye’ye ve Avrupa pazarlarına taşınmasıdır. Bu yol en ekonomik ve kurulması en kısa sürede gerçekleşecek olan hattır. Çünkü mesafe çok kısadır. Oslo Barış Enstitüsü’nün yayınlamış olduğu veriler dâhilinde Kıbrıs-Ceyhan arasında yapılacak olan bir boru hattı tesisinin maliyeti 4 milyar Euro olarak hesaplanmıştır (Olgun, 2014: 64). 2013 yılında Ayla Gürel, Fiona Mullen ve Hary Tzimitras tarafından yapılan Doğu Akdeniz enerji güzergâh maliyetleri Şekil-24’te gösterilmiştir. Bu şekle göre Türkiye güzergâhı en karlı yol olarak gözükmemektedir. Bu veriler Kıbrıs Adası 12’nci Bloktaki gaz miktarı için geçerlidir.

Sonuç olarak Doğu Akdeniz’de İsrail ve Kıbrıs Adası açıklarında kayda değer miktarda enerji keşfedilmiştir Bu enerjinin güzergâh olarak Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına taşınması en makul ve ekonomik yol olarak gözükmemektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz’de enerji güvenliğini kendi lehine çevirebilmek ve bölgedeki potansiyel enerjiden ekonomik olarak faydalanabilmesi için İsrail ile olan ilişkilerini gözden

geçirmelidir. Çünkü kurulacak boru hattı projesi İsrail’den başlayacak ve Kıbrıs Adasınının münhasır ekonomik bölgesinden geçecektir.

YATIRIM MALİYETİ	MİLYAR DOLAR	NET KÂR	MİLYAR DOLAR
Lng	12,600 \$	Lng	50,148 \$
Yunanistan Boru Hattı	19,510 \$	Yunanistan Boru Hattı	54,541 \$
Türkiye Boru Hattı	4,780 \$	Türkiye Boru Hattı	69,271 \$

Şekil-24 Doğu Akdeniz Enerji Güzergahları Maliyet Karşılaştırması
(Mullen, Gurel ve Tzimitras, 2013:83)

Aynı şekilde boru hattının faal olması İsrail münhasır ekonomik bölgesinden çıkan doğal gaz miktarına bağlı olacaktır. Türkiye bu projenin gerçekleşmesi durumunda Rusya’ya olan enerji bağımlılığından kurtulacak ve daha ucuz doğal gaz alabilecektir. Ayrıca Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Ceyhan’da kurmayı tasarladığı LNG tesisinin inşası GKRY’de kurulacak LNG tesisini gölgede bırakacağı için bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. BULGULARIN DEĞERLENDİLMESİ VE SONUÇ

Eski çağlardan beri “Verimli Hilal”olarak adlandırılan Doğu Akdeniz, Hürmüz Boğazı, Aden Körfezi ve Süveyş Kanalı’nı kontrol edebildiği ve aynı zamanda dünya petrollerinin % 65’ini elinde bulunduran Orta Doğu’ya açılan bir giriş kapısı olduğundan ötürü jeostratejik ve jeopolitik bir öneme sahiptir. Doğu Akdeniz, yüzen gemi olarak tabir edilen Kıbrıs Adasını bünyesinde barındırdığı için güvenlik anlamında da hem bölgesel ülkeler hem de küresel güçler için bir rekabet sahası özelliği taşımaktadır. Doğu Akdeniz’de 2009 yılında İsrail açıklarında Leviathan bölgesinde 476 milyar m³, 2010 yılında Kıbrıs Adası güneyindeki Afrodite deniz sahasında ise 140-220 milyar m³ doğal gazın keşfedilmesi bu rekabeti daha da belirgin hale getirmiştir. Bu bağlamda bölgesel ülkeler ve küresel güçler Doğu Akdeniz’e hâkim olabilmek ve keşfedilen hidrokarbon yataklarından pay sahibi olabilmek maksadıyla bölgedeki petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerini yoğunlaştırmışlar, askeri varlıklarını ise güçlendirmişlerdir.

Küresel aktörlerden Avrupa Birliği (AB), 2003 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ni (GKRY), AB’ye almak kaydıyla, Kıbrıs Adasında söz sahibi olmak istemiş ayrıca enerji güvenliği kapsamında Rusya’ya olan bağımlılığını azaltmak maksadıyla bölgede son yıllarda keşfedilen doğal gazdan faydalanmak istemiştir. Diğer küresel aktör Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İsrail’in güvenliğini sağlamak ve Orta Doğu’da petrol ve doğal gaz üreten ülkeleri kontrol altına alıp, Çin ve AB’yi dengelemek maksadıyla Doğu Akdeniz’de 6’ncı Filo’yu konuşlandırmıştır. Diğer taraftan Rusya Suriye’de bulunan Tartus Limanı’nı 1971 yılından beridir askeri üs olarak kullanmakta ve bölgedeki etkinliğini son yıllarda takviye ettiği askeri hava gücüyle desteklemektedir. Rusya diğer taraftan kendi enerji şirketi Gazprom vasıtasıyla İsrail açıklarında bulunan doğal gazın çıkartılmasında söz sahibi olabilmek için İsrail ile yakın ilişkiler geliştirmektedir. Bu gelişmelerin hepsi Doğu Akdeniz’i küresel aktörler için güvenlik, enerji ve ulaşım anlamında vazgeçilmez kılmaktadır.

Bölgesel ülkeler kapsamında, Doğu Akdeniz’de çıkar çatışmaları 2001 yılında Kıbrıs Adası güneyinde kayda değer miktarda hidrokarbon yataklarının keşfedildiği yönündeki haberlerin GKRY ve Yunanistan basınında yer almasıyla başlamıştır. Bu

kapsamda bu haberler Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları uyuşmazlığının habercisi olmuştur. Doğu Akdeniz’de yaşanan siyasi gerilimler, enerji kaynaklı çıkar çatışmaları ve Kıbrıs Sorunu bu uyuşmazlığı şiddetlendirmiş ve Doğu Akdeniz, nihayetinde özellikle GKRY, Yunanistan, Türkiye, KKTC, İsrail ve Mısır arasında deniz sahalarının paylaşımı ve yetkilendirilmesi anlamında, uyuşmazlık yaşanan sorunlu bir deniz haline gelmiştir.

Doğu Akdeniz’de bölgesel ülkeler arasında, deniz yetki alanları sınırlandırılması kapsamında yaşanan bu uyuşmazlık, son yıllarda münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramını öne çıkarmıştır. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile son halini alan bu kavram, kıyı esas hattından itibaren 200 mile varan genişliğe kadar olan deniz sahasında, devletlere çeşitli alanlarda münhasır hak ve yetkiler vermektedir. Doğu Akdeniz’de uyuşmazlık denizlerde devletlere ait olan münhasır ekonomik bölgelerinin birbiri ile çakışmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca KKTC’nin bir devlet olarak tanınmaması bu adanın sahip olmuş olduğu hakları uyuşmazlık konusu haline getirmektedir. Bu kapsamda bölgesel ülkeler enerji anlamında pastadan büyük dilimi kazanabilmek ve Doğu Akdeniz’de deniz alanlarını genişletebilmek maksadıyla münhasır ekonomik bölge politikaları geliştirip fiili olarak uygulamaktadırlar.

Bölgesel ülkelerin münhasır ekonomik bölge politikaları incelendiğinde GKRY’nin bu konuda proaktif davrandığı görülmektedir. GKRY, Kıbrıs Adası açıklarında bulunan hidrokarbon yataklarının 2001 yılından itibaren keşfedilmesi ile birlikte, 2003 yılında Mısır, 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında İsrail ile münhasır ekonomik bölge (MEB) antlaşmaları imzalayarak bölgedeki deniz sahası alanlarını genişletmiştir. Fakat Türkiye’nin itirazları ile Lübnan Meclisi antlaşmayı onaylamamış, Mısır ise geri adım atmıştır. Diğer taraftan 29 Nisan 2015 tarihinde Yunanistan-Mısır-GKRY arasında yapılan “Lefkoşe Deklarasyonu” ile Türkiye’nin onayını gerektirmeyen deniz alanlarında MEB sınırlarını belirlemeye devam edeceklerini açıklamışlardır.

GKRY, Doğu Akdeniz’de kıyı bakımından sahip olduğu dezavantajı, deniz sahası bakımından ortaya hat metodunu kullanarak avantaja dönüştürmeye çalışmaktadır. Nitekim, Mısır’ın kıyı uzunluğu GKRY’den dört kat daha uzun olmasına rağmen, yapılan MEB antlaşması ile Mısır Doğu Akdeniz’de deniz alanı kaybetmiş, GKRY ise deniz alanı kazanmıştır. GKRY’nin Doğu Akdeniz’de bölge ülkeler ile yapmış olduğu MEB antlaşmaları Türkiye’nin elini zayıflatmaktadır. Dolayısıyla Türkiye, Mısır ve Lübnan gibi bölge ülkeleri ile MEB antlaşması yapacak duruma gelmeli, GKRY’nin

bölgedeki MEB politikalarını etkisiz hale getirecek tedbirleri ivedilikle almalıdır.

Diğer bir bölgesel ülke olan Yunanistan ise Türk tarafına yakın olan ters taraftaki adalar olarak bilinen Meis, Girit ve Kerpa Adalarının münhasır ekonomik bölgeye sahip olduklarını iddia ederek Doğu Akdeniz’de 41000 km²’lik dar bir alana hapsetmek istemektedir ve bu durum Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de 104000 km²’lik deniz alanı kaybetmesine sebep olacaktır. Yunanistan bu politikasını Girit-Meis-Kaşot-Kerpe-Rodos Adalarının oluşturduğu hat üzerinden ortaya hat yöntemine göre Mısır ve Libya ile MEB antlaşması imzalayarak hayata geçirmek istemektedir. Nitekim Mısır bu antlaşmayı Yunanistan ile imzaladığında 7400 km²’lik bir deniz alanı kaybedecektir Türkiye, Mısır ve Libya ile diplomasi yöntemini kullanarak bu antlaşmanın gerçekleşmesini önlemek durumundadır.

KKTC ve Türkiye, Doğu Akdeniz’de GKRY-Yunanistan ikilisinin MEB politikalarını tanımamaktadır. Ayrıca KKTC, GKRY’nin Kıbrıs Adasının tek temsilcisi olduğu iddiasını reddetmekte ve Kıbrıs Adası etrafında çıkacak olan doğal gazdan % 50 hak talep etmektedir. KKTC aynı zamanda GKRY’nin uluslararası hukuka aykırı olarak yaptığı petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerine karşı tedbir almaya çalışmaktadır. Bu kapsamda 21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye ile kıta sahanlığı antlaşması imzalamış ve KKTC Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Petrol Anonim Ortaklığı’na (TPAO) kendisine ait ruhsat alanlarında arama izni vermiştir. KKTC’nin Türkiye ile beraber hareket etmesi ve bundan sonraki süreçte enerji arama faaliyetlerinin kesintisiz devam etmesi önemlidir.

Türkiye, Doğu Akdeniz’de KKTC haricinde başka hiçbir ülke ile MEB antlaşması imzalamamıştır. Türkiye deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının ancak uluslararası hukuka uygun olarak, bölgedeki tüm devletlerin katılımıyla yapılacak bir anlaşmayla belirlenmesini savunmaktadır. Türkiye diğer taraftan GKRY ile Mısır arasında 2007 yılında yapılan antlaşmanın geçersiz olduğunu duyurmuş, 2004 yılında ise 32° 16’ 18’’ D boylamının batısında kalan bölgede bütün haklarını saklı tuttuğunu açıklamıştır. Ayrıca Türkiye fiili olarak 16 Mart 2012 tarihinde TPAO’ya Doğu Akdeniz’de araştırma yapmak üzere ruhsat vererek 32° 16’ 18’’ D ve 28° D boylamları ile güneyde Türkiye-Mısır ortaya hattı arasında kalan deniz sahasını zımnen Türk MEB’i olarak belirlemiştir. Diğer taraftan Türkiye Kıbrıs’ta devam eden deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, petrol ve doğalgaz faaliyetleri ile ilgili sorunların ancak Kıbrıs meselesinin çözülmesiyle bir sonuca varılacağını düşünmektedir.

Bu bilgiler ışığında Doğu Akdeniz’de deniz yetki sınırlandırılması anlamında münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığının, uluslararası deniz hukukuna göre çözülmesi gerekmektedir. Çünkü 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) kapsamında yapılacak deniz alanlarında yetki sınırlandırması bölgede bulunan petrol ve doğal gaz rezervlerinin işletimini ve bu enerjinin dünya pazarlarına aktarımını kolaylaştıracaktır. Bu kapsamda bu uyuşmazlığın uluslararası hukuk kapsamında nasıl çözüleceği önem kazanmaktadır. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) denizlerde münhasır ekonomik bölgesi kesişen devletlerin bu uyuşmazlığı bütün bölge devletlerin katılımını sağlayacak şekilde antlaşma ile çözülmesini öngörmektedir. 1982 BMDHS’nin 74 ve 83’üncü maddeleri deniz sınırlarının tek taraflı saptanamayacağını, sınırlandırma yapılırken coğrafi faktörlerin, ilgili koşulların ve hakkaniyete uygun kriterlerin dikkate alınmasını şart koşmaktadır. Aynı şekilde bu uyuşmazlık Birleşmiş Milletler (BM) yargı organı Uluslararası Adalet Divanı’na (UAD) götürülerek veya tarafların kendi rızaları doğrultusunda uluslararası bir mahkemenin vereceği karar neticesinde çözümlenmelidir. Dolayısıyla GKRY ve Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de yapmış olduğu ikili antlaşmaların hiçbir yasal dayanağı bulunmamaktadır. Doğu Akdeniz’de MEB uyuşmazlığının UAD’ye götürülüp diğer bölge devletlerin menfaatleri de gözetilmek şartıyla hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde çözülmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Doğu Akdeniz’de münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığı çözüldükten sonra karşımıza Doğu Akdeniz’de işletilen enerjinin dünya pazarlarına hangi güzergâh üzerinden taşınacağı bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır Bu minvalde üç alternatifin ağırlık bastığı görülmektedir. Bunlardan birincisi GKRY Vasiliko bölgesinde 10 milyar ABD doları değerinde sıvılaştırılmış doğal gaz tesisi (LNG) kurulmasıdır. Bu tesisin doğal gaz boru hattı seçeneğine göre 7 kat daha maliyetli olduğu ve ekonomik maliyet olarak geri dönüşümün 15 yılda olacağı uzmanlar tarafından hesaplanmış olup bu projenin hayata geçme ihtimali düşük gözükmemektedir. İkinci alternatif İsrail-GKRY-İsrail arasında kurulacak 1150 km uzunluğundaki 12’nci Blok-Girit-Mora güzergâhını takip edecek boru hattı güzergâhıdır. Bu hattın maliyetinin karşılanabilmesi için İsrail’in Leviathan bölgesinde çıkan gazın mutlaka bu hattan transfer edilmesi gerekmektedir. Bu boru hattının yapımının maliyetinin 17 milyar doları bulacağı tahmin edilmektedir. Maliyetinin yanı sıra, GKRY ve Yunanistan arasında deniz derinliğinin kimi seviyelerde 2000 km’yi bulması ve mesafenin çok uzun olması nedeniyle güvenliğinin

sağlanmasının çok zor olacağı değerlendirilmektedir. Üçüncü alternatif ise İsrail ve Kıbrıs Adası açıklarında çıkan doğal gazın Kıbrıs-Ceyhan hattı vasıtasıyla Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına taşınmasıdır. Yaklaşık olarak 5 milyar ABD dolarına mal olacak bu hattın mesafenin çok kısa olması sebebiyle hayata geçirilmesi diğer seçeneklere göre daha mümkün gözükmektedir. Kurulacak boru hattı projesinin İsrail'den başlayacak olması ve Kıbrıs Adasının münhasır ekonomik bölgesinden geçmesi, aynı zamanda boru hattının faal olmasının İsrail münhasır ekonomik bölgesinden çıkan doğal gaz miktarına bağlı olması, Türkiye'nin kendi menfaatleri doğrultusunda İsrail ile iyi ilişkiler içerisinde olmasını gerektirmektedir. Bu projenin gerçekleşmesinin Kıbrıs Meselesinin çözümü ve İsrail ile olan ikili ilişkilerin tekrar gözden geçirilmesi ile mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye Kıbrıs Adası etrafında münhasır ekonomik haklarını saklı tuttuğunu ve 32° 16' 18" meridyenin batısı ile GKRY-Mısır arasında kalan deniz sahasında hukuki haklara sahip olduğunu savunmaktadır. Türkiye GKRY ile Mısır arasında yapılacak deniz yetki sınırlandırma antlaşmasını 1982 BMDHS 59'uncu maddede belirtilen deniz yetki sınırlandırma antlaşmanın hakkaniyete uygun olarak bütün devletlerin katılımı ile yapılması gerekir hükmüne aykırı bulmaktadır. Diğer taraftan GKRY'nin Kıbrıs Adasının tek temsilcisi olmadığı için GKRY'nin yapmış olduğu tüm MEB antlaşmalarının hukuken geçerli olmadığını savunmakta ve KKTC'nin de Kıbrıs Adası deniz yetki alanlarında hak ve yetkisi olduğunu her ortamda dile getirmektedir.

Türkiye, Yunanistan'a ait olan Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos Adalarına karasuları haricinde tam etki doğuracak şekilde kıta sahanlığı veya MEB verilmesini uluslararası hukuka aykırı bulmaktadır. Böyle bir durumda Doğu Akdeniz'de Antalya ve Mersin körfezlerinin önü kapanarak Türkiye dar bir deniz alanına hapsedilecektir. Yunanistan bu tutumunu 1982 BMDHS 121'inci maddede geçen adaların münhasır ekonomik bölgeye sahip olabileceği hükmüne dayandırmıştır. Yunanistan bu tutumuyla, Doğu Akdeniz MEB uyuşmazlığı ile benzerlik gösteren uluslararası mahkemelerin aldığı yargı kararlarını kabul etmemektedir. Bu bağlamda 1977 tarihli İngiltere- Fransa arasındaki kıta sahanlığı davasında, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Fransa yakınlarında bulunan İngiltere'ye ait olan Kanal Adalarının Fransa deniz alanlarını büyük oranda kapatacağı için bu adalara 12 millik sınırlı etki tanımıştır. Yunanistan, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) 1977 tarihli İngiltere-Fransa kıta sahanlığı davası

ve benzer davalarda vermiş olduğu kararları adeta yok hükmünde saymakta ve hakkaniyet kurallarını çiğnemektedir. Türkiye Yunanistan'ın bu tutumunu uluslararası hukuka aykırı bularak uluslararası her ortamda hakkını korumaya devam etmektedir.

7.2. ÖNERİLER

Türkiye bölgedeki çıkarlarını korumak adına proaktif davranarak Mısır ile hakkaniyete uygun şekilde MEB anlaşması yapmalıdır ve diğer ülkelerle anlaşma zemini yakalayarak münhasır ekonomik bölgesini (MEB) ilan etmelidir. Ayrıca, Doğu Akdeniz'de MEB kapsamında teknik verilerini hazırlayarak, MEB politikalarını ve uygulamalarını sürekli gözden geçirmelidir. Bu teknik veriler ışığında muhtemel MEB sınırı mutlaka çizilmelidir.

Türkiye Doğu Akdeniz'deki politikalarında MEB sınırları ışığında bölge ülkeleri ile olan ilişkilerini şekillendirmelidir. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki politikaları ve faaliyetleri takip etmek maksadıyla Başbakanlık koordinatörlüğünde, diğer devlet kurumlarını da içine alacak şekilde, uluslararası deniz hukukunda uzman olan personelden oluşacak bir kurul oluşturulmalıdır.

Yabancı üniversitelerde konferans verebilecek yetişmiş personel sayısını artırmalı ve kendi çizdiği haritaları dikte ederek Yunanistan ve GKRY'yi etkisiz hale getirmelidir. Sadece TPOA'ya değil, uluslararası firmalara kendi MEB'sinde enerji arama izni vererek bölgedeki egemenliğini diğer ülkelere dikte etmelidir. Barış Suyu Projesini GKRY'ye karşı bir koz olarak kullanılmalıdır. Türkiye diğer taraftan donanmasını daha da güçlü hale getirerek Doğu Akdeniz'deki askeri varlığını daha caydırıcı hale getirmelidir. Kıbrıs'tan ise kesinlikle askerlerini çekmemeli bu konuyu pazarlık haline getirmemelidir. Aksi takdirde Türkiye Doğu Akdeniz'de dar bir alana hapsedilip bölgedeki hâkimiyetini kaybedecektir.

Türkiye, GKRY ile ilgili uluslararası arenada kamuoyu oluşturarak GKRY'nin 1959 Zürih, Londra ve 1960 Lefkoşa Antlaşmalarını hiçe sayarak, Kıbrıs Adasının yasal temsilcisiymiş gibi davranmasını ve diğer bölge ülkeleri ile uluslararası hukuka aykırı olarak ikili antlaşma imzalamasını sürekli gündemde tutmalıdır.

Doğu Akdeniz'de, Leviathan ve Afrodite bölgesinde bulunan petrol ve doğal gazın AB ülkelerine yakın gelecekte nakli kaçınılmaz gözükmektedir. Bu bağlamda bölge ülkelerin çıkışan deniz alanlarında ortak menfaatleri bulunmaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs açıklarında bulunan petrol ve doğal gazdan her ülkenin faydalanabilmesi ve Türkiye

zerinden AB ülkelerine nakli için Kıbrıs meselesinin hakkaniyet prensipleri çerçevesinde çözülmesi gerekmektedir. Türkiye bu konu ile ilgili kendi çıkarlarını tehlikeye düşürecek herhangi bir arayışa girmemeli kazan-kazan politikası izlemelidir.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

KAYNAKÇA

Acer, Y. (2005). Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye. *Ankara Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi* 1 (1).

Acer, Y. (2002). Ege Kıta Sahanelığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları. *Ege Kıta Sahanelığı ve Bildiriler Sempozyumu Kitabı* (editör) Aslan Gündüz ve Hüseyin Öztürk Tüdev Yayınları.

Acer, Y. (2013). Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku. Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset Ankara *AÜSBF Yayın No:608*.

Açıkgönül, E. Y. (2012). *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması* İstanbul: Legal Yayıncılık.

Aesan, P. J. (2010). The Law of Maritime Delimitation and the Russian-Norwegian Maritime Boundary Dispute *Fridtjof Nansen Institute Report*.

Aksar, Y. (2013). Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi* Ankara.

Alasya, H.F. (1988). *Tarih’te Kıbrıs* (1. Baskı), İstanbul: Kıtış Yayınevi.

Alptekin, G. (2015). Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinden Sonra Akdeniz Uyumu Fırsatı ve Bölge Devletlerinin Politikaları (2009-2015) İstanbul *SAREN*.

Andersson, J. J. (2011). European Security Strategy: Reinvigorate, Revise or Reinvent ? *The Swedish Institute of International Affairs* 7, Sweden.

Arbitration Between Barbados And The Republic Of Trinidad And Tobago, Relating To The Delimitation Of The Exclusive Economic Zone And The Continental Shelf Between Them.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/2006-barb-t-and-t.pdf

Armaoğlu, F. (1991). *Filistin Meseleleri ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)* Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Attard, J. D. (1987). *The Exclusive Economic Zone In The International Law* Oxford: Charendon Press.

Ayşe, K. (2014). *Afrodite Sayesinde Müzakere*. 22 Nisan 2016.

<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/afrodite-sayesinde-muzakere>

Balkaş, Ö. (2011). Doğu Akdeniz Petrol ve Doğal Gazında Paylaşım ve Hükümlerlik Gerginliğı Doğu Akdeniz Petrol Arama Stratejileri ve Kıbrıs Orta Doğu Teknik Üniversitesi, *Kuzey Kıbrıs Kampüsü Kalkanlı Güzelyurt KKTC 16 Eylül 2011 Konferansı*.

Başeren, S. H. (2010). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. *Stratejik Araştırmalar* 8:14.

Başeren, S. H. (2003). Ege Sorunları. *İstanbul Türk Deniz Araştırmalar Yayını* No:15.

Başeren, S. H. (2013). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset* Ankara AÜSBF Yayın No:608.

Başeren, S. H. (2010). *Doğu Akdeniz’de Gerilim*.
<http://www.tudav.org>

Bilge Adamlar Kurulu Raporu (2013). Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye *Rapor No:59 Ankara Bilgesam Yayınları Stratejik Araştırma Merkezi*.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, (2001). 18 Aralık 2015.
<http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>

Birleşmiş Milletler Eritre-Yemen Kararı, (1999). 10 Ocak 2016.
<http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/YEM.htm>

Birleşmiş Milletler İsrail Kıta Sahanlığı, (1990). 15 Mart 2016.
http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISR/1990_Amendment

Birleşmiş Milletler Mısır Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması, (1958). 20 Mart 2016.
http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decree.pdf

Birleşmiş Milletler Lübnan Deniz Yetki Alanları Koordinatlarının Bildirilmesi, (2011). 25 Nisan 2016.
https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf

Birleşmiş Milletler Suriye Münhasır Ekonomik Bölge İlanı, (2003). 21 Mart 2016.
https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf

Birleşmiş Milletler Libya Karasuları Rejimi Antlaşması, (1959). 22 Mart 2016.

http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBY_1959_Act.pdf

Birleşmiş Milletler Libya Münhasır Ekonomik Bölge, (2009). 23 Mart 2016.

http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBY_2009_Act.pdf

Blanchard, M. C. (2009). Iraq: Oil and Gas Legislation Revenue Sharing and US Policy Washington *Congressional Research Report*.

Boyle, A. (2001). *Codification of The International Law and International Law Commission: Injuries Consequences Revisited. International Law and Sustainable Development* Oxford Press.

Bozkurt, E. ve Kütükcü, M. A. (2000). *Devletler Hukuku* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bozkurt, E. (2006). Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı. *Uluslararası Hukuk ve Politika* 2 (5).

Brown, E.D. (1994). *The International Law of The Sea Volume I Introductory Manual* Dartmouth Publishing Company Hants.

Bryza, M. (2013). Eastern Mediterranean Gas: Potential for Breakthroughs. *Turkish Policy* Sayı: 12.

Case Concerning The Delimitation Of The Continental Shelf Between The United Kingdom Of Great Britain And Northern Ireland, And The French Republic, (1977). 19 Mart 2016.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1977-uk-france-english.pdf

Ceyhun, Ç. Oral, G. (2011). Türkiye'nin Deniz Alanlarındaki Sınır Anlaşmaları ve Güncel Durum. *Uluslararası Deniz Hukukunda Kıyı Devletinin Gemilere El Koyma Yetkisinin Sınırları Sempozyumu* Ankara.

Charney, J. ve Alexander, M. (1991). *International Maritime Boundaries* 2 Martinus Nijhoff Publishers.

Churchill, R. ve Lowe, V. (1999). *The Law of the Sea* Manchester: Manchester University Press.

Continental Shelf (Tunis./Libya), (1982). 20 Mart 2016.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1982-tunisia-libya-english.pdf

Continental Shelf (Libya/Malta), (1985). 23 Mart 2016.
http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1985-libya-malta-english.pdf

Cumhuriyet Gazetesi, (2006). 19 Mart 2016.
<http://www.cumhuriyetarsivi.com>

Çetin, E. (2013). Kıyı Devletinin ve Diğer Devletlerin Münhasır Ekonomik Bölgesinin Askeri Amaçlı Kullanımına Dair Yetkileri, İstanbul Uni. Sosyal Bilimler Fakültesi Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

Darbouche, H., El-Katiri L. ve Fattouh, B. (2012). East Mediterranean Gas: What Kind of a Game-Changer?. *The Oxford Institute for Energy Studies* December

David, H. (2010). *Cases and Materials on International Law* London: Sweet and Maxwell Ltd.

DAVUTOĞLU, A. (2004). *Stratejik Derinlik* (17.Baskı) İstanbul: Küre Yayıncılık.

De Bancourt, M. (2013). Offshore Gas In East Mediterranean From Myth to Reality. *Center for Energy Contemporary Turkey Program* Brussels.

Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Can./U.S.), (1984). 22 Mart 2016.
http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/1984-canada-us-english.pdf

De Micco, P. (2014). The prospect of Eastern Mediterranean Gas Production: An Alternative Energy Supplier for the EU. *European Parliament Policy Department*.

Demir, A. (2014). İran'ın Basra Körfezi'ni Bloke İhtimali ve Hürmüz Boğazı'ndan Geçişlerin Uluslararası Hukuk Açısından Analizi. *Savunma Bilimleri Dergisi* Cilt:13 Ankara.

Demirsoy, S. (1974). Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı Hakkında Rapor. *Maden ve Tetkik Arama Enstitüsü* Ankara.

Doğalgaz Doğu Akdeniz'de Dengeleri Değiştirdi (2013). 21 Nisan 2016.
<http://enerjienstitusu.com/2013/04/17/dogalgaz-dogu-akdenizde-dengeleri-degistirdi/>

Doğru, S. (2003). *Uluslararası Hukukta Kıta Sahaneliği ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Doğru, S. (2015). *Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği Ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması* 20 Şubat 2016.

<http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1503>

Dundua, N. (2007). *Delimitation Of The Maritime Bondaries Between Adjacent States Georgia: United Nations-The Nippon Foundation.*

Dural, H. (2015). *Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları.*
<http://ulusalyol.net/dogu-akdeniz-enerji-kaynaklari-2/>

Durmuş, İ. (2005). Türk Denizciliği ve Türkiye'nin Denizlerden Yararlanma *Stratejileri Stratejik Araştırmalar Dergisi* (6) İstanbul.

Ediger, Ş. V. Devlen, B. Mcdonald, D. B. (2012). Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği. *Uluslararası İlişkiler* Cilt 9, Sayı 33.

Egas launches international oil and gas Bid Round (2012). Deloitte
<http://www.oilvoice.com/n/EGAS-launches-international-oil-and-gas-Bid-Round-2012/ed7c331b35b3.aspx>

Ekin, C. (2013). Küresel Hegemonya Mücadelesi Açısından Deniz Yetki Alanları: Örnek Olay Doğu Akdeniz. *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No:608.

Elferink, A. G. O. (1994). *The law of Maritime Boundary Delimitation: A Case Study of the Russian Federation* Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers.

Eran, A. (2014). *Leviathan Partners Sign Preliminary Deal to Export Gas to Egypt.* 15 Nisan 2016.
<http://www.haaretz.com/israel-news/business/.premium-1.601980>

Erkmen, S. (2003). ABD'nin Orta Doğu'da Değişim İhtiyacının Nedenleri. *Stratejik Analiz Dergisi* 3 (35).

Erksan, M. (2000). *Mare Nostrum Bizim Deniz Yunan Sorunu.* Adıyaman: Hil Yayınları.

Erol, E. (2013). Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Bölgesel Barış. *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset* Ankara: AÜSBF Yayın No:608.

Ertekin, B. A. (2012). *Neo-Rusya'nın Akdeniz Rüyası: Neo-Rusya'nın Suriye Arap Baharı'nda ki Rolü.* 17 Mart 2016.
<http://www.bilgesam.org/incele/526/-neo-rusya'nin-akdeniz-ruyasi--neo-rusya'nin-suriye-arap-bahari'ndaki-rolu/>

Evans, D. M. (2010). *International Law* Oxford: Oxford University Press.

Extavour, C. W. (1981). *The Exclusive Economic Zone A Study Of Evolution and Progressive Development Of International Law Of The Sea* Geneva: 2. Edition.

Fabiani, R. (2009). Is the Trans-Sahara Gas Pipeline a Viable Project? The Impact of Terrorism Risk. *Publication: Terrorism Monitor* 7 (25).

Fondozione, M. ve Tagliapietra, S. (2013). Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks. *Nota Di Lavoro* Milano.

Gencer, A.İ. ve Özel, S. (2010). *Türk İnkılap Tarihi* (14. Baskı) İstanbul: Der Yayınları.

Gervasi, F. (1975). *Thunder Over the Mediterranean* New York: Mckay Publication.

Gökalp, İ. (2008). *Milletlerarası Adalet Divanının Deniz Alanlarının Sınırlandırmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler* İstanbul: Beta Yayınevi.

Gönlübol, M. (1993). *Uluslararası Politika İlkeler, Kavramlar, Kurumlar* Ankara: Atilla Kitapevi.

Gönlübol, M. (1959). *Barış Zamanında Sahil Sularının Hukuki Statüsü*, Ankara.

Guy, N. (2000). *The Relevance of Non-Legal Technical and Scientific Concepts In The Interpretation and Application of The Law of The Sea: An Analysis of The United Nations Convention On The Law Of The Sea*. South Africa: University of Cape Town.

Gülenler, A. İ. (2013). Avrupa Birliği-Mısır Ekonomik İlişkilerinin Doğu Akdeniz Enerji Politikasına Yansımaları. *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*, Ankara: AÜSBF Yayın No:608.

Günel, A. (2004). Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye. *Ege Akademik Bakış* İzmir.

Günaydın, C. (2000). *Karasuları Dışındaki Deniz Alanlarının Statüsü ve Türkiye’nin Çevre Denizlerdeki Uygulamaları*. İstanbul: Harp Akademileri Yayını.

Gündüz, A. (1990). The Concept Of The Continental Shelf In Its Historical Evolution. *Marmara Üniversitesi Yayın No:490* İstanbul.

Gündüz, A. (1998). *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar B. 3*. İstanbul: Beta Yayını.

Güneş, A. Ş. (2007). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması. Ankara, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 56 (2).

Gürdeniz, C. (2005). Security, Stability and Cooperation in the Mediterranean Region: Building a Vision. *1st. International Conference on Mediterranean and Middle East Rome*.

Gürel, A. ve F. M. (2013). The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios. *PCC Report*, Peace Research Institute, Oslo (prio).

Harmancık, F. (2003). *Günümüzde Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Prensipler Çerçevesinde Türkiye'nin Başta Ege Denizi Olmak Üzere Denizlerdeki Durumu, Türkiye'nin Milli Menfaatleri, Küresel ve Bölgesel Gelişmeler Işığında Alınması Gereken Tedbirler, Uygulanması Gereken Tezler*. İstanbul: Silahlı Kuvvetler Akademisi.

Harp Akademileri (2008). *Doğu Akdeniz Yetki Alanları* İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Henderson, S. (2012). Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Source for Cooperation or Fuel for Tension? The Case of Israel. *German Marshall Fund of United States, Policy Brief*.

Independent Balkan News Agency, (2012). 17 Mart 2016.
<http://www.balkaneu.com/greece-cyprus-israel-electricity-interconnection-entersphase>

International Court of Justice, (1969.). 23 Şubat 2016.
<http://www.icj-cij.org/homepage/index.php?p1=3>

International Court of Justice, (1984), 19 Şubat 2016.
<http://www.icj-cij.org/homepage/index.php?p1=3>

International Boundary Cases: (1992). The Continental Shelf 2 Grotius: Publications Limited.

International Boundary Study Series A Limits in The Sea Cyprus Sovereign Base Area U.K , Bureau of Intelligence and Research. (1972). 24 Mart 2016.
<http://www.state.gov/documents/organization/61520.pdf>

International Court of Justice, (1982). 9 Ocak 2016.
<http://www.icj-cij.org/homepage/index.php?p1=3>

International Gas Union (IGU) World LNG Report, (2011).

Jacques, M. (2012). *When China Rules the World* London: Penquin Books.

Jagota, S. P. (1985) *Maritime Boundary Publications On The Ocean Development* Netherland: Martinus Nijhoff Publishers.

Julie, L. (2014). *Is Israel stealing Gaza's offshore natural gas in \$15 bn deal with Jordan?* 23 Nisan 2016.

<http://www.gasandoil.com/news/2014/09/is-israel-stealing-gaza2019s-offshore-natural-gas-in-15-bn-deal-with-jordan>

Kalemderoğlu, S. (2012). *Güney Kıbrıs-İsrail Stratejik İttifakı*. 21 Nisan 2016.

<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/israil/2012/02/23/6501/guney-kibris-israil-stratejik-ittifaki>

Karaçin, B. Büke. (2012). Doğu Akdeniz'de Siyasi Dengeleri Değiştirecek Yeni Bir Denklem mi Oluşuyor. *Analiz Dergisi* S. 10-11, Kasım 2012.

Kariotis, T. (2007). A Greek Exclusive Economic Zone In The Aegean Sea. *Mediterranean Quarterly* 18 (3), 2007.

Kaya, İ. S. (2015). *Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları* Ankara:Adalet Yayınevi.

Kaya, Ş. (2007). *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Kıbrıs Postası Gazetesi, (2011). *Sayın Genel Sekreter Böyle Bir Öneri Sunuşumuzdan Memnun Olmuştur*. 26 Mayıs 2016.

<http://www.kibrispostasi.com/print.php?news=62667>

KKTC Mahkemeleri, (2015). 23 Mart 2016.

<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>

Klemm, U. (1981). Continental Shelf Arbitration (France-UK), *Encyclopedia of Public International Law*.

Koç, M. (2006). *Uluslararası Hukukta Deniz Alanları Sınırlandırması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Doktora Tezi* Ankara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Kuran, S. (2014). *Uluslararası Deniz Hukuku* (4. Baskı) İstanbul: Beta Yayınları.

Kutluk, D. (2003). Hazar Kafkas Petrolleri, Türk Boğazları, Çevresel Tehdit. İstanbul *Türk Deniz Araştırmalar Vakfı Yayını* No:16.

Kwiatkowska, B. (1989). *The 200 Mile Exclusive Economic Zone In The New Law Of The Sea*, Publications On Ocean Devolepment. London: Martinus Nijhoff Publishers.

Kwiatkowska, B. (2001). *The Significance of the Eritrea-Yemen Arbitration for the Aegean Insular Formations*, *Proceedings of the International Symposium on the Problems of the Regional Seas* İstanbul Tüday.

Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nig.: Eq. Guinea intervening) (2002). 21 Mart 2016.

http://www.sovereigngeographic.com/maritime_pdf/2002-cam-nigeria-english.pdf

Lesser, O. I. (2000) *Nato Looks South: New Challanges and New Strategies in the Mediterranean*, Santa Monica, ABD, *Rand Corporation*.

Logani, R. ve Vignes, D. (2006). *Maritime Delimitation* Boston: Martinus Nuhoff Publishers.

Lupinacci, J. C. (1984). *The Legal Status Of the Exclusive Economic Zone In The 1982 Convention On The Law of The Sea The Exclusive Economic Zone A Latin American Perspective*.

Lütem, İ. (1959). *Deniz Hukukunda Gelişmeler BM Deniz Hukuku Konferansı*, Ankara: Üniversitesi Yayınları.

Mehmet Ö. (2015). *Doğu Akdeniz Gazi: Riskler Fırsata Çevrilebilir mi?*

<http://dergi.aljazeera.com.tr/2015/03/01/dogu-akdeniz-gazi-riskler-firsata-cevrilebilir-mi/>

Meray, L. S. (1965). *Devletler Hukukuna Giriş*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Ankara.

Mevlütöğlu, M.A. (2014). *Doğu Akdeniz'in Yeni Enerji Jeopolitiğinde Bölge Ülkeleri Deniz Güçlerinin Yeri ve Etkisi Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi* Ankara: Bilgesam Yayınları.

Noble Energy Announces Significant Natural Gas Discovery Offshore Republic Of Cyprus, (2011). 25 Mayıs 2016.

<http://investors.nobleenergyinc.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=635912>

Odman, M. T. (1990). *Karasularının Genişliği Sorunu*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Official Journal of the European Union, (2012). 27 Mayıs 2016.

http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.038.01.0024.01.ENG&toc=OJ:C:2012:038:TOC.

Olgun, E. (2013). Su ve Hidrokarbon-Fırsatlar ve Tehditler, Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından *Kıbrıs Konferansı, Gazeteciler Cemiyeti Derneği*.

Oxman, B. (2001). Applying The Law Of The Sea InThe Aegean Sea, Problems Of The International Seas. *Proceedings Of The Intenational Symposium On The Problems Of The Regional Seas İstanbul*.

Özbek, D.(2004). *Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Özel, M. Ş. E. (2012). *Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları ve Politikası*. 16 Aralık 2015. www.erdoganhukuk.com/dosyalar/doguakdeniz.docx

Özer, S. (2013). Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliği ve Savaşları, Ortadoğu Analiz, Ankara, Orsam Yayınları 5 (60).

Özgen, C. (2013). Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkan Harekâtı. *Akademik Ortadoğu Dergisi* 8 (1).

Özkan, A. (2012). Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı. *2’nci Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kahramanmaraş.

Özman, A. (2006). *Deniz Hukuku 1*, Ankara: Turhan Kitapevi.

Öztuna, Y. (1969). *Devletler ve Hanedanlar 2* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Pazarcı, H. (2012). *Uluslararası Hukuk* Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Pazarcı, H. (1986) *Ege’deki Deniz Sorunları Semineri* Ankara: Ankara Üniversitesi SBF.

Quandt, W. (2004). *Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Regional and Outside Powers* London:Tauris.

Resmi Gazete (24 Mayıs 1982)., 13 Aralık 2015.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17703.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17703.pdf>

Resmi Gazete (25 Mayıs 1982)., 13 Aralık 2015.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11111.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11111.pdf>

Resmi Gazete (25 Mayıs 1964), 19 Aralık 2015.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11711.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11711.pdf>

Resmi Gazete (20 Ocak 1981), 20 Aralık 2015.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17226.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17226.pdf>

Resmi Gazete (5 Aralık 1986), 21 Mayıs 2016.

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19314>

Resmi Gazete (18 Temmuz 1974), 22 Mayıs 2016.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14949.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14949.pdf>

Resmi Gazete (16 Temmuz 2009), 23 Mayıs 2016.

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx#>

Resmi Gazete (27 Nisan 2012), 24 Mayıs 2016.

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx#>

Sandıklı, A. (2014). Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi ve Olası Yan Etkiler, *Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi* Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Sezer, S. (2007). Doğu Akdeniz’de Rumlarla Kriz Kapıda. *Stratejik Analiz*, Eylül.

Sur, M. (2010). *Uluslararası Hukukun Esasları* İstanbul: Beta Yayınları.

Suryamurthy, R. (2011). *Shale Lures ONGC To Quit Block*. 20 Nisan 2016.

http://www.telegraphindia.com/1110221/jsp/business/story_13611726.jsp

Sünnetçioğlu, M. M. (2011). Doğu Akdeniz’in Hidrokarbon Potansiyeli ve Son Gelişmeler *Stratejik Araştırmalar* 9/16.

Soylu, M. S. (2000). *Doğu Akdeniz’in Stratejik Yapısına, Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattının Etkilerinin Değerlendirilmesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Tamçelik, S. ve Kurt, E. (2015). İsrail’in ve GKRY’nin İzlediği Hidrokarbon Politikası ve Türkiye’ye Muhtemel Etkileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı*, Artvin: Nobel Akademi Yayıncılık.

Tamçelik, S. (2011). Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi (The Importance of Cyprus Island in Geopolitical Theories). *Center for Turkish Studies Occasional Paper Series*. Book 3.

Tamçelik, S. ve Kurt, E. (2014). Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Algısı: Kıbrıs. *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı*, Kocaeli: Üniversitesi Yayınları.

Tanaka, Y. (2001). Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation. *The international Journal of Marine and Coastal Law*, 16 (3).

Tarakçı, N. (2012). *Yeni Basra Körfezi: Doğu Akdeniz*. 15 Şubat 2016.
http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/_yeni_basra_korfezi_dogu_akdeniz_8fba77a0-bd07-48ef-99d6-2246e37fed45.pdf

Taşdemir, F. (2012). Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğal Gaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin, Hukuki Ekonomik ve Siyasi Boyutları, *Anakara Strateji Enstitüsü Raporu* Rapor No: 2012-3, Ankara.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. 15 Ocak 2016.
http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa

T.C. Dışişleri Bakanlığı, (2012). No: 140, 18 Mayıs 2012, GKRY'nin Açtığı İkinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk. 15 Şubat 2016.
http://www.mfa.gov.tr/no_-140_-18-mayis-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa

Tekil, F.(1993). *Deniz Hukuku* (4. Baskı) İstanbul: Alkım Yayınları.

Tekin, S. (2011). İnsani Müdahale Kavramı ve Libya'nın Geleceği, *Ankara Stratejik Düşünce Enstitüsü*

Thirlway, Hugh. (1994). *The Law and Procedure of The International Court of Justice 1960- 1989. The British Year Book of International Law* Oxford: Oxford University Press.

Toluner, S. (1996). *Milletlerarası Hukuk Dersleri (Devletin Yetkisi Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)* 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.

Turgay, I. (1984). Deniz Hukuku ve Denizlerdeki Mineral Kaynakları. *Madencilik Dergisi* 22 (2).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2011). 28 Mayıs 2016
<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf>

Uçarol, R. (2008). *Siyasi Tarih* (7.Baskı), İstanbul: Der Yayınları.

Uluslararası Hakem Mahkemesi Eritre-Yemen Deniz Sınırlandırması Kararı, (1999). 11 Ocak 2016

http://archive.pca-cpa.org/showpage6e71.html?pag_id=1160

US Shale Gas, An Unconventional Source, Unconventional Challenges, White Paper Halliburton (2015). 16 Ocak 2016.

<http://www.halliburton.com/en-US/default.page>

USGS, Assesment of Undiscovered Oil and Gas Resources of Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean Fact Sheet. (2010). 11 Şubat 2012.

<http://www.usgs.gov/>

US, International Energy Information Administration, International Energy Outlook, (2013). 8 Şubat 2016.

[www.eia.gov/forecasts/ieo/pdf/0484\(2013\).pdf](http://www.eia.gov/forecasts/ieo/pdf/0484(2013).pdf)

USGS, (Mart 2010) Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean, Fact Sheet 2010-3027. 15 Nisan 2016.

<https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/pdf/FS10-3027.pdf>

USGS, (2010). Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province Eastern Mediterranean Fact Sheet 2010-3014.

<http://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/>.

Ünal, M. (2015). *Soğuk Savaş Sonrası Doğu Akdeniz’de Küresel Hamleler-1*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Wahlisch, M. (2011). *Israel, Lebanon Offshore Oil and Gas Dispute-Rules of International Maritime Law Insights (ASIL)* 15.

What is the future for oil and gas? ,(2012). 18 Mart 2016.

<http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2012/factsheets.pdf2012>.

Yıldız, D. ve D. Yaşar. (2012). *Doğu Akdeniz’de Küresel Satranç*, İstanbul:Truva Yayınevi.

Yıldız, D. (2009). *Doğu Akdeniz’de Isınan Sular*, İstanbul: Bizin Kitaplar Yayınevi.

Yaycı, C. (2012). *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*. İstanbul, *Bilge Strateji* 4 (6) Bahar.